This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

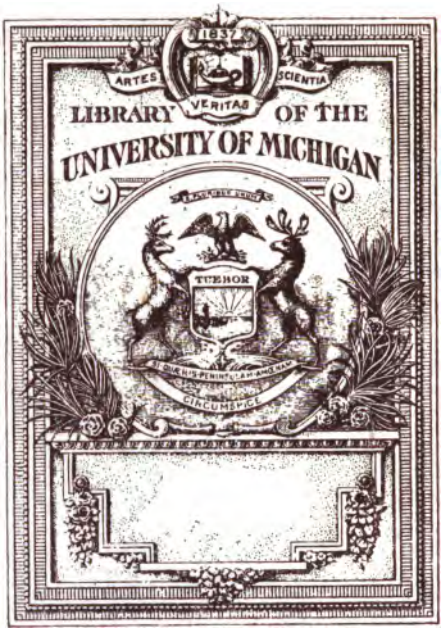
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
107
.W14
1788
V.27

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigſte Schryvers, en egte Gedenkſtukken, zamengeſteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVEN- EN- TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCCI.

HISTORIEN

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Dank- en Bededags Uitſchryving deezes Jaars. De Keizer boekt de Oostenrykſche Nederlanden. Een Gezantſchap van hier en WILLEM DE V. *trekken derwaards. Hoe de Keizer te Bruſſel ontvangen wordt. Inhuldiging tot Hertog van Brabant. Moed inboezemende aanſpraak des Konings van Engeland. Aanleiding tot de Verbintenis tuſſchen Engeland en onzen Staat. Inhoud dier Verbintenisſe. Byzondere Overeenkomst tuſſchen Engeland en de Staaten. Onze Afgevaardigden ter Onderhandeling weigeren Eergeſchenken te ontvangen. De Stukken aan de Bondgenooten ter bekragtiging gezonden. Hoe die ſtukken in Friesland ontvangen, en daar beoordeeld worden. Inhoud van het Frieſche Staatsbeſluit over die Verbintenisſen. Nietsbeduidenheid van de pooging der Staaten van Friesland. De Stukken bekragtigd. Onderhandelingen van onzen*

LXXVII. BOEK. *Staat om Schavergoeding, en voorſlag van Barrieres Gronden waar op dit verderen van eene Barriere ſteunde. Krygsbevorderingen hier te Lande. Prins* FREDRIK *daar onder niet vermeld. Voorſlag van hun Hoog Mogenden deswegen. Gevormde vooruitzigten ten aanziene van Frankryk. De Erfprins trekt weder te velde, als mede de Hertog* VAN YORCK. *Pruiſſen onttrekt zich goeddeels aan deezen Krygstocht. De Hertog* VAN BRUNSWYK *trekt na huis, door* VAN MOLLENDORFF *opgevolgd. Hoe men over de oogmerken van Pruiſſen dagt en ſprak. Des Konings ſchryven aan* SAXEN-COBURG *over de ſchikking des Krygsvolks. Wat hy, wegens den onderſtand in Geld, door zynen Minister* DOHM *laat zeggen. Nader dringend Vertoog, om zulk een Onderſtand, by de Stenden. Hoe dit gedrag beoordeeld. Pruiſſen beantwoordde niet aan de Verbintenisſen met Engeland en onzen Staat.* VAN DE SPIEGELS *ſchryven des betreffende. Hoe* FOX *zich over dien onderſtand liet hooren. Algemeene geſteldheid der oorlogende Partyen. Beloop des Krygs. Nederlaag den Franſchen toegebragt. Aandeel der onzen in dien Veldſlag. Het beleg van Landrecy aan den Erfprins opgedraagen. Landrecy belegerd en opgeëischt. Hoe die Opeiſching beantwoord. Daadiging dier Veste. Overgave. De Stadhouder maakt die bemagtiging by de Algemeene Staaten bekend. Diens Voorſlag ten opzigte van de Vermeesteraaren dier Veste. Kortryk door de Franſchen bemagtigd. Voordeelen in het veld daar de Franſchen behaald.*

Mee-

Metzen valt den Franſchen in handen. Lot der Bezettelingen. Gevegten meest ten voordeele der Franſchen. Algemeenen aanval op de Franſchen beraamd. Voordeelen op YORCK *door hun behaald. Bloedige Veldſlag by Pontachen. De Keizer ſchryft de Staaten zyner Nederlanden over eene Volkswerving. De Werving gaat niet door. Nadeelen door de Franſchen geleeden. De Franſche Vloot uit Brest door de Engelſchen geſlaagen. Gevegten aan de Sambre om Charleroi te ontzetten. De Franſchen trekken de Sambre op nieuw weder over. Slag by Fleurus, en Charleroi in handen der Franſchen. Voordeelen door de Franſchen in Vlaanderen behaald. Beſluit in Frankryk om geen Engelſchen of Hanoverſchen te ſpaaren. Bekendmaaking des Hertogs* VAN YORCK *hier op. Nieuwe aangewende pooging om de Belgen te wapen te roepen. De Gouverneur verlaat Brusſel. De Engelſchen verzoeken de Schelde te mogen opvaaren, en verwerven zulks. Nieuwe Engelſche Hulpbenden daar geland. De Koning van Pruiſſen blyft zyne Hulpbenden te rug houden. Lot der voorheen den Franſchen ontweldigde Steden. Antwerpen een Legerplaats en ontruimd.* PICHEGRU *in Brusſel. Afgeruitwykingen van der Bondgenooten en der Staaten Leger. Voorſtel van den Stadhouder te dier gelegenheid. Hoe ter Algemeene Staatsvergaderinge beantwoord. Wat Staaten van Holland des verklaarden. Verklaaring van de Afgevaardigden der overige Gewesten. Toeſtemmend antwoord hunner Lastgeveren. Oproeping des Prinſen van* SAXEN-

LXXVII. BOEK.

COBURG. *Geſteldheid in Frankryk. Veelvuldige Doodſtraffen. Onder deezen komt* JAN KOENRAAD KOK *om. Voortvaarende woede van* ROBESPIERRE. *Artykelen door de Nationaale Conventie voorgeſteld. Zeldzaame Ontkoming van* VAN HOOFF. ROBESPIERRE *voor een Dwingeland verklaard. Voortgangen eener Staatsomwenteling. Last om* ROBESPIERRE *en anderen te vatten. Geweldig Oproer te Parys.* ROBESPIERRE *gevat en nevens veelen met den dood geſtraft. Veranderingen hier uit gebooren.*

1794. Stoffe deezes Boeks.

Zwanger van groote en gewigtige Gebeurtenisſen voor den Vaderlande, ging het Jaar, tot welks beſchouwing wy ons thans nederzetten. Het vooruitziend oog des wakkeren Staatsmans ſcheemerde. Nu deedt zich aan zommigen een alles verblindend licht op, heller dan dat van den klaaren dag; doch werd het weldra afgewisſeld door ſcheemering, vervangen en gevolgd van eene donkerheid, welke geen doorzigt althans in het toekomſtig beloop der zaaken in 't algemeen, en dat van den Vaderlande in 't byzonder, openliet. Zy, die vuurige hoope koesterden op eene lang gewenschte Staatsverwisſeling, de zogenoemde Patriotten naamlyk, ſtreelden zich met het denkbeeld, dat de dageraad der Vryheid, welke zy, naa de groote verandering in *Frankryk* voorgevallen, hadden zien aanbreeken, en hoe langs hoe meer glooren, tot een vollen dag

dag zou aangroeijen. Twyfelen aan de Zegepraal der *Franſche* wapenen, en gevolglyk aan die van de zaak der Vryheid, was in hun oog een wantrouwen aan de Magt der Groote Natie. —— Anderen, denzelfde zaak toegedaan, doch van min vuurige hoope, wilden den tyd met voorzigtigheid verbeiden; zy koesterden niet te min denkbeelden van eene op handen zynde Zegepraal, welke zy meer wenschten, dan binnen kort verwagtend waren, uit hoofde van de magt der vereenigde Bondgenooten, en den wisſelbaaren kans der wapenen, in den voorleden Jaare op nieuw beproefd. —— Terwyl zy, die in den Lande het meest en eeniglyk te zeggen hadden, voor het meerendeel, in een vast vertrouwen leefden op de magt der verbondene Mogenheden, zo hegt zamengeſtoerd om de zaak der Vorsten, en dier Gezag, tegen de *Franſchen* te handhaaven. Donkerder vooruitzigten deswegen beroerden de gedagten van zommigen hunner, ſchoon niet min, dan de evengemelden, aan het tegenwoordig Beſtuur van zaaken op nieuw op 't naauwst verknogt. —— Van deeze eigenaartig zo wyd verſchillende denkwyze gaven de daaden blyk. Wy zullen die onderſcheidene aandoeningen in werkzaamheid zien by den aanvange, en in het beloop der Gebeurtenisſen deezes Jaarkrings, welke wy, om den wil der groote ontknooping, in den aanvange des volgenden Jaars voorgevallen, eenigzins zullen moeten verbreeden. Dan,

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK. 1794.

aangemerkt de verſcheidenheid en veelvuldigheid van ſtoffe, zal hier, zo zeer als ergens, noodig weezen, zo ter voorkominge van verwarringe, als ter vermydinge van een te lang, zonder tusſchenpoozingen, voortgezet Verhaal, ook in den anderzins door ons meestal by Jaarvakken afgedeelden voordragt der Gebeurtenisſen, eene of meer ſplitzingen te maaken. De voeglykſte dagt ons, om, in dit Boek, ons te bepaalen tot het geen den Staat der Vereenigde Gewesten in het algemeen betrof, en de voortzetting des Krygs, tot het Tydperk 't welk de *Franſche* wapenen andermaal op onzen bodem bragt.

Dank- en Bededags Uitſchryving deezes Jaars.

De weifelende Krygskans, betoonde zich, by het afloopen des verſtreeken Jaars, zo ongunſtig voor den Lande, als dezelve, in den Zomer zich gunſtig had laaten aanzien. Een lotwisſel, die, hoe zeer bewimpeld, niet naliet door te ſtraalen in een Staatsweetzug by het overleeveren der Petitie van Oorlog voor deezen Jaare, alzins ingerigt om den Kryg met nieuwe kragten te doen hervatten (*). Van dit keeren des Krygsgeluks ſpreekt men niet in de Bededags Uitſchryving deezes Jaars, uit welke wy niet mögen nalaaten eenige trekken te ontleenen: dewyl dezelve zo zeer als eenige voorgaande Uitſchryvingen van dien in den Lande ſtaatlyk gevierden Dag, welke wy ter ontdekkinge van de in- en uitzigten der Landsbeſtuurderen, te meer-

maal-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXVI. D. bl. 241.

maalen gedeeltlyk overnamen, kan strek- LXXVII.
ken om ons te doen kennen, welke denk- BOEK.
beelden 's Lands Staaten, thans den Inge- ——
zetenen wilden inboezemen, ten aanzien 1794.
van 's Lands gesteltenisse. Dezelve hadt
niet alleen eene buitengewoone lengte;
maar week ook, wat den inhoud betreft,
af van de taal daar in veelal gevoerd.

In den aanvange betuigd hebbende, dat, zints de oprigting van ons Gemeenebest, de omstandigheden, die ons Vaderland tot het vieren van deezen daar aan geheiligden Dag, moesten aanzetten, misschien nooit zo menigvuldig en zo belangryk waren geweest; 't zy men de gesteldheid van deezen Staat, 't zy men die van geheel *Europa*, in aanschouw name, om den diepsten indruk op alle aandagtige Gemoederen te maaken —— vaaren zy voort; „ De„ donkere wolken, die zich, reeds zedert „ lang, rondsom ons vergaderd hadden, „ zyn in een vreeslyk Onweer uitgebar„ sten, dat ons op den oever van onzen„ ondergang gebragt heeft. Wy zyn op„ het onverwagtste en onregtvaardigste„ overvallen, door eenen Vyand, die by„ zich zelven wel bewust was, dat de Re„ geering van onzen Staat, met de oplet„ tendste zorgvuldigheid, alles vermyd hadt„ wat zelfs den minsten zweem van oor„ zaak daar toe hadt kunnen geeven (*);„ doch

(*) Wy zullen, op dit zeggen, zo min als op vele andere, in deeze Uitschryving voorkomende stellingen, geene byzondere aanmerking maaken: waar toe anderzins de gelegenheden zich veelvuldig

LXXVII. BOEK. 1794.

„ doch voor wien de overheerſching van
„ deeze vreedzaame Gewesten noodzaak-
„ lyk geworden was, tot bereiking van
„ zyn oogmerk, het omverwerpen van
„ alle op regt en orde gevestigde Regee-
„ ringen van *Europa*.

„ Geduurende eenige dagen, waar van
„ de nagedagtenis nimmer uit ons geheu-
„ gen zal kunnen uitgewischt worden,
„ hebben wy een gevaar geloopen, waar
„ van wy ons, in voorige Oorlogen, zelfs
„ dan, wanneer zy den ongelukkigſten
„ keer genomen hadden, de mogelykheid
„ niet konden voorſtellen. Niet alleen
„ was het met de Conſtitutie en Onaf-
„ hangelykheid van den gemeenen Staat
„ gedaan geweest, byaldien de Vyand in
„ deszelfs onderneeming geſlaagd hadt;
„ maar het onmiddelyk gevolg daar van
„ zou geweest zyn, dat alle de Ingezete-
„ nen, zonder onderſcheid van rang, ſtaat
„ of gevoelens, daar by, vroeg of laat,
„ de geheele vernietiging van hunnen Gods-
„ dienst, den ondergang hunner Vryheid,
„ en het verlies van hunnen Eigendom
„ zouden gevonden hebben.

„ Dan, op het oogenblik, dat wy zo
„ naby ons verderf waren, zyn wy, op
„ den rand van den afgrond, ondersteund

„ en

aanbieden. Wy oordeelen het genoeg den Leezer op voorgemelde *daadzaaken* te wyzen, die meer dan *woorden* afdoen. Ons doel met het bybrengen van eenige gedeeltens deezer Uitſchryvinge, is alleen om hem te doen zien, welke denkbeelden het Landsbeſtuur den Landzaat zogt in te boezemen.

„ en gered, en onze byna hooplooze Ver- LXXVIII
„ losſing is wederom in dit geval, gelyk BOEK.
„ in zo veele andere, die onze Jaarboe- ——
„ ken aanwyzen, bewerkt geworden, door 1794.
„ eene reeks van Gebeurtenisſen, waar in
„ het Ongeloof zelve de Hand des Aller-
„ hoogſten vrugtloos zoekt te miskennen.
„ De Vyand, welke nog zo kort geleden,
„ voor onze deur ſtondt, is, naa verloop
„ van weinige weeken, tot binnen des-
„ zelfs eigene grenspaalen verdreeven, en
„ ons Leger, aangevoerd door de Afflam-
„ melingen van dat Doorlugtig Huis, aan
„ 't welk wy het gerust genot van Gods-
„ dienst en Vryheid grootendeels verſchul-
„ digd zyn, heeft door deszelfs dapper-
„ heid en ſtandvastigheid, geduurende
„ eenen langen en moeilyken Veldtocht
„ betoond, het zyne bygedraagen om onze
„ Geallieerden in het bezit te helpen ſtel-
„ len van eenige gewigtige Vestingen, die
„ in het toekomende zullen kunnen die-
„ nen, om aan de poogingen, welke de
„ Vyand tot hernieuwde aanvallen mogt
„ willen in het werk ſtellen, eenen ge-
„ duchten tegenſtand te bieden, en welke
„ dus mede tot een Voormuur ter bevei-
„ liging van deezen Staat zullen kunnen
„ ſtrekken."

Zegeningen hadt ons Vaderland intus-ſchen genooten, die opgeteld worden; en dienen om daar by ten ſterkſten te doen afſteeken, het Tafereel 't geen hier opge-hangen wordt van den Staat waar in *Frankryk* zich, in 't zelfde tydperk bevondt.

LXXVII. BOEK. 1794.

Dit tafereel, hoe afzigtig, hadt maar al te veel trekken van gelykheid met daadlyke gebeurtenisſen; daar *Frankryk* gebukt ging onder het bloed en traanen uitperſſend juk van eenen ROBESPIERRE en diens Aanhang. Te meermaalen hing men hier te Lande daar van eene ſchildery op, dan tegenwoordig de allerakeligſte. Wy neemen die geheel over, om 'er op te kunnen overwyzen, by gelegenheden, welke zich vervolgens te meermaalen zullen aanbieden, waar in men 'er op uit was, om de zaaken van *Frankryk*, in den ongunſtigſten dag te doen voorkomen.

„ Wy hebben by dat zelfde nabuurige „ Volk dat ons den Oorlog zo roekloos „ verklaard heeft, Losbandigheid en Re„ geeringloosheid, onder den ſchoonen „ naam van Vryheid, en Ongodistery, „ onder die van Rede en Wysheid, tot „ eenen zo ongehoorden trap zien opklim„ men, dat Menſchen, door de Burger„ lyke Zamenleeving vereenigd en be„ ſchaafd, daar voor niet vatbaar ſchee„ nen; en de ontelbaare gruwelen, welke „ wy daar uit, als een noodzaaklyk ge„ volg, hebben zien voortvloeijen, zyn „ van dien aart, dat de Naakomelingſchap „ niet zal willen gelooven, dat dezelve in „ de daad plaats hebben gehad. — Dit „ alles heeft langzaamerhand doen ontſtaan „ een zamenweefzel van bedaarde en be„ redeneerde Wreedheid, waar voor de „ Menſchlykheid yſt, het welk dagelyks „ aan eene menigte van ongelukkige ſlacht-

„ offers het leeven kost, waar door eene LXXVII.
„ groote Natie, door eenige weinige BOEK.
„ Dwinglanden, op eene onbegrypelyke
„ wyze, in de ondraaglykste onderdruk- 1794.
„ king gehouden wordt, en waar van het
„ niet een der minst droevige gevolgen
„ is, dat het onderscheid tusschen Regt
„ en Onregt, daar door, voor het oog
„ eener onkundige misleide, en te ver-
„ geefsch na geluk en verlossing reikhal-
„ zende menigte, wordt uitgewischt, ter-
„ wyl zelfs by menschlievenden het ge-
„ voel van medelyden, door zo veele el-
„ kander onophoudelyk opvolgende en tef-
„ fens met de onbezeffelykste ligtvaardig-
„ heid verhaald wordende yslykheden,
„ wordt verzwakt en uitgedoofd. — Het
„ is egter daar by opmerkelyk, dat ver-
„ scheiden van de voornaamsten onder die
„ eigendunkelyke Hervormers en Weldoe-
„ ners van het Menschlyk Geslacht, tot
„ eene les en voorbeeld voor hunne Naa-
„ volgers, het slagtoffer van hunne eigene
„ grondbeginzelen geworden zyn, en door
„ dezelve Wapenen zyn omgekomen,
„ waar van zy, om hunne toomlooze
„ Wraak of Heerschzugt te voldoen, zo
„ een verfoeilyk gebruik tegen anderen
„ gemaakt hadden; en dus, terwyl zy
„ openlyk voorgaven aan geene Voorzie-
„ nigheid te gelooven, zelfs het treffend-
„ ste bewys van haar geduchte aanweezen
„ hebben opgeleverd."

Voorts laten zy, op die gelegde gron-
den, eene verdeemoedigende optelling van

Volks-

LXXVII. BOEK. 1794. Volkszonden rusten, en ontleenen daar uit drangredenen ter Zedeverbetering. Kennelyk straalt in den geheelen voordragt de zugt door, om den afkeer van de *Franschen*, hunne bedoelingen, en van allen in den Lande, die dezelve heimlyk mogten begunstigen, kragtdaadig te versterken. Hier toe diende het herhaalde en met andere woorden bekleedde voorstel, dat de Oorlog door ons niet gezogt; maar geheel schuldloos aangedaan was, dat de Vyand niets anders ten doele hadt, dan onze geheele verdelging; dat de Kryg van onzen kant enkel verdeedigend gevoerd werd; en niet om de Eerzugt van deezen of geenen te voldoen, noch om de belangens van andere Mogenheden te bevorderen; maar tot behoud en beveiliging van al wat aan de Inwoonders van een vry Land, in alle hunne onderscheiden betrekkingen, dierbaar was en weezen moest. Hier toe strekte, eindelyk, het bevel om dan „ by deeze staatlyke gelegenheid, niet „ te verzuimen, de dierbaare belangen „ van het lieve Vaderland aan de byzondere bescherming van het Opperweezen „ op te draagen; den Almagtigen biddende, dat het HEM behaagen mogt de „ maatregelen, die by ons en onze hooge „ Geallieerden genomen werden tot voortzetting van den Oorlog, ons zo onregtvaardig aangedaan, te zegenen; en op „ zyn tyd eens een einde daar van te maken, door een vasten, duurzaamen en „ veiligen Vrede, de verdere gevaaren die

„ ons

„ ons ſcheenen te bedreigen, genadiglyk
„ van ons af te wenden; de verrigtingen
„ van de Hooge Overheid en de Beſlui-
„ ten, die door dezelve genomen wor-
„ den, om onzer aller Veiligheid en Wel-
„ zyn te bevorderen, met zyne kragtdaa-
„ dige hulpe te willen byſtaan, en een
„ einde te maaken van de Tweedragt die
„ ons verdeelt, onze Godsdienst, Vryheid
„ en Conſtitutie te beſchermen, en zynen
„ Zegen uit te ſtorten over alle Bronaders
„ van onzen Voorſpoed (*)."

LXXVII. BOEK. —— 1794.

Tot de zaaken in *Brabant* tuſſchen den Keizer en de Ingezetenen der *Oostenryk-ſche Nederlanden*, hadt onze Staat eene nadere betrekking gekreegen, zints het deel 't geen dezelve nam om dat land met Keizer LEOPOLD te verzoenen (†); en nevens de Koningen van *Pruiſſen* en *Groot-Brittanje* aan zyne Keizerlyke Majeſteit en diens Doorlugtige Erven en Opvolgers de Souverainiteit der *Belgiſche Provincien*, onder de Heerſchappy van LEOPOLD DE II. weder vereenigd, te guarandeeren, als ſlegts één eenig en onverwisſelbaar Domein, het welk onafſcheidelyk zou weezen van het Huis van *Oostenryk* en *Duitschland*; gelyk de opgenoemde Mogenheden ook voor den Volke guarandeerden de bewaaring en het volle genot der by uitgedrukte Artykelen, Conſtitutien, Privilegien en

De Keizer bezoekt de *Oostenryksche Nederlanden*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 133—141.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 239.

LXXVII. BOEK. —— 1794.

en wettige Gewoonten (*). Keizer FRANCISCUS DE II., LEOPOLDS Opvolger, dien wy in de Maatregelen zyns Voorzaats zagen treeden, ten opzigte der thans ontſtaane Volkstwisten, en den Oorlog aan *Frankryk* verklaarde (†), beloofde in den Jaare MDCCXCII zich, in eigen perſoon, na de *Nederlanden* te zullen begeeven. Schoon dit onder die uitzigten en voorheemens behoorde, welke, gelyk wy aanmerkten, van tyd en toeval afhingen, en by dien Vorst eer te hoopen dan te voorzien, of, in dit tydsgewrichte, te wagten waren (§). Dit ongeziene gebeurde nogthans ten deezen Jaare.

Een Gezantſchap van hier, en WILLEM DEV. vertrekt der waards.

Keizer FRANCISCUS DE II. begaf zich, in 't Voorjaar, na zyne *Nederlanden*, zo vol beroerte, zo zeer geſchokt, en door den Kryg beſtookt. Hy kwam 'er met oogmerk om zyn Leger ten ſtryd te geleiden en aan te moedigen, en als Hertog te worden ingehuldigd. —— Vier Afgevaardigden uit hun Hoog Mogenden waren benoemd om in *Bruſſel* zyne Keizerlyke Majeſteit, wegens de behoudene aankomst in de *Oostenrykſche Nederlanden* te begroeten: met naame Jonkheer W. C. H. Baron VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, Jonkheer W. R. Baron VAN TUYL VAN SEROOSKERKEN, *Heer van Zuilen*, Jonk-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 250.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 18.
(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 94.

Jonkheer H. W. Baron VAN AYLVA, en Jonkheer E. J. Baron VAN LEWE VAN ADUART, Mr. W. S. GUICHERIT vergezelde deeze Bezending als Secretaris. — Zyne Hoogheid WILLEM DE V. hadt, tegen den dag ter Inhuldiginge bepaald, naa van hun Hoog Mogenden en Edel Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden en Raad van Staaten, naar gewoonte, plegtig affcheid genomen te hebben, zich mede na *Brusſel* vervoegd, ter bywooninge van het Feest der Inhuldiginge des Keizers tot Hertog van *Brabant* (*). LXVII. BOEK. 1794.

Hoe de Keizer te *Brusſel* ontvangen wordt.

By de aankomst van Keizer FRANCISCUS DEN II. te *Brusſel*, was te dier Hoofdſtad eene ontelbaare ſchaare Volks van de *Brabantſche* grenzen toegevloeid. De Regeering verwelkomde hem met aanbod van de Stads ſleutels, by de *Leuvenſche* Poort; deeze Poort hadt dit opſchrift, *De Keizer is hier, de Galliers kwaaſen op hunne tanden!* In de Kerk van *St. Gudula* gekomen, zong de Bisſchop van *Antwerpen* het *Te Deum*, waar op de Keizer, onder het gejuich der Volksmenigte, vergezeld van zyne Broeders, den Gouverneur Generaal en den Aartshertog JOSEPHUS, zich na het Paleis begaf. Vóór de Inhuldiging trok hy na het Leger, 't geen onder zyn oog eene luisterryke overwinning behaalde (†).

Op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 402 en 594.

(†) Van deeze zullen wy, de Krygsverrigtingen vermeldende, nader ſpreeken.

LXXVII. BOEK.

1794. Inhuldiging tot Hertog van *Brabant.*

Op den drie en twintigſten van Grasmaand hadt de *zeldzaame* (*) Inhuldigingsplegtigheid plaats. Onder eene zeer talryken ſtoet reedt de Keizer na bovengemelde Hoofdkerk, volgens het oud gebruik by dusdanige bedryven, vergezeld door den Wapenkoning en diens Wapenknegten, weidsch en pragtig gekleed. De ſtraaten tot het doortrekken van den ſtoet beſtemd, waren beplant met eerepoorten, de huizen vercierd met ſtaatlyk nederhangende tapyten, en mangelde het niet aan zinnebeelden en ſpreuken naar het Feest en de tydsgelegenheid geſchikt. Gezeten op een kostbaaren Throon, woonde de Keizer, in de Kerk gekomen, de plegtigheid der Miſſe by. De zogenaamde *Blyde Inkomst* werd geleezen en door den Keizer be-

(*) *Zeldzaam* noemen wy dezelve, en mogen om de regtmaatigheid deezes woords te bewyzen, hier affchryven een Aantekening van den Geſchiedſchryver C. ROGGE, die, in zyn *Tafereel van de Geſchiedenis der jongſte Omwentelinge in de Vereenigde Nederlanden* by J. ALLART bl. 22. optekent. „ Zeer verdient het onze opmerking, dat het zelfde Jaar, het welk den Keizer als Hertog van *Brabant* in Perſoon zag huldigen — eene plegtigheid, die voor zo verre ons bewust is, van alle voorgaande Vorsten, alleen den TWEEDEN PHILIPS was te beurt gevallen — waar by de VYFDEN WILLEM, even als weleer zyn doorluchtige Voorzaat, de EERSTE WILLEM, tegenwoordig was — dat dat zelfde Jaar getuigen was van de Affchudding van het Keizerlyk Juk door alle Catholyke Provincien; juist even als voor twee Eeuwen die plegtige huldiging ſpoedig door eenen geheelen afval gevolgd werd."

bezwooren. Onmiddelyk na deeze Eedſtaaving riep de Heraut, tot drie keeren uit, *Vivat de Hertog van Brabant!* Een uitroep door het Volk juichend herhaald, en beantwoord door het losſen van het geſchut. Het ſtrooijen van Gedenkpenningen onder de menigte volmaakte die ſtaatlyke Inhuldiging (*).

Moed inboezemende aanſpraak des Konings van *Engeland*

Bezielde de tegenwoordigheid des Keizers by het Leger der *Oostenryksren* 't zelve, voor eenen tyd, met meer dan gemeenen moed, gaf dit aan onzen Staat hoope op een Veldtogt, die gelukkiger zou eindigen dan die des verſtreeken Jaars afliep; dezelve hadt nog andere oorzaaken van Bemoediging. Deeze mogten zy desgelyks ontleenen uit de Aanſpraak des Konings van *Groot-Britzanje*, by het openen van de Zitting des Parlements in Louwmaand, waar in zyne Majeſteit, onder anderen, zich op deezen trant hadt laaten hooren. —— „De tyds„ omſtandigheden, onder welke gy thans „ vergaderd zyt, vereiſchen uwe aller„ ernſtigſte aandagt. — Wy zyn in eenen „ Oorlog gewikkeld, van welks uitſlag „ de handhaaving van onze Conſtitutie, „ Wetten, Godsdienſt, en de veiligheid „ aller Burgerlyke Maatſchappyen afhangt. „ Gylieden zult met genoegen opgemerkt

(*) Deeze hadden ten opſchrift PATRIÆ SALUS, PRINCIPIS ET CIVIUM, SOLEMNI SACRIFICIO ADSERTA MDCCXIV. Dat is: *Het Heil des Vaderlands, des Vorſten en der Burgeren, door eenen plegtigen Eed verzekerd.* 1794.

LXXVII. BOEK. 1793.

„ van den Oorlog te beklaagen, zou ik „ egter niet raadpleegen met de weezen„ lyke belangen van myn Volk, indien „ ik na den Vrede haakte op eenigen an„ deren grond, dan die, door welken in „ deszelfs beſtendige geruſtheid, als mede „ in de onafhanglykheid en veiligheid van „ *Europa*, konde voorzien worden. De „ bereiking van deeze oogmerken wordt „ tot nog toe wederhouden, by het de „ overhand hebbend Stelzel in *Frankryk*, „ 't welk even zo onbeſtaanbaar is met „ het geluk van dat Land, als met de rust „ van alle andere Natien (*)."

Aanleiding tot de Verbintenis tuſſchen *Engeland Pruiſſen* en deezen Staat.

Nog ſterker werd die verwagting op een goeden uitſlag gerugſteund, door eene nieuwe Verbintenis, aangegaan tuſſchen *Groot-Brittanje*, *Pruiſſen* en onzen Staat. Aanleidelyk hier toe was eene kennisgeeving van ELLIOT, door den Griffier FAGEL, in Sprokkelmaand, aan een Geheim Beſoigne voorgehouden, wegens de begonne onderhandelingen over den Onderſtand door *Pruiſſen* te verleenen, om aan de

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 307. Op denzelfden toon waren 's Konings Aanſpraaken, met de gewoone veranderingen, geſtemd by het Huis der Gemeente, en het Hooger Huis. *Aldaar* bl. 309 *enz.* 's Konings Aanſpraak werd door de Miniſterieele Party toegejuicht; doch gaf zulks, naar gewoonte, aanleiding tot hevige Debatten. Zie *Univerſal Magazine* Vol. XCIV. p. 70—75. ZILLESEN heeft in zyne *Geſchiedenis der Nederlanden* II D. bl. 209 *enz.* 'er eenige ſtaalen van opgegeeven.

de Coalitie een grooter aantal Krygsvolks by te zetten, en het verzoek daar by gedaan, dat de Vereenigde Gewesten zich zouden belasten met een gedeelte der Onderſtandpenningen. FAGEL leeverde tevens over twee Brieven van VAN RHEEDE uit *Berlyn*, over 't zelfde onderwerp, behelzende den last MALMESBURY toegezonden, die de onderhandeling wegens *Britanje* te *Berlyn* op zich genomen hadt. In dezelve werd door *Engeland* geëischt, dat *Pruiſſen* tuſſchen de *dertig en veertig duizend* man als Ryksvorst, volgens de Tractaaten, zou onderhouden, en daarenboven zyn Leger brengen tot op honderd duizend man, waar van de Onderſtandpenningen in vyf deelen, in deezer voege, zouden geſchikt worden: *twee vyfden* voor *Engeland*, *één vyfde* voor den *Keizer*, *één vyfde* voor *hun Hoog Mogenden*, en *één vyfde* voor *Pruiſſen*, onder voorwaarde van wedergave by den Vrede. — Dit Verſlag werd, op 't einde van de maand der inleeveringe, door hun Hoog Mogenden goedgekeurd, en aan de Gewesten verzonden, met aanmaaning „ om in deze „ zaak van dat gewigt, en die delicateſſe, „ de ſecreteſſe, zo veel mogelyk, in agt „ te neemen." Waar op VAN DE SPIEGEL en FAGEL volmagt kreegen om met MALMESBURY en den *Pruiſiſchen* Minister HAUGWITZ over dit ſtuk in onderhandeling te treeden. Deeze onderhandeling werd aangevangen, naa dat de Keizer verklaard hadt, „ in geen Tractaaten van Sub-

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK. 1794.

„ ſidie te kunnen treeden (*)." — Van wegen den Koning van *Pruiſſen* hadt men de verzekering, dat hy niet langer in ſtaat was den Oorlog uit te houden, ten ware men hem noodige Geldmiddelen verſchafte; anderzins hadt hy, naar het getuigenis van VAN DE SPIEGEL, de ſterkſte verzekeringen gegeeven van alle zyne magt te zullen aanwenden tot verdeediging van de gemeene zaak, inzonderheid tot beſcherming van deeze Republiek (†).

Inhoud dier Verbintenisſe.

De Verbintenis zelve is van zo merkwaardigen inhoud, en hadt zo veele en veelerlei gevolgen, dat zy eene geheele plaatzing vordert. De Onderhandelaars waren, van wegen zyne *Brittanniſche* Majeſteit Lord Baron VAN MALMESBURY, van wegen den Koning van *Pruiſſen* CHRISTIAAN HENDRIK CURCE, Graaf VAN HAUGWITZ; van wegen hun Hoog Mogenden LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, Raadpenſionaris van *Holland en Weſtfriesland*, Groot Zegelbewaarder en afgevaardigd wegens *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering, en HENDRIK FAGEL, Griffier van hun Hoog Mogenden. Die Gevolmagtigden verklaarden, van wegen hunne Meesters, „ Dat deezen, bezield „ met het zelfde verlangen om de voortgangen van het Systema van heerschloosheid en misdaaden, waar mede de „ Bur-

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 370.
(†) *Nadenking van eenen Staatsman wegens zyn Ministerie in Holland* 1800. bl. 83.

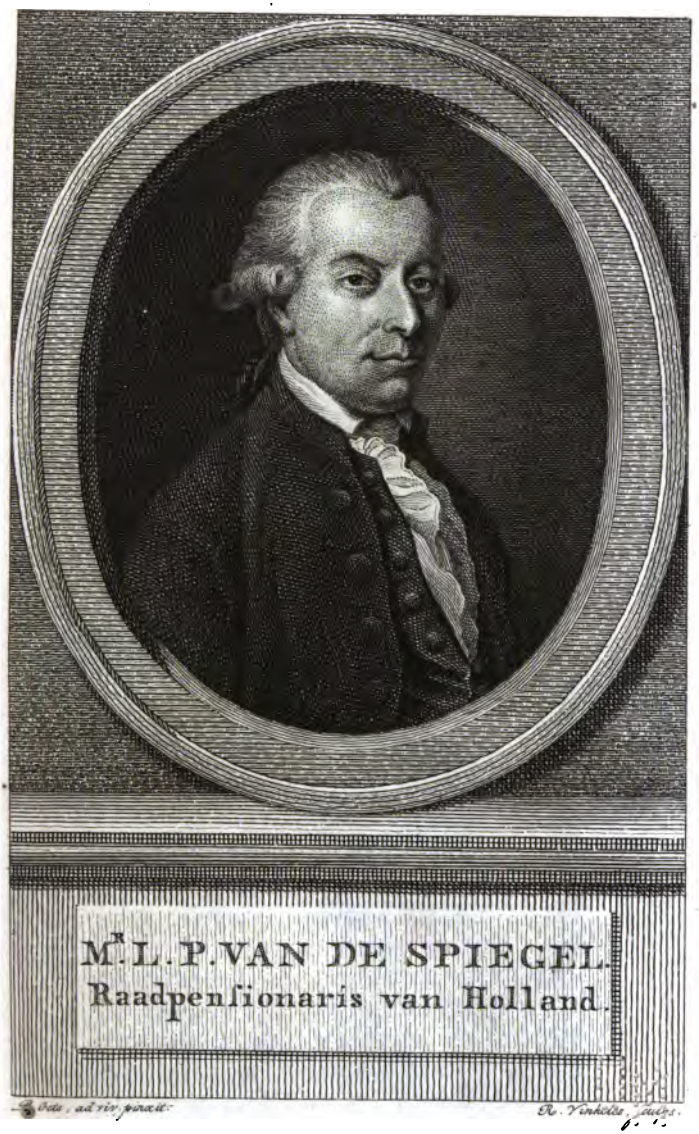
Mr. L. P. VAN DE SPIEGEL.
Raadpensionaris van Holland.

„ Burgerlyke Maatſchappy, gich bedreigd gezien had, paal en perk te ſtellen, en wenſchende een Beſluit te neemen, om, op de kragtdaadigſte wyze, de algemeene zaak te verdeedigen in welke zy zich ingewikkeld vonden, ingevolge van den onregtvaardigen Oorlog, welken Lieden, die de magt en het gezag der Regeeringe in *Frankryk* oefenden, aan verſcheide groote Mogenheden in *Europa* verwekt hadden, ingevolge de banden van Vriendſchap en Verbintenis, die hun zo gelukkig vereenigden, waren overeengekomen, dit Tractaat te ſluiten. LXXVII. BOEK. 1794.

„ Art. I. Zyne Majeſteit de Koning van *Pruiſſen* verbindt zich om een Leger van twee en zestig duizend vier honderd man te geeven, volgens het tafereel, 't welk Hoogstdezelve aan de Ministers der Zeemogenheden heeft doen overgeeven, en welk tafereel geagt zal worden een gedeelte van het tegenwoordig Tractaat uit te maaken.

„ Dit Leger zal onder een *Pruiſſisch* Opperhoofd vereenigd blyven, en op de kragtdaadigſte wyze, tegen den gemeenen Vyand ageeren, hetzy afzonderlyk, hetzy vereenigd met een Corps van de Troepen in Soldy van de Zeemogenheden, of van eenen derzelven. Het gemelde Leger zal volkallig zyn, en zo veel mogelyk blyven, en volgens eene Militaire overeenkomst tuſſchen zyne *Britſche* Majeſteit, zyne *Pruiſſiſche*

LXXVII. BOEK. 1794.

„ Majeſteit, en hun Hoog Mogenden de „ Staaten Generaal der *Vereenigde Provin-* „ *cien*, gebruikt worden, daar men het zal „ oordeelen met de belangen der Zeemo- „ genheden het best overeentekomen. Dit „ Leger zal zich op den vier en twintig- „ ſten van Mey MDCCXCIV, of, indien „ mogelyk, vroeger, op de plaats van „ deszelfs beſtemming bevinden. Het zal „ voorzien zyn van Veldſtukken, met der- „ zelver toebehooren, gelyk ook van Ten- „ ten en de ganſche Krygstoerusting, „ welke vereischt wordt om te velde te „ kunnen ageeren.

„ Art. II. De hooge contracteerende „ Partyen zyn overeengekomen, dat de „ Troepen, welke zyne *Pruiſiſche* Maje- „ ſteit aan zyne *Britſche* Majeſteit, en aan „ hun Hoog-Mogenden, uit kragt van „ de wederzydſche Alliantie-Tractaten „ tuſchen zyne *Pruiſiſche* Majeſteit en „ de Zeemogenheden, moet leeveren, in „ dit Leger van 62400 man zullen begree- „ pen zyn, en dat zy het gemelde Leger „ gebruikende op de wyze in het tegen- „ woordig Tractaat uitgedrukt, zyne *Pruis-* „ *ſiſche* Majeſteit zal geagt worden, den „ byſtand by gemelde Tractaaten bepaald, „ aan zyne hooge Geallieerden geleeverd „ te hebben.

„ Art. III. Om zyne *Pruiſiſche* Maje- „ ſteit de middelen om met kragt, en over- „ eenkomſtig de gevoelens van yver en „ belang, waar mede Hoogstdezelve voor „ de gemeene zaak bezield is, te agee- „ ren,

„ den overeengekomen, om aan zyne LXXVII.
„ *Pruisſiſche* Majeſteit eene Subſidie van BOEK.
„ *vyftig duizend* Pond Sterling 's maands te
„ geeven, tot op het einde van dit loo- 1794.
„ pende Jaar, te rekenen van 't begin der
„ maand in welke het Tractaat getekend is.

„ Art. IV. Zyne *Britſche* Majeſteit en
„ hun Hoog Mogenden, zullen, van ſtonde
„ aan, eene ſom van *drie honderd duizend* Pond Sterling aan zyne *Pruisſiſche*
„ Majeſteit betaalen, en Hoogstdenzelven
„ behulpzaam zyn in het goedmaaken
„ der kosten en eerſte noodzaaklyke uitgaven, om het bovengemelde Leger in
„ ſtaat van beweeging te ſtellen, en ter
„ plaatze te doen trekken, alwaar het zal
„ behooren te ageeren; en, by de terug-
„ trekking der gezegde Troepen, zullen
„ zyne *Britſche* Majeſteit en hun Hoog
„ Mogenden daarenboven aan zyne *Pruis-*
„ *ſiſche* Majeſteit, eene ſom van *honderd*
„ *duizend* Pond Sterling betaalen voor de
„ kosten van de terugkeering des Legers
„ in de Staaten van zyne *Pruisſiſche* Ma-
„ jeſteit.

„ De gemelde betaaling voor de on-
„ kosten der Oprigting en in Beweeging
„ brenging zal onmiddelyk naa de Uitwis-
„ ſeling der Ratificatien geſchieden, zo
„ wel als de eerſte Subſidie van *vyftig*
„ *duizend* Pond Sterling 's maands te be-
„ taalen. De volgende maanden zullen
„ vooraf, by het begin van ieder maand,
„ betaald worden. Alle deeze betaalingen

LXXVII. BOEK. 1794.

„ren, gemaklyker te maaken, zyn zyne „*Britſche* Majeſteit en hun Hoog Mogen„den zullen door de Zeemogenheden te *Ber„lyn* geſchieden, volgens de ſchikkingen, „welke zy onderling zullen maaken, en „een Pond Sterling zal gerekend worden „tegen zes Kroonen in *Fredriks d'Or*.

„Art. V. De bovengemelde Subſidie „en Betaalingen moeten ſtrekken in vol„doening van alle eiſchen, welke zyne „*Pruiſſiſche* Majeſteit, ten laste der Zee„mogenheden, voor de kosten des Le„gers, zou kunnen doen; moetende deeze „kosten, van welk eenen aart dezelve „ook zouden mogen zyn, door zyne „*Pruiſſiſche* Majeſteit gedragen worden, „alleenlyk met uitzondering der kosten „van het Brood en de Voeragie, welke „door de Zeemogenheden goedgedaan „zullen worden, zo voor 30400 man, „welke zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit zich „verbindt boven den bepaalden onder„ſtand te gebruiken, als voor deezen on„derſtand zelve, op eene wyze overeen„komſtig de termen der Alliantie-Trac„taaten wederzyds tuſſchen de Zeemo„genheden en Hoogstgemelde zyne Ma„jeſteit plaats hebbende.

„Doch, tot voorkoming der zwaarighe„den, die met betrekking tot het daadlyk „leveren van deeze Artykelen, zouden „kunnen opkomen, zyn de hooge Con„tracteerende Partyen overeengekomen, „dat in Geld zullen geſuppleerd wor-

„den,

„ den, rekenende één Pond en twaalf Schellingen 's maands voor ieder man van de 62400 door zyne *Pruisſiſche* Majeſteit te leeveren volgens het bovengemeld tafereel; en zal de betaaling deezer ſom in voorraad geſchieden, met het begin van iedere Maand, en op diezelfde wyze als die der Subſidie op denzelfden dag beginnen.

„ Maar, byaldien in het vervolg geoordeerde, dat, ingevolge de toeſtemming der hooge Contracteerende Partyen, eenige verandering in de reſpective evenredigheden van Infanterie, Cavallerie, en Artillerie, by hier meergemeld tafereel vastgeſteld, gemaakt werd, zal in zulk een geval, eene nieuwe waardeering van gemelden Onderſtand in Geld gedaan worden, volgens de nieuwe proportie van rations en portien, welke uit gemelde verandering zou kunnen ontſtaan; ten einde gezegde waardeering niet gaa boven de weezenlyke kosten, veroorzaakt door het leeveren der Artykelen in quaestie, naar evenredigheid der Manſchappen en Paarden, die gebruikt zullen worden.

„ Art. VI. Is overeengekomen, dat alle de Conquesten, door dit Leger gemaakt, in naam der beide Zeemogendheden zullen gemaakt worden, en te hunner diſpoſitie blyven, gedurende den Oorlog en tot den Vrede, om 'er als dan zodanig gebruik van te maaken,

„ als

LXXVII. BOEK. 1794.

„ als dezelve het gevoeglykst zullen oordeelen.

„ Art. VII. De beide Zeemogenheden zullen twee Perſoonen benoemen, „ om, in Hoogstderzelver naam, in het „ Hoofdkwartier van het *Pruiſſiſch* Leger „ te reſideeren; ten einde de noodige „ Communicatie en Correspondentie tusſchen de wederzydſche Legers te onderhouden (*).

„ Art. VIII. Dit Tractaat zal, in deszelfs uitgebreidheid, tot op het einde „ van dit tegenwoordig Jaar MDCCXCIV „ van kragt zyn."

Afzonderlyk Artykel.

De vier Gevolmagtigden hadden 't zelve getekend. Twee hunner MALMESBURY en HAUGWITZ onderſchreeven een *Afzonderlyk Artykel* van deezen inhoud.

„ De

(*) Tot deeze post van Gedeputeerde te Velde, om van wegen hun Hoog Mogenden, by het *Pruiſſiſch* Leger zich te onthouden, vinden wy benoemd den Minister VAN KINKEL. Hem werd toegelegd voor zyne Veld-equipagie één *drie duizend* Guldens, en *zestig* Guldens daags, zo lang hy by het Leger zou weezen, te beginnen met zyn aankomst by 't zelve; terwyl, zo veel betreft het bywoonen der Preparatoire Conferentien, uit kragte van de Reſolutie van 30 Mey laatstleden, blyft voortgaan het Daggeld van *twaalf* Guldens daags. Wordende wyders aan den Heere VAN KINKEL toegeſtaan om het voornoemde Daggeld van *zestig* en *twaalf* Guldens, reſpectivelyk in zyne Declaratie te brengen: zo nogthans, dat hier op in affiag zou moeten ſtrekken zyn ordinair Tractement, hem competeerende in kwaliteit als Minister Plenipotentiaris. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 304.

„ De Gevolmagtigde Ministers van hun LXXVII.
„ Hoog Mogenden, voor het tegenwoor- BOEK.
„ dige niet gemagtigd zynde, eenig enga- ——
„ gement betrekkelyk tot de Betaaling der 1794.
„ Subsidien, voor een langer tyd, dan dit
„ loopend Jaar, te contracteeren, is het
„ zelve alleen voor dien tyd geslooten;
„ doch hunne *Britsche* en *Pruisische* Ma-
„ jesteiten, de werkingen van gemelde
„ Verbintenisſen tot het einde van den
„ Oorlog willende continueeren, zullen
„ zamen omtrent maatregelen overeenko-
„ men, zo wel als met hun Hoog Mo-
„ genden, tot vernieuwing van dit Trac-
„ taat, zo lang als de Oorlog zal duu-
„ ren, op dezelfde voorwaarden, als daar
„ in vastgesteld zyn, met opzigt tot de
„ Troepen, derzelver gebruik, de betaa-
„ ling der Subsidien, en leevering voor
„ Brood en Voeragie, overeenkomstig het
„ V. Art. van het Tractaat, zonder egter
„ eene vermindering der som te eischen,
„ omtrent welke men, zo tot completee-
„ ring der Troepen, als om dezelve in
„ beweeging te brengen, overeengeko-
„ men is."

Hier mede ging gepaard eene Overeen- Byzondere Overeenkomst tusschen *Engeland* en onzen Staat.
komst tusschen zyne *Britsche* Majesteit en hun Hoog Mogenden, onderschreeven door MALMESBURY, VAN DE SPIEGEL en FAGEL, van deezen merkwaardigen inhoud; „ Zyne *Britsche* Majesteit, en de
„ Heeren Staaten Generaal der *Vereenigde*
„ *Nederlanden*, aan zyne *Pruisische* Maje-

„ steit

LXXVII. BOEK. 1794.

„ ſteit gaarne de middelen willende ver-
„ ſchaffen, om met alle kragt den Oor-
„ log door te zetten, in welke de meeste
„ Mogenheden van *Europa* zich ingewik-
„ keld vinden, door den onregtvaardigen
„ aanval der geenen, die de Regering
„ van *Frankryk* verweldigd hebben: wend
„ ten dien einde eene Onderhandeling te
„ *Berlyn* begonnen, en vervolgens in
„ *'s Haage* voortgezet en ten einde ge-
„ bragt, door een Subſidie-Tractaat he-
„ den geſlooten, by 't welk de Zeemo-
„ genheden zich verbonden hebben om
„ aan zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit de ſommen
„ te fourneeren, welke in het gemelde
„ Tractaat vermeld zyn, gelyk ook de
„ daar in bepaalde Artykelen. *Zyne Brit-*
„ *ſche* Majeſteit en de Heeren Staaten Ge-
„ neraal der *Vereenigde Provincien* wen-
„ ſchende wederzydsch een nader licht te
„ hebben, ten aanzien der ſommen, die
„ aan zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit toegeſtaan
„ worden, hebben goedgevonden onder-
„ ling de tegenwoordige Conventie te
„ ſluiten.

„ Art. I. Hun Hoog Mogenden zullen
„ voor hun aandeel in de geheele ſom,
„ die aan zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit moet
„ betaald worden, ten einde Hoogſtden-
„ zelven in ſtaat te ſtellen om aan de Ver-
„ bintenisſen te voldoen, die zyne Maje-
„ ſteit aangegaan heeft, volgens het Sub-
„ ſidie-Tractaat heden geſlooten en onder-
„ tekend, de ſom van *vier honderd duizend*

„ Pon-

„ Ponden Sterling betaalen, ingevolge de
„ ſchatting bepaald by het gezegd Trac-
„ taat, welke ſom verdeeld zal worden
„ invoege, dat *honderd duizend* Pond Ster-
„ ling beſtemd zyn tot betaaling van een
„ gedeelte der kosten in het Tractaat uit-
„ gedrukt onder de benaaming van kosten
„ tot completeering, in beweeging bren-
„ ging en oprigting; en de andere *drie hon-*
„ *derd duizend* Pond Sterling zullen in ne-
„ gen gelyke deelen verdeeld worden, tot
„ gedeeltlyke goedmaaking der kosten van
„ Brood en Voeragie, volgens waardee-
„ ring van het gezegde Tractaat, als een
„ gedeelte van de Subſidie, welke zyne
„ *Britſche* Majeſteit en hun Hoog Mogen-
„ den zich verbonden hebben volgens den
„ inhoud van het III. Art. van het Trac-
„ taat, aan zyne *Pruisſiſche* Majeſteit te
„ leeveren.

LXXVII. BOEK. 1794.

„ Art. II. De tegenwoordige omſtan-
„ digheden hun Hoog Mogenden niet toe-
„ laatende voor eenen onbepaalden tyd,
„ in eene Verbintenis van Subſidie te tree-
„ den, is men overeengekomen, dat de
„ tegenwoordige Conventie zich niet ver-
„ der dan tot het einde van het loopende
„ Jaar zal kunnen uitſtrekken. Maar, in-
„ dien als dan de Oorlog ongelukkig nog
„ niet geëindigd ware, zullen zyne *Brit-*
„ *ſche* Majeſteit en hun Hoog Mogenden,
„ van tyd tot tyd, overeenkomen omtrent
„ het neemen van de noodige maatregels
„ tot het vernieuwen van deeze Conven-
„ tie,

LXXVII. BOEK.

1794.

„ tie, en tot kragtdaadige handhaaving „ der regtvaardige zaake, in welke zyne „ *Britſche* Majeſteit en hun Hoog Mogen„ den zich ingewikkeld vinden (*)."

Onze Afgevaardigden ter Onderhandelinge weigeren Geſchenken te ontvangen.

Volgens het tegenwoordig gebruik aan de Hoven van *Europa*, om den Staatsdienaaren, die Tractaaten getekend hebben, Geſchenken aan te bieden, waren voor VAN DE SPIEGEL en FAGEL aanzienlyke Geſchenken vervaardigd, en die van *Engeland* buitengemeen groot. Dan op derzelver aanbod weigerden zy beiden, volgens mondlinge afſpraak, de aanvaarding, zo om reden, gelyk de Raadpenſionaris vermeldt, dat zy door hunne aanneeming den Staat zouden verpligt hebben tot Wedergeſchenken aan de *Engelſche* en *Pruiſſiſche* Ministers, als om dat zy het ſchandelyk rekenden voor zich zelven eenige voordeelen te genieten ter gelegenheid van een Tractaat waar uit het Land geen voordeel trok (†).

De ſtukken aan de Bondgenooten ter bekragtiging gezonden.

Wanneer een en ander deezer Verbintenisſen, op den negentienden van Grasmaand, door de Gevolmagtigden getekend en ter ſpoedige bekragtiging aan de Mogenheden daar in deel hebbende, verzonden waren, werden die Stukken, met eenen rondgaanden Brieve van hun Hoog Mogen-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 617—625.

(†) Niet zonder opſpraak bleef dit gedrag. Zie *De Nadenking van eenen Staatsman beoordeeld*, bl. 34.

genden aan de Staaten der byzondere Ge- XXXVII.
westen medegedeeld. Te meermaalen heb- BOEK.
ben wy gelegenheid gehad om onzen Lee- ——
zeren voor oogen te ſtellen de Tafereelen 1794.
hier te Lande opgehangen van den toe-
ſtand der *Franſchen* en hunne bedoelingen,
altoos waren dezelve zwart gekleurd, en
ongelukkig, daar men de beste zaak door
de ſlegtſte middelen zogt te ondersteunen,
beantwoordden die donkere verwen maar al
te zeer aan het toen heerſchend Schrikbe-
wind. Wy hadden voorgenomen geen
meer voorbeelden van die ſoort, althans
geene uitvoerige, voor te ſtellen; doch wy
kunnen niet voorby, als een meesterſtuk
van donkere ſchilderyen hun hier onder 't
oog te brengen, een gedeelte van den op-
gemelden Brief, ingerigt om de Bondge-
nooten te beweegen tot eene ſpoedige en
volkomene deelneeming in, en onverwyl-
de bekragtiging van dit werk, op een on-
gewoone wyze aangevangen, voortgezet
en voltrokken, in zo verre het van de
daar toe Gevolmagtigden afhing.

Zy laaten zich woordlyk in deezer voe-
ge uit, „ Dat, (tegen alle bedenkingen
„ daar op te maaken,) behoort te worden
„ aangemerkt, den gansch byzonderen aart
„ van deezen Oorlog, waar door dezelve
„ geheel verſchilt van alle andere, welker
„ last de Staat ooit gedraagen heeft, en
„ waar uit noodzaaklyk volgt, dat rede-
„ neeringen en bedenkingen, die op ge-
„ woonlyke tyden en omſtandigheden toe-
„ paſſelyk zyn, hier geen kragt noch klem

1794.

„ hebben. In de meeste Oorlogen, die
„ dit Gemeenebest, zedert deszelfs erkende
„ Onafhangelykheid gevoerd heeft, waren
„ de oorzaaken des Oorlogs van dien aart,
„ dat ze door eenen min of meer voor-
„ deeligen Vrede konden weggenomen
„ worden; en gedurende den Oorlog
„ zelve liepen de exiſtentie van den Staat,
„ de Leevens en Eigendommen der Inge-
„ zetenen geen andere gevaaren dan die
„ van het geweld der vyandlyke wapenen;
„ doch in deezen Oorlog van grondbe-
„ ginzelen, van menschlykheid, regt en
„ orde ontbloot, loopt alles wat eerwaar-
„ dig en dierbaar is in de Maatſchappy,
„ gevaar van ontworteld te worden, door
„ de heiligſchendende handen van een
„ Vyand, die niet noodig heeft met de
„ wapenen tot ons door te dringen, ten
„ einde ons in zynen rampſpoed te doen
„ deelen; maar die, zo lang hy exteert
„ en niet tot rede gebragt is, zyne hel-
„ ſche beginzelen zal propageeren. En,
„ om van die beginſelen te oordeelen,
„ hebbe men ſlegts agt te ſlaan op de daar
„ uit voortvloeijende daaden van die gee-
„ nen, die tegenwoordig in *Frankryk* het
„ bewind in handen hebben, en op welk
„ een wyze deszelve met het Leeven en
„ met den Eigendom der ongelukkige In-
„ woonderen van dat rampzalig Land om-
„ ſpringen.

„ Het geen ten dien opzigte dagelyks
„ aldaar gebeurt, gaat alle denkbeelden te
„ boven, en zou geen geloof vinden,

„ wan-

„ wanneer het niet, om zo te zeggen, onder onze oogen plaats hadt. Niemand is 'er een oogenblik zeker van zyn Leeven of van zyn Eigendom. Een ieder kan, zonder regt of rede, en zonder eenig uitzigt van hulp of byftand van het een en ander beroofd worden op den wenk van eenige weinige alvermogende Opperhoofden, die, onder den niets meer betekenenden naam van Vryheid, aan zich zelven een onbepaald gezag, op plundering en moord gevestigd, hebben aangemaatigd, en over het Land hunner Geboorte, te gelyk met de ondraaglykfte Dwinglandy, waar van de Jaarboeken der Wereld gewag maaken, zulk eene aaneenfchakeling van rampen gebragt hebben, dat deszelfs onverzoenbaarfte Vyanden, die niet erger aan hetzelve hadden kunnen toewenfchen. — Alles wordt, in dat zo jammerlyk gefolterd Ryk in Requifitie gefteld, zo dat niemand kan befchikken over de vrugten van zyn Land, of het loon van zynen Arbeid, veel min eenige zekerheid hebben van zyn Vaderlyk Erfdeel te zullen behouden, of hetzelve aan zyne Kinderen naa te laaten; en die geenen, die de Gevangenis, of het Schavot, waar na toe zy willekeurig verzonden worden, ontwyken, worden verre van hunne Wooningen en Huisgezinnen verftrooid.

„ Dit is het akelig vooruitzigt van het „ geen ons te beurte zou vallen, wanneer

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK.

1794.

„ wy niet alle onze kragten inſpannen,
„ en de uiterſte poogingen aanwenden om
„ den verwoestenden ſtroom te keer te
„ gaan, en onze bedreigde Eigendommen,
„ ja onze Leevens zelfs, te verdeedigen:
„ want wie zou zich kunnen vleijen, die
„ onheilen te ontduiken? Die geenen,
„ die in *Frankryk* aan 't hoofd der zaa-
„ ken, en die alleen oorzaak zyn van
„ den tegenwoordigen Oorlog, hebben
„ meer dan ééns onbewimpeld verklaard
„ hunne verfoeilyke Leer over gansch
„ *Europa* te willen uitbreiden; en de on-
„ heilen, die wy zo even hebben opge-
„ teld, zyn een noodzaaklyk gevolg van
„ die Leer, en van haar voornaam Grond-
„ beginzel, dat in elk Land de Bezittin-
„ gen der gegoede Ingezetenen als ten
„ prooy moeten worden aangeweezen aan
„ den ongegoeden Inwooner.

„ 'Er zyn dus geene Opofferingen, hoe
„ zwaar dezelve ook mogen vallen, die
„ wy ons niet behooren te getroosten om
„ de groote Mogenheden van *Europa* in
„ de genomen maatregelen tegen den ge-
„ meenen Vyand kragtdaadig te onder-
„ ſteunen, en daar door te beſpoedigen
„ het gewenschte tydſtip, dat in *Frank-*
„ *ryk* wederom eenige vastgeſtelde Regee-
„ ringsvorm, (hoedanig die dan ook moge
„ weezen,) zal worden ingevoerd, zon-
„ der welke het onmogelyk is te hande-
„ len over zulk eene Vrede, waar door
„ de zegeningen van den Godsdienst, waa-
„ re Vryheid, en Burgerlyke Voorregten,

„ zo

„ zo wel voor de Naakomelingſchap als voor het leevend Geſlagt, zullen kunnen worden bewaard en bevestigd, en een zulke Vrede is tog de eenigſte waar na wy met rede mogen verlangen (*)."

LXXVIII. BOEK. 1794.

Hoe ſterk ſpreekend, hoe dringend deeze Brief tot geleide dier Stukken ter bekragtiging aan de Gewesten afgevaardigd, ook mogt weezen, het gedrag by het aangaan dier Verbintenisſe gehouden, als mede de Verbintenis zelve, ontmoette wederſpraak op een tyd, dat men in de Vereenigde Gewesten zo weinig wederſpraaks in de Staatsvergaderingen gewoon was te hooren. Staaten van *Friesland* betoonden zich, over 't een en ander, grootlyks gebelgd, en ſpraaken eene noode gehoorde taal, en die men althans niet buiten de Raadszaalen, in deezen tyd, wilde doen klinken (†). Zeer belangryk is het Beſluit door dit Gewest, den veertienden van Bloeimaand ter tafel van hun Hoog Mogenden gebragt: de uitvoerigheid verbiedt ons eene geheele overneeming; dan wy moeten het ſchetzen, en hier en daar

Hoe die ſtukken in *Friesland* ontvangen, daar beoordeeld worden.

(*) *Extract uit de Miſſive van de Staaten Generaal van 22 April 1794. relatief tot het Subſidie-Tractaat met Pruiſſen.* BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 374.

(†) Dit *Frieſche* Staatsbeſluit, door den druk gemeen gemaakt zynde, mishaagde die gemeenmaking der Regeeringe van *Amſterdam* zo zeer, dat dit Stukje, te dier Stede opgehaald en verboden wierd. *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 701.

LXVII. BOEK.

daar met de eigene woorden der *Friesche* Staatsleden ſpreeken.

1794.

Reeds hadden Staaten van *Friesland*, by eene raadpleeging, over een voormaals gehoudene Negotiatie ter verleening van Onderſtand aan den Koning van *Pruiſſen*, by een geheim Beſluit van den vyftienden van Lentemaand deezes Jaars, uitdruklyk getoond, en reden bygebragt waar om zy hier in niet konden toeſtemmen; overzulks was het hun niet weinig vreemd voorgekomen, het weder onderſtaan van zulk eene Negotiatie, zonder eenige Voorkennis van *Friesland*, en voor zo verre den Staaten van dat Gewest bekend was, zonder voorkennisſe van iemand der overige Bondgenooten — en niet alleen weder onderſtaan; maar reeds tot ſtand gebragt en getekend. — Het kieſche en zwaarwigtige van zulk een belangryk onderwerp, vorderde, huns oordeels, dat by den aanvang der Onderhandelingen de Souvereine Gewesten daar over vooraf wierden gepolst; ten einde dien aangaande, ten minſten eenigen voorloopigen grond ter Algemeene Staatsvergaderinge mogt gelegd worden, op dat men onderwerpen van die aangelegenheid niet tegen het oogmerk der Gewesten behandelde, en tot ſtand bragt.

Inhoud van het *Friesche* Staatsbeſluit over die Verbintenis.

Naardemaal dien aangaande geen de minſte ſtap van de zyde van hun Hoog Mogenden was gedaan, ſtonden Staaten van *Friesland* niet weinig verbaasd, „ een „ Tractaat en eene Conventie, van zulk „ een allergewigtigſten inhoud, en waar

by

„ by de belangen van de Republiek, zo LXXVI.
„ wel uit een Politiek als Financieel oog- 1794.
„ punt beschouwd, zo considerabel gain-
„ teresseerd waren, uit handen van hun 1794.
„ Hoog Mogenden te ontvangen; van de
„ zyde van dit Gemeenebest opgemaakt
„ en getekend door den Heere Raadpen-
„ sionaris van *Holland* en den Heere Grif-
„ fier van hun Hoog Mogenden, die zon-
„ der de presentie van eenige Gecommit-
„ teerden der Provincien, (een particula-
„ riteit, welke niet heeft kunnen nalaten
„ aan hunner Ed. Mog. aandagt na zich
„ te trekken,) met deeze geheele impor-
„ tante Negotiatie alleen gechargeerd ge-
„ weest waren, en deeze Tractaten met
„ Buitenlandsche Mogenheden alleen ge-
„ sloten en getekend hadden; en waar
„ aan niets meer ontbrak, en waar om-
„ trent ook niets meer van Staaten van
„ *Friesland* verzogt werd, dan dezelve
„ maar te willen ratificeeren."

Dit, ten aanzien van de gehoudene handelwyze vooraf gezonden hebbende, vermeenden Staaten van *Friesland* nog eenige aanmerkingen te moeten maaken op de gezondene Stukken zelve, — aanmerkingen, welke zy van gewigt oordeelden, en ook niet schroomden onbeswimpeld voor het oog van hun Hoog Mogenden, en door deze onder dat hunner Bondgenooten te brengen.

Zonderling moest het voorkomen Onderhandelingen van de zyde der Republiek aangelegd te zien, om aan zyne *Pruisische*

LXXVII. BOEK. 1794.

Majesteit „ Pecunieele Subsidien te offe-
„ reeren, en te belooven; ten einde, ten
„ behoeve van de Republiek, Troepen te
„ houden, en te doen ageeren, in eenen
„ Oorlog, waar in dezelve regt hadt
„ Troepen van gedagte zyne Majesteit
„ tot haare Verdeediging te eisschen." —
Hier beriepen zy zich op het Tractaat van
den Jaare MDCCLXXXVIII. Met byvoe-
ging dat niemand kon twyfelen over het
daadlyk bestaan van het geval, waar in
het gemelde Tractaat moest gelden. „ Men
„ hadt," luidt der Staaten taal, „ maar
„ voor een oogenblik te rug te denken,
„ dat door het Tractaat tusschen zyne
„ Majesteit den Keizer en zyne Majesteit
„ van *Pruissen*, met de beste oogmerken
„ tot herstelling der rust in *Europa* te
„ *Pilnitz* geslooten, den laatsten deezer
„ Hooge Contractanten in den Oorlog te-
„ gen *Frankryk* geëngageerd en *Aggresseur*
„ geworden was, en tevens te consideree-
„ ren, dat door de gevolgen dier aggres-
„ sie, de Republiek in den Oorlog ge-
„ raakt was, en door *Frankryk* geatta-
„ queerd, en dan zou men dra volkomen
„ overtuigd zyn; dat het gestipuleerd Se-
„ cours van meergemelde zyne Majesteit
„ *geëischt* kan, en naar inhoud van het
„ voornoemde Tractaat, door Hoogstden-
„ zelven *gepræsteerd* moest worden; en
„ dat het, derhalven, onbegrypelyk moest
„ voorkomen, de belangens van de Re-
„ publiek zodanig uit het oog verlooren
„ te zien, van in stede van te profitee-
„ ren,

„ ren, van het Regt aan de Republiek LXXVII.
„ by een formeel Tractaat toekomende, BOEK.
„ een vlak tegenſtrydigen weg in te ſlaan, 1794.
„ door met uitlooving van aanzienlyke
„ Geldſommen, zyne Majeſteit van *Pruis-*
„ *ſen* tot het fourneeren van Troepen te
„ engageeren."

Staaten van *Friesland* merken wyders op, dat, ſchoon genomen 'er geen zodanig Tractaat beſtondt, het thans gemaakte dermaate ſtreedt met de belangens der Republiek en derzelver Finantieele vermogens, dat zy zulks met geen ſtilzwygen konden laaten voorbygaan. Voor reden gaevende, dat de Kroon van *Groot-Brittanje* en deezen Staat, zonder eenige bepaalingen voor hoe groot een aantal ieder, zich verbonden, die geweldige Geldſommen te betaalen. Wel was, by een afzonderlyke overeenkomst tuſſchen *Engeland* en deezen Staat eene bepaaling op deezen Geldlyken Onderſtand gemaakt, volgens welke, dit Gemeenebest, daar in voor zyn aandeel zou betaalen *vier maal honderd duizend* Ponden Sterling. Doch, het was eene even onbetwistbaare waarheid, dat de Republiek, daar deeze Overeenkomst, geheel buiten de Kroon van *Pruiſſen* was aangegaan, voor niet minder dan de helft der Hoofdſomme verbonden was en bleef; en zich, by de minſte veranderinge van tyden, gedrongen konzien tot het opſchieten van Penningen, tot welke zy in waarheid niet gehouden was, en tegen welke ongehoudenheid zy

LXXVII. BOEK. zich egter door dit Tractaat geenzins beveiligd vondt.

1794. Voorts was, in 't oog der Staaten van *Friesland*, de vastſtelling, maakende de te doene Vermeesteringen, van een zoer bedenkelyk uitzigt; naardien daar uit zeer onaangenaame en hoogstgevaarlyke Geſchillen met den Keizer zouden kunnen geboren worden. Eene omſtandigheid die de Republiek, in den tegenwoordigen toeſtand van zaaken in *Europa*, op het zorgvuldigſt, behoorde te vermyden.

Belangende het Voorſchot, 't welk de Kroon van *Groot-Brittanje* zou doen van het Aandeel, waar toe de Republiek zich met die Kroon, door eene afzonderlyke Overeenkomst, had verbonden; was het den Staaten van *Friesland*, gelyk zy zich uitdrukten vreemd, „dat de Verbintenis, daar „toe door *Engeland* niet in de Convention „zelve gebragt, en daar van geen intee„greerend gedeelte uitmaakte; maar dat „men zich ſcheen te vergenoegen, van „op dit allerimportantſt ſtuk ſlegts een „Brief te kunnen produceeren van den „Lord MALMESBURY, waar in de aan„neeming van dit Voorſchrift met zulk „eene geringe verbindingskragt was uit„gedrukt, dat het alle verbeelding te bo„ven ging, hoe de Perſonen, welke „met deeze delicate Negotiatie geëhar„geerd geweest waren, zich daar mede „hadden kunnen te vrede houden; dat „nevens hun Hoog Mogenden van zich „hadden kunnen verkrygen, dit met den

„naam

naam van *eene zeer voldoende Verzekering* LXXVII.
te bestempelen, om niet te zeggen, BOEK.
dat behalven dat de bepaaling, welke
Interessen de Republiek voor dit Voor- 1794.
schot (als was de Verbintenis formeel,
en al bleek het, dat Lord MALMESBU-
RY tot het belooven van hetzelve naa-
mens het Ryk van *Engeland* gequalifi-
ceerd geweest ware,) zal moeten vol-
doen, even geer de Termynen op wel-
ke de aflossing der Hoofdsommen zal
geschieden, en alle andere zo hoogst-
nodige arangementen, dien aangaande,
ten eenemaale ontbraaken."

Wel betuigden Staaten van *Friesland*, even zeer als iemand der Bondgenooten doordrongen te weezen van de gevaaren, die *Europa* dreigden, en van de noodzaakelykheid om daar aan door het kragtdaadig voeren van den Oorlog, onder GODS Zegen, een einde te maaken; dan niet minder waren zy doordrongen van de noodzaakelykheid, dat ieder der Oorlogende en Gecoalifeerde Mogenheden, zo wel voor zyne eigene behoudenisse, als voor de herstelling van de ruste in *Europa*, daar van eene levendige overtuiging ondroeg, en daar door genoopt moest worden tot eene kragtdaadige medewerking, zonder van zyne Medebondgenooten te vorderen, dat die hem daar toe zodanige Geldsommen verschaffe, die den Geever onbekwaam maakten om voortaan eenige medehulp toe te brengen, en dien geheel en zonder herstel ruineeren moesten. Waar by

vaa-

LXXVII. BOEK. 1794.

vaaren zy woordlyk voort, „ zich als van „ zelven het denkbeeld aanboodt, dat in„ dien het voorgeeven van Onvermo„ gen (*) om den Oorlog te continueeren, geene genoegzaame reden in deezen „ zou opleeveren om zich de Campagne „ te onttrekken, niemand buiten allen twy„ fel, met meer rechts, naar de ſtrikte „ waarheid, dit argument zou kunnen laaten gelden dan de Republiek der *Vereenigde Nederlanden*, en gevolglyk niemand „ der Oorlogende Mogenheden met meer „ reeths en klems dan zy Onderſtand van „ haare Geallieerden zou kunnen vraagen, „ daar zy, boven haar vermogen, in de „ laſten van deezen Oorlog deelde, en „ zich door te kosten daar toe benoodigd, „ (waarom zou men het verbergen?) ten „ gronde bragt."

Met betrekking tot hun eigen Gewest konden Staaten van *Friesland* zeggen, dat zy, ter voldoening aan hunne Bondgenootſchaplyke medewerking, geene middelen onbeproefd gelaaten hadden, en dat zy gebukt gingen onder een vreeſlyken laſt, die hunne ſchouderen drukte. „ Hier in zouden zy, zo lang doenlyk, en volvaardig by aanhoudenheid werkzaam weezen; „ dan zy zouden zich onverantwoordelyk agten in de uitgaven van de vreeslyke Geldſommen, die de Oorlog abſorbeert,

(*). Die Betuiging van *Onvermogen* door *Pruiſſen* gedaan, was de grond geweest deezer geheele Handelinge. Zie hier boven bl. 22.

„ beert, zich nog boven dien te bezwaa- LXXVII.
„ ren met Exorbitante Pecunieele Sub- BOEK.
„ ſidien aan eenen Bondgenoot van deeze
„ Republiek te fourneeren, wiens belang 1794.
„ even 't zelfde als het haare was, om
„ deezen verderflyken Oorlog met vigeur
„ te blyven doorzetten, en wiens pligt
„ het desgelyks was om tot het draa-
„ gen der Oorlogskosten, door zyne On-
„ derdaanen dusdanige lasten te doen op-
„ brengen, als daar toe ſufficient waren:
„ ten einde, op het voorbeeld zyner Bond-
„ genooten, de uiterſte poogingen mede te
„ doen, om den ſtroom der Verwoesting,
„ die thans *Europa* dreigde, gemeenzaamer-
„ hand af te wenden, en te beteugelen."

Uit dit oogpunt beſchouwden Staaten van *Friesland* de verpligting van alle de Mogenheden, die zich tot nog toe gewapenderhand tegen *Frankryk* verzet hadden: en grondeden op die beſchouwing dit beſluit, „ dat zy geen oogenblik hæſiteer-
„ den om, met ronde woorden, te verklaa-
„ ren, dat zy het bewuste Tractaat, en
„ de daar op gevolgde ſeparate Conven-
„ tie, te eenemaale desapprobeerden, en
„ ongenegen waren daar toe iets, wegens
„ hunne Provincie, te betaalen, en de ge-
„ volgen deezer ongepaste en onbedagt-
„ zaame demarches lieten voor rekening
„ van *die geenen*, welke daar in hadden
„ toegeſtemd."

De Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering kreegen last om dit Staatsbeſluit woordlyk ter Generaliteit te openen, als

LXXVII. BOEK. 1793.

als mede om, indien men aldaar, in weerwil van 't zelve, met de Ratificatie der hier gewraakte Stukken voortvoer, daar tegen te protesteeren, en in dat geval dit Protest aan de Raad van Staaten te insinueeren (*).

Nietsbeduidenheid van de poging der Staaten van *Friesland*. De Stukken bekragtigd.

Op een hoogen toon werd dit *Friesche* Staatsbesluit, van wegen hun Hoog Mogenden, op den derden van Zomermaand, beantwoord. De Staaten der overige Gewesten verleenden onverwyld de toestemming tot het bekragtigen deezer Stukken, zeker op eene wyze in de wereld en tot stand gebragt, die noch de bewondering, noch de berisping van veelen ontgaan kon, schoon het niet raadzaam ware, ten dien tyde, zich des te laaten hooren, en 'er voor uit te komen, dat het in overweeging brengen van dusdanige Stukken by de byzondere Gewesten, niets te beduiden hadt, dat hun Hoog Mogenden, de Staaten als bloote werktuigen beschouwden, welke zy lieten werken op die oogenblikken, wanneer zy dezelve noodig hadden, en niet konden misgaan, om reeds bepaalde Verbintenissen te bekragtigen, zich aan geene Tegenverklaaringen, gelyk die der Staaten van *Friesland* stoorende. Welk het weinig of niets betekenend gevolg was van de thans aangegaane zo veel gerugts maakende Verbintenissen, zal blyken als wy den loop des Krygs ten deezen Jaare beschryven.

On-

(*) Het geheele Stuk is voorhanden in de *Nederl. Jaarb.* 1794 bl. 701—709.

1794.

Onderhandelingen van onzen Staat om Schavergoeding, en voorslag van een *Barriere*.

Onder de handelingen in de Kabinetten volvoerd, en die zich eerst met den tyd ontwikkelen, verdient hier vermeld te worden, 't geen plaats greep omtrent een Voorstel door zyne Hoogheid in Wynmaand des voorleeden Jaars in een geheim Besoigne ter Algemeene Staatsvergadering gedaan: raakende dien aangewende poogingen om, by het sluiten van den Vrede, voor den Staat eene behoorelyke Schavergoeding te krygen, wegens de zwaare kosten van den tegenwoordigen Oorlog. De Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL deedt den een en twintigsten van Sprokkelmaand des opening, met de overgave van eenige Brieven, daar toe betrekkelyk; waar uit bleek, dat de Hoven van *London* en *Berlyn* verzekeringen gegeeven hadden om by het *Weener* Hof, tot het verkrygen van eene Schadeloosstelling voor deezen Staat, hunne goede diensten te zullen aanwenden. Twee Brieven hadden betrekking tot de Onderhandeling VAN HAERTEN te *Weenen* aanbevolen: de laatste behelsde den last van hun Hoog Mogenden, aan dien Staatsdienaar, om zyne Keizerlyke Majesteit voor te stellen, welke zwaare kosten dit Gemeenebest hadt moeten draagen, door den Oorlog, en de uitgeputheid der Geldmiddelen van den Staat; hoe zy egter, zo uit erkentenis van de hulp van hunne Vrienden en Bondgenooten, als mede uit overtuiging dat het groot oogmerk der Vereenigde Mogenheden in deezen Oorlog, geen ander was „ dan door het be-

„ dwin-

XXXVII. BOEK. 1794.

„ dwingen van eene heiligſchendende Factie in *Frankryk*, den voortgang der vernietiging van Godsdienst, Zeden, Vryheid en Eigendommen te beletten, en „ een veiligen Vrede aan *Europa* te bezorgen, zich, met allen yver, gekweeten hadden van de verpligtingen, die „ deeze groote beweegreden hun oplei; „ doch daar de Oorlog, hun door de „ *Franſchen* aangedaan, op eene onregtvaardige wyze was geſchied, behoorden „ hun de kosten goedgedaan, en zy ſchadeloos geſteld te worden." Hier toe in voorſlag brengende de Herſtelling in het Bezit der Barriere, als mede het deelen in de te maakene Vermeesteringen (*).

Gronden waar op dit vorderen van eene Barriere ſteunde.

Het moge vreemd klinken hier van de *Barriere* te hooren gewaagen; doch, ter wegneeming van dit bevreemdende, kan misſchien op eene voldingende wyze dienen, 't geen wy opgemerkt vinden by eenen Schryver, die zo zeer als iemand, de bedoeling van al deezen handel kende, de Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL. Die Staatsman, reden geevende, waarom onze Staat, wanneer zy van den eerſten aanval der *Franſchen* verlost was, zich niet ſtil gehouden hebbe, zonder zich verder met den Oorlog te bemoeijen, voegt by de andere (†) eene Staatkundige rede, die zich verder in het verſchiet opdeedt. Wy ſchry-

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 384 386.
(†) Deeze zyn door ons opgegeeven in het XXVI. D. bl. 119.

schryven 's Mans eigen woorden af; „ Men LXXVII.
„ hadt alhier niet duister beſpeurd, dat BOEK.
„ het oogmerk van het Keizerlyke Hof ——
„ was zich meester te maaken van de 1794.
„ ſterke Plaatzen, welke de *Franſchen* in
„ *Vlaanderen* bezaten, en dezelve by den
„ Vrede, (indien het ſuccès der wapenen
„ zulks gedoogde,) te blyven behouden. —
„ Hier door zouden de *Nederlanden* niet
„ alleen, naar dien kant van *Frankryk* uit-
„ gebreid en verder verſterkt worden;
„ maar de Keizer kreeg daar door gele-
„ genheid, om, onder voorwendzel van
„ de bezetting dier Grenzen, eene ſterke
„ Legermagt in de *Nederlanden* te hou-
„ den, die Provincien aan eene willekeu-
„ rige Oppermagt te onderwerpen, en tot
„ een geduchten Nabuur voor onzen Staat
„ te maaken; en wel te meer, daar wy,
„ naa het verlies van den eigendom der
„ *Schelde*, en van de Forten, welke die
„ Rivier geſlooten hielden, geheel open
„ lagen na de zyde der *Oostenrykſche Ne-*
„ *derlanden*.

„ Deeze overweeging noodzaakte de
„ Staaten om zorg te draagen, dat zy de
„ hand konden hebben in den algemeenen
„ Vrede, die met *Frankryk* zou gemaakt
„ worden: om, ingevalle iemand der Oor-
„ logende Mogenheden, zich, by die ge-
„ legenheid, bevoordeelde, ook voor de
„ belangen der Republiek, zo wel tot
„ onze veiligheid, als tot verkryging van
„ eene redelyke Schadevergoeding voor
„ de kosten van den Oorlog, te zorgen. —

LXXVII. BOEK. 1794.

„ Hier over zyn Negotiatien met de Hoven van *Weenen* en *Londen* aangevangen, die ten gevolge gehad hebben de ſtellige Verzekering, dat, indien de Keizer, by den Vrede, eenige voordeelen, na den kant zyner *Nederlanden*, ten koste van *Frankryk*, kwam te bedingen, hy dan verpligt zou zyn onzen Staat zo veel af te ſtaan als men onderling zou kunnen overeenkomen; en met naame de Forten op de *Schelde* te rug geeven, te gelyk met alle redelyke voldoening over onze bezwaaren op het ſtuk der Commercie in de *Nederlanden* —— alles nogthans in de verwagting, dat de Republiek zou voortgaan met den gemeenen Vyand afbreuk te doen. —— De Republiek hadt zeker geen Oorlog aangevangen met oogmerk om Conquesten te maaken op *Frankryk*; maar zich bevindende in eenen Oorlog, in welken zy tot haare Verdeediging, haare Wapenen vereenigen moest met die van andere Oorlogende Mogenheden, was het zeer natuurlyk en billyk, dat, indien haare Geallieerden eenig voordeel daar uit trokken, zy van haare zyde zich ook zogt ſchadeloos te ſtellen (*)."

De

(*) *Nadenking van eenen Staatsman wegens zyn Miniſterie in Holland* 1800. bl. 78—80. Schoon het beloop der Gebeurtenisſen alle die bedoelingen verydeld hebbe, oordeelen wy het gepast, dit te vermelden: zonder daar over eenige Aanmerkingen te

De Kryg, tot welks gemeenſchaplyke voortzetting door onzen Staat met de Verbondene Mogenheden beſlooten was, bragt eigenaartig, geduurende de korte en naauwlyks roemenswaardige Winterruste, in den Lande, werkzaamheden daar toe betrekkelyk voort. Op voordragt van den Stadhouder werden, door de Algemeene Staaten, eenige aanſtellingen gedaan van Opperbevelhebbers in het Leger van den Staat. Op deeze lyst ſtondt, in de eerſte plaats, onder de Generaals van de Ruitery 's Prinſen oudſte Zoon WILLEM GEORGE FREDRIK VAN ORANJE EN NASSAU (*). Het moest den Leden der Vergadering bevreemden, onder die benoemden den naam niet aan te treffen van Prins FREDRIK, die in den Kryg des verſtreeken Jaars, naar een vry algemeen getuigeniſſe, zo veel blyken van perſoonlyken Moed, als van Krygsbeleid betoond hadt, en by het Krygsvolk zeer geagt en bemind was. Met welk oogmerk hy niet benoemd ware, is ons onbekend, in giſſingen willen wy ons niet toegeeven; doch het beſluit hier op by hun Hoog Mogenden, zo vereerend voor den jongen Held, hier te nederſtellen; „ het zou hun Hoog Mogenden," dus

LXXVII. BOEK. 1794. Krygsbevorderingen hier te Lande. Prins FREDRIK daar onder niet vermeld. Voorſtel van hun H. Mog. deswegen.

te maken; wil men de oogmerken dierts Staatsmans beoordeeld zien, men kan by het door hem te nedergeſtelde vergelyken, de Schryver eens Briefs *De Nadenking van een Staatsman beoordeeld*, deswegen zegt bl. 25 *enz.*

(*) De geheele lyst is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1794. bl. 614.

LXXVII. BOEK. 1794.

dus ſpraaken zy, „ aangenaam weezen, „ uit aanmerking der geſignaliſeerde dienſten door dien Vorst, geduurende de „ jongſte Campagne, den Staat beweezen, aan denzelven een blyk te mogen „ geeven van hun genoegen en erkentelykheid, voor de dienſten en gevaaren, „ waar aan de Prins, zyn Perſoon, ten „ dienſte van het lieve Vaderland, hadt „ blootgeſteld, gelyk mede van den prys, „ dien zy ſtelden, op den onverſchrokken moed en beleid, door denzelven, „ in de hachlykſte omſtandigheden betoond. Dat zy, derhalven, bereid waren om Prins FREDRIK VAN ORANJE „ EN NASSAU, by gelegenheid en te gelyk met het arresteeren van deeze Promotie, tot zodanig een rang te promoveeren, als zyne Hoogheid zou goedvinden, daar toe aan hun Hoog Mogenden voor te ſtaan (*)." — Als Generaal der Ruiterye woonde Prins FREDRIK den Veldtocht by.

De voornitzigten aanziene van *Frankryk*

Niemand zal lochenen, dat onder de bevorderden en aangeſtelden in 's Lands Krygsdienst Mannen van bekwaamheid en beproefde dapperheid gevonden wierden; dat men onder die der Bondgenooten desgelyks de zodanigen telde. Dit boezemde eigenaartig vertrouwen in op eenen gelukkigen Veldtocht; een vertrouwen 't welk van een andere zyde ſterkte kreeg, door eene ſchets, welke men zich vormde van der

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1794. bl. 62.

der *Franſchen* Krygsmagt, die, hoe groot ook in aantal, geſtadig van Veldheeren verwisſelde, terwyl de een na den ander, van verraad of pligtverzuim beſchuldigd, zulks met zyn leeven boette, of 't zelve door de vlugt redde; daar men zich verbeeldde, dat in eene Volksregeering, hoedanig er thans in *Frankryk* plaats greep, die aan zo veele ſchokken en omwentelingen blootſtondt, daadlyk onderging, en zo veelen ongezind maakte, geen klem, om iets volſtandigs uit te voeren, mogelyk was; en zich de daar ingevoerde Gelykheid voorſtelde, als met het Gebied en de noodige Ondergeſchiktheid volſtrekt onbeſtaanbaar; daarenboven dat de affchaffingen van de Stokſtraffe, en andere ingevoerde nieuwigheden, de onontbeerelyke Krygstugt geheel zou verlammen, en de Krygslegers, hoe talryk ook, eer tot hoofdlooze benden dan geregelde heiren maaken. — Doch de ondervinding loogenſtrafte alle deeze opvattingen, daar zy toonde, dat de plaatzen der Legerhoofden, op de eene of de andere wyze van het bewind ontzet, oogenbliklyk weder door kundige en moedige Krygsbevelhebbers vervangen werden; dat het zeker zeer geſchikte Staatsbewind kragts genoeg behieldt om den Kryg voort te zetten, terwyl zelfs veelen, om de binnenlandſche dwangregeering te ontwyken, zich onder de ſtrydende Vaandels begaven, om met het Krygsvolk, dat ondanks de Gelykheid, en het invoeren van maatige en min vernederende

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK. 1794.

Strafoefeningen, met geregeldheid en onverschrokken moed voortvoer te vegten, de grootste, onverwagtste en verbaazendste overwinningen te behaalen. Van een en ander zal ons Geschiedblad, de ontzettendste blyken opleeveren, en wyders aantoonen, dat reeds vroeg de hulp en bystand, welke men zich uit de gemaakte Verbintenissen beloofde, niet opdaagde, terwyl, in een laater tydperk, de daadlyk beweeze bystand bleek te kort te schieten om de Staatsgesteltenisse, die men zo zeer beschut, beschermd en onoverweldigbaar agtte, niet te doen bezwyken voor de magt der wapenen van de *Fransche* Natie.

De Erfprins trekt weder te velde; als mede de Hertog VAN YORCK.

Met het einde van Louwmaand begaf zich de Erfprins VAN ORANJE weder na het Leger van den Staat, en nam zyn Hoofdkwartier te *Luik*. De Hertog VAN YORCK, wiens Krygsverrichtingen, in den voorgaanden Veldtocht, met geluk noch roem bekroond waren, over wiens slegte Krygstugt zo zeer, met zo veel gronds geklaagd was, en dien men gaarne door een ander bekwaam *Engelsch* Bevelhebber vervangen gezien hadt, verscheen, ondanks de aangewende poogingen tot die veranderingen, weder als Hoofd der *Engelsche* Hulpbenden. Doorzigtigen spelden zich, van dien kant, uit deezen hoofde, weinig goeds.

Pruissen onttrekt zich goeddeels aan

Dan, eer de Veldtocht recht eenen aanvang nam, onttrok zich, onder de Verbondene Mogenheden goeddeels, een der sterkste Medewerkeren, de Koning van *Pruis-*

Pruiſſen, om van wiens hulpe in de Krygsbedryven zich te verzekeren, kortelings zo zeer gewerkt, en een Verdrag geſlooten was, aan zo veel opſpraaks onderheevig (*). Van dit vreemd verſchynzel, 't geen niet weinig toebragt tot den loop der volgende Krygsverrigtingen, zullen wy best hier verſlag doen. LXXVII. BOEK. 1794. den Krygstocht.

De regeerende Hertog VAN BRUNSWYK, zints den Jaare MDCCLXXXVII in de Geſchiedenisſe onzes Lands zo bekend, hadt het bemagtigen van *Frankryk*, 't geen hy zich zo ligt voorſtelde, ondoenlyk gevonden, en, ſchoon zomtyds met roem, in volgende krygskansſen, niet gelukkig geſtreeden, aan 't hoofd der *Pruiſſiſche* Legermagten. By den aanvange deezes Veldtochts was de wankelbaare ſtaat zyner gezondheid, of de waare, of de voorgewende rede, dat hy zyn ontſlag van het tot hiertoe gevoerd Opperbevel des Legers verzogt en verwierf. Hy keerde, naa eene afweezigheid van ruim anderhalf jaar, na *Brunsmyk* te rug; geenzins met Krygslaurieren bekranst. De Veldmarſchalk VAN MOLLENDORFF verving hem als Opperbevelhebber. De Hertog VAN BRUNSWYK keert na huis; door VAN MOLLENDORFF opgevolgd.

Terwyl de voorheen gemelde Onderhandelingen tuſſchen *Groot-Britanje*, *Pruiſſen* en onzen Staat, om den Oorlog kragtdaadig voort te zetten, aan den gang en reeds verre gevorderd waren, mompelde men veel, en ſprak zelfs in openbaare Schriften, wegens de twyfelagtigheid der oog- Hoe men over de oogmerken van *Pruiſſen* dagt en ſprak.

(*) Zie hier boven bl. 52.

LXXVII. BOEK. 1794.

oogmerken van *Pruisſen*, wiens medewerking den Verbondene Mogenheden geenzins onverſchillig kon weezen. Hoe zeer die Onderhandelingen op eenen goeden voet ſtonden, hoe veel men ſchreef van de verbaazende verſterking, die het *Pruisſisch* Leger ſtondt te krygen, of reeds werklyk ontving, hadt zulks, althans in den beginne, in de Nieuwspapieren meer beſtaans dan op het Veld. In *Brabant* hepen zelfs gerugten van een afzonderlyken Vrede tuſchen *Pruisſen* en *Frankryk*, die zeker van grond ontbloot waren.

Des Konings ſchryven aan SAXEN-COBURG over de ſchikking zyns Krygsvolks.

Men twyfelde zeer aan een ſchryven uit *Mentz*, inhoudende, dat de *Pruisſiſche* Veldmarſchalk VAN MOLLENDORFF met een Postbode van het Hof van *Berlyn*, last ontvangen hadt om met het grootſte gedeelte des Legers onder zyn bevel ſtaande, na *Keulen* en verder te trekken; dat de Luitenant Generaal VAN KALKREUTH, met twintig duizend man, zou blyven. Zeker was het, dat reeds veel zwaar Geſchut was ingeſcheept om 't zelve na *Keulen* te voeren. — Dan die twyfel hieldt op by de gemoenmaaking eenes Briefs van den *Pruisſiſchen* Monarch aan den Prins VAN SAXEN-COBURG, den elfden van Lentemaand gedagtekend, en van deezen merkwaardigen inhoud. „ Ik verzuim niet „ mits deezen u te doen weeten, dat ik „ door den gang der Staatsonderhandelin„ gen, die tot hier toe hebben plaats ge„ had, bewoogen ben myn Veldmarſchalk „ MOLLENDORFF den last te geeven, een

„ Corps

„ Corps van 20,000 Man, onder het be- LXXVII.
„ vel van den Generaal VAN KALKREUTH, BOEK.
„ agterlaatende, met het overig gedeelte ——
„ myner Armée, die te *Mentz* ſtaat, van 1794.
„ daar af te gaan, en voorts den *Rhyn*
„ afwaards na *Keulen* te trekken. —— In
„ gevolge van dien verzoek ik u de goed-
„ heid te hebben, van zodanige ſchikkin-
„ gen te willen maaken, dat het vertrek
„ van het aanzienlykſte gedeelte myner
„ Troepen den Vyand niet tot voordeel
„ ſtrekke; dat veel eer de Veſting *Mentz*
„ en het Ryk in 't algemeen, tegen de
„ vyandlyke invallen, gedekt blyven. ——
„ Vermids er eenige ſchikkingen zullen
„ vereiſcht worden, om aan de afmar-
„ cheerende Troepen de noodige Leevens-
„ middelen, op hun weg na *Keulen* te
„ bezorgen, zal hun vertrek zo ſpoedig
„ geene plaats hebben; en boven dien
„ zullen die Troepen niet ten zelfden ty-
„ de; maar by gedeelten afmarcheeren;
„ dus zult gy tyds genoeg hebben om de
„ noodige ſchikkingen te maaken. Intus-
„ ſchen hoop ik, dat gy de goedheid zult
„ hebben van zodanige maatregelen te ne-
„ men, dat, wanneer de Veldmarſchalk
„ VAN MOLLENDORFF, zyne toebereidzels
„ zal hebben tot ſtand gebragt, en aan u,
„ ingevolge de ontvangene orders, kennis
„ zal gegeeven hebben van de dagen zyns
„ vertreks, de uitvoering van dit beſluit
„ geene zwaarigheden zal vinden (*)."

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 266.

LXXVII. BOEK.

1794.

Wat hy wegens onderstand in geld door zyn Minister Dohm laat zeggen.

De Startsonderhandelingen, van welke zyne Majesteit, in opgemelden Brieve, gewaagt, waren, behalven de reeds door ons vermelde met onzen Staat en *Groot-Brittanje*, wel inzonderheid die met den Keurvorst van *Mentz*, en met de Kreitzen, waar in hy zyn onvermogen om den Kryg zonder derzelver *geldigen Onderstand*, voort te zetten, breedvoerig voordroeg; en die zyn Minister Dohm, by de *Neder-Rhynsche* en *Westphaalsche* Kreitzen, in Sprokkelmaand nog nader aandrong. Hy laat dien Staatsman onder andere deeze taal voeren; „ Een Oorlog zonder voorbeeld, „ die zyne Majesteit de Koning, geduurende de twee Veldtochten gevoerd „ heeft, tegen eene woedende Natie, niet „ op de grenzen van zyn Land; maar in „ zeer afgelegene en byna uitgeputte Landen, in de grootste duurte van allerlei „ Leevensmiddelen, en zwaarigheden van „ allerlei soort, met de grootste opofferingen te doen, door zelfs uit zyne „ Staaten verbaazende Geldsommen aan „ te wenden — zodanig een Oorlog „ heeft noodwendig de kragt van *Pruissen* moeten uitputten in eene meerdere „ maate dan dit zulke Magten, die digter aan *Frankryk* gelegen zyn, heeft „ gedaan. Het is om deeze reden, dat „ zyne Majesteit zich volstrekt onvermogend bevindt, om met zyne eigene middelen, tot een derden Veldtocht mede „ te werken, op eene zo daadelyke wyze „ als dezelve tot nog toe, heeft gedaan.

„ In

„ In tegendeel ziet dezelve zich genood- LXXVII.
„ zaakt, zyne Troepen, binnen weinige BOEK.
„ weeken, van de *Duitſche* Grenzen, die ——
„ tot op dit oogenblik zo wel door de- 1794.
„ zelve bewaard en beſchermd zyn, te
„ rug te doen trekken, en die te doen
„ wederkeeren in zyne Staaten, indien
„ men niet, op de eene of de andere wy-
„ ze, middelen by de hand neeme, om
„ in het onderhoud van al het noodige
„ dier Troepen te voorzien. —— Ten dee-
„ zen opzigte heeft de Koning, reeds
„ voor eenige Maanden, opening gedaan
„ aan de Geallieerde Magten, waar uit
„ dan ook Onderhandelingen zyn voortge-
„ vloeid, die niet aan eenen voldoenden
„ uitlag doen twyfelen; doch waar van
„ het gevolg niet zo ſpoedig zyn kan,
„ als het voeren van eenen aanſtaanden
„ tyden Veldtocht vereischt. In de on-
„ zekerheid, waar in zyne *Majeſteit* zich
„ daar door bevindt, of dezelve nogmaals
„ deel zal neemen aan den Oorlog, en
„ in de onmogelykheid, daar uit volgende
„ om de noodige beſchikkingen te ma-
„ ken, om de *Pruiſſiſche* Troepen vervol-
„ gens te voorzien, heeft dezelve deezo-
„ omſtandigheden op den Ryksdag doen
„ voordraagen, en ten zelfden tyde doen
„ voorſtellen, dat het geheele *Duitſche*
„ *Ryk* zich met het onderhoud zyns Le-
„ gers, tegen den Vyand beſtemd, zou
„ belasten, van den eerſten van Sprok-
„ kelmaand te rekenen." — Ten zelfden
tyde ſtelde hy voor op welk eene wyze
de

LXXVII. BOEK.

1794

Nader dringend Vertoog om zulk een Onderſtand by de Stenden.

de onderſcheide Kreitzen daar in zouden moeten deelen (*).

De bedoelde uitwerking hadt 's Konings breed aangedrongen voorſtel niet, en dit een Vertoog ten gevolge, aan de Stenden van het *Duitſche* Ryk gerigt, by welks aanvang hy verklaart; „ Het tydſtip is „ gekomen, dat zyne Koninglyke Maje„ ſteit zich genoodzaakt vindt om het „ aandeel, dat Hoogstdezelve, tot hier „ toe, enkel uit Grootmoedigheid en Pa„ triottismus, aan den tegenwoordig ge„ voerden Oorlog heeft willen neemen, „ te verminderen, uit aanmerking van het „ geen hy aan het zelfbehoud zyner eigene „ Staaten en Onderdaanen verſchuldigd is." Waar op hy voortvaart, om de redenen en beweegoorzaaken van dit zyn beſluit aan de hooge Mede-Rykſtenden open te leggen. Een gruwzaam tafereel van der *Franſchen* bedoelingen, en tevens een ſchildery van de Krygsmagt en Krygskunde dienſbyna *ontembaaren Vyands*, zo als hy de *Franſche* Natie noemt, opgehangen hebbende, haalt hy op, hoe hy 70,000 mannen zyner uitgeleezendſte Troepen verſtrekt, met groote kosten onderhouden, en by die opofferingen, welke het *Pruiſſiſch* Staatsvermogen toeliet, zyn geheiligde Perſoon, en die der Prinſen van zyn Huis, aan de grootſte gevaaren blootgeſteld hadt: hoe by het ſpillen van zo veel Schats, veel

(*) Dit geheele Stuk is te leezen by ZILLESEN *Geſchiedenis der Nederlanden* II. D. bl. 240—246.

veel *Pruisisch* Bloed vergooten was, en hy uit zyn eigen middelen, niet kon voortvaaren daar in vervolgens een even gelyk aandeel te neemen, zonder de geheele verstooring zyner Staaten en de uitputting zyner Onderdaanen. — Om uit deeze verlegenheid gered te worden, en teffens voort te vaaren om het *Duitsche Ryk* zelfs met vermeerdering van magt te beschermen, hadden zyne Voorslagen by de Rykstenden gediend. „ Nog stondt," dus drukte hy zich woordlyk uit, „ dezelfde „ Krygsmagt aan den *Rhyn*, als eene borst„ weering voor het *Duitsche Ryk*, waar„ door de Vyand niet dieper hadt durven „ indringen; het beding nogthans, op „ welke hetzelve nu verder werkzaam kon„ de zyn, was, uit hoofde van de Phy„ sieke onmogelykheid van den *Pruisischen* „ Staat, om alleen voor zich zelven dee„ zen last te torschen, dat het Ryk de „ proviandeering op zich wilde neemen." In welk geval hy beloofd hadt met al zyn vermogen te zullen medewerken. Het voordraagen van het geval, waar in het *Duitsche Ryk* zich zou bevinden, byaldien men hem, door het weigeren dier verzorgingen, noodzaakte de *Pruisische* Krygsbenden na zyne Staaten te doen te rug trekken, hadt niets mogen baaten om een gunstige toestemming tot de Legerverzorging te verwerven. Ook hadt zyne Keizerlyke Majesteit niet kunnen goedvinden toe te treeden tot eene inrigting, welke de Koning met de Gecoalisseerde Mogenhe-

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK. 1794.

heden meende te treffen. Verſcheide Medeſtenden hadden zich daar toe niet alleen ongenegen getoond; maar 's Konings oogmerken kwalyk begreepen en misduid.

„ Men hadt," op dat wy hier den Koning zelve laaten ſpreeken, „ de Oproeping der zes Kreitzen, door den Heer „ Keurvorst van *Mants*, als onregelmaatig doen voorſtellen, daar dezelve nogthans op de Rykswetten en Gebruiken „ gevestigd en conſtitutioneel was.

„ Men hadt, tegen het voorſtel der Legerverzorginge, de rechtſtreeksch ſtrydige maatregels van eene algemeene „ Volkswapening, met veel nadruks tragten „ ten uitvoer te brengen: hoewel zulks „ even zo *kragtloos*, als *gevaarlyk*, en *met het oogmerk ſtrydig* was — *Kragtloos* „ naamlyk tegen eenen Vyand, die met „ de grootſte magt, en dolle woede, uitgezogte krygskunst, met talryk geſchut „ indrong — *Gevaarlyk*, wanneer men „ den Gemeenen Man, uit diens huislyke „ orde, onder de wapenen bragt tegen „ eenen Vyand, die zo ligtlyk zyn gevaarlyken Verleider worden kon — „ en *met het oogmerk ſtrydig*, daar zulks „ buiten dien, met de operatien en verzorging van gedisciplineerde Armeeën „ geheel onovereenkomſtig was.

„ Men hadt zelfs deeze, door zyne Koninglyke Majeſteit, met het beste overleg, gedaane afraadinge van zulk een „ middel ter verdeediging, onder verkeerde „ voorſtellingen, op het haatlykſte afgemaald,

„ maald; ja, alleen met oogmerk om het Rijk tot het voorſtel ter Verzorginge ongenegen te maaken, den Koning de afzigtigſte oogmerken van Vergrooting, Onderdrukking en Secularisatie aangewreeven; waar van de wederlegging zelve, de zuivere gevoelens van zyn Koninglyke Majeſteits Patriottismus, en de waarde van zyne, voor het Ryk, verworven onſterflyke verdienſten, zou bezwalken."

LIBRVM BOEK. 1794.

Naa al deezen voordragt doet de Koning dit beſluit hooren. „ Dewyl nu, volgens dit alles, de hoop is verdweenen, dat het Ryk in de verzorging der Koninglyke Troepen, volgens het gedaane voorſtel, zal bewilligen en toeſtemmen, zo ontzegt zyne Koninglyke Majeſteit diensvolgens ook aan 't zelve alle daar toe dienende raadſlagen, zo van het Ryk als van de Kreitzen. Hoogstdezelve heeft daar en tegen, overeenkomſtig zyne voorige gedaane Verklaaring, het Beſluit genomen om aan het *Duitſche Ryk* zyne beſcherming niet op te dringen; maar deszelfs Armée, uitgenomen het Hulpcorps volgens de Tractaten van 20,000 Mannen, wederom den weg na zyne Staaten te doen aanneemen."

Deeze herhaalde betuigingen des Konings van *Pruiſſen*, wegens zyn onvermogen, en daar op gegrond gedrag, ontging de ſcherpſte en berispendſte aanmerkingen niet. Daar hy de voorſte geweest was onder

Hoe dit gedrag beoordeeld.

de

LXXVII. BOEK. 1794.

de Vereenigde Mogenheden om de *Franſchen* aan te vallen; daar zyn Veldheer, de Hertog VAN BRUNSWYK aan 't hoofd der Vereenigde Legermagten, blykens de uitgevaardigde Manifesten, de grootſte rol moest ſpeelen in eenen Krygh, welke veel ongunſtiger tegen de *Franſchen* afliep, dan tegen de *Vereenigde Gewesten*, in den Jaare MDCCLXXXVII, ja daar van het tegenbeeld mogt heeten, terwyl hy vervolgens, zonder Krygseere in te leggen, een tweeden Veldtocht bywoonde, en by den aanvang van den derden, gelyk wy gezien hebben, het Leger verliet (*). — Of Staatkundige redenen, om de magt des Keizers niet te vergrooten, den Koning van *Pruiſen* tot deeze onttrekking aanſpoorden, gelyk zommigen wilden, durven wy niet verzekeren. —. Vast gaat het, dat zyne Majeſteit in Bloeimaand verklaarde, dat de laatſte gebeurtenisſen in *Poolen* hem verhinderden op den voorigen voet voort te gaan.

Pruiſen beant woordt niet aan de Verbintenis met *Engeland* en onzen Staat.

Dan wat kwam 'er van 's Konings vervolgens aangegaane door ons vermelde Verbintenis met *Groot-Brittanje* en onzen Staat, waar aan intusſchen gearbeid werd, en die, gelyk wy geboekt hebben, op eene zo zonderlinge wyze, tot ſtand gebragt was. De loopende nieuwsmaaren hielden in, dat het *Pruiſiſch* Leger tot het bepaalde aantal gebragt was; doch men bleef volſtrekt onkundig van de wyze op wel-

(*) Zie hier boven bl. 55.

welke 't zelve zou werkzaam weezen voor de belangen der twee Mogenheden, die zich verbonden hadden, de verzogte middelen tot onderhoud te verſchaffen. Die Legermagt hieldt zich in het *Tweebrugſche*, en bleef werkloos in de zaak waar toe men de overeenkomst, met zo veel moeite, getroffen hadt (*). LXXVII. BOEK. 1794.

Zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit, de ſterkſte verzekeringen gegeeven hebbende, van, op dit verſchaffen der noodige Geldmiddelen, al zyne magt te zullen aanwenden tot verdeediging van de gemeene zaak, en inzonderheid tot beſcherming der *Vereenigde Gewesten*, „ bragt," naar het ſchryven van den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, „ de *Pruiſſiſche* Armée werkelyk op den „ overeengekomen voet van ſterkte;" maar, voegt die Staatsman 'er nevens, „ in ſtede van te dienen tot verdeediging van „ den Staat, *is* zy aan den *Rhyn* gebleeven, om den *Franſchen* het indringen in „ het Ryk te beletten. Een gedrag zo „ ſtrydig met de uitdruklyke voorwaarden „ van het Tractaat, dat de *Engelſchen* zich „ geregtigd rekenden de beſprooke Subſidie voortaan in te houden; en wat ons „ aangaat, zo wy verſtooken geweest zyn „ van de beoogde voordeelen van het „ Tractaat, wy hebben 'er ten minſten „ geene kosten van gehad: dewyl alles „ door *Engeland* is betaald (†)." VAN DE SPIEGELS ſchryven des betreffende.

In

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 916.

(†) *Nadenking van eenen Staatsman wegens zyn Miniſterie in Holland* bl. 83—85.

BOEK. In deezer voege laat zich een Staatsman hooren, die zo veel aandeels genomen hadt in het tot ſtand brengen dier Verbintenisſe. Was 'er iets ter verdeediging, zelfs met ſchynbaarheid, op te zeggen geweest, hy zou gewis zulks niet onaangeroerd gelaaten hebben (*). De uitkomst beantwoordde aan het geen Fox in het Parlement gezegd hadt, ter gelegenheid van de

1794. Hoe Fox zich over dien onderſtand liet hooren.

(*) Dat wy niet te veel, dit te nederſtellende, ſchryven, is ons ten vollen gebleeken, in een ten Jaare 1801. uitgegeeven Stukje, onder den Tytel, *Pruiſſen, en zyne Onzydigheid.* Te *Amſt.* by W. WYNANDS enz. Een Werkje, geheel ingeriget, om den lof van *Pruiſſen* te verheffen; doch, om eenige ſchaduwen aan dit hoog-verlicht beeld te geeven, en het tot geen enkel Loffchrift te maaken, brengt de *Fransche* ongenoemde Schryver, in 't midden. „ Het is betreurenswaardig, dat *Pruiſſen*, het gevaar van *Holland* vooruitziende, van het oogenblik af, dat de terugtogt uit *Brabant*, op den 24 „ Mey 1794, naa de gehoudene byeenkomst te „ *Doornik* was bepaald — het is, zeg ik, betreurenswaardig, dat *Pruiſſen* van dit oogenblik af, „ geene ernſtige poogingen tot behoud van dit belangryke Land heeft aangewend, het geene het „ op tweederlei wyzen hadt kunnen doen; of door „ het Leger, het welke het aan den *Rhyn* hadt, „ derwaards te doen aftomen, of door 'er Troepen uit het binnenſte zyner Staaten heen te zenden, om zich te voegen by die de Bondgenooten nog hadden.

„ *Holland* is, en zal altyd een voorwerp van het „ hoogſte gewigt voor *Neder-Duitschland* blyven: „ Niets is zo gemaklyk als de deur aan 't zelve „ voor den Vyand te ſluiten, wanneer men 'er de „ ſleutels van in handen heeft, en niets daar en „ tegen zo moeilyk als hem die weder te ontweldigen, wanneer hy van dezelve meester geworden is. Dit heeft men nog onlangs ondervonden, „ *Pruiſſen* kende de verdeeldheid der gemoede-

„ ren

de voordragt deezer Verbintenisse, aldaar, met zeer veel opheffs, als allerheilzaamst en

LXXVII. BOEK. 1794.

„ ren in dit Land; als ook de oneenigzindheid „ van hun, die 't zelve regeerden. Hy wist dat „ de Prins, in zyn gezag te zeer beperkt, terwyl „ hy door een gedeelte der Staaten benyd, door „ een gedeelte van het Volk, en door de Omwen„ telingsgezinden van 1787 gedreigd wierd, op het „ oogenblik van gevaar niet meester zou zyn, dat „ zo wel zyne Vrienden als zyne Magt, niet toerei„ kende waren om het gevaar af te wenden, dat „ het *Hollandsche* Leger nog minder daar toe in „ staat was, en dat, boven dit alles, de *Engel„ sche* Armée, de eenigste verdediging van dit „ Land tegen de *Franschen*, onvermogend was om „ aan hunne aanvallen weerstand te kunnen bieden. „ *Pruisen* moest, derhalven, een onverwyld „ besluit neemen, en bedagt zyn van de vorde„ ringen der *Fransche* te stuiten, het zy door ge„ weld van wapenen, en derzelver oogenblikkyk „ gebruik; het zy door den vyand met het voor„ uitzigt van eenen ernstigen Oorlog te ontrusten; „ een gevaar, welk met de oogmerken, die *Frank„ ryk* destyds hadt, gansch niet strookte, daar „ hetzelve, in dien tyd, zeer verlangde om we„ der in eene betere verstandhouding met *Pruis„ sen* te geraken. Men moest geene andere keus „ aan *Frankryk* overlaaten, dan, of om eenen „ zwakken en eenen reeds half moedeloozen Vyand „ te laaten vaaren, of om met eenen versche en „ kloekmoedigen Vyand op nieuw te beginnen. — „ Hoe veele rampen zou een dergelyk besluit „ hebben voorgekomen; doch, in plaats van dit „ bleef *Pruisen*; geheel besluiteloos. Het aan„ schouwde met onverschilligheid het treurspel van „ het verlies van *Holland*, het verdryven van des„ zelfs Stadhouder, en van zyne Familie, welke „ ten halven als *Pruisisch* konde worden aange„ merkt, zonder zich, of door eene bedreiging, „ of door het inleeveren van eene Note, of de „ gebruikmaaking van één eenig Soldaat, daar te„ gen te verzetten." bl. 78.

LXXVII. BOEK. 1794.

en voordeeligst, ten toon gehangen, schoon van den tyd dat de Betaaling der bepaalde somme moest aanvangen, tot het einde van het Jaar, dezelve 1,350,000 Ponden Sterling zou beloopen. — Naa betuigd te hebben, dat de Geldkosten, in dit geval, het minste was, kon Fox niet naalaaten aan te merken, „ dat men hier door „ een zeer gevaarlyk voorbeeld stelde: de„ wyl, ingevolge daar van, elk der Ver„ bondene Mogenheden, uit hoofde van „ weezenlyk of voorgewend onvermogen, „ zich om bystand in Geld zou kunnen „ aanmelden, en dat hy het Hof van *Pruis„ sen*, naa de herhaalde proeven van dub„ belhartigheid, welke het gegeeven hadt, „ aanmerkte als een ongeschikt Bondge„ noot voor *Engeland*, en waar op men „ in geenerlei opzigt moest betrouwen (*).

Algemeene gesteldheid der Oorlogende Partyen.

De last des nu te voeren Krygstochts kwam derhalven meest neder op den *Keizer*, *Engeland* en *onzen Staat*. De Prins VAN SAXEN-COBURG, de Hertog VAN YORCK, en de Erfprins VAN ORANJE, waren de Hoofd-bevelhebbers. PICHEGRU hadt van de zyde der *Franschen* het Opperbevel, herstelde, by zyne komst in het Leger, de goede orde, welke zeer verloopen was by Krygsvolk, voor geen gering gedeelte bestaande uit nieuwelingen, wier mangel aan bedreevenheid, door 't beleid der Aanvoerderen, het aantal en den

(*) *Univers. Magaz.* for 1794, Vol. XCV. p. 211. 212.

den moed der Manſchappen moest vergoed worden, in een ſtryd tegen Krygsvolk waar onder men, zonder grootſpraak, de afgerigtſte Krygers van *Europa* telde. LXXVII. BOEK. 1794.

In den aanvange liet het zich voor de Verbondene Mogenheden gunſtig aanzien. De Keizer ter Inhuldiginge in *Brabant* en by het Leger gekomen zynde (*), bezielde 't zelve met mannenmoede. Om van geene Legerverplaatzingen, ſchermutzelingen, en kleine dagelykſche voorvallen tuſſchen naby elkander zynde vyandlyke Legers, dit Krygsbedryf voorgaande, te ſpreeken (†), ſcheen met het aflopen van Lentemaand de *Franſche* Veldheer PICHEGRU een plan gevormd te hebben, tot eenen algemeenen aanval op het middelpunt des Keizerlyken Legers, en daar toe al zyne magt by *Kameryk* en het *Kamp by Ceſar* by *Bouchain* te verzamelen. Zulks noodzaakte de Veldheeren der Verbondene Mogenheden, aan dit bedreigde middelpunt, alle mogelyke verſterking by te zetten. Dit geſchiedde onverwyld. Beloop des Krygs.

Zo ras de Keizer, vergezeld van zyne Broeders de Aartshertogen CAREL en JOSEPH in het Leger gekomen was, beſloot men in eenen Krygsraad te *Valenciennes*, eenen algemeenen aanval te doen op alle de verſchanste Posten en Legerplaatzen die de *Franſchen* by *Bouchain*, *Ka-* Nederlaag den *Franſchen* toegebragt.

(*) Zie hier boven bl. 14.

(†) Men kan dezelve in de drie eerſte Maanden deezes Jaars in de *N. Nederl. Jaarb.* vermeld vinden.

LXXVII. BOEK. 1794. *Kameryk*, *Landrecy* en *Guiſe* beſloegen. Zeer vroeg in den morgenſtond van den zeventienden van Grasmaand begon deeze groote en gewigtige aanval. By het vermeesteren der moedig verdeedigde Voorposten en Verſterkingen, was het gevegt moorddaadig, en de Overwinning verklaarde zich voor de Verbondene Mogenheden. De Keizer, voerde met de Aartshertogen, naar het berigt van dien kant gegeeven, de Krygsbenden zelve ten ſtryde, en de jonge Monarch moedigde zyne dappere Krygslieden door zyne redenen, en door zyn voorbeeld aan. Men kon zich geen denkbeeld vormen van den ongelooflyken yver, die het geheele Leger, van den eerſten Bevelhebber tot den minſten Soldaat bezielde en aanſpoorde. 's Volgenden daags ſtreedt men nog tuſchen *Bouchain* en *Kameryk*, waar de *Franſchen* eene verſchanste Legerplaats hadden. Uit deeze werden zy verdreeven. De Krygsbenden der Verbondene Mogenheden rukten op 't vyandlyk Grondgebied voort, zetten de vlugtenden na, die door Ruiterbenden vervolgd, op hunne vlugt, der geſneuvelden aantal zeer vermeerderden. De menigte der Krygsgevangenen was groot, en telde men reeds derrig ſtukken veroverd kanon. De *Franſchen* hadden, in den aanvange, moedigen tegenſtand geboden; maar de Ruitery uit drie en zeventig Esquadrons beſtaande, baarde wanorde, gevolgd van een algemeene vlugt. Nogthans hadden zy hunne Party een grooter aantal dooden en

en gekwetſten toegebragt, dan deezen in de eerſte vervoering des zegepraals, zich verbeeldden. LXXVII. BOEK.

Daags voor den aanvang van dit treffen waren onze Krygsbenden, nevens de *Engelſchen*, door den Keizer, de Aartshertogen, en den Veldmarſchalk Prins VAN SAXEN-COBURG bezigtigd, en hadt de Erfprins, in eenen grooten Krygsraad van alle de Opperbevelhebbers, de noodige bevelen, wegens het aandeel in den algemeenen aanval gekreegen. Het Krygsvolk van onzen Staat gaat den lof na, van zich, by alle gelegenheden, waar in zy ten dage deezes ſtryds tegenwoordig waren, zeer te hebben doen uitmunten. De Erfprins noemt, in zyn Berigt van dien ſlag, het door onze Krygsbenden uitgevoerde *kleine gevegten*; het geheele beloop van het verrigtte, en de geringe verliezen op een anders voor veelen doodlyken dag, door de onzen geleden, duiden aan dat zy zich niet op de heetſte plaatzen bevonden, 't geen van de ſchikking der Staatſche Krygsbenden ten opzigte van die des Vyands grootendeels afhing. 1794. Aandeel der onze in dien ſlag.

Dan, eer nog dien ſtryd volſtreeden was, en de *Franſchen* geheel aan 't wyken gebragt waren, kreeg de Erfprins last van den Prins VAN SAXEN-COBURG, om onverwyld, met het lichaam des Legers, na *Landrecy* te trekken; ten einde die Vesting, nog dien zelfden avond, in te ſluiten: ſchoon dit van wegen de aannadering der *Franſchen* niet onmiddelyk kon, Het beleg van *Landrecy* aan den Erfprins opgedragen.

LXXVII. BOEK. 1794.

geſchieden, en hier by meer Volks gekwetst werd en ſneuvelde dan in den aanvang des ſtryds, gelukte het egter vóór den avond, en werd den Erfprins het beleg dier Veſting opgedraagen, met het *Oostenrykſche* en *Staatſche* Krygsvolk (*).

Landrecy belegerd en opgeeischt.

Om eene Veſtingſtad van die ſterkte en dat gewigt te vermeesteren, ſpaarde men geenen arbeid. Acht duizend Graavers repten de handen, om de belegeringswerken te vervaardigen. Men betoonde in het naderen tot dezelve eene door veel hinderniſſen heen breekende dapperheid. De loopgraaven werden geopend, de batteryen aangelegd, en het vuur uit vier en vyftig ſtukken geſchut en acht en veertig mortieren bragt aan de Werken groote nadeelen toe, en vernielde een derde gedeelte der Stad, terwyl het daar uit gemaakte hevig vuur, aan de werken der Belegeraaren, geene noemenswaardige ſchade toebragt. De Erfprins eischte *Landrecy* op, met verſlaggeeving van 't geen 't gevolg des kortsgeſtreeden ſtryds geweest was. Hy ſchreef; „ Het vuur onzer Batte-
„ ryen leert u, het geen gy te wagten
„ hebt; het vuur van gisteren, en het
„ *Te Deum*, welk gy heden morgen ge-
„ hoord hebt, heeft u de lange en vrugt-
„ looze poogingen van het Leger, 't welk
„ u kwam onderſteunen, en onze zege-
„ praal aangekondigd! Dit Leger is vol-
„ ko-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 404 *en* 628—638.

„ komen geſlaagen —— Voor zo veel wy LXXVII.
„ reeds op dit oogenblik weeten, heeft BOEK.
„ hetzelve *twee en vyftig* Stukken Kanon, ——
„ by de *tien duizend* Man aan Dooden en 1794.
„ Gekwetſten, en *vyftien honderd* Krygs-
„ gevangenen, onder welken zich de
„ Commandant van *Komeryk* bevindt, ver-
„ looren. Men is bezig met dezelve te
„ vervolgen. —— Gy hebt volſtrekt geen
„ hulp of byſtand meer te wagten. ——
„ Gy wordt geſommeerd, om op ſtaanden
„ voet de Plaats van *Landrecy* aan de ze-
„ geprualende wapenen van den Keizer
„ over te leeveren. Enkel om der Mensch-
„ heids wille, en om zo veele ongelukkige
„ Slachtoffers te ſpaaren, wil men u dee-
„ zen dag nog eene eerlyke Capitulatie
„ aanbieden. Dit oogenblik voorby zyn-
„ de, hebt gy eene dergelyke voorſtel-
„ ling niet meer te wagten. Gy maakt
„ u zelven in perſoon verantwoordelyk,
„ wegens de rampzalige gevolgen eener
„ weigering. De keus is ſchiklyk, neem
„ aanſtonds uw beſluit."

De Krygsraad, en al de Burgerlyke en Militaire Magten te *Landrecy* vereenigd, gaven dit moedig antwoord; „ Generaal! „ Indien de voorgegeeven Overwinning, „ waar mede gy u vleit, waar is, kan „ dezelve voor ons niet anders zyn, dan „ eene aanmoediging om de lotgevallen „ des Oorlogs te volgen, en te beproe- „ ven. —— Nooit hebben wy anders dan „ op onze vuisten vertrouwd! Republi- „ kainen, die gezworen hebben te over- „ win- Hoe be-antwoord.

LXXVII. BOEK. 1794.

„ winnen of te ſterven, zullen nimmer „ meineedig worden. Wy zullen ons thans „ allen aan den Eed houden, van ons in „ onze Vestingen te laaten begraaven of „ te overwinnen. —— Zie daar onze Capitulatie."

Dadiging. Op zulk eene weigering voer het Krygsgeweld voort. De Krygsbezetting, geene hoop van ontzet, en niet dan een nutloos verderf voor oogen hebbende van eene Stad, die deels in een puinhoop veranderd was; en het wraandlyk vuur, naar zommiger begrooting, ruim vyftien honderd menſchen, in dien korten tyd, hadt doen ſneeven, liet de te dier Veste bevelvoerende Brigade-Generaal Roulland den Erfprins, drie dagen laater, dit ſchryven toekomen. „ Generaal! Onaangezien het „ ſchriklyk vuur uwer Batteryen, zou ik, „ indien ik alleen met myn hart te raade „ ging, om geene Schikking vragen; „ maar uit Menschlievenheid voor een „ groot getal Slachtoffers, vraag ik van „ u eenen Wapenſtilſtand van acht en „ veertig uuren, om raad te pleegen met „ de Geconſtitueerde Magten, wegens de „ te neemene maatregelen om te capitu„ leeren. Ik zal u niet ontveinzen, dat „ myne Krygstroepen gereed zyn om zich „ eerder onder de Vestingen te laaten be„ graaven, dan om in eene ſchandelyke „ Schikking te bewilligen. Gy hebt my „ in uwen eerſten voorgeſlaagen, om uit „ Menschlievenheid te capituleeren, en al„ leen tot dien prys kan ik handelen."

On-

Onverwyld liet de Erfprins hem ten antwoord toekomen; „ Generaal! indien gy, „ binnen een half uur, niet iemand zendt, „ die met volmagt voorzien is om de „ Capitulatie te sluiten, en te tekenen, „ zal ik het vuur myner Batteryen gaan „ verdubbelen; en gy zult verantwoordelyk zyn voor de yslyke rampen, welke „ uwe hardnekkigheid zal veroorzaakt hebben. Gy hebt genoeg gedaan voor uwe „ Eer, een langer tegenweer wordt eene „ onnutte misdaad!" LXXVII. BOEK. 1794.

Deeze nadere en dringende Opeisching, op den dertigsten van Grasmaand, ten half elf uuren ontvangen, werd gevolgd van eene Bezending uit de Veste aan den Commandant Generaal der Vereenigde *Keizerlyke* en *Hollandsche* Legers, om over de Daadiging te handelen, met volmagt om dezelve te sluiten. Veele der geëischte Artykelen ontmoetten geene gunstige bejegening, en deeze was wel te wagten, daar de Veste zo geteisterd, en, door het wyken der *Franschen*, als aan zich zelven overgelaaten was. Kortlyk kwamen dezelve hier op neder. Dat de geheele Bezetting krygsgevangen was; dat alle de Ammunitie moest agtergelaaten worden; dat het Krygsvolk, vóór het ondergaan der zonne, met Geweer en Wapenen de Stad zou uittrekken; en vervolgens, naa dezelve nedergelegd te hebben, na een Dorp, op twee uuren afstands gelegen, overgebragt worden; terwyl terstond naa den aftocht, twee Bataillons Keizerlyke Koninglyke Troepen en twee Overgave.

van

LXXVII. BOEK. 1794.

van onzen Staat, de Vesting zouden bezetten (*). Een gedeelte der Krygsgevangenen, op zeven duizend begroot, zou, overeenkomstig eene nader gemaakte schikking, aan den Staat behooren, om by bekwaame gelegenheid tot uitwisseling van *Hollandsche* Krygsgevangenen te dienen.

De Stadhouder maakt die Bemagtiging by de Algemeene Staaten bekend.

De Stadhouder was met den aanvange van Bloeimaand, uit het Leger wedergekeerd, en ontving onder een grooten toevloed van aanschouweren, op de Parade, de Gelukwenschingen, wegens zyne behoudene wederkomst. 's Volgenden daags deelde hy ter Algemeene Staatsvergaderinge, de Stukken mede betrekkelyk het beleg en de daadiging van *Landrecy*. Eene Veste voor welke Keizer CAREL DE V. het hoofd hadt gestooten; doch die naderhand aan den Keizer was afgestaan; door de *Franschen* en *Keizerlyken* vervolgens beurtlings veroverd; by het Verdrag der *Pyreneën* aan *Frankryk* verbleeven; met Vestingwerken door den krygsbouwkundigen Ridder DE VILLE en de Marschalk DE VAUBAN, voorzien; en van voor welke Prins EUGENIUS, in de Jaare MDCCXII, het beleg hadt moeten opbreeken; naa dat de Marschalk DE VILLARS diens Magazynen te *Marchienne* hadt opgeligt.

Diens Voorslag ten opzigte van de Ver-

By de overgave dier stukken deedt zyne Hoogheid een mondeling en vervolgens in geschrifte overgeleeverd Voorstel, van deezen inhoud; „ Hoog Mogende Heeren! „ Ik

(*) *N. Verz.* by DE CHALMOT III. D. bl. 120 *en a.*

„ Ik heb het van mynen pligt geagt aan
„ U Hoog Mogenden kennis te geeven
„ van het goed gedrag en den betoonden
„ moed van 's Lands Troepen, geëm-
„ ploieerd tot het Beleg van *Landrecy*;
„ en kan niet afzyn, om teffens aan U
„ Hoog Mogenden voor te draagen, of
„ dezelven niet zouden gelieven goed te
„ vinden, om den Heer Generaal Erfprins
„ van *Oranje*, die de Troepen aldaar heeft
„ gecommandeerd, te authoriſeeren, om
„ het genoegen van U Hoog Mogenden
„ te betuigen aan de Generaals, en verdere
„ Officieren, die, onder zyne Orders,
„ 's Lands Troepen hebben gecommandeerd, over derzelver pryslyk gedrag en
„ betoonden moed en yver voor 's Lands
„ dienst; als mede aan de Onderofficieren, Corporaals en Gemeenen tot dit
„ Beleg geëmploieerd; kunnende ik het
„ genoegen hebben, om aan U Hoog Mogenden te betuigen, dat, zo door zyne
„ Keizerlyke Majeſteit zelve, als door
„ verſcheide Generaals en Officieren van
„ de Keizerlyke Armée, die daar van
„ ooggetuigen geweest zyn, by my met
„ allen lof geſprooken is van den getoonden moed door 's Lands Troepen, in de
„ differente Actien, welke plaats gehad
„ hebben, en byzonder op den twintigſten April jongstleden." — Een beſluit, volkomen met dien voordragt inſtemmende, was hier van het onverwyld gevolg (*).

LXXVII. BOEK. 1794. meesterraaren dier Vaste.

Groei-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D bl. 133.

LXXVII. BOEK —— 1794

Groeide de moed, door de vermeestering van *Landrecy* by de Legers der Vereenigde Mogenheden aan, daalde die der *Franſchen*, door dit verlies, en de nederlaage geleden by de krygsverrigtingen aangewend om die Veste te ontzetten, en boven al door de zwaaren ſlag, dien de *Engelſchen*, onder de Hertog VAN YORCK, aan den *Franſchen* Generaal CHAPUCY toebragten; die hun als Gevangenen in handen viel. De papieren, by dien Generaal gevonden ontdekten, dat de *Franſchen*, op den eigen dag dier nederlaage, eenen geweldigen aanval in *Vlaanderen* in den zin hadden. Waarheid was zulks. De Veldheer PICHEGRU een plan van afwending beraamd hebbende, volvoerde 't zelve door een ſterk Leger onder den Generaal SOUHAM; en een onder de Generaal MOREAU, in beweeging te brengen. De eerstgemelde trok op *Kortryk* aan, overweldigde allen wederſtand, en trok, een aantal Krygsgevangenen gemaakt hebbende, zegevierend binnen *Kortryk*: terwyl MOREAU, met zyn Krygsvolk, langs de beide oevers van de *Lye* voortgerukt, *Meenen* inſloot.

Kortryk door de *Franſchen* bemagtigd.

Het ontdekte plan, en de daadlyk daar mede overeenkomende krygsverrigtingen bewoogen de Vereenigde Legerhoofden, om al hunne magt rondsom *Doornik*, *Valenciennes* en *St. Amand* liggende, by een te trekken, en de *Franſchen* te noodzaaken het beleg van *Meenen* op te breeken; wanneer ook zy, die *Kortryk* ingenomen hadden, zouden afgeſneeden zyn geweest.

Voordeelen in 't veld door de *Franſchen* behaald.

Niets

Niets wat daar toe kon dienen, bleef onaangewend. Doch vrugtloos. De nood ſchiep nieuwen moed, wanneer de gemeenſchap tuſſchen *Ryſſel* en *Kortryk* was afgeſneeden, en dezelve niet herſteld kon worden, dan met het vyandlyk Leger te verſlaan. Dit gelukte, op den negen en twintigſten van Grasmaand. Wanneer de verſchanste Legerplaats des Generaals WALMODEN by *Moucron* aangetast en overwonnen werd. Met agterlaating van geſchut, van een aantal Geweeren en Gevangenen, werd die plaats, van zo veel aanbelangs, verlaaten. In deeze overwinning had de Generaal DAENDELS, met zyne Brigade, geen gering aandeel. LXXVII. BOEK. 1794.

Meenen vondt zich door deeze wending van hoop op ontzet verſtooken. Die hoop hadt de Bezetting, welke uit *Hanoveraanen*, doch meest uit *Franſche Emigranten* beſtondt, aangezet om de aanvallen eenen ſterke Legermagt te verduuren. De *Franſche* Generaal LA COUR boodt den Bezettelingen eene daadiging aan, ingevolge van welke de *Hanoveraanen* volle vryheid zouden genieten, om, met alle hunne Goederen, te trekken werwaards zy wilden; doch gepaard met den eisch, dat de *Franſche Emigranten* zich op genade zouden moeten overgeeven. De volle zekerheid, dat zulks op het leeven van die allen zou te ſtaan komen, bewoog den Bevelhebber om zyne vryheid tot dien prys niet te begeeren, en liever den kans te waagen van door den Vyand heen te ſlaan. Dit beproef- *Meenen valt in der Franſchen handen. Lot der Bezettinge.*

LXXVII. BOEK. 1794.

proefde de Bezetting in den nagt van den eerſten van Bloeimaand; maar met het gevolg, dat de meesten ſneuvelden, en maar weinigen, het leeven 'er afbrengende, te *Brugge* kwamen.

Gevegten meest ten voordeele der *Franſchen*.

Alle de beweegingen en krygsverrigtingen der *Franſchen* bleeken ingerigt te zyn tot bereiking van het groot, maar hachlyk doel om de Legers der Verbondene Mogenheden, met eene zo groote overmagt aan te tasten, dat het middelpunt den genomen ſtand zou moeten verlaaten, waar van het verdryven des Vereenigden Legers uit geheel *Belgie* het berekend gevolg zou weezen. Het veroveren van *Kortryk* en *Meenen* was by den ſlinker vleugel daar toe de eerſte ſtap geweest. Met den tienden van Bloeimaand toog eene nieuwe Legerbende, op twintig duizend man begroot uit *Kameryk*, en viel de *Engelſchen* by *Doornik* aan; doch werd met verlies afgeſlaagen. —— De Generaal CLAIRFAIT was, op den elfden dier maand, over de *Leye* getrokken om *Kortryk*, ware het doenlyk, in te ſluiten. Meer dan ſchermutzelingen vielen daar voor. De gemeenſchap tuſſchen *Kortryk* en *Meenen* open te houden was te zeer de zaak der *Franſchen* om hier toe niet alles aan te wenden, en een veelbeduidenden ſlag te waagen: deeze werd ten volgenden dage geleeverd. — Onverwagt, en met onbeſchryflyken moed, vielen zy de *Oostenrykers* aan. Tot twee keeren gelukte het CLAIRFAIT dit geweld te wederſtaan; doch, by een derden aanval, dien

dien de *Franſchen* alleen met de bajonet deeden, geraakte der *Oostenrykeren* ſlinker vleugel, met éene geheele omringing gedreigd, aan het wyken, deinsde een uur gaans te rug na de hoogtens van *Erqueline*. Eene post, die 's volgenden daags door de *Franſchen* aangetast, en vermeesterd werd. Zy toogen vervolgens voort. —— Op die hoogte bevonden zich van ons Leger twee Esquadrons van NASSAU *Cuiraſſiers*, en één Esquadron van TUYLL. Deeze beſlooten den Vyand aan te vallen. De eerstgemelden, de ſterkte en ſtand der *Franſchen* ontdekkende, trokken te rug; doch de laatstgenoemden, zo 't ſchynt des onbewust, waagden den aanval, met het ongelukkig gevolg, dat de Collonel Commandant VAN TUYLL, gewond en krygsgevangen geraakte (*). De dappere CLAIRFAIT, die zich, in deeze dagen des ſtryds, veel gewaagd hadt, liep twee maalen gevaar om in der *Franſchen* handen te vallen. De eerſte keer redde een *Oostenryks* Ruiter dien Veldheer, en de tweede was hy dit zelfde gelukkig lot verſchuldigd aan een *Turk*, in den laatſten *Turkſchen* Kryg, door hem gevangen genomen en in zynen dienst gehouden. LXXVII BOEK. —— 1794.

De nadeelen in *Vlaanderen* geleeden, bleeven den Keizer, die met het groote Leger in het *Kamerykſche* lag, niet onbekend, en trok Algemeene aanval op de *Franſchen* beraamd.

(*) Het verlies door de onzen geleden; vermeldt de Erfprins in zyn Berigt: *Ni Nederl Jaarb.* 1794. bl. 649.

ZEVENDE BOEK. 1794.

trok hy, den zeventienden van Bloeimaand, met een aanzienlyke Krygsmagt na den kant van *Doornik*, om den zwakken byſtand te bieden, zich met de *Engelſche* en *Honoverſche* Krygsbenden te vereenigen, en, ware het mogelyk, het *Franſche* Leger by *Kortryk* af te ſnyden van *Ryſſel*; dit ſlaagende kon men dat gedeelte van 't zelve voor verlooren agten. Het geheele Leger der *Keizerlyke*, *Engelſche* en *Staatſche* trok in vyf kolonnen op: by de laatſte bevondt zich Prins FREDRIK VAN ORANJE, die een vyandlyke Verſterking vermeesterde en eenigen buit behaalde van Ammunitie- en Voeragie-wagens.

Voordeelen op YORCK door hun behaald.

De Hertog VAN YORCK, ten zelfden dage, met een talryk Leger in beweeging, maakte zich meester van *Lannoy*, *Tourcoing*, *Roubaix*, *Mouvaux* en alle posten aan de regte zyde van den grooten weg van *Ryſſel* na *Kortryk* gelegen. De aanval op *Moucron*, door een der kolonnes liep ongelukkig af, dezelve moest, naa een aanmerkelyk verlies geleden te hebben, te rug trekken. De Hertog VAN YORCK verloor niet alleen een gedeelte der veroverde plaatzen, door de *Franſchen* hernomen; maar deezen tot het ontvangen van den naderenden Vyand zich van den vroegen morgen gereed gemaakt hebbende, vielen met groote overmagt op het *Engelsch* en *Heſſisch* Leger, door *Oostenrykers* verſterkt, van vooren aan; terwyl ten zelfden tyde een ſterke kolonne *Franſchen* van agteren uit het Campement van *St.*

Mag-

Magdalena by *Ryssel* aantastte, en alles in XXXVII
de uiterste verwarring bragt. Hoe zeer BOEK.
de Luitenant Generaal OTTO hem bystand ——
boodt, werd 's Hertogs nederlaag volko- 1794.
men. Vyftien honderd Krygsgevangenen,
meer dan vyftig stukken Geschut, Le-
gerwagens, Zadel- en Artillery-paarden,
Kruidkisten, twee Vaandels en twee Stan-
daarden waren der *Franschen* zegenteekenen
van dien dag; en zou men den Hertog
VAN YORCK, zo men wil, hadt hy zich
door de snelheid van zyn paard niet wee-
ten te redden, onder de gevangenen ge-
teld hebben. — CLAIRFAIT behaalde dien
dag eenig voordeel op de *Franschen*; dan
deezen, moedig op de nederlaage aan
YORCK toegebragt, wilden 's volgenden daags
CLAIRFAIT insluiten, doch die Veldheer,
door het lot van YORCK zo zeer misnoedigd
als de *Franschen* aangevuurd, trok te rug.

De *Franschen* drongen door, en gaf zulks Bloedige
gelegenheid, dat 'er, op den twee en twin- Slag by
tigsten van Bloeimaand, weder een hoofd- *Pontas-*
treffen, niet verre van *Doornik*, by *Pon- chen.*
tasschen* voorviel. Het vereenigd Leger hadt
een oogmerk de *Franschen* op alle posten
aan de tasten; doch werd hier in voorko-
men, daar de *Franschen*, in den vroegen
morgen, opdaagden, en een stryd begon-
nen, die den geheelen dag duurde, en op
veel bloeds van wederzyden uitliep. Zon-
der 's Keizers aanmoedigende tegen-
woordigheid, zouden de *Oostenryksers* den
stryd ontweeken, en het slagveld den
Vyand ingeruimd hebben. Thans nam,

LXXVI. BOEK

naa eenen bloedigen dag, tegen den nagt, elk Leger den voorigen ſtand.

1794. De Keizer ſchryft de Staaten zyner *Nederlanden* over eene Volkswerving.

In de herhaalde en elkander zo ſchielyk opvolgende Gevegten, die van wederzyden veel Volks kosten, hadden de *Franſchen* de nabyheid van nieuwen toevoer, waar aan het niet mangelde, vooruit. De Keizer zogt het nadeel des afſtands te vergoeden, door de Staaten zyner *Nederlandſche* Gewesten tot werving van Manſchap aan te ſpooren, by eenen dringenden Brieve, in welken hy ſchryft dat de hoop Vyanden, op de *Nederlanden* aanrukkende, derzelver gevaaren dringender maakende, het ook te dringender werd om de onvermydelyke middelen aan te wenden ter ſtuiting dier Volksmenigte door alle magt, by mogelykheid, te verzamelen. „ Onze Legers," om de eigene woorden van dit ſchryven te gebruiken, „ hebben geleden, en een aanmerklyk getal Recruten, is noodig, en ſchoon wy „ met zo veel vergenoegings als dankbaarheids gezien hebben, de opofferingen, „ die gy hebt willen doen, ter aanſpooring onzer Onderdaanen om vrywillige „ verbintenisſen aan te gaan, kunnen wy „ u niet verbergen, dat, dit hulpmiddel „ niets hebbende voortgebragt, ons Leger zich misſchien niet meer in ſtaat „ zou bevinden om tegen eenen Vyand, „ die zo veele poogingen aanwendt om „ deeze Provincien te vermeesteren, dien „ wederſtand en de aanvallende maatregelen te gebruiken, welke dezelve, tot „ hier toe, hebben behouden. „ Het

„ Het ware overtollig u te herinneren, LXXVII.
„ dat, tot heden, onze andere Erfſtaaten BOEK.
„ het meerder gedeelte uwer Verdeedige- ——
„ ren bezorgd hebben, en zonder twyfel 1794.
„ zullen myne *Belgiſche* Provincien, zo
„ bloeiend, zo volkryk, en zo veel be-
„ langs hebbende in den voorſpoed van
„ deezen Oorlog, die, ongelukkig zyn-
„ de, derzelver vernietiging en geheelen
„ ondergang kan naa zich ſleepen, niet
„ verzuimen Mannen te bezorgen, welke
„ dezelve helpen verdeedigen. —— Het
„ is op een oogenblik, dat het nog tyd
„ is, dat wy ons tot u wenden, wy vraa-
„ gen, voor ons Leger eene *Ligting van*
„ *Manſchap*. En gelyk wy overtuigd zyn,
„ dat gy, doordrongen van de noodzaak-
„ lykheid om eenen zo billyken eisch te
„ voldoen, enkel zoudt kunnen belem-
„ merd weezen over de wyze, hoe zulks
„ plaats te doen grypen, aarzelen wy niet
„ om u zodanige voor te ſtellen, als meest
„ overeenkomen met de rede, billykheid
„ en het oogenbliklyk algemeen belang,
„ naamlyk eene verdeeling en billyke even-
„ redigheid over alle de Gemeenſchappen
„ des Lands, door elk derzelven te ge-
„ lasten met het verſchaffen van *één man*
„ *van honderd*, naar hunne volkrykheid in
„ 't algemeen; het zy van *vyf van de hon-*
„ *derd* der geenen, die in ſtaat zyn om
„ wapens te draagen.

„ Het is op deezen eisch, dat wy on-
„ middelyk uwe bewilliging en kragtdaa-
„ digſte medewerking verwagten; niet te

LXXVII. BOEK. 1794.

„ min te uwer keuze overlatende de beste
„ middelen om daar aan te voldoen. U
„ voor het overige waarschuwende, dat
„ deeze buitengewoone Ligting zo noodzaaklyk en dringend is, dat, indien gy
„ oordeelde de medewerking van ons Souverain Gezag tot derzelver uitvoering
„ te behoeven, wy gereed zyn om U
„ dezelve, in de volste uitgestrektheid, te
„ verleenen. — Gy hebt ons in de daad
„ verscheide keeren aangeboden het werven van nieuwe Corpsen; maar wy hebben overwoogen, dat men te veel tyds
„ zou noodig hebben om dezelve in werking te brengen, en tot de Exercitien
„ en Militaire Manœuvres te vormen; terwyl die Manschappen, onder oude Soldaaten gemengd, terstond de goede diensten zullen kunnen doen, die wy 'er van
„ verwagten.

„ Gy kunt het niet ontveinzen; uw
„ toekomstig aanweezen hangt misschien
„ af van de spoedigste uitvoering eener
„ diergelyke vermeerdering van Magt. Gy
„ ziet uwe Vyanden zich vermeerderen
„ op alle deelen uwer grenzen, terwyl
„ onze Legers afneemen door onze overwinningen, en de roemryke maar veelvuldige gevegten, welke zy verpligt
„ zyn te leeveren; ten anderen zullen de
„ poogingen, die gy ten deezen opzigte
„ zult doen, geene zwaare belasting zyn
„ voor een zo bevolkt Land, en voor
„ eene Natie, van ouds voor krygshaftig
„ en dapper bekend."

De

De Staaten gaven geen gehoor aan dit dringend Voorſtel des Keizers, als rechtdraads ſtrydig met de zo weinig tyds geleeden door dien Vorst beëedigde Volksvoorregten. De gedwongene Werving van Manſchappen, in deeze Gewesten, die, volgens zommigen, meer dan twintig duizend ſtrydbaaren zou opgeleeverd hebben, werd niet te werk geſteld. De Keizer zelve verliet kort daar op deeze Staaten. LXXVII. BOEK. 1794. De Werving gaat niet door.

Hoe zegenryk de ſlinker vleugel des *Franſchen* Legers, in die herhaalde veldſlagen ſtreedt, de rechter vleugel aan de *Sambre* kon op geene ſtandhoudende overwinningen boogen. Naa *Fontaine l'Eveque* en *Binch* bemagtigd en *Charleroi* berend te hebben, moesten zy, den drie en twintigſten van Bloeimaand, met verlies van vyf en twintig ſtukken Geſchuts, en veel Volks, over de *Sambre* te rug keeren. Een naa zeven dagen hervatte overtocht dier Riviere, liep mede ongunſtig af. Aan den *Rhyn* ſtreeden de *Franſchen* met wisſelenden kans. Een der grootſte voordeelen behaalden de *Pruiſen* aldaar op den drie en twintigſten van Bloeimaand, onder aanvoering des Veldmarſchalks Grave VAN MOLLENDORFF, 't welk niet naliet hier groote vreugd te baaren, gelyk ook de verliezen herhaalde keeren aan de *Sambre* geleeden, daar toe ſtoffe gaven. Nadeelen door de *Franſchen* geleeden.

Desgelyks juichten de Bondgenooten, ten deezen dage, over den zwaaren ſlag den *Franſchen* ter Zee toegebragt; een ſlag, waar door gelyk in den verſtreeken Jaare, te *Toulon* De *Franſche* Vloot uit *Brest* door de

LXXVII. BOEK.

1794. *Engelſchen geſlaagen.*

lon de *Franſche* Vloot in de *Middellandſche Zee* geknakt werd (*), hun Scheepsmagt uit *Brest* gezeild, een zeer gevoeligen neep kreeg. Dezelve beſtondt uit vyf en twintig Linieſchepen, en werd, op de hoogte van *l'Orient*, door eene niet mindere magt der *Engelſchen* ontmoet. De *Franſche* Vloot hadt Zee gekoozen om een groot aantal Schepen, met Krygs- en Mondbehoeften uit *Noord-America* te dekken; op deeze kruiste Lord HOWE. De noodzaaklyklykheid om de aangevoerde behoeftens binnen te brengen, deedt de *Franſche* Vlootvoogd beſluiten zich tuſchen die Schepen en de *Engelſchen* te plaatzen. Dit hadt een geweldige driedaagſche Zeeſlag ten gevolge, op den acht- en negen- en twintigſten van Bloeimaand, en den eerſten van Zomermaand. Deerlyk werden de *Engelſche* Schepen gehavend, en ſchoon veel Volks verliezende, was dit verlies met dat der *Franſchen* niet te vergelyken. Drie Linieſchepen van hun werden in den grond geboord, en zes mastloos geſchooten, in *Engeland* opgebragt (†). Dan, hoe groot dit verlies ook mogt weezen, de Schepen, te welker beſcherming en veilig binnen komen de Vloot was uitgezeild, kwamen behouden ter Have in, 't geen, volgens de berigten van BARRERE aan de Conventie, voor de Republiek van oneindig meer waarde was, dan de

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXVI. D. bl. 184.
(†) *Univerſal Magazine* Vol. XCIV. p. 461.

de geheele Vloot van *Brest*. De dringende behoefte maakte zulk eene grootſpraak alleen eenigzins draaglyk. LXXVII. BOEK.

1794. Gevegten aan de *Sambre* om *Charleroi* te ontzetten.

Dan wy moeten ons met deeze verder afgelegene gebeurtenisſen, ſchoon dezelve haaren zydelingſchen invloed hadden, op 't geen ons Land betreft, niet breeder ophouden. Met het einde van Bloeimaand berigtte de Erfprins, dat zyn Broeder FREDRIK in het Hoofdkwartier te *Forest* was aangekomen, om daar het bevel over het vereenigd Leger te aanvaarden, terwyl hy zich na dat van de *Sambre* begaf om 'er hetzelve te gebieden. Herhaalde heevige gevegten vielen daar voor. *Charleroi* te bemagtigen was der *Franſchen* doel, van alle kanten hadden zy die Stad omringd. De Vereenigde Legermagt ſloeg, den derden van Zomermaand, op weg om dezelve te verloſſen, 't welk, na herhaald en hevig ſtryden, met een twyfelagtigen krygskans, in 't einde gelukte, gevolgd van de terugdryving der *Franſchen* over de *Sambre*. —— Dan een gedeelte huns *Ardenniſchen* Legers, onder den Veldheer CARBONNIER, trok de gemelde Rivier op nieuw over, om het beleg van *Charleroi* te hervatten. De Erfprins van *Oranje* tragtte dit te voorkomen. De *Franſchen*, middelerwyl verſterkt door de Bezettingen van *Maubeuge*, van *Philippeville* en elders, beſloegen een ontzaglyk Kamp by *Fleurus*. Het Vereenigd Leger waagde het, den zestienden van Zomermaand, hun aldaar aan te te tasten, en het

LXXVII. BOEK. 1794.

gelukte 't zelve, schoon met geen gering verlies, na een woedenden strijd van zeventien uuren agter een, hun weder tot den hertocht over de zo vaak betwiste *Sambre* te noodzaaken. De Erfprins van *Oranje* schreef in zyn Berigt van dit gevegt; „ De glorieryke maar de bloedige „ dag van den zestienden zal eindelyk de „ rust der ongelukkige bewoonderen van „ de *Sambre* verzekeren (*)."

De *Franschen* trekken de *Sambre* op nieuw over.

Aan deeze verwagting beantwoordde de uitkomst in geenen deele. De *Franschen*, eene groote versterking van onafgematte Manschap bekomen hebbende, trokken, op een tydstip dat men 'er minst aan dagt, twee dagen laater, de *Sambre* over. De heete en drooge Zomer diende grootlyks tot het gemaklyk maaken dier herhaalde overtochten. Zy besloegen dezelfde plaatzen welke zy zo kortlings gedwongen geweest waren te verlaaten. —— De Bondgenooten weeken hier op te rug, in hoope van de *Franschen*, in de vlakte gelokt, met meer voordeels, te zullen kunnen aantasten. Dan dit doende, gaven zy den Vyand gelegenheid om dieper door te dringen, en *Charleroi*, welker bemagtiging hun hoofddoel was, op nieuw te belegeren. Zy maakten zich ook meester van *Chapelle Harlaimond*; doch het Volk van den Erfprins deedt hun die post een dag laater, weder ontruimen.

Zo

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 750.

Zo zeer de *Franſchen* het op de bemagtiging van *Charleroi* gemunt hadden, zo zeer zogten de Verbondene Mogenheden die Veste te ontzetten. De Erfprins VAN ORANJE, en de Prins VAN SAXEN-COBURG bragten hier toe de Legermagt, den vyf en twintigſten van Zomermaand, in beweeging, om de *Franſchen* 's volgenden daags met vyf kolonnen te gelyk aan te vallen. Dit geſchiedde door Prins FREDRIK VAN ORANJE aan de regter vleugel en door het middenpunt waar by de Erfprins zich bevondt, met eenen zo gelukkigen uitſlag, dat men, aan dien kant, groote vorderingen op den Vyand maakte. Dan eer die geweldige ſlag by *Fleurus* aanving, hadden de *Franſchen* hun groot doel, de bemagtiging van *Charleroi* bereikt; doch dit voordeel zo ſtil gehouden, dat de *Oostenrykers* daar van niets gewaar wierden, waar op de Generaal BEAULIEU, die met den ſlinker vleugel het eigenlyk ontzet van *Charleroi* zou onderneemen, tot zyne groote verwondering en nadeel, ontdekte, dat die Veste reeds in *Franſche* handen was, daar eene ſterke magt uit dezelve hem op 't lyf viel. Waar op die vleugel, naa een zwaar gevegt, moest wyken, en het andere gedeelte des Legers zich desgelyks genoodzaakt vondt, de behaalde, doch inmiddels ſterk betwiste voordeelen, te verlaaten. Zo ongelukkig liep dit hardnekkig gevegt voor het Vereenigd Leger af; zo kreegen de *Franſchen* den ſleutel der *Oostenrykſche Nederlanden* in handen.

LEWVE BOEK. 1794. Slag by *Fleurus*. *Charleroi* in handen der *Franſchen*.

In-

LXXVII. BOEK. 1794.

Voordeelen door de *Franſchen* in *Vlaanderen* behaald.

Inmiddels hadden, met den aanvange van Zomermaand, de *Franſchen* een aanmerkelyk voordeel op de *Engelſchen* en *Oostenrykers* in *Vlaanderen* behaald, en het beleg voor *Yperen* geſlaagen, die Stad naauwer en naauwer ingeſlooten, hevig beſchooten, het Stadhuis, de Hal, verſcheide Kerken en Kloosters en een aantal Burgerhuizen in de asſche gelegd. Een tot ontzet aanrukkende Legermagt bragt de Belegeraars, die misſchien, met dit beleg, voornaamlyk ten doel hadden eene afwending te maaken, in geene geringe verlegenheid; die het gevreesde gevolg zou gehad hebben, hadt eene tydig opkomende verſterking uit het Kamp by *Ryſſel* hun niet in ſtaat geſteld, om in dien oord, de Vereenigde Legermagten het hoofd te bieden. Zy deeden dit eerlang met dien uitſlag, dat het Vereenigd Leger de wyk op *Brugge* moest neemen. Een talryke Legerbende dekte voorts het beleg van *Yperen*, met groote woede hervat. CLAIRFAIT, in hoope om de *Franſchen* daar te verdryven, verzamelde zyn Volk by *Turnhout*; doch, de *Franſchen* te magtig vindende, waagde hy den aanval niet, dan naa alvoorens meer verſterkings bekomen te hebben. Met deeze noodzaakte hy het tusſchenbeide geplaatſte Leger tot wyken; doch 't zelve op nieuw met magt van Volk ondersteund, viel op zyne beurt de *Oostenrykers* aan, en deedt dezelve, door hunne overmagt, naa het aanrigten eener geweldige ſlachting,

ting, tot de voorige ſtandplaats te rugge keeren. LXXVII. BOEK.

De Generaal Major SALY, Stadvoogd van *Ypere*n, verdeedigde die plaats tot het uiterſte; dan op geen ontzet kunnende hoopen, daadigde hy met den Generaal MOREAU. *Brugge* kon het niet langer houden, weshalven de Generaal CLAIRFAIT het veiligſt oordeelde op *Antwerpen* te wyken. Het afgeſneeden *Oostende* werd, op bevel des Hertogs VAN YORCK, verlaaten. De *Franſchen* eischten den vyf en twintigſten van Zomermaand *Gent* op, met bedreiging, dat de Stad, zo de overgave dien eigen dag niet volgde, plat zou geſchooten worden. Maar de Stad willende indringen, werden zy afgeſlaagen en rugwaards gedreeven. Te vergeefsch zogten zy ook, op dien eigen dag, by *Gavre* over de *Schelde* te trekken. 1794.

Besluit in *Frankryk* om geen *Engelſchen* of *Hanoverſchen* te ſpaaren.

Zeer bloedig was zeker de tot dus verre in dit Jaar zo hevig voortgezette Kryg, waar in de eene Veldſlag de andere onverwyld opvolgde, tusſchen ſteeds verſterking krygende Legerbenden. Doch ſcheen dezelve, voor een gedeelte althans, een verſchriklyker gedaante te zullen aannemen, dan men, in de laatſte eenigzins onder eenigzins beſchaafde Volken beſpeurd hadt, en verdient zulks daarom eene korte vermelding. ROBESPIERRE en COLLOT D'HERBOIS, de Hoofden des Schrikbewinds, liepen gevaar van vermoord te zullen worden. BARRERE, des verſlag doende, ſchreef deeze zamenzweeringen toe

aan

LXXVII. BOEK. 1794.

Winneburg, deedt middelerwyle nog eene pooging om dezelve te wapen te roepen, en de reeds door de Keizer voorgeſtelde Burgerwapening (*) op nieuw aan te dringen, in eenen rondgaanden Brieve, ingerigt om der *Franſchen* bedoelingen en bedryven in den zwartſt mogelyken dag te zetten en 's Keizers oogmerken ten ſchoonſten voor te draagen. Hy mogt ten ſlot ſchryven; „ Het gevaar is algemeen, alles moet ſtrekken tot het éénig doelwit, welke is het behoud van allen. De „ Legers zyner Majeſteit zyn nog in hun „ geheel, dikwerf heeft de overwinning „ hunne roemwaardige poogingen bekroond; maar de geduurige gevegten „ matten hun af, en misſchien mogt de „ werkloosheid der *Belgiers*, een yver „ kunnen verflaauwen, welke zy zagen „ dat niet mede aanvaard wierd, door de „ Natie, welke door hun wordt beſchermd. „ Een ſneller voortgang op 's Vyands „ grond hadt ſchitterende gevolgen kunnen aanbieden; men heeft meer uitzigt „ gehad op uwe Vryheid dan op de Glorie. 'Er worden magtige Verſterkingen „ te gemoete gezien; dan het gevaar is „ dringende; hoewel maar voor een oogenblik, gy hebt geen tyd te verzuimen. „ Tot de Algemeene Wapening waar toe „ wy de *Belgiers* uitnoodigen, is geenzins de zaak zich regulier in het Leger „ te laaten inlyven, of zelfs een moeilyke

„ Oor-

(*) Zie hier boven bl. 84.

„ Oorlog; want gy wordt geholpen door gedisciplineerde en moedige Armeeën, en onzes Meesters doorlugtige Broeder, de geſtadige Tolk zyner gevoelens jegens U, zal uwe poogingen beſtuuren, en aan uwe ſpitze ſtaan. U te wapenen is reeds zo veel als 's Vyands ſtoutheid en verwagtingen te doen vervallen. —— Religie, Conſtitutie, Eigendommen, de Souverain, die U in zyn harte draagt, die U, zonder omgeeving van Lyfwagten bezogt, zich uwer liefde gewyd heeft, en U hoogagt; dat is de oproep die U zal organiſeeren, en uw yver en moed zal nimmer ons vertrouwen te leur ſtellen (*)."

LXXVII. BOEK. 1794.

Deeze aanmaaning baarde by de *Belgiſche* Ingezetenen even weinig uitwerking als de voorige des Keizers (†). De Graaf die dezelve, op den drie en twintigſten van Zomermaand deedt, verliet reeds *Bruſſel*, eer die maand ten einde liep, zich na het Hoofdkwartier des Prinſen VAN SAXEN-COBURG begeevende. Uit die Stad was het Gouvernement desgelyks na *Roermonde* vertrokken. Het vlugten van daar leeverde een ontzettend verſchynzel op. Alles dreigde een kort aanſtaand doordringen der *Franſchen*. —— De Heer HOP der Staaten Gezant te *Bruſſel* was van daar herwaards gekomen, niet zo zeer om van den toeſtand der zaaken berigt te geeven, dan

Het Gouvernement verlaat *Bruſſel*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 812—814.
(†) Zie hier boven bl. 87.

LXXVII. BOEK.

dan wel om de ſteeds naderende *Franſchen* te ontwyken.

1794.

Antwerpen was reeds in rep en roere, wegens de ontzettende gebeurtenisſen dagelyks voorvallende, en welke men kon berekenen, dat eerlang zouden volgen. Die drukte vermeerderde, wanneer, op 't einde van Zomermaand, de *Engelſche* Gezant Lord ST. HELENS een kort geſchrift aan hun Hoog Mogenden overleeverde, inhoudende, uit het ſchryven des Hertogs VAN YORCK vernomen te hebben, dat de omſtandigheden de Krygsbenden der Verbondene Mogenheden, genoodzaakt hadden de Stad *Brugge* te verlaaten, en dezelve thans door de *Franſchen* bezet, geene gemeenſchap meer hadt met de Stad *Oostende*. Hier door was het van 't uiterſte belang geworden, de aanmerkelyke verſterkingen van Volk en Krygsvoorraad, uit de havens van *Engeland* te wagten, en reeds voor een goed gedeelte in Zee, eene andere landingsplaats te verſchaffen; waar om hy vryheid verzogt voor die Schepen om vry en onbelemmerd te *Schelde* te mogen opvaaren; en dat de noodige bevelen daar toe, ten ſpoedigſten, mogten worden uitgevaardigd. Geen bedenken leedt dit verzogte openſtellen van de Vaart op de *Schelde* voor de *Engelſche* Schepen (*).

De *Engelſchen* verzoeken de *Schelde* te mogen opvaaren en verwerven zulks

Niet te vergeefsch was deeze aanzoek. Binnen het verloop van één week zeilden, zints den zevenden van Hooimaand, vier

Nieuwe *Engelſche* Hulpbenden daar geland.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 145.

vier en tachtig *Engelſche* Schepen, alle met Krygsvolk en Krygsbehoeftens geladen, na *Antwerpen* de *Schelde* op, en lagen 'er by *Vliſſingen* nog vyf en dertig op nader bevel te wagten. Ten dien dage bevonden zich voor *Vliſſingen* zes *Hollandſche* en drie *Engelſche* Oorlogſchepen, en behalven deeze nog vyf van daar tot voor het Fort van *Bath* geankerd. Gerust was men derhalven wegens het genoegzaam dekken deezer Stroomen (*).

LXXVII. BOEK. 1794.

Gaarne hadt men van de beloofde en gekogte hulp des Konings van *Pruiſſen* zo veel zekerheids gehad, als van de daadlyke, die *Groot-Brittanjé* boodt. Eene flikkering van hoope om dezelve te erlangen, deedt zich op, wanneer uit *Hamburg* de tyding inliep, dat 'er weder een *Engelsch* Konings Fregat was aangekomen, met honderd en twintig duizend Ponden Sterlings Onderſtandgelden voor den Koning van *Pruiſſen* aan boord. Dan gelyktydige Nieuwsmaaren hielden in, dat die Koning, onder voorwendzel van den *Poolſchen* Oorlog, weigerde die Manſchap te leeveren, ſchoon zyne Majeſteit van *Engeland* hem reeds de eerſte Termyn hadt overgemaakt. Men voegde 'er by dat dit geld nog by tyds ingehouden en in handen was van den *Engelſchen* Agent te *Hamburg* (†).

De Koning van *Pruiſſen* blyft zyne Hulpbenden te rug houden.

Wat

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 850

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 850 en 851. Men vergelyke hier mede wat wy wegens deeze zaake in 't breede vermeld hebben hier boven bl. 20 *en.* als mede bl. 64.

LXXVII. BOEK. 1794.

Wat ook des Konings van *Pruisen* Legermagt aan den *Rhyn* moge uitgevoerd, welke overwinning hy behaald, welke nederlagen hy geleden hebbe, de onthouding dier beloofde Krygsbenden aan den op onze Grenzen, en voorts over dezelven gevoerden Oorlog, hebbe men gewis te tellen onder de oorzaaken, dat die eenen uitflag hadt, welker beginzels zich nu reeds opdeeden, en naa het verlies van *Belgie* een meer en meer dreigend gelaad aannam.

Lot der voorheen den *Franschen* ontweldigde Steden.

Het verlies van *Belgie* schryf ik: want dit was het gevolg der voortgezette overwinningen door de *Fransche* wapenen behaald. Naa de bekomene nederlaage te *Fleurus* deeden de Verbondene Mogenheden de Steden *Orchies* en *Marchiennes* ontruimen; welhaast door de *Franschen* bezet. *Valenciennes*, *Condé*, *Quesnoy* en *Landrecy*, bleeven van voegelyke Bezettingen en een genoegzaamen voorraad van Krygsbehoeftens voorzien; terwyl de Inwoonders dier Steden last kreegen om zich een voorraad van Leevensmiddelen voor twee maanden aan te schaffen. Een bevel, in de toenmaalige omstandigheden, naa het doorstaan van zo veel Krygsgewelds, met schrik gehoord, en 't welk een groot deel der Inwoonderen, met hunne beste tilbaare haave, die Steden deedt verlaaten. Een dergelyke vlugt zag men in *Brabant* en *Vlaanderen*, op het verder indringen der *Franschen*. Het hadt een vreemd en onkrygskundig aanzien, dat de *Franschen* de gemel-

melde Steden met talryke Bezettingen agter zich lieten, en dezelve alleen berenden; doch zy ſtelden, op hunne overwinnende wapenen vertrouwende, vast, dat de ſterkſt gevestigde Steden, door geene genoegzaame Legers ondersteund, zich eindelyk aan den Overwinnaar in het veld moeten onderwerpen. 't Geen ook het geval was der welvoorziene *Franſche* Grensſteden, die eerlang de een naa de andere moesten bukken.

Antwerpen een Legerplaats en ontruimd

De voor de *Engelſche* geopende *Schelde*, om Hulpbenden uit dat Ryk te ontvangen, zag, by dit weiffelen van den Krygskans, na *Antwerpen* een aantal Zeeſchepen opvaaren, met de Bezettingen van *Oostende* en *Nieuwpoort*. *Antwerpen* was als in een Legerplaats, boven al der *Engelſchen*; herſchaapen. De *Schelde* krielde voor die Stad van af- en aanvaarende Schepen. Dan het dreigend krygsgevaar, deedt niet alleen veele aanzienlyke Burgers de Stad verlaaten; maar ook de uitgeweeke *Franſche* Priesters, die 'er zich in menigte hadden te nedergezet, met verhaasting vlugten. Ook verlieten eerlang de *Engelſchen* het voor hun niet meer veilig *Antwerpen*, alles wat zy konden van hunnen voorraad medevoerende, de Hooi- en Haver-magazynen aan de vlammen opofferende. De kortſtondige ſtilte hier uit, en in de Stad, en op de Rivier, gebooren, werd welhaast afgewisſeld door het gewoel der inrukkende *Franſchen*.

LXXVII. BOEK. 1794. PICHEGRU in *Brusſel.*

Door verſcheidene Krygsverrigtingen, Veldſlagen en Vermeesteringen van Steden en Plaatzen, gelukte het den *Franſchen*, de lang bedoelde vereeniging te bewerken der Armeeën van het *Noorden*, van de *Sambre* en *Maas*, en den tienden van Hooimaand de Stad *Brusſel*, reeds eenigen tyd geleeden door de Bewindvoerders van 's Keizers wege ontruimd, zegepraalend in te trekken. Een bedryf, by de Inhuldiging des Keizers, zo kortling voorgevallen, en by 't welk van de *Franſchen* met zo veel verguizings geſprooken was, ſterk afſteekende (*). De Generaal PICHEGRU, des berigt geevende ſchreef, „ Afgezonderd werkende, hebben deeze Legers zich wel gekweeten, „ Derzelver zamenvoeging kan niet dan „ de beste uitwerking hebben, in het verr„ volgen der Krygsbenden van de Vereenigde Mogenheden, die, in weerwil „ van het heete weer, met groote dagmarsſen, aftrekken. De Magazynen, „ welke zy genoodzaakt zyn agter te laten, zyn overal zeer veel, en van allerlei ſoort (†)."

Dit ſchryven was geen ydel gezwets. De gebeurtenisſen ſtaafden de waarheid. Legerberigten door den Erfprins, van tyd tot tyd, hun Hoog Mogenden toegeſchikt, hoe zeer ook altoos zo gunſtig mogelyk op-

(*) Vergelyk hier mede bl. 14 *en* hier boven.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 859.

opgeſteld, droegen blyk van ſteeds aanhoudende nadeelen. Het voornaamſte, als best geſchikt om den loop van 't geen meer byzonder 's Lands Krygsbenden betreft, op te geeven, willen wy hier kortlyk boeken. LXXVII. BOEK. 1794.

Naa den Slag by *Fleurus* was de eene Legerverplaatzing van ons Krygsvolk naa de andere gevolgd. Te *Releux* hadt, met den aanvang van Hooimaand, het Hoofdkwartier van den Erfprins ſtand genomen. Dan hier vondt het Leger der Verbondene Mogenheden geene ruste. De Prins VAN SAXEN-COBURG gaf last het Kamp op te breeken, alle Legerbehoeften agter uit te zenden, en zich gereed te maaken om den ſteeds naderenden Vyand af te weeren. Van de Voorposten des ſlinker vleugels liepen welhaast tydingen in van het doordringen der *Franſchen*, tegen 't welk een gedeelte van der Staaten Krygsvolk, zich vrugtloos, met het verlies van eenig Volk, verzet hadt. Het *Hollandſch* Bataillon van *Wartensleben*, aangevoerd door den Capitain DITMERSCH, waagde dien kans, met verlies van den Luitenant VAN MOTZFELD, en gemis van den Luitenant TESTALOWICH. Om niet omringd en by het verder doordringen der *Franſchen* afgeſneeden te worden, verliet ons Leger *Releux* en betrok een Kamp voor *Tubiſe*. Ten zelfden tyde was de Keizerlyke Generaal Major DAVIDOWICH, naa een geheelen dag ſtrydens tegen de *Franſchen*, genoodzaakt den ſtand op *Mont Paliſel*, en daar door de

Agteruitwykingen van der Bondgenooten en der Staaten Leger.

LXXVII. BOEK. Stad *Mons* te verlaaten en na *Enghien* te trekken.

1794. *Mons* werd door de *Franſchen* veroverd. *Doornik* trokken zy, zonder ſlag of ſtoot binnen. Op der Vyanden aankomst hadt de Keizerlyke Krygsmagt die Stad verlaaten. Zy naderden van verſcheide kanten, om in 't hart van *Belgie* in te dringen. Het ontruimde *Gent* ſtondt voor de Republikeinen open. Rugwaards trekken was de dagelykſche bezigheid van de Legers der Verbondene Mogenheden. Reeds den zesden van Hooimaand ſchreef de Erfprins, dat hy, ingevolge de gemaakte ſchikkingen met den Prins VAN SAXEN-COBURG en den Hertog VAN YORCK, 's nagts te vooren met het Vereenigd Leger van *Tubiſe* na *Waterloo* getoogen was, om de ſtelling te betrekken, die de Prins VAN SAXEN-COBURG tot nog toe bezet hadt; ten einde de Stad *Bruſſel* tegen een vyandlyken aanval te dekken. Gemelde Prins was met zyn Leger na *Chaumont* getrokken.

In deeze Legerplaats te *Waterloo* hoorde de Erfprins aan den kant van *Gemappe*, waar nog eenige Keizerlyke Benden, onder den Generaal KIENMAYER, waren agtergelaaten, ſterk ſchieten. Terſtond beſloot hy zich derwaards te begeeven; doch werd gewaar, dat de *Franſchen*, met eene zeer groote overmagt, en van eene aanzienlyke Artillerie voorzien, die Voorposten te rug gedreeven hadden, en eene beweeging maakten, die eenen aanval op den reg-

regter en ſlinker vleugel des Vereenigden Legers dreigde. Met het door den marsch vermoeide en afgematte Krygsvolk nam hy de best mogelyke ſtelling. Een hevige kannonade van wederzyde, tot laat in den avond, eindigde dien gevreesden dag; dan niet geheel zonder verlies. De Dragonders van BYLANDT, met eene vyandlyke Ruiterbende handgemeen geworden zynde, was, by meer verlies, de Collonel Commandant Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL, naa zwaare wonden bekomen te hebben, waarſchynlyk geſneuveld, of in handen van den Vyand gevallen. LXXVIII BOEK. 1794.

De niet ongunſtige ſtand van de Erfprins, in welken zyn rechter vleugel tegen den Hertog VAN YORCK ſtootte, en den ſlinker tegen eene Krygsbende onder den Keizerlyken Generaal VON KRAAY, die weder met het Leger van den Prins VAN SAXEN-COBURG in verband ſtondt, zo dat de Legers der Verbondene Mogenheden eene Linie vormden, duurde niet lang. Desgelyks hieldt hy de kort daar op betrokke post by de *Deyle*, en zyn Hoofdkwartier te *Keerbergen*, ſlegts korten tyd in. *Mechelen* door den Hertog VAN YORCK verlaaten zynde, vondt de Erfprins zyn rechter vleugel ontbloot, en het geraaden alle zyne posten langs de *Deyle* in te trekken, eene andere ſtelling agter de *Neete* te neemen, en zyn Hoofdkwartier te *Nyle* te plaatzen.

Dit doordringen der *Franſchen* in de *Oostenrykſche Nederlanden*, na onze Grenzen, Voorſtel van den Stadhou-

LXXVII. BOEK. 1794 der by hun Hoog Mogenden.

zen, dit gestadig wyken der Krygsmagt van het *Engelsch* Leger, 't geen het onze moest ondersteunen, die nederlagen by aanhoudenheid aan het Keizerlyk Leger toegebragt, dit agterblyven van *Pruisische* bystand, baarde grooten kommer, en bewoog den Stadhouder, om den veertienden van Hooimaand ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden, dit voorstel te doen.

„ Hoog Mogende Heeren! Wanneer, in „ het begin van het voorleeden Jaar, deze Staat, op het onverwagtst door de „ *Fransche* Wapenen was aangevallen, en „ de Vyand, in een zeer korten tyd, gevorderd was tot aan het laatste Frontier „ der Provincie van *Holland*, oordeelde „ ik, dat myne verpligting in de onderscheidene Posten aan my toevertrouwd, „ vorderde dat ik aan U Hoog Mogenden „ moest openleggen myne bedoelingen en „ de gronden van myn vertrouwen op de „ Redding van het Vaderland. Dit heb „ ik gedaan in een Voorstel ter Vergaderinge van U Hoog Mogenden op „ den acht en twintigsten van February „ MDCCXCIII (*); en ik heb het onuitsprekelyk genoegen gehad, van te zien, „ hoe, in dat critiek oogenblik, de moed „ van de Natie is opgewakkerd, hoe de „ harten en handen der Ingezetenen zich „ vereenigd hebben, hoe de Bondgenoten van den Staat kragtdaadig hebben „ medegewerkt, en hoe het God behaagd „ heeft,

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 427.

„ heeft, langs wegen, die wy niet kon- LXXVII.
„ den voorzien, een blyde Uitkomst te BOEK.
„ geeven; zo dat de Vyand van onze
„ Grenzen is verdreeven, en de overwin- 1794.
„ nende Wapenen van den Staat, met
„ die van deszelfs Vrienden en Geallieer-
„ den, het Tooneel des Oorlogs tot op
„ des Vyands Territoir hebben verplaatst.

„ Wy beleeven nu wederom, Hoog
„ Mogende Heeren! een verwonderlyke
„ Ommekeer van zaaken, zo dat de ver-
„ kreegene Avantages, voor het grootſte
„ gedeelte, verlooren zyn; dat dezelfde
„ Vyand wederom is doorgedrongen, en
„ op onze Frontieren is aangevallen, en
„ wy in plaats van eenen *Offenſiven* Oor-
„ log te voeren, ons met onze eigene
„ *Defenſie* moeten bezig houden.

„ Het is, in zulke omſtandigheden, dat
„ allen, die een meerder of minder deel
„ hebben in het Beſtuur der Publieke zaa-
„ ken, onbewimpeld voor hunne gevoe-
„ lens moeten uitkomen, de goede Inge-
„ zetenen met cordaatheid voorgaan, en
„ op die wyze het onderling vertrouwen
„ vestigen, zonder het welk een Land
„ niet kan behouden worden.

„ Met dit oogmerk verſchyn ik dan we-
„ derom in deeze Vergadering, om aan
„ U Hoog Mögenden, uit grond myns
„ harten te betuigen, dat ik bereid ben
„ en vastlyk beſlooten heb, om, onder-
„ ſteund door de wyze en kloekmoedige
„ Beſluiten van U Hoog Mogenden, en
„ die der Heeren Staaten van de reſpec-
„ tive

LXXVII BOEK. 1794.

„ tive Provincien, goed en bloed op te
„ zetten voor de Verdeediging des Va-
„ derlands; om te verklaaren, dat ik verre
„ ben van te wanhoopen aan de redding van
„ den Staat, wanneer wy met den God-
„ lyken byſtand, de middelen gebruiken,
„ die voorhanden zyn, en om U Hoog
„ Mogenden te verzekeren, dat ik het
„ verzuimen van die middelen, en alle
„ ontydige vreeze aanzie als de gevaar-
„ lykſte ſtappen, die tot bewerking van
„ den gewiſſen ondergang des Vaderlands
„ kunnen gedaan worden.

„ Ik wil nu, zo weinig als in het voor-
„ leeden Jaar, het gevaar verkleinen; de
„ waare kennis van het gevaar is zelfs
„ noodig om de meest mogelyke kragt
„ aan de Reſiſtentie te geeven; maar,
„ wanneer wy de Historie van onze Re-
„ publiek raadpleegen, zullen wy omſtan-
„ digheden aantreffen, by welke de tegen-
„ woordige als uit het oog verdwynen.

„ Onze braave Voorouders hebben de
„ Vryheid en Onafhangelykheid bevogten
„ in het midden van zulke beklemdheden,
„ dat er, van den menschlyken kant, gee-
„ ne uitkomst te wagten ſcheen, en met
„ dit alles verwierpen zy alle flaauwhar-
„ tige voorſlagen, die hun gedaan werden.
„ Zy rekenden het nog veel veiliger de
„ gevaaren van den Oorlog te tarten, dan
„ door een geveinsden Vrede bedroogen
„ te worden. Zo lang Koning PHILIPS
„ en zyne Aanhangers, als Vyanden van
„ den Staat aangemerkt wierden, hadden

„ on-

„ onze Voorouders zich alleen te verdee- LXXVII.
„ digen tegen openbaar Geweld; maar, BOEK.
„ wanneer de Vyanden, in ſchyn, Vrien- ——
„ den en Broeders waren geworden, zou- 1794.
„ den de wapenen van bedrog, verleiding
„ en omkooping oneindig gevaarlyker
„ werktuigen zyn geweest, dan die van
„ den Oorlog.

„ Of zouden ook de tegenwoordige
„ omſtandigheden erger zyn, dan in het
„ Jaar MDCLXXII, toen niet alleen enkele
„ Steden; maar drie van de Provincien
„ van het Bondgenootſchap door den
„ Vyand waren overheerd —— of in het
„ Jaar MDCCXLVII, toen geheel *Staats*
„ *Vlaanderen* en het ſterke *Bergen op den*
„ *Zoom* verlooren was —— of eindelyk
„ in het Jaar MDCCXCIII, waar van de
„ gebeurtenisſen nog versch in ieders ge-
„ heugen liggen? Hebben onze Voorou-
„ ders, of Wy, toen den moed niet ver-
„ looren, hoe zeer zou men zich tegen-
„ woordig niet ſchuldig maaken aan lafheid,
„ indien wy de Verdeediging van den
„ Staat met ſlappe handen aangreepen!

„ Vergelyken wy de middelen ter Ver-
„ deediging, die de Republiek tegenwoor-
„ dig kan gebruiken, met die van voori-
„ ge Oorlogen, dan zyn wy zeker niet
„ minder in ſtaat en voorbereid, om een
„ Attaque af te weeren, dan in de meeste
„ der opgenoemde tyden. Het grootſte
„ gedeelte van onze Frontieren is gedekt,
„ en wordt nog verder in ſtaat geſteld.
„ Wy hebben eene Armée, die zich in

„ twee

LXXVII. BOEK. 1794.

„ twee Campagnes beroemd gemaakt heeft
„ door haare dapperheid, en die het des
„ te meer zal doen, wanneer zy voor
„ Haardsteden en Altaaren moet ſtryden.
„ De bereidwilligheid en courage van ons
„ Scheepsvolk heeft zich in MDCCXCIII,
„ en nu wederom, een welverdienden roem
„ verworven.

„ De Republiek heeft Bondgenooten,
„ die, zo veel hunne eigene omſtandig-
„ heden het toelaaten, haar zullen by-
„ ſpringen; maar het geen oneindig meer
„ zegt dan op menſchen-hulp te bouwen,
„ de GOD van Hemel en Aarde is zo dik-
„ wyls tot onze redding opgekomen, wan-
„ neer de uitzigten ſtik donker waren,
„ dat wy, in dit tydſtip, ook nog grond
„ hebben dat wy in HEM kloeke daaden
„ zullen doen.

„ Zyn 'er ondertusſchen in de Repu-
„ bliek zulke verbasterde *Nederlanders*,
„ die na de komst van den Vyand wen-
„ ſchen, om dat ze daar in meenen te
„ vinden het werktuig om hunne particu-
„ liere wraakzugt te voldoen, die, even
„ daarom hunne Mede-ingezetenen klein-
„ moedig maaken, alleen om hun de wa-
„ penen uit de handen te doen vallen,
„ laat ons dezelven als Binnenlandſche
„ Vyanden beſchouwen, en met geene
„ mindere attentie op hunne misdaadige
„ bedoelingen het oog hebben, dan op
„ die van de buitenlandſche Vyanden.

„ Het vredelievend Systhema, het welk
„ deeze Republiek, als een commercieë-

„ rende

„ rende Staat, altoos aangekleefd heeft, LXXVII.
„ houde ik voor het beste, dat haar con- BOEK.
„ venieert; maar de Hemel bewaare ons ——
„ dat wy den Vrede zouden begeeren ten 1794.
„ koste van onze Veiligheid en Onafhang-
„ lykheid! Moeten wy deeze onſchat-
„ bare Voorregten verlieſen, door eene
„ vyandlyke Overheering, dan zyn wy te
„ beklaagen; maar zo wy dezelve vrywil-
„ lig uit vreeze opgeeven, dan zouden
„ wy de veragting der Natien worden.

„ Het is wereldkundig, dat deeze Staat
„ geen oorzaak tot Oorlog aan *Frankryk*
„ gegeeven heeft; dit Volk mogt den
„ *Christlyken Godsdienst* in den hatten ver-
„ volgen; den alouden Throon hun-
„ ner Koningen omverre werpen; over
„ de Vryheid, het Leeven en de Eigen-
„ dommen hunner Medeburgeren willo-
„ keurig beſchikken. — Onze Staat zag
„ het met eene hartlyke aandoening van
„ medelyden; maar hadt geen den minſte
„ gedagten om den Oorlog aan de Opi-
„ nien van dit misleide Volk aan te doen.
„ Niettegenſtaande onze Gemaatigdheid,
„ zyn wy op het onverhoedst aangevallen,
„ en deeze Aanval is voorgegaan door
„ een Decreet van de Nationaale Conven-
„ tie, uit het welk conſteert, dat de no-
„ de van deezen verſchriklyken Oorlog
„ is om alle Landen en Volken gelyk te
„ maaken aan het ongelukkig *Frankryk*,
„ dat is de Godsdienst onzer Vaderen te
„ vernietigen, en de Grondwetten van
„ den Staat, de Zuilen onzer waare Vry-

„ heid

LXXVII. BOEK. 1794.

„ heid om te keeren. — En deeze zyn „ Hoog Mogende Heeren! de onderwerpen, waar over men in Capitulatie zou „ moeten komen, indien men, ingevolge „ van het oogmerk van den Vyand, den „ Oorlog zou willen eindigen; maar het „ zyn ook even deeze onderwerpen, die „ nooit kunnen of mogen aan eenige Onderhandeling ſubject gemaakt worden, „ dan alleen om dezelve te maintineeren, „ en te verſterken.

„ Ik voor my ken geen middenweg „ tusſchen kloekmoedig te ſtryden, en „ lafhartig te bukken, en ik twyfel geen „ oogenblik aan de keuze van U Hoog „ Mogenden, van de Staaten der Provincien, en van alle welmeenenden in het „ Land; dat dan een ieder, van welke „ denkwyze in het Godsdienſtige of Burgerlyke hy ook zy, (indien hy maar „ geen Vyand is van zyn Vaderland en „ van zyn Eigenbelang,) zich vereenige rondsom de zaak des Vaderlands; „ dat een ieder in zyn kring dezelve helpe „ beſchermen, naar zyn vermogen, dat „ de noodige Geldmiddelen aan den Staat „ worden verſchaft, en ik heb hoope, ja „ ik durf meer zeggen, ik heb vertrouwen, dat wy ons zullen kunnen verdeedigen, en, en onder den Godlyken „ Zegen, de Eer en Voorſpoed der *Nederlandſche* Natie handhaaven.

„ Ziet daar, Hoog Mogende Heeren! „ het geen ik oordeelde verſchuldigd te „ zyn, aan de ganſche Natie, waar onder

„ ik

„ Ik gebooren en opgevoed ben, voor „ wier Onafhangelykheid een groot aan- „ tal myner Voorouderen hun Leeven ten „ beste gegeeven hebben, voor welke ik „ zelfs bereid ben het myne op te offe- „ ren, en voor welke myne beide Zoons „ getoond hebben niet onwaardig te zyn „ den Naam dien zy draagen. Ik ver- „ zoek niets anders dan de medewerking „ dier zelfde Natie, en de belooning van „ my en myn Huis zal zyn haare Vryheid, „ haare Onafhangelykheid, haar bestendig „ Geluk!"

LEEVE BOEK. 1794.

Hoe beantwoord ter Algemeene Staatsvergaderinge.

Een voordragt van dien aart, gedaan in de toenmaalige omstandigheden, kon niet nalaaten eenen diepen indruk op de Leden van 's Lands Hooge Vergadering te maaken. De gevoelens daar in uitgeboezemd stemden derwyze overeen met hunne denkwyze en bedoelingen, dat zy hunne deelneeming daar in verklaarden, en niet te twyfelen of de Heeren Staaten, hunne Zenders, zouden even bereid gevonden worden, om in het tegenwoordig tydstip, gelyk by voorgaande gelegenheden, hunne poogingen by die van zyne Hoogheid te voegen, en met Hoogstdenzelven Goed en Bloed op te zetten tot verdeediging en behoud van het Vaderland. Het antwoord des Voorzittenden Heere VAN SCHUYLENBURG was een weerklank van het voorstel des Stadhouders. Immers hy betuigde, uit naam van hun Hoog Mogenden, „ dat „ zy, in overweeging neemende de gron- „ den van vertrouwen, in den Voorslag

STATEN-BOEK. 1794.

„ van zyne Hoogheid, maar waarheid te
„ nedergeſteld, even verre waren van te
„ waanhoopen aan de Redding van den
„ Staat; maar in tegendeel, zich dorften
„ vleijen, dat de aangewende middelen
„ van Verdeediging, en om den Vyand
„ verder te keer te gaan, onder den God-
„ lyken Zegen, met een gewenschten uit-
„ ſlag bekroond, en door dezelve de Eer
„ en Voorſpoed der *Nederlandſche* Natie
„ zouden gehandhaafd worden. —— Dat
„ zy, met zyne Hoogheid alle ontydige
„ vrees, en het verzuimen van die midde-
„ len, aanzagen als gevaarlyke ſtappen, die
„ tot den gewiſſen ondergang des Vader-
„ lands konden gedaan worden; en dat zy
„ die genen, die na de komst des Vyands
„ wenschten, en huiſne Medeingezetenen
„ kleinmoedig zogten te maaken, om hun
„ de wapens uit de handen te doen val-
„ len, alzins beſchouwden, als Binnen-
„ landſche Vyanden, wier misdaadige be-
„ doelingen, met geen minder attentie be-
„ hoorden nagegaan te worden, dan die
„ van Buitenlandſche Openbaare Vyan-
„ den (*)."

WatStaten van *Holland* des verklaarden.

Onverwyld werden Affdrukken van het Voorſtel des Stadhouders aan de byzondere Gewesten en van het Landſchap *Drenthe* gezonden. Het leidt ſlegts weinige dagen, of Staten van *Holland* hadden hun antwoord gereed. In 't zelve verklaarden alle Leden der Vergadering van hun Ed. Groot

(*) *Reſol. Gen.* 14 July 1794.

Groot Mogenden, „ dat zy in het Voor- LXXVII
„ stel van zyne Doorluchtige Hoogheid, BOEK.
„ wederom gevonden hadden een herhaald ——
„ bewys van de edelmoedige gevoelens, 1794.
„ welke dien Prins altoos bezield hadden,
„ en met het grootste genoegen en erken-
„ tenis gezien hadden, de betuiging van
„ Hoogstdeszelfs bereidwilligheid, om
„ Goed en Bloed voor de Verdediging
„ des Vaderlands op te zetten.

„ Dat het nadeel, 't welk zyne Hoog-
„ heid reeds door deezen Oorlog in zyne
„ Goederen en Inkomsten geleeden hadt,
„ en de gevaaren, waar aan beide dien-
„ heldhaftige Zoonen, zich zo grootmoe-
„ dig hadden blootgesteld, geen twyfel
„ deswegen, (al waren 'er geene andere
„ bewyzen voor handen,) zelfs aan zyne
„ Vyanden konden overlaaten.

„ Dat hun Ed. Groot Mogenden het
„ dan ook beschouwden als de pligt van
„ alle eerlyke Regenten en Ingezetenen,
„ dat is van allen, die Godsdienst, Va-
„ derland, Vryheid en Voorregten lief
„ hadden, en zich niet door ydele en niets
„ beduidende klanken hadden laaten ver-
„ leiden; dat zy, op het loflyk voetspoor
„ en de uitnoodiging van zyne Doorlug-
„ tige Hoogheid, zich met de daad ver-
„ eenigden, tot verdediging van alle die
„ Zegeningen, welke dierbaarder moesten
„ zyn dan het leeven; om dat een ieder
„ verpligt is dezelven niet alleen voor
„ zich zelven te beschermen; maar ook

LXXVII. BOEK. 1794.

„ om de ongeſchonden aan zyn Naageſlacht over te laaten.

„ Dat, in de grootſte gevaaren, de „ moed behoorde te verdubbelen, te meer „ daar de middelen nog ſtiet ontbraken, „ om, onder den Zegen van dien GOD, „ die, van de vroegſte tyden onzer Re„ publiek af, zo menigwerf en zo zigt„ baar getoond hadt, de GOD *van Neder„ land* te willen zyn, en van het behoud „ van dit gezegend Land alleen de Eere „ te willen hebben, die gevaaren, door „ eendragtige en ernſtige maatregelen af „ te weeren, en den Vyand tot eenen „ eerlyken Vrede te brengen; een Vrede, „ die niet op bedrieglyke, maar op ſtiide „ gronden moest zyn gebouwd, waar by „ de Burgerlyke en Godsdienſtige Voor„ regten, welke wy genieten, onafhange„ lyk van allen dwang en van harſen„ ſchimmige denkbeelden, van andere Na„ tien, of byzondere Perſoonen, konden „ bewaard blyven.

„ Dat hun Ed. Groot Mogenden, hoe „ zeer zy naar zulk eenen vasten Vrede, „ niet alleen voor deeze Republiek; maar „ voor geheel *Europa* wenschten, en ook „ verzeekerd waren, dat het menschlievend „ hart van zyne Doorlugtige Hoogheid, „ reeds de uitdrukking deezer wenſchen „ was voorgekomen, nogthans, met zyne „ Doorlugtige Hoogheid overtuigd waren „ dat de gevaaren van eenen regtvaardigen „ Oorlog, welke wy voerden, verre te

„ ver-

„ verkiezen waren boven eenen Vrede, LXXVII.
„ welke den Godsdienst en de Vryheid, BOEK.
„ de twee zuilen van dit Gemeenebest, ——
„ voor welke onze Voorouders zo lang 1794.
„ geſtreeden hadden, in het minſte zoude
„ doen wankelen.

„ Dat hun Ed. Groot Mogenden, diens
„ volgens, de Afgevaardigden ter Alge-
„ meene Staatsvergadering volmagtigden,
„ om van deeze hunne gevoelens die Ver-
„ gadering opening te geeven, en de
„ Bondgenooten op te wekken, om een-
„ ſtemmig alles aan te wenden, wat ſtrek-
„ ken kon om den Vyand manmoedig te
„ keer te gaan, het Vaderland te bevry-
„ den, en tot het verkrygen van eenen
„ vasten Vrede, die het oogmerk van alle
„ Oorlogen moet weezen, door het be-
„ toonen van kragt en ſtandvastigheid
„ mede te werken."

By deeze betuigingen met woorden lie-ten het Staaten van *Holland* het niet berus-ten; maar verklaarden, dat zy weezenlyk met die gevoelens bezield, gemeend had-den niet te moeten draalen, met het daar-ſtellen van alle zodanige middelen, welke, zonder uitſtel, tot onderſtand der gemeene zaak, in dit hachlyk tydſtip, moesten wor-den aangewend: dat zy, zo omtrent de Verdeediging, als ten opzigte van het aanſchaffen van Geldmiddelen, de kragt-daadigſte voorzieningen hadden in het werk geſteld, en daar mede zouden blyven voortvaaren, in die hoop en die verwag-ting, dat de Staaten der overige Gewes-

LXXVII. BOEK. 1794.

ten, het hunne daartoe mede gewillig zouden toebrengen, en hunne aandeelen in de Lasten van de Unie, zo omtrent de reeds gedane Petitien, als omtrent de zulken, welke ontwyfelbaar als nog moesten verwagt worden, met daadlyke opbrengst van Penningen te voldoen. Zy voegden 'er, ten aandrange van dit laatste by, „ dat by ontstentenisse van dien, de „ Finantien hunner Provincie welhaast „ onbekwaam zouden bevonden worden, „ tot het draagen van zulk een onereusen „ last, en, te gelyk met de gemeene zaak, „ zouden moeten bezwyken."

Wat de Afgevaardigden der overige Gewesten.

De Staaten der overige Gewesten bedankten die van *Holland* voor deeze gegeevene opening, eenpaarig verklaarende, met die gevoelens in te stemmen, en ook geenzins te kunnen twyfelen, of de Staaten hunner byzondere Provincien zouden, in alle opzigten, nevens zyne Hoogheid en Staaten van *Holland*, al wat in hun vermogen was bybrengen, om den Staat, met alle magt, by te springen (*).

Toestemmend antwoord der onderscheide Gewesten.

Aan de overige Gewesten en het Landschap *Drenthe* werd dit voorbeeldlyk besluit der Staaten van *Holland*, van wegen hun Hoog Mogenden, toegezonden. Staaten van *Utrecht* hadden dit niet afgewagt; doch hun eenstemmig gevoelen met den voordragt van zyne Hoogheid reeds ter Algemeene Staatsvergadering met eenen Brieve

(*) *Resol. Gen.* 25 July 1794.

ve bekend gemaakt (*). Van tyd tot tyd kwamen de Besluiten der overige Gewesten en van het Landschap *Drenthe* in, die alle een weerklank behelsden van het voorstel des Stadhouders, en in toezegging van geldigen en anderen bystand op den toon van *Holland* spraaken (†). LXXVII. BOEK. 1794.

Strekte het Voorstel des Stadhouders, dienden de daar op genomene Besluiten, ten overtuiglyken bewyze, hoe deerlyk het met 's Lands zaaken geschaapen stondt, ondanks alle opbeurende trekken in het eerste vermeld, en in het laatste herhaald. Het moedelooze van der Staaten Bondgenoot, den Keizer, naa het verlies van *Belgie*, doet zich even zeer kennen uit eenen Brieve des Prinsen van SAXEN-COBURG, ingerigt ter oproeping van *Duitschlands* Ingezetenen, op het einde van Hooimaand geschreeven, naa dat *Luik* verlooren, en alles aan den slinker oever van de *Maas* verlaaten was. Zynen *Duitschen Broederen* en *Vrienden*, met dien naam bestempelt hy hun, voert die Veldmarschalk te gemoete; „ Onze dappere Krygsheiren „ hebben de vrugtbaarste velden verlaa„ ten, alwaar zy, in drie bloedige Veld„ toch- Oproeping des Prinsen VAN SAXEN-COBURG.

(*) Deeze Brief van 24 July is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 868.

(†) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. vinden wy de Staatsbesluiten der overige Gewesten, van *Gelderland* bl. 874. van *Friesland* 995. van *Overyssel* bl. 997. van *Stad en Lande* 1012. van *Zeeland* 1156. van het Landschap *Drenthe* bl. 872.

LXXVII. BOEK. 1794.

„ tochten, den hardſten kamp hebben ge-
„ ſtreeden, om u, uwe eigendommen, de
„ rust uws leevens, de zekerheid uwer
„ velden, de behouding van uwen Gods-
„ dienst, het geluk uwer Kinderen, den
„ rykdom uwer bloeiende Provincien, van
„ den ondergang en vernieling te redden;
„ alwaar zy tot roem hunner wapenen,
„ met eene edele opoffering van hun bloed
„ en vermogen, met agterlaating van alle
„ die dierbaare panden, welke verafgele-
„ gene Volken, even gelyk U aan hunne
„ Vaderlandſche Woonſteden vasthegten,
„ en niet vrywillige opoffering van huis-
„ lyk geluk, den tyd van drie jaaren,
„ bloedig gevogten hebben. — Hier ſtaan
„ zy nu verzwakt; maar niet overwon-
„ nen, door den ongelyken ſtryd ver-
„ moeid, maar niet door kleinmoedigheid
„ of wanhoop vernederd, als een voor-
„ muur der *Duitſche* Vryheid, tot beſcher-
„ ming van uwen Godsdienst, Wetten en
„ Familien. De *Maas* is de grensſchei-
„ ding tusſchen verderf en redding, om-
„ keering en behoudenis, elende en ge-
„ lukzaligheid. Op u *Duitſche* Broeders
„ en Vrienden! zal het aankomen, dat
„ gy uwe Redders in de mogelykheid ſtelt
„ om voor uwe verdeediging te leeven,
„ en te ſterven.

„ Ik zelf een *Duitsch* Prins, op gelyke
„ wyze voor het heil myns Vaderlands,
„ en voor de behoudenis myner Krygslie-
„ den bezorgd, roep u op. Bezorgt ons
„ leevensmiddelen, brengt ons voorraad

„ uit

„ uit uwe ſchuuren; denkt, by den mogelyken toevoer, dat gy uwe toekomende Oogſten t'huis brengt; deelt uwe bezuinigingen met ons; beſteedt de ſchatten uwer Kerken tot ons onderhoud; geeft uwe Zilveren Vaten den Keizer, op dat hy uwe Verdeedigers bezoldige. Gy ontvangt zyne deugdzaame Schuldbrieven daar voor, en geniet de renten uwer beweezene hulp. LXXVII. BOEK. 1794.

„ Herſtelt de afgeleide bronnen van *Belgien*, die nu voor onze Vyanden ſtroomen; verbindt en verzorgt nog ſteeds met liefdaadigheid onze Gekwetſten en Zieken.

„ Staat op! gy getrouwe Bewoonera van de ſchoone Landen aan den *Rhyn* en *Moezel*. Wapent gy u, ſtrydbaare Mannen! bezet uwe Rivieren en Posten, dekt onze Transporten; bewaakt onze Magazynen! — Staat op by duizenden, en ſtrydt met ons voor uwe Altaaren, uwe Haardſteden, uwen Keizer en uwe Vryheid! Wy zullen u nooit over de Rivieren van uw Vaderland voeren; Wy willen uwe Provincien niet ontvolken; maar gy zult onzen rug verzekeren, en aan uwe grenzen waaken.

„ Gewis *Duitſchers*! hebben wy ons in U niet bedroogen. Wy hebben ons vertrouwen op *Duitsch* verſtand en *Duitsch* bloed gezet. Drie jaaren heeft onze Keizer den zwaaren last gedraagen, en afgelegen Volken hebben voor uwe verdeediging gevogten. Gy zult

LIBRVII. BOEK. 1794.

„ het inzien, dat de beurt thans ook aan
„ U gekomen is om de wapens op te
„ vatten.

„ Dan belooven wy U, ik als aanvoer-
„ der van een getrouw, beproefd en dap-
„ per Krygsheir, in den naam van myn
„ Volk, wy zullen ſtrenge Krygstugt hou-
„ den tot uwe redding. Wy zullen den
„ laatſten druppel bloed voor uwe wel-
„ vaard opofferen; wy zullen voor U ſter-
„ ven, gelyk wy voor U wisten te veg-
„ ten, en nooit zal het vrye gelukkige
„ *Duitschland* den hals onder de Guillottine
„ buigen, noch zyne vreedzaame Bewoo-
„ ners hunne edele zeden, bedaarde een-
„ voudigheid, eigendom verzekerende wet-
„ ten en vertroostende Godsdienst, met
„ de toomloosheid, het misdaadig vernuft,
„ de gewettigde roofzugt en het geboden
„ ongeloof der *Franſchen* verruilen.

„ Maar zoudt gy zo ongelukkig zyn,
„ om U, gelyk de Bewooners van *Belgie*,
„ die thans in elenden zugten, van hun
„ Eigendom, hunne Vryheid, hunne Al-
„ taaren, beroofd zyn, door heimlyke ver-
„ leiders te laaten verblinden, dan zien
„ wy ons genoodzaakt, om over den *Rhyn*
„ te trekken, U aan de woede uwer Vyan-
„ den bloot te ſtellen, en zonder ſpaaring
„ U al dat geen te onttekken, 't welk de
„ Vyand tot zyn onderhoud zou kunnen
„ vinden (*)."

Ter-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1125.

Terwyl de wapenen der *Franſchen* met zo veel overwinnings bekroond werden, viel 'er, in die Republiek, eene verandering voor, welke een ſchok baarde, zo groot en geweldig, dat de val van het daar opgerigte Staatsgebouw, 'er het onvermydelyk gevolg van ſcheen te zullen weezen. Meermaalen ſchreef onze pen den naam van ROBESPIERRE huiverend te neder; diens Schrikbewind vermenigvuldigde dezelfs Slachtoffers, en werd meer en meer een onuitwischbaaren bloedvlek in de Geſchiedenis der *Franſche* Omwenteling. De gruwel- en ſchanddaaden, de moorden, op 't bevel diens Dwingelands, gepleegd, gaven grond om tegen de *Franſchen* uit te vaaren, op zulk een toon, als wy hier te Lande by herhaalinge hoorden, en dien de Prins VAN SAXEN-COBURG in 't ſlot der even geplaatſte Oproeping ſloeg. 't Is buiten ons beſtek des een breedvoerig verhaal te doen; maar iets moeten wy 'er van aanſtippen: dewyl het met de Geſchiedenis van deezen tyd in een zo naauw verband ſtaat.

LXXVII. BOEK. 1795. Geſteldheid in *Frankryk*

Uit een aantal van twintig voornaame gevangenen, moesten in Lentemaand 'er negentien het hoofd onder de Guillotine verliezen. Zy behoorden tot de Club der *Cordeliers*, werden van allerlei gruwelyke misdaaden beſchuldigd: dan hun weezenlyk misdryf beſtondt daar in, dat zy zich openlyk hadden durven verzetten tegen de dwinglandy van ROBESPIERRE, en diens aanhang. Onder de ten dien dage veroordeel-

Veelvuldige Doodſtraffen. Onder deezen komt J. K. Kok om.

LXXVII. BOEK. 1794.

deelden en gevonnisten bevondt zich een uitgeweeken Vaderlander JAN KOENRAAD KOK, een *Heusdenaar* van geboorte, en van den Jare MDCCLXXXVI tot Herfstmaand MDCCLXXXVII Pensionaris der Stad *Wyk by Duurstede*, ten dien tyde zo zeer yverende voor de Volkszaak (*). Hy werd beschuldigd niet alleen deel in de zamenzweering genomen te hebben; maar dat de voornaamste Hoofden in zyn huis te *Pasly* byeenkomsten gehouden, en by het aanrigten van vrolyke maaltyden, de plans ten verderve van het toenmaalig Regeeringsbestuur gemaakt hadden. — Ten dien eigen dage sneefde de zonderlinge Man, die een tyd lang veel van zich hadt doen spreeken als een der grootste Voorstanderen en Bevorderaaren der *Fransche* Omwenteling, ANACHARSIS KLOOTS, bekend onder den naam van de *Redenaar des Menschlyken Geslachts*.

Voortvaarende woede van ROBESPIERRE.

Niet genoeg was het ROBESPIERRE de Hoofden der by hem gehaate *Cordeliers* te hebben doen rollen: om zyn gezag ten vollen te vestigen, moest DANTON, voorheen de lieveling des Volks, en diens geheele aanhang, welke zo veel invloeds hadt op de Conventie, uit den weg worden geruimd. Dit werd, naa een kort regtsgeding aan zestien, in den aanvange van Grasmaand, volvoerd; zeker Regtsgeleerde L. M. LULIEN, werd van het verraad, de overigen te laste gelegd, vrygesprooken.

DAN-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XII. D. bl. 416 vlg.

DANTON werd laatst ter dood gebragt, en het afgehakte hoofd den Volke vertoond wordende, riep dat eigenſte Volk, 't geen zo dikmaals de bloeddorſtige Voorſtellen en Daaden dier Mans had toegejuicht, by dit gezigt, uit *Vive le Republique!* — In Korten tyd daar naa werden nog vyf en twintig Perſoonen voor de Revolutionaire Regtbank gebragt; doch zeven deezer vrygeſprooken, onder de veroordeelden telde men de geweeze Biſchop van *Paris* GOBEL en de geweeze Procureur der Gemeente CHAUMETTE. — ROBESPIERRE voer voort met alles, wat hy waande hem in den weg te ſtaan, voor de Guillotine te doen bukken. In Bloeimaand veroordeelde de Revolutionaire Regtbank Madame ELISABETH PHILIPPINA MARIA HELENA, Zuster van wylen LODEWYK DE XVI. Zy werd, nevens vyf en twintig andere, waar onder vyf van de Familie van LOIRAINE BRIENNE, en de Weduwe en Zoon van den geweezen Minister DE MONTMORIN, onder een ongeloofly k grooten toeloop van aanſchouweren, ten dood gebragt. — Het waren intusſchen ſtaatkundige gevoelens of vermeinten van verraad alleen niet, die iemand voor de Regtbank van ROBESPIERRE ſtrafſchuldig maakte. Groote Rykdommen te bezitten was alleen genoeg om onder de Staatsmisdaadigers gerekend, en, met verbeurtverklaaring der goederen, aan den ſtrafbyl onderworpen te worden: dit althans waren de misdaaden der algemeene

LXXVII. BOEK. 1794.

LXXVII. BOEK. 1794

Pagten; ten getale van acht en twintig op éénen dag gevonnisd, onder deezen telde men den in het vak der Scheikunde beroemde LAVOISIER.

Arrykeen door de Nationaale Conventie voorgeſteld.

Onder dit moorden deedt ROBESPIERRE, als een Staatkundig Huichelaar, in de Nationaale Conventie, eene Aanſpraak, waar in hy hoog opgaf van gevoel van Godsdienst en Deugd. Van de verſmaadingen den openbaaren Eerdienst des Lands aangedaan, en die den haatlyken naam van *Ongodisten* aan de *Franſchen* in 't algemeen deedt geeven, terwyl ook zommigen openlyk zich daar voor verklaarden, kwam men, te midden van alle deeze gruwelen, zo 't ſcheen, te rugge. ROBESPIERRE bragt een Verſlag uit, om, gelyk hy betuigde alle Gezindheden in de *Religie der Natuure* te doen in één vloeijen, en greep er een beſluit by de Nationaale Conventie plaats, welks vermelden ons *Frankryk* ten deezen aanzieke, in dit Tydperk voor den geest ſtaalt, en dienen kan om de Gebeurtenisſen van deezen tyd toe te lichten. — Art. I. Het *Franſche* Volk erkent het beſtaan van het Opperweezen en de Onſterflykheid der Ziele. — II. Het erkent, dat de Eerdienst, die waardig is het Opperweezen toegebragt te worden, beſtaat in de ſtrikſte beoefening der menschlyke Pligten. — III. Het ſtelt in den eerſten rang van zyne Pligten, het verfoeijen van de kwaade Trouw en Tiranny; het ſtraffen der Tyrannen en Verraaders; het byſtaan der Ongelukkigen; het goeddoen,

zo

so veel mogelyk is aan den evenmaasten, onregtvaardig te zyn jegens niemand, de zwakken en verdrukten te verdedigen. — IV. 'Er zullen Nationaale Feesten ingesteld worden, om den Mensch vast te houden aan het denkbeeld der Godheid en der waardigheid van zyn aanweezen. — V. Deeze Feesten zullen de naamen ontfeenen van de roemwaardige gebeurtenissen onzer Omwentelinge, van de grootste weldaden der Natuur, en van de waardigste en nuttigste Menschlyke Deugden. — VI. De *Fransche* Republiek zal vier groote jaarlykshe Feesten vieren. — VII. Op de zes en dertig Decade-dagen zullen 'er Feesten gevierd worden (*). — VIII. het

LXXVIII BOEK. 1794.

(*) De onderwerpen deezer Decade-Feesten worden in deezer voege opgegeeven, 1) Het Opperweezen en de Natuur. 2) Het Menschlyk Geslacht. 3) Het *Fransche* Volk. 4) De Weldoeners van het Menschdom. 5) De Martelaars der Vryheid. 6) De Vryheid en Gelykheid. 7) De Republiek. 8) De Vryheid der Wereld. 9) De Liefde tot het Vaderland. 10) De haat der Tyrannen en Verraaders. 11) De Waarheid. 12) De Geregtigheid. 13) De Eerbaarheid. 14) De Glorie en de Onsterflykheid. 15) De Vriendschap. 16) De Soberheid. 17) De Moed. 18) De Goede Trouw. 19) De Heldhaftigheid. 20) De Onbaatzuchtigheid. 21) Het Stoicismus. 22) De Liefde. 23) De Huwelyksliefde. 24) De Vaderlyke Liefde. 25) De Moederlyke Teederheid. 26) De Kinderlyke Gehoorzaamheid. 27) De Kindschheid. 28) De Jeugd. 29) De Mannare Ouderdom. 30) De Grysheid. 31) Het Ongeluk. 32) De Akkerbouw. 33) De Nyverheid. 34) Onze Voorouders. 35) De Nakomelingschap. 36) Het Geluk.

De Committées tot Publiek Welzyn en het Publiek Onderwys worden gelast een Plan van Organisatie deezer Feesten voor te leggen. —— IX. De Conventie ontbiedt de Talenten, die waardig zyn de zaak van het Menschdom te dienen, tot de eere van door Lof- en Burgerzangen, en door alle middelen, welke helpen mogen, mede te werken aan de verfraaying deezer Feesten en aan derzelver nut. —— X. Het Committé tot Publiek Welzyn zal de uitkiezing doen van de ten deezen dienende Werkſtukken, en derzelver Maakers beloonen. —— XI. De Vryheid der Kerkdienſten wordt bewaard (*). Alle Ariſtocratiſche Byeenkomſten, welke onder voorwendzel van vryheid der Kerkdienſten, en ſtrydig met de Publieke Orde, mogen gehouden worden, zullen ſtrafbaar zyn overeenkomſtig de Wetten. —— XII. Ingeval van wanorde, welke uit deeze Kerkdienſten mogten ontſtaan, zullen de geenen, die ze verwekken, door dweepzugtige Predikatien of door Contra-revolutionaire insdezemingen, en de zodanigen, die door onregtmaatige en ongetergde geweldenaaryen aanleiding mogten geeven tot dezelve, ingelyks, volgens de ſtrengheid der Wetten, geſtraft worden. —— XIII. Er zal

(*) Men verordende ten dien zelfden tyde, dat men de geweezene Kerken, in plaats van het Opſchrift *Tempel der Rede*, het eerſte Artykel van het Decreet over de Religie geſteld zou worden, *Het Franſche Volk erkent het beſtaan van het Opperweezen, en van de Onſterflykheid der Ziel.*

zal een byzonder Rapport gedaan worden over de nadere inrigtingen met betrekking tot dit tegenwoordige Decreet. —— XIV. 'Er zal den twintigsten *Prairial* (den achtsten van Zomermaand) een Nationaal Feest gevierd worden, ter eere van het Opperweezen. LXXVII. BOEK. —— 1794.

De onenigheden, de twisten, en het wantrouwen, wonnen intusschen dagelyks veld; dit wantrouwen, en de daar uit geboorene vrees, vermenigvuldigden, in Zomermaand de Slachtoffers der Dwinglandye, in dezelve sneesden 'er honderd en drie en zeventig, en moesten 'er zeven en dertig, in Hooimaand, voor de Guillotine bukken. By deeze laatste slachting ontkwam een onzer Landgenooten dit moordtuig, op eene wyze, die aantoont, hoe het toeging met verhooren, verwyzen en ten dood brengen in die rampzalige dagen. Onder deezen bevondt zich een *Antwerpenaar* VAN HOOF een Horlogiemaker; hy zat wel gevangen, doch behoorde niet onder de ten dien dage verweezenen, door de Revolutionaire Regtbank; dit lot was bestemd voor eenen VAN HOOF een *Hollander*, die in den Jaare MDCCLXXXVII, uit zyn Vaderland geweeken, na *Frankryk* gevlugt en onder het Schrikbewind in de gevangenis geraakt was. De woorden VAN HOOF *Hollander* waren op de lyst der Perſoonen, die uit de gevangenis na het Schavot moesten gesleept worden, zo slegt geschreeven, dat men daar uit VAN HOOF *Horologier* las. Het Zeldzame omkoming van VAN HOOF.

LXXVII. BOEK.

1794.

ROBESPIERRE voor een Dwingeland verklaard.

ongeluk van deezen onbedoelden was het Leevensbehoud van VAN HOOP den *Hollander* (*).

Te midden deezer woede van ROBESPIERRE, om alles wat hem in den weg stondt, van kant te helpen, werd het eindelyk zyne beurt om de kragt des vallenden byls te beproeven. De maate der gruwelen, zo lang opgehoopt, was eindelyk vol geworden. ROBESPIERRE hadt nog opgevulde Gevangenissen met Slachtoffers in gereedheid. Het liet zich duidelyk genoeg zien, dat hy ten oogmerk hadt een willekeurig bestuur, op geweld gegrond, in *Frankryk* in te voeren. Veelen zagen het; doch het leevensgevaar, waar aan zy zich als onvermydelyk blootstelden, benam hun langen tyd den moed. Drie Mannen, TALIEN, BILLAUD DE VARENNES, en COLLOT D'HERBOIS waagden eerst den hachlyken stap, om met verscheide Leden der Committés van Algemeen Welzyn, zich tegen den geduchten en alles verpletterenden Dwingeland te verzetten. Bedekt kon hun toeleg geenzins, en dus den tegenstand niet agter blyven. ROBESPIERRE deedt alle moeite om zich by en door de *Jacobynen* te doen staande houden. In de Nationaale Conventie verdeedigde hy zich met eene Redenvoering, die hem een zegepraal op zyne tegenstanders scheen te belooven: hier in geholpen door

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1138.

door zynen Vriend ST. JUST. Dit wekte TALIEN en BILLAUD DE VARENNES op om deezen in den ſchild te vaaren, eene menigte van ſtukken ten bezwaare van ROBESPIERRE aanvoerende. De laatstgemelde beſloot zyn reden, met de veel betekenende woorden ROBESPIERRE *is een Dwingeland!* Toejuiching kreeg deeze Redenvoering, en op eene pooging tot verdediging des dus heftig beſchuldigden, was het geroep algemeen, *weg met den Dwingeland!* TALIEN het woord opneemende, vermeerderde de lyst der bezwaaren, reeds door BILLAUD DE VARENNES opgeteld, ten flot verklaarende, „dat hy „zich met een Ponjaard hadt gewapend „om de Aarde van zulk een Tyran te „verloſſen, indien de Vergadering hem „niet ſloeg met het Zwaard der Wet," met byvoeging „dat het Volk, altoos regtvaardig, zich niet hegtte aan ROBESPIERRE, noch aan eenig ander byzonder „Perſoon, maar alleen aan de zaak der „Vryheid!"

LAATSTE BOEK. 1794.

Het beſluit der Vergaderinge, na dien heftigen aanval, was, deeze Zitting voor volduurende te verklaaren, en in ſtaat van arrest te ſtellen. DUMAS, Voorzitter der Revolutionaire Regtbank, HENRIOT, Bevelhebber der *Pariſche* Nationale Garde, BOULANGER en LAVALETTE. Teffens beſloot de Nationale Conventie, dat de Hoofdſchout, en de Nationale Agent van *Parys*, hunne Hoofden tot onderpand van de rust der Hoofdſtad zouden ſtellen.

Voorgangen eener Staatsomwenteling.

HOOFDST. XXVII.

1794.

In het Committé van Algemeen Welzyn haalde men de beſchuldigingen tegen ROBESPIERRE bygebragt weder op, en lieten eenigen zich breed uit over de verfoeilyke middelen, door welke hy, nu zo lang in 't Oppergezag geſtaan hadt. Het beſluit viel dat ROBESPIERRE, diens Broeder, de Gedeputeerden ST. JUST, COUTHON en LEBAS, nevens den Gezwooren NICOLAS, zouden gevat en hunne papieren verzegeld worden.

Laſt om ROBESPIERRE en anderen te vatten.

ROBESPIERRE, en de meesten van zynen Aanhang, waren afweezig gebleeven, om zich, die oogenblikken ten nutte maakende, aan 't hoofd hunner Vrienden te ſtellen, en het dreigend gevaar te ontworſtelen. De *Jacobynen* en den Raad der Gemeente werden door die party gewonnen, en de Nationaale Agent deedt een Aanſpraak aan het Volk ter ophitzinge tegen de Conventie. Het ſchor geluid der Alarmklok liet zich hooren. ROBESPIERRE met de voornaamſte zyner Aanhangeren hielden het Stadhuis bezet; talryke gewapende Benden hem toegedaan, doorzwierven *Parys*, en een hoop hem begunſtigende Artilleristen hieldt de plaats van het Carouzel bezet.

Gewelddig Oproer in *Parys*.

Alles vertoonde de dreigenſte gedaante, en zou de Party van ROBESPIERRE de bovenhand bekomen hebben, was verre het grootſte gedeelte der Nationaale Garde de Conventie niet getrouw gebleeven, die eenigen benoemden om zich aan derzelver hoofd te ſtellen; een gedeelte Krygsvolks viel

viel ROBESPIERRE af, en der Conventie toe. Hy werd buiten de Wet gesteld.

Het Stadhuis, de wykplaats van ROBESPIERRE met de voornaamsten zyns Aanhangs, werd in 't einde vermeesterd. Hy en COUTHON verdeedigden zich en kreeg men deeze beiden niet dan gekwetst in handen. HENRIOT zogt te vergeefsch zyn hoofd tegen den muur te verbryzelen, en wierp zich in een riool, waar uit men hem met moeite toog. LEBAS en eenige anderen schooten zich voor den kop, de jonge ROBESPIERRE sprong uit een venster en brak zyn beenen. Men sloot de Club der *Jacobynen*. Geen Regtsgeding was noodig tegen ROBESPIERRE en diens voornaamste Aanhangers, zy waren buiten de wet gesteld. Ook onderging ROBESPIERRE, die slegts vyf en dertig jaaren leevens telde, den eigen avond van dien hachlyken dag, den negen en twintigsten van Hooimaand, nevens nog twee en twintig zyner Aanhangeren, de doodstraf, met dat eigenste werktuig, de Guillotine, waar mede, op zyn bloedgierigen last, zo veelen waren om 't leeven gebragt. De *Franschen*, die hem, nog korts geleeden, als hun Afgod beschouwd en zyne wreedheden toegejuichd hadden, zagen hem, nevens eenigen der eersten zyner Aankleeveren, onder een sterk handgeklap, onthalzen. Men riep *Vive la Republique! à bas le Tyran! à bas le Cromwell!* Dit zelfde straftuig bleef nog eenigen tyd ie beweeging om een aantal van de uitsteekendste

1794. ROBESPIERRE gevat en met veelen ten dood gebragt.

LXVII. BOEK.

aanhangers en dienaars van ROBESPIERRE, ter algemeene veiligheid, uit den weg te ruimen.

1794. Verandering hier uit geboorende.

Schrik beving allen, die 's Mans maatregelen omhelsd en deel genomen hadden in zyne bloedgierige bedryven. Eenigen kwamen daar van, 't zy uit overtuiging, 't zy uit vreeze, te rugge. Het Schrikbewind, eene zo geruime wyl te onbedagt gepreezen, verviel in de diepſte veragting, en werd vervangen door de Gemaatigde Party, die een aantal geſtrenge Beſluiten afſchafte, veele Verongelykten in hun regt herſtelde, en een groot aantal Gevangenen, in de akeligſte gevangenisſen, onder het vooruitzigt van eerlang met den dood geſtraft te zullen worden, daar uit verloste, die, onder een veranderd Staatsbewind, aan de hunnen werden wedergegeeven.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ACHT EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Zamenhang met het voorgaande Boek. Onderwaterzettingen. Een daar tegen verſpreid Geſchrift. Publikatie der Hooge Vierſchaar van Zuidholland tegen dit Geſchrift. Schikkingen op de binnenlandſche Verdeediging te Water. Alle Vaartuigen moeten, by de aannadering der Franſchen, na den Hollandſchen en Zeeuwſchen Wal gebragt worden. De Inwoonders van de Generaliteit ten Plattenlande aangemaand ter berging van hun Vee en tilbaare Have. Voorſtel des Stadhouders om Manſchappen ten Oorlog. Buitenlandſche Werving aangeprezen. De Werving van Landzaaten voorgeſteld. Eenige Gewesten omhelzen het Plan om Landzaaten te werven. Uitnoodiging in Holland. Nader Plan deswegen. Ongelyke uitwerking daar van naar de taal der Gecommitteerde Raaden in Holland. Rotterdam hier in byzonder werkzaam. Inrigting ter buitenlandſche Werving. Voor-

LXXVIII. BOEK.

dragt des Stadhonders wegens de Geldmiddelen. De noodzaakelykheid van dit ſtuk by de Gewesten door hun Hoog Mogenden aangedrongen. Geldligting der Algemeene Staaten. Brief uit Frankryk aan de Regenten in de Vereenigde Nederlanden. Uitſchryving van een tweeden Bededag in Holland. Dit voorbeeld in andere Gewesten gevolgd. Nieuwe poogingen van Engeland by den Keizer. Nieuw Tractaat van Onderſtand met den Keizer getroffen. Beraamingen in het Keizerlyk Leger. Nieuwe hulp uit Engeland daagt op. Sluis in Vlaanderen opgeëischt. Hoe door den Bevelhebber VAN DER DUIN beantwoordt. Sluis verdeedigd. Veel gewaagde uittocht om kundſchap van den toeſtand dier Veste te geeven. Krygslist, die den Franſchen op veel Volks te ſtaan kwam. Sluis gaat by Verdrag over. Bedenking wegens het uitſluiten der Emigranten buiten het getroffene Verdrag. Geſtildheid der Stad by de overgave. Verſlag der ontruiming des Lands van Kadſant. Voorſchrift den Franſchen gegeeven, wegens de wyze waar op zy in de overwonne plaatzen te handelen hadden. Het Leger der Staaten wykt na de Langeſtraat. Stand des Engelſchen Legers. Vrees voor 't beleg van Breda. Eene Militaire Commisſie regeert die Stad. De Engelſchen van Boxtel verdreeven. 's Hertogenbosch niet genoegzaam in ſtaat van verdeediging. De Franſchen komen voor 's Hertogenbosch. DAENDELS vermeestert de Ortenſchans. 's Hertogenbosch opgeëischt. DAENDELS belegert de Sterkte Crevecœur en vermeestert dezelve. Wat den Commandant dier Ver-

Veste TIEL *wedervoer. Welk een ſchrik die overgave baarde. Voortzetting des belegs van 's Hertogenbosch. Uitval der Belegerden. Hoe het in de Stad geſteld was. Ongezindheid veeler Burgeren om de hand ter verdeediging te leenen. Vergeefſche aandrang op de Overgave. Ydele hoop op ontzet. Zonderlinge bewaaringen. Verydelde hoop op het wasſen der Onderwaterzettingen. Aangevangene, doch wegens de Emigranten niet voortgezette Daadiging. De Stad in groote engte gebragt. Hervatte onderhandeling. De Daadiging getroffen. Hoofdinhoud der Voorwaarden. Lot der Emigranten. Buit daar aan Krygstuig gevonden. Verrigtingen naa het intrekken der Franſchen. Beleid der Patriotten in den Lande ter bewerking eener Tegenomwentelinge. Leesgezelſchappen opgericht. De Franſchen verſtendigd hoe het hier geſteld was. Regel op de Leesgezelſchappen. Schriften door dezelve verſpreid. Twee afzonderlyke Committés door dezelve gevormd. Derzelver werkzaamheden. Algemeene Vergadering. Overweeging of het mogelyk was met eigen kragten de Omwenteling te onderneemen. Beſluit tot eene Bezending aan de Franſchen. Amſterdam tot het middenpunt der Omwenteling bepaald. Algemeen Committé daar vastgeſteld. Bezending aan de Franſchen ter onderrigting. Bemoedigend ontvangen. Moedgeevende Brief van* PICHEGRU. *Werkzaamheden daar uit geboren. Welke middelen men aanwendde. By hee draalen der hulpe eene derde Bezending aan* PICHEGRU *afgevaardigd. Brief den ſtaat der zaaken hier*

LXXVIII. BOEK.

te Lande aan de Franschen ontvouwende. Ontdekking van de verzamelde Wapenen der Patriotten. De Erfprins te Amsterdam. Bekendmaaking van de Fransche Representanten aan het Volk van Nederland en de Inwoonders van Amsterdam in 't byzonder. De Leesgezelschappen verboden. Het Committé Revolutionair te Amsterdam weder aangevuld. Nieuw Plan van Omwenteling. Beraadslaagingen op dit Plan. Besluit ter omhelzinge van 't zelve. Eene Bezending vertrekt met veel gevaars. Plakaat wegens de Paspoorten. Nader Plakaat deswegen. Brief van DAENDELS *het nieuwe Plan betreffende. Verbod aan* DAENDELS. *Hy wordt vastgezet, doch ras ontslaagen. Werkzaamheden der Afgevaardigden. Aankondigiging aan de Bataaven door de Franschen. Herhaalde Aankondiging. Waar toe dit alles strekte. De Stadhouder doet Verslag van den last aan de Erfprins gegeeven. Oproeping door den Erfprins gedaan. Waar het meest te werk gesteld. 't Voorgevallene deswegen te Overschie. Wat men des in Gelderland deedt. Flikkering van Vrede. Eenige Ryksleden neigen tot den Vrede. Friesland dringt op onderhandeling aan. Bezending uit dit Gewest na 's Gravenhaage. Waarom het Friesche Voorstel werd van de hand geweezen. Nader Voorstel van Friesland deswegen. Andere Gewesten stemden met Friesland in.* FAGEL *na Londen afgevaardigd. Besluit in Overyssel tot den Vrede.*

Zo

Zo groot eene Staatsverwisseling als wy, in 't slot onzes voorgaanden Boeks, in *Frankryk*, zagen standgrypen, zou men zich veelligt verbeelden, dat op de werking des Legers van die Natie veel invloeds moest baaren en den spoedigen voortgang der zegepraalende wapenen stuitten, of althans grootlyks vertraagen; dan wie deeze geenzins onnatuurlyke gissing maakt, zal dezelve egter door de uitkomst niet bewaarheid vinden. Het tegendeel zal ons Geschiedblad, in dit Boek, ontvouwen. — Wykend verlieten wy het Leger van den Staat en der daar mede Verbondene Mogenheden; dieper indringend beschouwden wy dat der *Fransschen* (*). Wy hoorden den Erfstadhouder de Staaten aanmaanen ten moedbetoon, en verdeediging des bedreigden Vaderlands, en zagen de gereedheid der Gewesten om daar aan te voldoen. De nood nader en nader dringende, maakte onverwylde voorzorgen van verscheidenerlei aart, noodzaaklyk, met de noodige veranderingen. Naar den waarschynlyk te wagten aanval des Vyands, waren de verweer- en verdeedigmiddelen geschikt; terwyl men alles te baate nam en te werk stelde, 't geen geoordeeld werd tot afweering te kunnen dienen der *Fransschen*, nog zo onlangs, in hun eigen Land, door de onzen aangevallen en bestookt.

LXXVIII. BOEK. 1794. Zamenhang met hervoortge Boek. 3

On-

(*) Zie hier boven bl. 103.

LXXVIII. BOEK. 1794.

Onderwaterzettingen, op daar toe geſchikte en beſtemde plaatzen, werden reeds vroeg bevolen en te werk geſteld. De kragt van dit verdeedigmiddel onzes Lands was den *Franſchen* zo min als hunnen goedgunneren in den Lande onbekend, en hadden zy dezelve by den voorigen aanval zoeken tegen te werken (*), thans deeden zy een gelykaartige pooging. Een alom verſpreid en met postboden rondgezonden Geſchrift, ſtrekte om de Landlieden in te boezemen, dat zy van de *Franſchen* niets zouden te vreezen hebben, weshalven men hun aanmaande, om zich tegen de verderyende Onderwaterzettingen aan te kanten, en de daar toe van wegen de Overheid aangeſtelde Perſoonen, met geweld, en zelfs met doodſlag, te weeren (†). Of dusdanig een voorſtel eenigen ingang vondt by de Landlieden, met rede geen vrienden van het gebruik deezes Verdeedigmiddels, weeten wy niet; dat men daar voor duchtte is zeker, uit eene wel ſterke Publikatie van Baljuw en Mannen van den Hove en Hooge Vierſchaar van *Zuidholland* tegen dit uitgeſtrooid Geſchrift (§).

Onderwaterzettingen. Een daar tegen verſpreid geſchrift.

Eene Publicatie, die, wegens den zonderling ſterken aanhef en de wyze waar op

Publikatie der

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 360.

(†) Uit welk een hoek dit Geſchrift kwam vinden wy vermeld in het *Geſchiedkundig Verhaal van het gedrag der Nederlandſche Gemeenebestgezinden geduurende den tegenwoordigen Oorlog*, door BLAUW en IRHOVEN VAN DAM, bl. 33.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 970.

op dezelve beraamd en afgekondigd werd, onder de Leden tot die Vierſchaar behoorende, een hevig geſchil baarde. Om der uitdrukkingen wille ſchryven wy dit toen veel gerugtsmaakend ſtuk af. „ Myn Edele „ Heeren Baljuw en Mannen van de „ Hooge Vierſchaar van *Zuidholland*, met „ de uiterſte verontwaardiging in het ze„ kere vernomen hebbende, dat, daar de „ Staat zonder eenige de minſte oorzaak „ tot Oorlog aan *Frankryk* gegeeven te „ hebben, op het onverhoedst is en wordt „ aangevallen, en den Oorlog aangedaan „ door een Volk, het geen in den haaren „ den *Christlyken Godsdienst* vervolgt; en „ behalven hun *Koningsmoord*, willekeurig „ beſchikt over de Vryheid, het Leeven „ en de Eigendommen, zo van hunne „ Medeburgers als van die, welke zy on„ der hun yzeren juk weeten of tot hier „ toe hebben weeten te krygen; en dat de „ reden en het inzigt van deezen Aanval en „ Oorlog alleen is, om dit andersgoed en „ gelukkig *Nederland*, en de braave Inge„ zetenen van herzelve, gelyk te maaken „ aan het thans zo ongelukkig als veragt„ lyk *Frankryk*; en zulks, om ook, in„ zonderheid in dit gezegend Land, den „ in de heilige onfeilbaare Godlyke Open„ baaring gegronden en alleen daar op ge„ bouwd wordende Godsdienst te verhie„ tigen, en de Grondwetten van den Staat, „ de zuilen onzer waare en duurgekogte „ Vryheid om te keeren; en dat mitsdien „ ieder *Nederlander*, aan welken het be„ houd

LXXVIII BOEK. 1794. Hooge Vierſchaar van *Zuidholland* daar tegen.

XXXVIII. BOEK. 1794.

„ houd van Land en Kerk ter harte gaat,
„ en voor wien de bewaaring en hand-
„ having van die Burger- en Godsdien-
„ stige Vryheden, welke door den God-
„ lyken Zegen daar in worden genooten,
„ geene onverschillige zaaken zyn, al wat
„ hy heeft, en dus ook Goed en Bloed
„ behoort op te zetten en veil te hebben
„ voor de Verdeedeging des Vaderlands,
„ en evengemelde Voorregten, en nog-
„ thans zulke verbaasterde, te veragtene
„ en van alle der en deugd verbasterde
„ *Vaderlanders* gevonden worden, die na
„ de Komst en Inval van bovengemelde
„ verwoestende en heiligschendende Vyan-
„ den verlangen, om dat ze daar in mee-
„ nen te zullen vinden het werktuig van
„ hunne vervloekte, doch te bespotte-
„ wraakzugtige bedoelingen, en dat 'er
„ zich onder die Uitvaagzels zulke groote
„ Schelmen, en zodanige muitzugtige Op-
„ stookers en Pesten van de Zamenlee-
„ ving bevinden, welke zich niet ontzien,
„ en ondangs zich niet ontzien hebben,
„ van tegen hun beter weeten aan, by
„ een alom verspreid en zelfs met Post-
„ brieven rondgezonden fameus eerloos
„ Libel, te tragten den eenvoudigen Land-
„ man wys te maaken, dat zy *Landlieden*
„ en *Boertjes*, zo als deeze binnenlandsche
„ Vyanden dezelve noemen, niets te vree-
„ zen zouden hebben, en vervolgens de
„ Landlieden op te hitzen, om zich tegen
„ zodanige Inundatien, als de Overheid,
„ of die hunnes wegens daar toe zyn ge-
„ steld

„ ſteld of geſteld zouden mogen worden, LXXVIII.
„ goedgevonden mogen hebben, of in tyd BOEK.
„ en wyle goedvinden zouden mogen te ——
„ maaken of te doen maaken, met ge- 1794.
„ weld, zelfs met doodſlaan, te verzet-
„ ten — hebben hun Ed. Agtb. ſchoon
„ dezelve zich van de vaderlandlievende,
„ edelmoedige, braave, onbaatzugtige en
„ Overheideerende denkwyze van ver uit
„ het grootſte en aanzienlykſte gedeelte der
„ *Zuidhollanderen*, zodanig overtuigd mee-
„ nen te mogen houden, dat die Onheilzoe-
„ kers, door die Braaven, niet gehoord,
„ maar veragt zullen worden, onvermin-
„ derd zodanige Voorzieningen en Publi-
„ katien, als hun Ed. Agtb. naa deezen
„ zouden mogen goedvinden op en om-
„ trent het een en ander van 't geen hier
„ voor is gemeld, te nemen, maaken,
„ en arresteeren, een ieder Ingezeten van
„ *Zuidholland*, op arbitraire correctie te-
„ gen de Overtreeders te gelasten, om zo-
„ danig Exemplaar, of Exemplaaren, als
„ van bovengemeld fameus Libel, van
„ hun, op eene of andere wyze, mogten
„ zyn gevonden, of zy eenigzins hebben,
„ of onder hun berustende zyn mogten,
„ aanhoods, immers zo ſpoedig mogelyk,
„ naa de Publikatie deezes, aan den
„ Schout van het Diſtrict, waar onder zy
„ woonen of behooren, ter hand te ſtel-
„ len; en teffens de Schouten te verzoe-
„ ken, te vermaanen en te authoriſeeren
„ om alle mogelyke recherches en onder-
„ zoek op gemeld fameus Libel te doen,
„ en

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ en die, welke zy daar by, of op de „ gemelde, of op eenige andere wyze be„ komen of magtig worden mogten, ten „ spoedigsten, aan den Heer Baljuw van „ *Zuidholland* ter hand te stellen en te doen „ geworden (*)."

Wegens 't geen 'er van dit ophaalen of opbrengen gekomen is, hebben wy geene bescheiden: dan niets laat eenigen twyfel over, dat men alles te werk stelde om de Onderwaterzettingen al wegen, waar zulks geoordeeld werd, bevolligd te kunnen bezorgen, met allen yver te bevorderen.

Schikkingen op de binnenlandsche Verdediging te Water.

De nuttigheid van het Verbod op de Vaart uit deeze Landen na gedeelens en Havens van *Brabant* en *Vlaanderen*, niet onder het gebied van den Staat behoorende, of met *Fransch* Krygsvolk bezet, in den voorleden Jaare ondervonden, deedt hetzelve door de Raaden der Admiraliteit op de *Maaze* herhaalen (†). Van de gewapende Vaartuigen en Kanonneerbooten hadt men korts geleeden, in 's Lands Verdediging, zo veel dienst gehad, dat men niet twyfelde om dezelve weder in werking te brengen. Het bevel over de Kanonneerbooten werd opgedraagen aan den Capitein CORNELIS IZAAK BLOYS VAN TRESLONG; de andere gewapende Vaartuigen stonden onder verscheide Luitenants

(*) *N. Verz. by* DE. CHALMOT III. D. bl. 206. De Stukken tot het geschil daar over gereezen vindt men daar bl. 209. 213. 225. 230 234.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1049.

maats (*). Schoon de aanhalte, althans in den beginne, zodanig niet was, als in den voorleeden Jaare, ſtemde *Holland*, met den aanvang van Oogſtmaand, in eene Petitie groot ƒ600 000 voor de verdere binnenlandſche Verdeediging te Water, welke ook, met het naderen des Krygsgevaars vermeerderde (†). De onwilligheid der Schipperen om zich tot 's Lands dienſt te laaten preſſen, werd door een ſterk Placaat van Staaten van *Holland* tegengegaan (§). De Admiraliteit in *Zeeland* was byzonder werkzaam in het uitrusten van een aantal Kanonneerbarken, veel ſteviger dan de Hengſten, tot hier toe ten dien einde in *Zeeland* gebruikt; zy voerden ieder twee ſtukken geſchut voor, en twee agter op. Verſcheide ſtoute Vaartuigen ten Oorlog werden 'er gewapend, om eene uitgeſtrekte linie van Verdeediging te vormen. Terwyl de reeds aanweezige *Engelſche* en *Hollandſche* Oorlogſchepen, met de verwagt wordende, een Schermketen ter *Zeeuwſche* Stroomen zouden maaken.

LXXVIII. BOEK. 1794.

De Algemeene Staaten lieten eene Afkondiging doen, ter voorkominge dat de *Franſchen*, by het aannaderen der oevers van de Rivieren en Wateren, in het Diſtrict der Generaliteit, op de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Stroomen uitwaterende, Vaartuigen zouden kunnen magtig worden om de-

Vaartuigen moeten na de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Wal gebragt worden

(*) *N. Nederl. Jaarb.* als boven.
(†) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 306. 307.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 881.

LXXVIII. BOEK. 1794.

dezelve over te trekken; by dezelve gelastende, dat, wie eenig Vaartuig, groot of klein, mogt hebben, op de nadering van den Vyand, of althans op de eerste aanzegging deswegen gedaan, hetzelve zou overbrengen van de *Hollandſche* of *Zeeuwſche* zyde. Wie des in gebreke bleef, diens Vaartuig zou onmiddelyk verbrand, vernield, en de Eigenaar als een kwalyk-gezinde, en met den Vyand heulende Ingezeten, gevat en naar bevind van zaken geſtraft worden; terwyl de zodanigen, die met de daad den Vyand met hunne Vaartuigen, op eenigerlei wyze, behulpzaam waren, met den dood zouden geſtraft, en op de daad betrapt op ſtaande voet, zonder eenig Regtsgeding, opgehangen worden. Beloovende van den anderen kant den Schipperen, wier Vaartuigen, huns ondanks, in 's Vyands hand mogten geraaken, ſchavergoeding en belooning, als zy hun Schip voor den Vyand onbruikbaar maakten. Den Drosſaarden en Officieren, op de plaatzen zich in 't geval dier overbrenginge bevindende, moesten op alle Vaartuigen een getal zetten, met een letter de plaats waar dezelve t'huis hoorden, doen tekenen, en lysten van de Naamen der Schipperen opmaaken. De Krygsofficieren te Water en te Lande kreegen last om die bevelen, des noods, met de ſterke hand te ondersteunen en te doen uitvoeren (*).

by de nadering des Vyands.

Om

(*) *N. Nederl. Jaark.* 1794. bl. 883.

1794.

Om niet alleen den Vyand allen mogelyken afbreuk te doen, maar ook, zo veel mogelyk, de ſchaden der Ingezetenen te voorkomen, werden, van wegen hun Hoog Mogenden, alle de Ingezetenen in de Generaliteits Landen, tuſſchen de *Schelde* en de *Maaze*, als mede in *Staats Vlaanderen*, uitgenoodigd en aangemaand, hunne roerende Goederen, Vee en Eetwaaren, voor Menſchen en Beesten, zo veel het geſchieden kon, en voor zo verre het misbaar was, van het Platteland, of opene plaatzen, in zekerder verblyven te brengen: den geenen, die zich te deezer gelegenheid, van Vee of Graanen zou willen ontdoen, aanwyzende, dat zy zich konden vervoegen by de Bezorgeren van Leeftogt voor het Leger van den Staat, om met dezelve te handelen (*).

De Inwoonderen in de Generaliteit ten Plattenlande aangemaand, ter berging van tilbaare Have en Vee.

By den jongſten aanval hadt men eene poging gedaan, om de Burgers tegen den Vyand in de wapenen te brengen; doch met eene zeer weinig beduidende uitwerking (†). De op nieuw dringende noodzaaklykheid ter Landsverdeediging, door zyne Hoogheid onlangs voorgeſteld (§), hadt eenen gunſtigen ingang by de Gewesten gevonden, die zich des verklaard hadden, en twyfelde de Stadhouder niet aan de bereidwilligheid, welke de overigen zouden betoonen, zo dra de gele-

Voorſtel des Stadhouders om Maatſchappen ten Oorlog.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 279.
(†) *Zie onze Vaderl. Hiſt.* XXV. bl. 377.
(§) Zie hier boven bl. 114.

LXXVIII. BOEK. 1794.

legenheid daar was om 'er een besluit op te neemen. —— Op den vierden van Oogstmaand vervoegde hy zich nader tot de Algemeene Staaten. By de betuiging van zyn genoegen over de betoonde werkzaamheden van hun Hoog Mogenden en andere Collegien en Departementen, die tot de Verdeedigmiddelen iets konden toebrengen, dat 'er veel werkzaamheid hadt plaats gehad in het verzorgen van sterke Plaatzen, in het voorzien der Magazynen, in het bevorderen van de wapening der Vaartuigen, tot bescherming van de Stroomen; dan hoe nuttig en noodzaaklyk dit alles ook mogt weezen, kwam het hem egter voor, dat 'er nog twee voornaame Voorwerpen waren, tot eene volkomene verdeediging behoorende, in welker daarstelling niet dan door groote en eenpaarig werkende maatregelen kon voorzien worden, *Geld* naamlyk (*) en *Manschappen*. Wat de *Manschappen* aanbelangd, „ was „ het zyne Hoogheid voorgekomen, dat „ men die Verdeediging tweeledig kon „ beschouwen: naamlyk binnenlandsche „ en buitenlandsche; de laatste was betrekkelyk tot de Armée van den Staat, „ welke in het Veld of in de Sterke Plaatzen buiten de Provincie moest werkzaam weezen; de andere moest met de „ Armée medewerken, om de Provincien „ zelve te dekken, of gelegenheid te geeven,

(*) Wat den voorslag van *Geld* betreft, daar over zullen wy vervolgens handelen.

1794.

„ ven, dat de geregelde Troepen na bui-
„ ten konden gebruikt worden."

„ Niemand twyfelde 'er aan," dus ver-
volgde de Stadhouder, „ of de Armée van
„ den Staat hadt in verſcheide bloedige
„ Gevegten, door ziekte, gewoone ſterf-
„ gevallen en andere ongelukken, veel ver-
„ looren; de ondervinding hadt geleerd
„ dat de recruteering op den gewoonen
„ voet ten uiterſten moeilyk was geweest;
„ zo dat 'er aan de voltalligheid nog veel
„ ontbrak." Om dit ten vaardigſten te verhelpen, ſloeg zyne Hoogheid eene Algemeene Recruteering buiten 's Lands voor ten behoeve van alle de Corpſen van de Armée, zonder onderſcheid, zo dat de aangeworvene Manſchappen aan de Capiteins der volkbenoodigde Compagnien, zouden gelaverd worden tegen wedergave van 't geen dezelve aan den Lande gekost hadden, of tegen zeker bepaalden prys.

Buitenlandſche Werving aangepreezen.

De voorſtraat van deeze Buitenlandſche Werving, op eenen door den Stadhouder aangepreezen voet, geſchiedde, om niet tegen te werken eenen anderen maatregel, door hem ten hoogſten noodzaaklyk geoordeeld, „ naamlyk de Ligting van een conſiderabel Corps Landzaaten tot beſcher-
„ ming der reſpective Provincien."

Het werven van Landzaaten voorgeſteld.

Ter aanpryzing hier van laat zyne Hoogheid zich in deezer voege hooren: „ Ik
„ zou vermeenen, dat de wyze waar op
„ deeze ligting of werving kon geſchie-
„ den, behoort gelaaten te worden, aan
„ de onderſcheide ſituatie der Provincien

„ selve —— maar ik kan myn genoegen
„ niet genoeg uitdrukken over het geen
„ my reeds dikwyls is voorgekomen, dat
„ 'er zeer veele Vaderlandlievende Inge-
„ zetenen in het Land zyn, welke hun
„ vuurig verlangen na zodanig eene wer-
„ ving hebben betuigd, en te gelyk ver-
„ zekerd, dat zy gaarne wilden contri-
„ bueeren, om, by wyze van Intekening,
„ de kosten te draagen van Manschappen,
„ die tot bescherming van hunne Perso-
„ nen en Goederen, meer onmiddelyk
„ zouden gebruikt worden.

„ Hoe zeer nogthans de *Modus* van die
„ Aanwerving aan de Provincien behoort
„ overgelaaten te worden, meen ik egter,
„ dat 'er eenige preliminaire punten moe-
„ ten vastgesteld worden, die in deeze
„ operatie, als generaale Regels, behoo-
„ ren geobserveerd te worden. Naamlyk
„ dat deeze Manschappen moeten gebragt
„ worden tot Corpsen, ingerigt onder die
„ veranderingen, welke hunne compositie
„ noodig zal maaken, op den voet als de
„ Reguliere Troepen; dat zy, (zo veel
„ mogelyk,) door Militaire Officieren en
„ Onder-officieren, moeten worden ge-
„ exerceerd, en door Militaire Officieren
„ in 's Lands dienst zynde, zullen worden
„ gecommandeerd; dat zy den Eed afge-
„ ven doen, welken alle de Troepen van
„ den Staat afleggen; dat zy de wettige-
„ ring moeten hebben van niet in het
„ Veld, noch buiten 's Lands, tegen hun-
„ nen wil, gebruikt te zullen worden; en

„ dat,

„ dat, zo verre de omſtandigheden van LXXVIII.
„ 's Lands defenſie zullen toelaaten, zy BOEK.
„ zullen worden geëmploieerd in de Pro- ——
„ vincie, waar zy aangenomen zyn; dat 1794.
„ hun engagement niet langer zal zyn dan
„ voor de resteerende Maanden van het
„ loopende Jaar; en dat zy, als zynde
„ in veele opzigten op eenen anderen voet
„ dan de inrigting van het Militaire wee-
„ zen, ook eene ruimer betaaling moeten
„ hebben (*)."

In onverwylde overweeging werd dit tweevoudig Voorſtel genomen. De Heeren Afgevaardigden tot de Militaire zaaken, nevens eenigen uit den Raad van Staaten, kreegen last hetzelve te onderzoeken, en naa vóór af de bedenkingen des Stadhouders te hebben ingenomen, des verſlag uit te brengen. Dit geſchiedde 's volgenden daags, en ook ten dien dage viel het beſluit, om de voorgeſtelde Aanwerving van Krygsvolk buiten 's Lands op den voet door den Prins voorgeſteld, te doen voortgang hebben. —— Hier van werd aan de byzondere Gewesten kennis gegeeven, by eenen rondgaanden Brieve, welke, ten opzigte van het op te rigten Corps Landzaaten, het verzoek inhieldt, om daar in, met den meesten ſpoed, te ſtemmen, en dit, met overleg van den Stadhouder, werkſtellig te maaken (†).

De

(*) *N. Verh.* by de Chalmot III. D. bl. 242.
(†) *N. Verh.* by de Chalmot III. D. bl. 246.

LXXVIII. BOEK. 1794.

De vier Gewesten, naast het Tooneel des Oorlogs gelegen, *Holland*, *Gelderland*, *Overyssel* en *Utrecht*, droegen onverwyld toestemming in het werven der Landzaaten (*); *Zeeland* voegde er zich by. Het Ontwerp by *Holland* in den geest des voorstels aan 't licht gebragt, en elders gevolgd, was begreepen in eene Uitnoodiging die ten opschrift droeg, eer in tegenstelling dan in naavolging van de *Fransche*

Eenige Gewesten omhelzen het plan om Landzaaten te werven.

Uitnoodiging in *Holland*.

VOOR GODSDIENST, VRYHEID, EN VADERLAND!

„ Alle Burgers en Landzaaten deezer „ Provincie, welken genegen mogten zyn, „ tot beveiliging en bescherming van hun „ eigen Leeven, Eer en Bezittingen, zo „ wel als die van hunne Vrouwen, Kin„ deren en Huisgezinnen; in Persoon mede te werken, en het Vaderland onder „ Gods Zegen, te helpen verdeedigen te„ gen eenen Vyand, voor wien geen „ Godsdienst noch Kerken heilig, geene „ Goederen of Eigendommen verzekerd „ en geene wreedheden te gruwelyk zyn, „ kunnen, zich op naagemelde plaatzen „ aandienen; ten einde aangenomen te „ worden, onder het Corps Ingezetenen „ dee-

(*) Zie wegens *Holland N. Nederl. Jaarb.* voor 1794. bl. 994. wegens *Gelderland* bl 956. wegens *Overyssel* bl. 1011. wegens *Utrecht* bl. 1000. wegens *Zeeland* 1156. — *Drenthe* verklaarde met een volstrekt besluit daar op te zullen wagten, tot dat het Landschap de besluiten der naastgelegene Provincien vernomen hadt. *N. Nederl. Jaarb.* 1155.

„ dezer Provincie, thans opgerigt, wor- LXXVIII
„ dende, ingevolge de Propositie van zy- BOEK.
„ ne Doorluchtige Hoogheid, gedaan op ——
„ den *vierden* Augustus MDCCLXXIX; en 1779.
„ daar op gevolgde Resolutien van hun
„ Hoog Mogenden, de Heeren Staaten
„ Generaal den *vyfden*, en die der Heeren
„ Staaten van *Holland* den *zesden* van de-
„ zelfde maand Augustus deezes Jaars
„ genomen; en zulks wel onder de vol-
„ gende voorwaarden.

„ 1. Aan elk Man zal voor Handgeld
„ toegelegd worden twintig Guldens; en
„ voor Gagie drie Guldens tien Stuivers
„ 's weeks, in te gaan als hy gekleed is.

„ 2. De Monteering zal bestaan in een
„ blaauwe Buis, met gekleurde kraag en
„ opslagen; blaauwe lange Broek en Ka-
„ misool, alles van Laken of Karsai; een
„ zwarte Das, ronden Hoed en een Pluim;
„ alles inlandsch Goed, zo veel te bekos-
„ tigen is.

„ 3. Een lederen Ranzel, waar in twee
„ Hembden, één paar wollen Kousen,
„ en één paar Schoenen; mede alles in-
„ landsch Goed.

„ 4. In geval van Kwetzuur of Ziekte
„ zal hy in de Hospitaalen, of anderzins,
„ even als de Militairen, behandeld en
„ opgepast worden, ten koste van den
„ Lande.

„ 5. De Weezen en Weduwen der Ge-
„ sneuvelden of Overledenen zullen met
„ andere Weduwen en Weezen van ge-
„ sneuvelde Militairen in 's Lands dienst,

ZESTIEN BOEK. 1794.

„ gelyke aanspraak hebben op het Bonds
„ voor dezelve in 's Gravenhaage opgesigt.
„ 6. Die dienst zal genomen hebben, zal
„ tekenen, dat hy ontvangen heeft twin-
„ tig Guldens Handgeld, en dat hy aan-
„ neemt, op de voorzegde voorwaarde,
„ mitsgaders op den Militairen Artykel-
„ brief des Lands als Infanterist, Artille-
„ rist by de Batteryen, of Scherpschut-
„ ter, tot het einde van het Jaar te die-
„ nen ter defensie van de Frontieren deez-
„ zer Provincie, zonder dat zy in het
„ Veld, noch buiten 's Lands, zullen wor-
„ den gebruikt zullen worden: terwyl
„ zy, zo verre de omstandigheden van
„ 's Lands defensie het zullen toelaaten,
„ alleen in deeze Provincie zullen worden
„ geëmploieerd."

Nader plan deswegen.

By deeze Uitnoodiging, welke teffens, in 's Gravenhage, *Amsterdam* en *Rotterdam*, de Personen aanwees, die de Werving op zich genomen hadden, kwam een Plan, by het ophaalen der reeds gemelde Artykelen, strekkende om de Ingezetenen, behalven tot de daadlyke Dienstneeming, aan te moedigen om door ruime toelagen het hunne by te draagen tot de noodige sommen ter aanwerving, kleeding en betaaling der Manschappen, welkers Inrigting en Beheer daar in nader omschreeven wordt. —— Buiten de Wapening en andere uitgaven, door het Land gedragen, berekende men de kosten van ieder Man, voor twintig weeken, op 130 Guldens. Lysten werden ter vervaardigd, waar op ieder, vol-

volgens die berekening, voor één of meer der Manschappen, zou kunnen inteekenen. Men gaf gelegenheid om onbekend daar aan toe te brengen. Het leeveren van Manschappen, volgens het voorgemelde Plan gekleed, de Gagie daar by vooruit betaalende, zou ook aangenomen worden (*).

XXVIII BOEK.

1794.

Zo de toeloop der ten Kryg gewillige Landzaaten, als de werkzaamheden om dit verdeedigmiddel te bevorderen en voort te zetten, waren zeer verschillende op onderscheide plaatzen. Dan dat het aan de verwagting niet ten vollen beantwoordde, bleek uit eene Aanschryving van Gecommitteerde Raaden in *Holland*, waar in zy verklaarden, wel met genoegen vernomen te hebben den yver en werkzaamheid met welken de Regeeringen in de Steden, en een zeer groot aantal van de Geregten ten Plattenlande waren te werk gegaan, zodanig dat de Inteekening en het verschaffen van Penningen ter bereiking van het oogmerk door het Plan bedoeld, op verscheide plaatzen, hunne verwagting hadt overtroffen; doch was 'er een aanmerkelyk aantal van Plaatzen, die weinig of niets hadden opgebragt. Weshalven zy zich gedrongen vonden de Regeeringen van zodanige Plaatzen, (en voor al de zulken, welker Ingezetenen door de zo hoognoodige Voorzieningen tot weeringe van den Vyand niets geleden hadden,) als nog aan te maa-

Ongelyk in uitwerking, naar de taal van Gecommitteerde Raaden in *Holland*.

nen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1003-1008.

LXXVIII BOEK. 1794.

nen om het voetspoor van zo veele anderen te volgen, en het zy door het stellen van Kisten, gepaard met de noodige aanmaningen aan de Ingezetenen, of op zodanige wyze, als haar de plaatslyke gesteldheid, het raadzaamst zou geoordeeld worden, hier in mede te werken. Anderen aanmoedigende om met den ouden yver in dit werk voort te vaaren: terwyl zy beloofden eerlang aan hun Ed. Groot Mogenden eene lyst te zullen overgeeven der Steden en Plaatzen, met het beloop der sommen, door ieder Stad of Plaats opgebragt (*). — Het getal der Landzaaten, ten deezen Jaare geworven, bedroeg omtrent de 7000 Man, en werden dezelve deels uit het ingeschreeven Fonds betaald (†).

Rotterdam hier in byzonder werkzaam.

Schoon zommige Steden en Plaatzen zeer agterlyk waren in hunne medewerking, staaken anderen uit. Onder deeze laatste telt men *Rotterdam*. Regeerders dier Stad gaven, behalven andere Inrigtingen om dit werk te ondersteunen, last aan de Capiteinen of bevelvoerende Officieren der Burger-compagnien, om, zo spoedig doenlyk, ieder in zyne Wyk, aan alle Inwoonderen, uit naam van Burgemeesteren, ter tekening aan te bieden, de Lysten der toelagen. Zy volvoerden dien last, vervoegden zich by ieder Inwooner, zonder uitzondering. Zommigen te-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 338.
(†) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 311.

tekenden voor één, anderen voor twee, drie en zelf tien Mannen: terwyl anderen, door handtekening zich verbonden voor eenige honderden Guldens, of mindere ſommen. — Eenigen verontſchuldigden zich hunne Naamen op die Lysten te ſtellen; doch boden dadelyk hunne Giften aan. De rondgaande Officiers, ſchoon op dit ſtuk niet gelast, twyfelden niet dusdanige Penningen te ontvangen: waar door, te zamen met de Intekeningen, eene aanmerkelyke ſom werd byeengebragt. Minvermogenden, en zelfs een groot aantal Dienstboden droegen hunne Giften by. Aan de te kennen gegeevene begeerte van zommigen om, geheel onbekend, te kunnen bydraagen, voldeedt de Stads Regeering, die, by loflyke melding van de bereidvaardigheid der Burgerye, de weete deedt van een Zamelkist ten dien einde geplaatst (*). LXXVIII. BOEK. 1794.

Het ander deel des voorſtels van den Stadhouder, om buiten 's Lands Krygsvolk aan te werven, werd ter volvoeringe opgedraagen aan den Collonel GEORGE LOUIS FREDRIK VAN STERNBACH, die, als Commandant en Directeur der algemeene werving voor het Leger van den Staat, eene Bekendmaaking deedt uitgaan van het verlof des Capitein Generaals, om aan denzelven by benoeming te kunnen voordraagen, vier Werf-Capiteins en vier Werf-Luitenants, by welke hy alle gepenſioneerde Officieren van den Staat, en andere par- Inrigting ter Buitenlandſche werving.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1052—1056.

1794. particuliere Perſoonen, zelfs gegageerde Sergeanten en Gemeenen, die geneegen mogten zyn hem in deeze algemeene Werving de hand te bieden, uitnoodigt, zulks te doen, 't zy in de plaats waar zy hun penſioen of gagement verteerden, of elders; ten einde aan ieder Perſoon, op wien niets te zeggen viel, om de gemelde poſt van Werf-Capitein of Werf-Luitenant te bekleeden, den weg open te ſtellen, om daar na te dingen, en zelfs die te kunnen bekomen, als eene belooning der dienſten, die zy den Lande en de Armée gedaan hadden (*).

Voordragt des Stadhouders wegens de Geldmiddelen.

By den voordragt des Stadhouders, wegens de noodzaaklykheid van *Manſchappen*, en werving van Landzaaten en Krygsvolk buiten 's Lands, voegde hy als een tweede noodwendige groote maatregel *Geld*. Immers luidt zyne taal. „ Ik beken het, „ de oorlog is koſtbaar, en de tegen„ woordige koſtbaarder, dan 'er ooit een „ gevoerd is; maar dezelve is ook in zy„ nen aart onderſcheiden van alle de voo„ rige Oorlogen, om dat wy te doen heb„ ben met eenen Vyand, die zich van „ middelen bedient te vooren onbekend, „ en die het verlies van Colonien en Com„ mercie, Landbouw en allen Nationaalen „ welvaart, voor niets rekent, wanneer „ hy ſlegts door het forceeren van alle „ kragten van zyn Land, andere Volken „ tot denzelfden ſtaat van berooving kan „ bren-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1156.

„ brengen. Zodanig een Vyand is niet „ te bestryden met bekrompen Financien; „ de magt, die men hem tegen moet stel- „ len, vereischt buiten twyfel groote ef- „ forts; maar niet te groot, wanneer wy „ considereeren, wat wy zouden zyn, in- „ dien de Vyand in zyne Desseinen reus- „ seerde. Ik kan, derhalven, U Hoog „ Mogenden, en de respective Provincien, „ niet genoeg aanpryzen, om toch alle „ mogelyke middelen in 't werk te stel- „ len, ten einde de Finantien bekwaam „ gemaakt mogen worden om de kosten, „ die de bescherming van den Staat nood- „ zaaklyk vorderen, met promptitude op „ te brengen (*)."

LXXVIII. BOEK. 1794.

De noodzaaklykheid hier van by de Gewesten, door hun Hoog Mog. aangedrongen.

Hun Hoog Mogenden, in den Brieve tot geleide van 's Prinsen door hun omhelsde voorstel aan de Bondgenooten, noemde dit een voorwerp van het alleruiterst aanbelang, en zonder het welk alle andere middelen, om ons te redden uit den tegenwoordigen hachlyken toestand, vrugtloos zouden weezen, aangezien zy alle op deezen grond steunden. Zy konden overzulks de Bondgenooten niet genoeg aanmaanen, om ten deezen opzigte niets te verzuimen; maar alles in 't werk te stellen. „ De Resources," schryven zy, „ die de Vyand heeft, en de onge- „ woone maatregels, welke hy neemt, „ verdienen, dat wy, van onzen kant, „ insgelyks onze toevlugt neemen, tot „ ex-

(*) N. Verz. by de Chalmet III. D. bl. 243.

1794.

„ extraordinaire Hulpmiddelen, en het is „ zonneklaar, dat wy, zonder buitenge„ woone efforts, de moeilykheden, welke „ ons omringen, niet te boven kunnen „ komen (*)." —— Hoedanig de Raadflagen en werkzaamheden in de onderfcheide Gewesten waren omtrent dit ſtuk, zal best plaats vinden, in de Geſchiedenis der byzondere Gewesten; naardemaal dit werk, althans in zommige, aanleiding gaf tot, en gepaard ging met byzonderheden, welker vermelding daar beter dan hier te paſſe zal komen.

Geldligting der Algemeene Staaten.

Alleen ſtaat ons, te deezer plaatze, te gewaagen van eene Geldligting door de Algemeene Staaten den vyf en twintigſten van Oogſtmaand beſlooten, en in Wynmaand, tot wederzeggens toe, in werking gebragt. Alleruitlokkendst waren de voorwaarden. Vyf ten honderd vry geld zonder korting voor die, in baaren Gelde, penningen aan den Lande ſchooten; en zouden deeze Schuldbrieven binnen vyf Jaaren naa den Vrede worden afgelost; vier ten honderd voor hun, die de helft in Obligatien ter Generaliteit gaven; in twee en veertig Jaaren zouden deeze by uitlooting weder inkomen. De Houders der Schuldbrieven tegen vyf ten honderd, werd boven dien nog het voorregt gegund om dezelve, naa verloop van twee jaaren, te verwiſſelen in Lyfrenten, vry van alle belasting, ten rente van tien ten honderd op

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D bl. 247.

op één, van acht en honderd op twee hoofden, zonder onderscheid van jaaren (*).

LXXVIII. BOEK.

1794.

By de aanmadering der *Fransche* Legermagt, vergezeld van de uitgeweekene *Bataaven*, in den voorleden Jaare, ontbrak het niet aan sterke Aankondigingen van eenen en anderen aart, hier te Lande verspreid. Thans kwam 'er een, onder den Tytel van *Missive van het Geheim Committé van Algemeen Welzyn in Frankryk aan de Regenten in de Vereenigde Nederlanden*; alle de voorgaande in scherpheid van verwytende taal, en hevigheid van bedreiging, verre overtreffende, den vyfden van Oogstmaand gedagtekend. —— „ Daar het den „ Hemel behaagt om eindelyk de gerechtige zaak der Volken te doen zegen„ praalen — daar de opgaande Zon der „ Vryheid zich voor ons aan de kimmen „ begint te vertoonen — daar de over„ winnende Legers der *Franschen* gereed „ staan om op ons Grondgebied te trek„ ken, of zich daar op reeds bevinden — „ en daar eindelyk het zeker is, dat eene „ Revolutie onvermydelyk zyn zal, gewis „ gebeuren zal, welke tegenkantingen „ men ook nog in het werk zal trachten „ te stellen — zo willen wy hier dat zyn „ om U en Uwe Mede-Regenten, by „ deezen op het ernstigste te vermanen, „ om de zaak des Geweldenaars, dien ver„ agtlyken WILLEM DE V, te laaten vaa„ ren, als ook die van zyne bloeddors„ tige

Brief uit *Frankryk* aan de Regenten in de *Vereenigde Nederlanden*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1303—1306.

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ tige en wraakzugtige Vrouwe, van zyne
„ door opgeblaazen trots verblinde Zoo-
„ nen, en van zynen nog snooderen An-
„ hang den verfoeilyken VAN DE SPIE-
„ GEL, en den schynheiligen dengnist
„ VAN ALPHEN. Wy bezweeren U om
„ Uzelve te redden, U en de Uwen in
„ geen onherstelbaaren poel van rampen
„ te storten; maar, in deeze laatste oogen-
„ blikken van uw Bewind, waar in uw
„ gedrag naauwkeurig nagegaan zal wor-
„ den, blyken te geeven, dat gy meer
„ bedroogen dan kwaadwillig geweest zyt.
„ „ Bezef toch eens, wat gy gedaan
„ „ hebt. — Door *Pruisische* magt in
„ „ het bewind gedrongen, of daar in be-
„ „ vestigd, hebt gy 's Lands Gelden aan
„ „ vreemde Mogenheden, voor het plee-
„ „ gen van openbaar gewelt, laaten ver-
„ „ spillen — uwe Medeburgers, door
„ „ Belasting en Geldleening doen uit-
„ „ plunderen — aan den welvaard der
„ „ Ingezetenen nimmer gedagt — alles
„ „ laaten kwynen — de hand geboden
„ „ tot het meer en meer doen veragteren
„ „ der zaaken van de *West* en *Oost-In-*
„ „ *dische* Maatschappyen — het Bloed —
„ „ het kostbaare Bloed der Ingezete-
„ „ nen — uwe Medeburgers — nut-
„ „ loos in eenen, tegen de Regten der
„ „ Menschheid, op den wille van eenen
„ „ Dwingeland, ondernomen Oorlog —
„ „ doen stroomen — en waar toe dit
„ „ alles anders dan om in uwe Geslach-
„ „ ten de Regeering te behouden of over

„ „ te

„ te brengen? Hier aan moest het be- LXXVIII.
„ lang der ingezetenen opgeofferd, de BOEK.
„ zogenaamde Middelſtand uitgeſchud ——
„ en de Behoeftigen tot de diepſte ar- 1794.
„ moede vernederd worden.""

„ Ziet daar een gedeelte uwer ſchan-
„ daale. Beeft op de overweeging van
„ dezelve; en zo gy niet, van nu af aan,
„ medewerkt tot het ſtremmen van meer-
„ der Geldverkwistingen — het te keer
„ gaan van meerdere rampen en elen-
„ den — ja, zo gy niet de hand biedt
„ aan al wat tot bevordering van het heil
„ uwer braave, doch veel al misleide
„ Landgenooten noodig zy, zyt dan ver-
„ zekerd, dat ook het Wraakzwaard der
„ Geregtigheid U op het Schavot ver-
„ wagt.

„ Spant dan ook uwe vermogens in,
„ om uwe Mederegenten hunne gewigtige
„ pligt, voor al in dit uiterst oogenblik,
„ te doen gevoelen —— Spreekt zelvs
„ in de Raadzaalen, voor een mishan-
„ deld, bedroogen en vertrapt Volk ——
„ gevoelt dat gy Mensch zyt — en zyn
„ uwe poogingen te vergeefsch, begeeft
„ U dan met luister en waardigheid on-
„ der den kring uwer Medeburgeren te
„ rug — erkent in het openbaar uw voor-
„ maalig ſchandelyk gedrag, en wy hon-
„ den ons verzekerd, dat men U met
„ blydſchap zal ontvangen, en het voorig
„ aangedaan ongelyk vergeeten.

„ Denkt niet dat men U bevreesd zoekt
„ te maaken. Neen, wy moeten U het

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ nog eens herhaalen; de *Omkeering van*
„ *zaaken moet en zal voorzeker* gebeuren —
„ het is alleen gevoel van Menschlykheid,
„ die ons tot deeze laatſte Raadgeeving,
„ tot deezen uiterſten ſtap, noopt. Uwe
„ rampzalige Vrouwen, Kinderen, Ouders
„ en Naastbeſtaanden, die gy, anders
„ handelende, ten ſlachtoffer uwer gruwel-
„ daaden maakt, en die eenmaal, — ver-
„ ſchriklyk denkbeeld! — tegen U getui-
„ gen zullen; deeze zyn het, die ons het
„ hart doen bloeden, en ons eene laatſte
„ pooging hebben doen in 't werk ſtellen
„ om U en de Uwen te behouden.

„ Laat af dan om in verdere booshe-
„ den voort te gaan. Vreest een vergramd
„ Volk; maar nog veel meer HEM, die
„ U geene zending gegeeven heeft, om
„ uw gelyken te verdrukken. Vernedert
„ U voor de Godlyke Barmhartigheid,
„ en ſmeekt die hartgrondig om Genade
„ en geen Regt."

Naamloos mogt dit Geſchrift heeten als alleen onderſchreeven *Het Geheim Committé van Algemeen Welzyn*. Plaatstekening werd 'er desgelyks niet anders in gevonden dan *In onze Vergadering*. De toenmaalige Regenten ontvingen niet alleen dien bedreigenden Brief; maar werd dezelve ook t'huis gezonden aan de afgezette Regenten by de Omwenteling des Jaars MDCCLXXXVII, met dit Naaſchrift. „ Wy voelen ons
„ gedrongen deezen Brief, ook te uwer
„ kennisſe te brengen, op dat, ingeval
„ uwe gewelddaadige Opvolgers denzelven

„ zog-

„ zogten geheim te houden, die door U LXXVIII
„ als dan alom mogt worden gecommu- BOEK.
„ niceerd, waar dezelve van nut zou kun- ——
„ nen weezen (*). 1794.

De gewoone jaarlykſche Dank- en Bede dag was in den Lande uitgeſchreeven geworden en gevierd (†). De onverwagte wisſeling van den Krygskans, het nypen van den nieuw opkomenden nood, deedt Staaten van *Holland* tot het Beſluit komen om andermaal een Bededag uit te ſchryven, bepaald voor dat Gewest ingerigt, waar van anders de Vaderlandſche Geſchiedenis zeldzaam een voorbeeld opleevert. Wy mogen niet nalaaten dezelve plaats te geeven: dewyl zy niet alleen geſchikt is om der Naakomelingſchap een denkbeeld van den Godsdienſtigen denktrant des toenmaaligen Landbeſtuurs te geeven; maar tevens ten blyke ſtrekt, hoe zeer de beklemdheid der gemoederen was toegenomen, in vergelyking van de taal, in den aanvange des Jaars, tot de Ingezetenen van den Lande in 't algemeen, en ook tot die van *Holland* gevoerd. Uitſchryving van een tweede Dank- en Bededag in *Holland*.

„ Wanneer," luidt de Uitſchryving, „ in het begin des voorleeden Jaars deeze „ Staat, door den onregtvaardigen aanval „ des Vyands, in zeer gevaarlyke omſtan„ digheden was gebragt, oordeelden wy, „ dat het een der eerſte pligten van Chris„ ten-Overheden was, zich, met alle de

„ In-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 249.
(†) Zie hier boven bl. 5.

DEEL. „ Ingezetenen des Lands, te wenden tot
„ den Almagtigen Regeerder der Wereld,
„ en HEM, die de lotgevallen der Volken
1794. „ in zyne handen heeft, ootmoedig om
„ byſtand en redding uit den nood aan
„ te roepen. Wy hebben, ten dien einde,
„ by onze Aanſchryving van den dertien-
„ den February MDCCXCIII, de noodige
„ orders geſteld op het houden der Bede-
„ ſtonden om de veertien dagen.

„ De verandering ten goede, door een
„ voor het menschlyk doorzigt onbevatte-
„ lyk, doch aanbiddelyk Beſtuur, gaf ons
„ reeds op den vyfden April daar aan vol-
„ gende, aanleiding tot eene plegtige
„ Dankzegging voor deeze aanvanglyke
„ Redding; en de verdere genadige af-
„ wending van het gevaar deedt ons den
„ zevenden Augustus van dat zelfde Jaar
„ beſluiten tot een plegtig danken, en
„ om tevens de Veertiendaagſche Bede-
„ ſtonden te bepaalen op Maandelykſche.

„ Dan, aangezien de nood van het Va-
„ derland wederom zeer dringende is ge-
„ worden, en de Vyand niet alleen onze
„ Grenzen is genaderd, maar dezelve reeds
„ geweldig heeft aangetast, zyn de be-
„ weegredenen niet minder dan in het
„ eerstgemelde tydſtip, om alle waare Va-
„ derlanders, die het vrymagtige Beſtuur
„ der Godlyke Voorzienigheid eerbiedi-
„ gen, op te roepen, om, by het klim-
„ men der gevaaren, hunne Gebeden en
„ Smeekingen, met verdubbeling van oot-
„ moed en ernst op te zenden; en daar

„ de

„ de Gemeenſchaplyke Godsdienſtoefe- LXXVIII.
„ ning, (dat dierbaar voorregt, 't welk BOEK.
„ wy nog ongeſtoord mogen genieten,) 1794.
„ byzonder geſchikt is tot het opwekken
„ en verſterken van die indrukken en ge-
„ voelens, welke in zodanige omſtandig-
„ heden betamelyk zyn: zo is het de ern-
„ ſtige overweeging van de geſteldheid
„ der zaaken deezes Lands, welke ons
„ heeft doen beſluiten, om, (onveran-
„ derd de gewoone Bedeſtonden, welke
„ maandlyks zullen blyven gehouden wor-
„ den,) eenen byzonderen *Bededag in*
„ *deeze Provincie* uit te ſchryven, tegen
„ den tienden van Augustus om ten zelf-
„ den dage in alle Kerken plegtig byeen
„ te komen, ten einde wy, met vereenig-
„ de harten, ons voor de Godlyke Ma-
„ jeſteit veroodmoedigen, en onder eene
„ opregte belydenis onzer zonden, met
„ een waar voorneemen van beterſchap
„ des leevens, de vergeeving van onzer
„ alle verkeerdheden afſmeeken, om de
„ verdienſten van onzen Heer en Zalig-
„ maaker; ons Vaderland met de dier-
„ baare belangen van 't zelve aan zyne
„ magtige beſcherming opdraagen, en over
„ de Wapenen van den Staat, met die van
„ deszelfs Bondgenooten, mitsgaders over
„ alle middelen, die tot verdeediging des
„ Vaderlands worden aangewend, zynen
„ Godlyken Zegen biddende in te roepen.
„ Dat wy in onze Gebeden ook gedag-
„ tig zyn aan 's Lands Overheden, die in
„ dit kommerlyk tydsgewricht, in het be-

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ ſtuur der zaaken zyn geſteld, op dat
„ de geest der Wysheid en bedaarde
„ Kloekmoedigheid haar voorlichte, en
„ haare maatregelen tot welzyn van den
„ Staat onophoudelyk beſtuuren!

„ Dat zyne Doorlugtige Hoogheid,
„ *Nederlands* Erfſtadhouder, in de uitoef-
„ fening zyner onderſcheidene Waardig-
„ heden, eene dubbele maate van Godlyke
„ Ondersteuning moge genieten, dat des-
„ zelfs beide Zoonen, welke, gedurende
„ de deezen Oorlog zo veel blyken van
„ liefde tot het Vaderland gegeeven heb-
„ ben, met aan de ſpitze des Legers hun
„ leeven te waagen, onder de overdek-
„ kende hand des Almagtigen mogen be-
„ veiligd zyn, en dat het ganſche Erf-
„ ſtadhouderlyke Huis, tot in het laatſte
„ Naageſlacht, een Zegen voor *Nederland*
„ moge zyn!

„ Dat ook onze Krygsmagt geſterkt
„ moge worden, om, met aanhoudenden
„ moed en dapperheid, de Wapenen te-
„ gen den Vyand te gebruiken, en in de
„ grootſte gevaaren, den GOD der Heir-
„ ſchaaren te ſtellen als haar Schild en
„ Vertrouwen!

„ Dat zy, die in eenigen opzigte de
„ rampen en het ſmartlyke van den Oor-
„ log reeds in hunne Perſoonen en Goe-
„ deren hebben ondervonden, vertroosting
„ mogen ontvangen van dien GOD, die
„ des ontvermens altyd gedagtig is!

„ En, naardien men niet mag nalaaten
„ het op te merken als een der regtvaar-

„ dige

„ dige redenen, waarom God eene Na- LXXVIII.
„ tie kan ſtraffen, met dezelve te beroo- BOEK.
„ ven van de Voorregten, die zyne milde
„ Goedheid haar geſchonken heeft, wan- 1794.
„ neer een Volk, in plaats van die Voor-
„ regten dankbaar te erkennen, en om
„ liefde en eensgezindheid, tot malkanders
„ waare welzyn aan te wenden, in tegen-
„ deel, dezelve Voorregten miskent, aan
„ elkanderen benyd, en door onderlinge
„ verdeeldheden, zich de zegeningen van
„ rust en veiligheid onwaardig maakt; zo
„ is het de pligt van allen, die den lief-
„ derykſten Godsdienst belyden, met de
„ daad af te leggen allen wrok, haat en
„ partyſchap, en als Broeders, als Leden
„ van het groot Huisgezin, het Gemee-
„ nebest, in welks behoud wy allen een
„ even groot belang hebben, de harten
„ en handen te vereenigen, en de ſchou-
„ ders te ſtellen onder het waggelend Ge-
„ bouw van den Staat, door deeze ver-
„ deeldheden zo jammerlyk ondermynd;
„ en met dit waarachtig voorneemen voor
„ GODS aangezigt verſchynende, mogen
„ wy daar toe de invloeden van zynen
„ Geest afbidden.

„ Wanneer wy den Zegen des Almag-
„ tigen over ons Land en Volk, over de
„ middelen tot beſcherming aangewend,
„ en om de bewaaring onzer Godsdienſti-
„ ge en Burgerlyke Voorregten ſmeeken,
„ en wanneer wy grond zullen hebben
„ om op de verhooring onzer Gebeden
„ te hoopen, dan behooren wy ook, in

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ afhangelykheid van Gods Zegen, de
„ middelen te gebruiken, die zo groot en
„ en zo menigvuldig zyn, als van eenig
„ Volk op den Aardbodem. —— Dat dan
„ alle de Ingezetenen meer en meer be-
„ zeffen mogen, wat zy verpligt zyn aan
„ het Vaderland en hun Nazaat, en
„ dat geene Opofferingen hun te groot
„ voorkomen, wanneer het aankomt op
„ de Verdeediging van de Vryheid en
„ Veiligheid onzer Perſoonen, onzer eer-
„ lyke Bezittingen, en dat deeze over-
„ weeging hun mogt aanſpooren, om
„ 's Lands Kasſen, door de voorige Oor-
„ logen en andere rampen, reeds deerlyk
„ verzwakt, en door deezen boven voor-
„ beeld kostbaaren Oorlog als uitgeput,
„ met hun vermogen te ondersteunen;
„ dat zy vooral mogen bedenken, dat
„ zonder Geldmiddelen het Land tegen
„ den Vyand niet kan verdeedigd worden,
„ en dat, zo de Vyand de gelegenheid
„ heeft, om, by gebrek van Verdeedi-
„ ging, verder door te dringen, en het
„ Land te overmeesteren, het dan weinig
„ baaten zal de handen voor 's Lands be-
„ noodigdheid geslooten te hebben (*).
„ Dat derhalven ons bidden ernstig en
„ hartlyk zy; maar ook ons waaken en
„ wer-

(*) Wy zullen *Holland* bepaald beschouwende, zien hoe groot de Geldbehoefte was, en, hoe, ten tyde deezer Bededags Afkondiging, de vierde Termyn van de tweemaal een honderdste Penning van *Slachtmaand* tot *Oogstmaand* vervroegd was.

„ werken onvermoeid en yverig zy; en LXXVII. BOEK.
„ wanneer deeze werkzaamheden op eene
„ den *Christen* betaamende wyze, worden
„ zamengevoegd, hebben wy grond van 1794.
„ vertrouwen, dat wy eens wederom God
„ zullen looven voor zyne menigvuldige
„ verlosſingen (*)."

In de andere Gewesten, als mede in de Generaliteits Landen, betradt men dit eigenſte voetſpoor, goeddeels de zelfde drangredenen en zelfs de eigenſte bewoordingen der *Hollandſche* Uitſchryving bezigende; meerendeels gepaard met eene verdubbeling der Bedeſtonden (†). In veele Steden werden de Kermisfeesten opgeſchort, en alles nam eene houding van Boetvaardigheid en Vernedering aan. Dit voorbeeld in andere Gewesten gevolgd.

De zamenwerking der Verbondene Mogenheden was de ſterkſte menschlyke ſteun, en die van *Engeland*, onder deeze de meestbeloovende. Twee Staatsdienaars des Hofs van *St. James*, SPENCER en GRENVILLE, begaven zich, benevens den Grifſier FAGEL, na het Hoofdkwartier des Prinſen VAN SAXEN-COBURG, om den toeſtand der zaaken op te neemen, en te beproeven wat 'er te hoopen was by deezen dreigenden tegenkeer. Veel gronds van vertrouwen op kragtdaadige medewerking van *Oostenryk*, deedt zich niet op; zy troffen dien Veldheer aan, ten tyde dat Nieuwe poogingen van *Engeland* by de Keizerlyken.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 975.
(†) Zie de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 957. 979. 1065. 1080. 1087. en 1103.

LXXVIII. BOEK. dat hy de dringende Oproeping deedt, welke wy vermeld hebben (*).

1794. Nieuw Tractaat van Onderſtand met den Keizer.

Beide deeze *Engelſche* Staatsleden reisden daar op, met allen ſpoed, na *Weenen*. De bedoelde uitwerking van het Tractaat met *Pruiſſen* bleef, gelyk wy in ons Geſchiedblad reeds boekten, agter (†), en hoe zeer 's Keizers Geldmiddelen tot het voortzetten des Oorlogs niet toereikten, hebben wy ook meermaalen aangeduid. Om egter diens byſtand te behouden, en waar het mogelyk te vermeerderen, ging *Engeland* met den Keizer eene Verbintenis van Onderſtand aan, hoofdzaaklyk hier op nederkomende — Dat, geduurende den tegenwoordigen en den volgenden Veldtocht, Onderſtand-gelden voor een Leger van honderd duizend Mannen worden toegeſtaan. — Dat men over de hoofdſom dier Onderſtand-gelden zou handelen, waar toe de Miniſters zyner *Groot-Brittanniſche* Majeſteit gevolmagtigd waren — Dat men zich te gelyk met de bykomende kosten zou belasten — Dat de Veroveringen, die men mogt maaken, ge-

(*) Zie hier boven bl. 119.

(†) Staande den voortgezetten en meer en meer benaauwenden Kryg werd de Zeecapitein de Baron VAN KINGEL gezonden om van den Opperbevelhebber der *Pruiſſiſche* Krygsmagt aan den *Rhyn* te vernemen, welke hulp men hier van den Koning, en welke vrugt van diens Guarantie in den Jaare 1787 te wagten hadt; deeze ſchreef wel brieven aan de Algemeene Staaten; doch, dewyl 'er niets van uitlekte, beloofde men zich van dien kant niets goeds. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 1181.

gemeen zouden zyn. — Dat de Aarts-hertog CAREL, zo hy het begeerde, met het Opperbevelhebberschap, bekleed zou kunnen worden. — Dat *Engeland* verpligt zou weezen, de Onderstand-gelden in de eerste plaats te betaalen, schoon daar van een derde gedeelte ten laste van *Holland* kwam. LXXVIII. BOEK. 1794.

Men bleef van de Keizerlyke zyde niet werkloos, in het Hoofdkwartier des Keizerlyken Legers, thans te *Fouron le Comte*, hieldt men te midden van Oogstmaand eene groote raadpleeging tusschen de Generaals en Ministers, de Generaal CORNWALLIS woonde dezelve by, de Generaal MACK was 'er reeds aangekomen. De spraak ging, dat de Generaal, Prins VAN SAXEN-COBURG, volgens zyn verzoek, het Leger zou verlaaten, en de Aartshertog CAREL het Opperbevel overneemen, aan wien tot byzondere Raadslieden zouden toegevoegd worden de Generaal CLAIRFAIT, BAILLEU en MACK (*). Veranderingen waar van zommigen zich veel goeds spelden, terwyl anderen dezelve voor geen gunstige teekenen hielden. Beraamingen in het Keizerlyk Leger.

By hulptoezeggingen en Tractaaten ten dien einde strekkende, liet *Engeland* het niet berusten. By dit nieuw opkomend en hoogstdreigend gevaar, daagde ook dadelyke bystand op. Te midden van Oogstmaand zag men, ter *Vlissingsche* reede, vyf *Engelsche* Fregatten verschynen, op een der- Nieuw hulp uit *Engeland* daagt op.

(*) *N. Nederl. Jaark.* 1794. bl. 1121.

LXXVIII. BOEK. 1794.

derzelven bevondt zich Mylord MULGRAVE, voorzien van de noodige lastbrieven om de verdere middelen, tot verdediging van de op nieuw benaauwde Republiek te helpen beraamen; met verzekering dat, binnen kort, eene aanmerkelyke versterking van Krygsvolk en Krygsbehoeften stondt te volgen. Omtrent gelyktydig zeilde te *Helvoetsluis* binnen een Konings Kotter, als mede een Transportschip, gelaaden met Geschut en Krygsbenoodigdheden voor het Leger des Hertogs VAN YORCK, gevolgd van drie Transportschepen, aan boord hebbende drie honderd en twee en zestig Soldaaten en honderd veertien Constapels. Kort daar op naderden omtrent dertig *Engelsche* Schepen met Krygsvolk de Haven van *Vlissingen* (*). Opbeurend was deeze hulpzending, in dit benarde tydsgewricht, schoon de moed daar uit geschept, veel grooter zou geweest hebben, hadt men op het Krygsbeleid en de Krygstugt by het *Engelsche* Krygsvolk meer vertrouwen kunnen stellen; dan die beide hoofdgebreken, waar over reeds lang en veel geklaagd was, bleeven stand houden.

Vaars opgeëischt.

In het Vertoog des Stadhouders by den nieuwen aanval der *Franschen* (†), als mede in de uitschryving des byzonderen bevolen Bededags (§), hoorden wy van het naderen onzer Grenzen en het geweldig aan-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1020. 1021. 1025.
(†) Zie hier boven bl. 110.
(§) Zie hier boven bl. 166.

aantasten derzelver door de *Franschen* ge- LXXVIII.
waagen, dit doelde zeker op de eerst aan- BOEK.
gevalle Veste van onzen Staat, *Sluis in* ——
Vlaanderen, welke natuurlyk, na dat *Oos-* 1794.
tenryks Vlaanderen voor de *Fransche* wa-
penen hadt moeten bukken, aan de beurt
lag. Reeds met den aanvang van Hooi-
maand vertoonden zich eenige *Franschen*
voor die welversterkte Grensstad. Wei-
nig dagen laater, op den negenden der
gezegde maand, verscheen een *Fransch*
Officier, met een Trompetter en twee
Ruiters, uit naam des Gezagvoerders over
dit beleg ALMAIN, Chef eener Brigade, om
de Stad op te eischen. Deeze Opeisching
was op den toon des zegepraals gestemd en
in den geest der Natie van welke dezelve
geschiedde. —— „ Myn Heer! de Divisie
„ der *Fransche* Armée onder uwe muu-
„ ren, moet u doen zien de meening van
„ de Republiek omtrent de Stad, waar over
„ gy het bevel voert. —— Ik maak my
„ een pligt om te handelen naar de grond-
„ beginzelen van Menschlykheid en Op-
„ regtheid, welke de Republikeinen be-
„ zielen, met U voor dogen te houden
„ het voorbeeld van *Yperen*, *Charleroi*,
„ *Oostende* met eens vereenigd, benevens
„ het roemend *Nieuwpoort*, de Nederlaag
„ der Keizerlyke Troepen, de overwin-
„ ningen van *Fleurus*, het neemen van
„ *Mons*, *Gent*, *Doornik*, *Brugge* enz. Al-
„ les moet U, om het heil des Lands
„ dat gy dient, doen besluiten, my de
„ Plaats, die gy commandeert, over te
„ gee-

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ geesten, en my Gyzelaars te zenden, „ om met hun over de voorwaarden te „ handelen, ter voorkoming van de ram„ pen, zo onvermydelyk aan de drift en „ den moed van de Republikeinen, die „ ik de eer heb te gebieden. — Ik wagt „ een beslisend en kort antwoord, en „ hoop, myn Heer de Commandant, dat „ gy niet aarzelen zult om te besluiten „ tot eene keuze, welke alleen de gewel„ dige middelen, die in myne handen „ zyn, en die ik niet zal wagten te ge„ bruiken, kan vermyden.

Hoe beantwoort

De Majoor Generaal H. W. VAN DER DUIN, Bevelhebber van *Sluis*, gaf dit kort, beslisend en weigerend antwoord. „ Myn Heer! de eer van eene Plaats, zo „ als *Sluis* is, te verdeedigen — het dap„ pere Garnisoen, dat ik commandeer, „ en het vertrouwen dat het in my heeft, „ moeten U myn antwoord doen begrypen!"

Sluis verdeedigd.

Woorden waren dit niet, van geene daaden gevolgd. De dappere VAN DER DUIN hadt eene welvoorziene Veste te verdeedigen, de Krygsbezetting bestondt uit ruim twee duizend man. De eerste aanval, 's daags naa de Opeisching, was wel heevig; maar van korten duur. De *Franschen* trokken dien eigen avond af na den kant van het daar liggend *Westkapelle* en *Brugge*. Prins FREDRIK VAN ORANJE, toen zyn Hoofdkwartier te *Oostburg* hebbende, vertoonde zich binnen *Sluis* tot bemoediging; en was volyverig in de Onderwaterzettingen, dat voornaame verdeedig-

middel, op te neemen. De Luitenant Admiraal VAN KINSBERGEN doorreisde *Staats Vlaanderen*; ten einde alles aan te wenden, wat kon dienen, om, ware het mogelyk, even als in den voorleden Jaare, den gedreigden inval af te weeren. 't Zy door het steeds wasend water der Inundatien belemmerd; 't zy uit gebrek aan genoegzaame magt om het beleg, op den aangevangen voet, voort te zetten, maakten de *Franschen*, tot het laatste der gemelde maand, weinig vorderingen. —— Dan begon het, wanneer de *Franschen*, op den zeven en twintigsten, naa eenen sterken wederstand, in 't geheele Land van *Cadsant* ingedrongen waren, en *Sluis* van alle hulp en toevoer afgesneeden was, op nieuw, met grooter hevigheid beschooten te worden; doch werd moedig verdeedigd. In twee bestormingen moesten de *Franschen*, met veel verlies, te rug wyken. LXXVIII. BOEK. —— 1794.

Hoogsthachlyk werd de toestand deezer gewelverdeedigde Veste, meer en meer van alle zyden door de *Franschen* benaauwd. Van de *Nieuwesluis* tot het *Haazengras* hadden de *Franschen* vier groote batteryen opgerigt, welke het Vaarwater aan de rechter zyde van den mond der *Schelde* zodanig bestreeken, dat de Schepen, die langs de *Wielingen* mogten komen, allen gevaar liepen van in de grond geboord te worden. Vrugtloos stoevende een Fregat derwaards om die batteryen te vernielen. —— Zeer verlangde de Bevelhebber Veel gewaagde uittocht om kundschap te geeven.

LXXVIII. BOEK. 1794.

aan Prins FREDRIK van de gesteldheid der zaaken kennis te geeven. Doch, onder het oog en het vuur des Vyands, dit te onderneemen, was eene daad van moed, en het wel slaagen een geluk. Beide badt hier plaats. 's Generaals Adjudant de Luitenant FEUGEN, en de Luitenant ter Zee JAN VAN DE VELDE, booden zich tot dit hachlyk bedryf aan, en 't zelve met een roeischuit te onderneemen. Een Burger van *Sluis*, Schipper PIETER VIS; met diens twee Zoonen, betoonden zich gereed om in dit stout bestaan te deelen. In diens klein Vaartuig getreeden, voeren zy, onder het schieten der vyanden voort, en kreegen geen letzel van noemenswaardig aanbelang: een der veelvuldig op hun afsnorrende kogels, raakte het vaartuig onder de roerpen. Zy bereikten een Oorlogsbrik voor *Sluis* liggende. Een opgeheischte Lantaarn strekte tot sein aan de Vesting van de behoudene aankomst dier stoutmoedigen, en werd dit door een opgelaaten vuurpyl beantwoord. VAN KINSBERGEN, dien wy te meermaalen gereed aantroffen in het beloonen van stoute en vaderlandlievende daaden, gaf zyn Degen den Luitenant VAN DE VELDE, en den Burger VIS zyn Zakhorologie ten geschenke (*).

Krygslist die den *Franschen* op

Dan de overgebragte kundschap hoe het in *Sluis* geschaapen stondt, kon deeze meer en meer benaauwde Veste geen onmid-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1024.

middelyke baat toebrengen. De manmoe LXXVIII.
dige verdeediging werd voortgezet, en nam BOEK.
de Generaal VAN DER DUIN een krygs- ——
list te baate, die den Belegeraaren op ver- 1794.
scheide hoiderden, zo aan Dooden, Ge veel Volk
kwetsten als Verdronkenen te staan kwam. te staan kwam.
Op die hoogte in de Stad, waar zich de
Magazynen bevonden, liet hy in den nagt,
drie groote hoopen takkebosschen, en
andere brandstoffen zamenbrengen en aan-
steeken; de Stad scheen in vuur en vlam
te staan; een geweldig schieten van de
wallen hieldt ondertusschen aan. Na eene
trapswyze vermindering hieldt dat schie-
ten in den naa-nagt op. Ondertusschen
was wel een en ander vuur geblusscht, ter-
wyl elders nieuwe van denzelfden aanleg
opblaakten. De Belegeraars schreeven
zulks toe aan de gloeiende Kogels en Bom-
ben by aanhoudenheid in de Stad gewor-
pen, en dagten die Veste tot het uiterste
van vernieling gebragt te hebben. Het
geweldig kanonvuur in den voornagt
gemaakt, hielden zy voor eene jongste
pooging, en geschikt om eenen aftogt te
dekken; deeze stelden zy vast niet alleen
uit het plotsling zwygen des Geschuts;
maar bovenal uit het zien der nedergelaa-
tene valbrugge. Dit zette hun aan om
bezit van de Stad te neemen, eer de ge-
weldig voortduurende brand alles verteerd
hadt. In de drift der vermeesteringe be-
gaven zich de *Fransschen*, in grooten getale,
na de doorwaadbaare plaatzen der Onder-
waterzettinge, en spoedden eene vermeend

LXXVIII. BOEK. 1794.

verlaatene Veste; doch digt genoeg gekomen om treffend begroet te worden, braakten de Kanonnen van de genaderde wallen ſchroot, vergezeld van een hagelbui ſnaphaankogels, zo dat zy met veel verlies zich genoodzaakt vonden af te trekken.

Sluis gaat by Verdrag over.

Hoe nadeelig voor de Belegeraaren deeze misleiding ook mogt weezen, hoe zeer eene doodlyke loopziekte veelen hunner ten grave ſleepte, zy zetten, met herhaald geweld, de belegering voort. Roodeloop en galkoorts heerschte desgelyks onder de Bezetting, in zo verre dat van de twee duizend man, want het vyandlyk vuur hadt 'er geen meer dan dertig doen ſneuvelen, ſlegts vyf honderd, op 't laatst, in ſtaat waren om dienst te doen. De ziekte greep eindelyk ook den Gouverneur aan. By het dreigen eener beſtorming der ſteeds door eene digter en digter genaderden Vyand, kwam de Gouverneur tot eene Daadiging, die den vyf en twintigſten van Oogstmaand, tuſschen VAN DER DUIN en de Diviſie-Generaal MOREAU geſlooten werd. Eene Daadiging, welke aan de Krygsbezetting, van wegen de dappere verdeediging, het uittrekken met Krygseere toeſtondt; doch dezelve tot krygsgevangenſchap verwees; 't welk ook het lot der herſtelde zieken zou weezen; dan de *Emigranten* werden van alle de voordeelen aan deeze Krygsgevangenen vergund, volſtrekt uitgeſlooten (*). Derzelver getal

(*) Men zie de Daadiging in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1165.

tal wordt op vyf honderd begroot. Welk een aantal in vergelyking van de geheele Bezetting!

LXXVIII BOEK.

1794.

Dan het is blykbaar, dat men van deezen zo hier, als in andere Vestingen, die voor beleg blootſtonden, gebruik maakte. „ De menschlykheid verbiedt ons," om hier de woorden eens Medegeſchiedboekers van dit opmerkelyk Jaar te gebruiken, „ te vermoeden, dat het oogmerk „ met zodanige ſchikkingen zou geweest „ zyn, deeze lieden aan eenen gewisſen „ dood over te leeveren, en zich, langs „ dien weg, van hun te ontſlaan. Alleen „ het vertrouwen op hunnen moed en „ hunne hardnekkigheid, en de begeerte „ om door hun het beleg langduuriger te „ maaken, des Vyands voortgangen te „ vertraagen, en op die wyze tyd te winnen, hebben zeker deeze ſchynbaare „ wreedheid in de oogen van Staat- en „ Krygskunde gebillykt (*)."

Bedenking wegens de uitſluiting der *Emigranten*.

Het gevangen Krygsvolk werd vervolgens na *Brugge* geleid, en de Zieken, waar onder de Gouverneur VAN DER DUIN, op meer dan honderd wagens derwaards gevoerd, met oogmerk om ze verder na *Duinkerken* te brengen. Schoon de Erfprins, wegens de Overgaave van *Sluis* den Algemeene Staaten berigt geevende, naa den lof des Bevelhebbers en der Bezettinge vermeld te hebben, „ van „ waar-

Geſteldheid der Stad by de overgave.

(*) C. ROGGE *Geſchiedenis der Omwenteling*, by J. ALLART bl. 35.

„ waarschynlyk gebrek aan Mond- en „ Krygsbehoeften," spreeke, heeft geen van beiden plaats gegreepen; immers getuigen de beste berigten, dat 'er, ten tyde der Belegeringe, noch by de Overgaave, gebrek aan Oorlogstuig of Leevensmiddelen geweest hebbe (*). In deeze eerst op onzen Staat verheerde Veste, vonden de Overmeesteraars honderd vyftig ſtukken Geſchut en tien duizend Geweeren. — Was het getal der Gesneuvelden zo gering gelyk wy vermeld hebben, de Stad zelve, inzonderheid de *Hoogſtraat* hadt veel geleden; en ondanks de *Fransſchen* dagelyks veele Hauwitzers, zomtyds tot vier honderd daags in de Veste geworpen hadden, en men het getal der Bomben op ruim honderd begrootte, waren de Kerken weinig en de Molens geheel niet beſchadigd.

Verſlag der ontruiming van *Cadſant*.

De ontruiming des Lands van *Cadſant*, welke *Sluis*, zo moedig verdeedigd, van hulpe verſtak, droeg hoofdzaaklyk zich in deezer voege toe. Reeds in het begin van Oogstmaand tasten de *Fransſchen* het Fort *Iſabelle*, aan den Zeedyk gelegen, met zulk eene overmagt aan, dat zy 't zelve, naa een half uur vegtens, ſtormenderhand veroverden. De Krygsbezetting week na *Philippine*, met agterlaating van eenige Krygsgevangenen. De post van *Turkyen*, een half uur van *Yſendyke*, was bezet door twee honderd man van Ny-

VEN-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794 bl. 1163. vergeleeken met bl. 1252.

VENLOO, wiens Regiment in den omtrek gelegerd lag. De Battery, voor die Legerplaats beſtond uit twee yzeren zesponders. Op twee andere Batteryen plaatſten zy, by mangel van ander Geſchut, op ieder één Veldſtuk. De Kruidkisten waren ieder ſlegts met vyftien ſchooten voorzien. Zy hadden niet meer dan acht Konſtapels van de Marine; deezen werden by de Kanonnen en de Veldſtukjes verdeeld. In de verdeediging deezer droevig verzorgde batteryen werden twee Konſtapels doodgeſchooten, en twee zeer zwaar gekwetst: zo dat 'er geen ſchot meer kon gedaan worden. De Battery werd zo lang verdeedigd door den Vaandrig GORDON, en nog een man in de Compagnie van den Collonel GORDON, tot dat aan zyne zyde een man door een Karteschkogel ſneefde.

LXXVII. BOEK. 1794.

Het wel ſchielyk zwygen der Battery, die, uit mangel van Krygsvoorraad, ſchoon 'er niets anders ware bygekomen, ſtom geworden zou weezen, verſtoutte de *Franſchen* om door te dringen. Tachtig man ter hulpe toegeyld, betekenden niets tegen eenen ſtaag vermenigvuldigenden Vyand, van al het noodige voorzien. De *Franſche* Jaagers, waren met honderden, de geheele linie langs, tot aan den oever van het water der linie doorgedrongen, en zaten in een grep, door een klein dykje gedekt. Eenigen tyd hieldt men de *Franſchen* op; doch welhaast waren zy over het water aan de zyde waar zich de Capitein VIRIEUX bevondt, in eene Battery, doch die zo

LXXVIII. BOEK. 1794.

min als verſcheide Batteryen in dat gedeelte der linie, van Geſchut voorzien was. Hy werd krygsgevangen, of ſneuvelde, naa eene vrugtlooze verdeediging.

De Ruitery der *Franſchen* drong, op de ſmalſte en ondiepſte plaatzen door. Dit maakte het langer ſtaande houden onmogelyk. De Luitenant-Collonel VAN HEMERT, deedt het Staaten Krygsvolk een ſtand neemen, om van *Tzendyke* door den Vyand niet te worden afgeſneeden; doch de doorgetrokke *Franſchen* maakten het daar ook gevaarlyk. Dit deedt gemelde Collonel met de Capiteins beſluiten om op *Tzendyke* te wyken: geene mogelykheid was 'er om der aanrukkende overmagt, zonder Geſchut, wederſtand te bieden; 't geen zy hadden, en by mangel van Artilleristen en Krygsvoorraad niet konden gebruiken, moesten zy, geen wagens of paarden tot vervoering hebbende, nevens andere goederen, den overweldigenden Vyand agterlaaten.

Door de *Franſchen* ſteeds vervolgd, bereikten zy *Tzendyke*, verdeelden zich op de wallen, en begonnen op nieuw te vuuren; doch *Tzendyke* was geheel buiten ſtaat van verdeediging, en hadt, aan den kant des aanvals niet meer dan één Yzeren Stuk Geſchuts; de Gragten konden, op verſcheide plaatzen, doorwaad worden. Dit baarde het beſluit om te wyken naa den Capitaalen Dam, waar zy het Bataillon *Oranje Stad en Lande* meenden te zullen vinden; doch dit was, op hoogen last, na *Philippine* te

rug

rug getrokken: egter bleef het besluit om langs dien kant op *Philippine* te wyken. By looting viel het op Capitein NYVENHEIM om dien aftocht, met vyftig man, te dekken. Te middernagt toogen zy ter Landpoort uit. Eene donkere lugt, vergezeld van zwaaren regen, begunstigde dien aftocht. Naa een uur trekkens bereikten zy den Capitaalen Dam, tot hun geluk nog niet door de *Franschen* bezet, in welk geval zy zich geheel afgesneeden zouden bevonden hebben, en genoodzaakt, om, wilden zy zich niet krygsgevangen geeven, 'er met geweld door te slaan, dit laatste was hun besluit. Dan, den weg open vindende, zetten zy den tocht op *Philippine* voort, en trokken vervolgens, naar bekomen last, op *Axel*. Op die wyze redde zich dit gedeelte der Bezettinge van *Cadsant*. De Luitenant R. GORDON, met vyftig man, na de *Magdalene Polder* afgezonden, hadt zich op *Vlissingen* weeten te redden. In de uure der ontruiminge van *Cadsant* veronderstelde men dat nog vyftig man, onder den Luitenant-Collonel VAN DEN ZANDHEUVEL op eene post een half uur van *Sluis* liggende, geplaatst, op die toen nog onverheerde Veste geweeken was (*).

LEKVIII. BOEK. 1794.

Daar wy, naa de vermeestering van het Land van *Cadsant* en *Sluis*, de *Franschen* als gereed zien om in deeze Republiek in te dringen, zal niemand het onge-

Voorschrift den *Franschen* gegeeven,

(*) *N. Nederh. Jaarb.* 1794. bl. 1818—1823.

LXXVIII. BOEK. 1794. wegens de wyze op welke zy in overwonnen plaatzen te handelen hadden

gepast: doordien, dat wy hun bekend maken met een ſtuk niet ongelyk in aart met den Last den *Franſchen* Generaals, in den voorleden Jaare gegeeven, wegens de wyze, hoe zy, in *Holland* komende, moesten handelen (*). Schoon hetzelve den twee en twintigſten van Zomermaand te *Ryſſel* was vastgeſteld, en naa het overgaan van *Ypren* werd afgevaardigd, ſchoon het voor alle de overwonne Plaatzen in *Belgie* geſchikt was, en regtſtreeks betrekking hadt op het overwonne *Vlaanderen*, ſtrekte het ten rigtſnoer van alle volgende ſchikkingen op de overmeesterde plaatzen in de Landen der Generaliteit.

Naa het gewoone Opſchrift dier Stukken VRYHEID, GELYKHEID, BROEDERSCHAP, OF DE DOOD, was het in de volgende bewoordingen en XII Artykelen begreepen. „ De Vertegenwoordigers des „ Volks RICHAUD en CHOUDIEU, gezonden by het Leger van het *Noorden*, „ overweegende, dat de *Franſche* Republiek in den tyd, dat zy aan alle de „ Inwoonders der overwonne Landen hunne rust, zekerheid en eigendommen beſchermt, niet te min maatregelen moet „ neemen, om alle onderneemingen voor „ te komen, die in dezelve Landen tegen „ haare belangen zouden worden geſmeed, „ bepaalen — I. Alle Inwoonders der „ overwonnen Landen in *Belgie* zyn onder beſcherming der *Franſche* Republiek,

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 415.

„ bliek, op voorwaarde nogthans, dat zy LXXVIII.
„ noch regtstreeks, noch zydelings, de BOEK.
„ wapenen der Verbondene Mogenheden ——
„ zullen bevoordeelen. —— II. Allen, die 1794.
„ overtuigd zullen zyn gemeenschap te
„ houden met den Vyand, als mede van
„ eenige daad, complot of gesprekken,
„ strydig met de zekerheid van het *Fran-*
„ *sche* Volk, zullen voor de Revolutio-
„ naire Regtbanken van *Frankryk* gebragt
„ en aldaar, volgens de Wetten, gevon-
„ nisd worden. —— III. Alle Persoonen,
„ uit kragt der Wetten van de *Fransche*
„ Republiek, uit *Frankryk* gebannen, en
„ zich in de overwonne Landen bevin-
„ dende, zullen binnen vier en twintig
„ uuren, na deeze Afkondiging, dezelve
„ moeten verlaaten op straffe van als
„ *Fransche Emigranten* te zullen worden
„ behandeld. — IV. Alle Militaire Com-
„ mandanten worden belast de strengste
„ maatregels te neemen tot behoud der
„ publieke rust in de overwonne Steden,
„ en om te beletten, dat, onder geen voor-
„ wendzel, van welk eenen aart ook,
„ eenige geweldenaryen worden gepleegd
„ tegen de Zekerheid en Eigendom der
„ Inwooneren: terwyl zy daar en boven
„ zullen zorgen, dat de Vryheid van den
„ Godsdienst worde geëerbiedigd. — V.
„ De Magistraaten der Steden en der over-
„ wonnen Gemeenten zyn gehouden, on-
„ der hunne verantwoordelykheid en bin-
„ nen den bepaalden tyd, te gehoorzaa-
„ men aan de Requisitien of Opeischin-

„ gen,

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ gen, welke voor den dienst der Repu-
„ bliek door de Oorlogs-commisfarisfen
„ zullen worden gedaan; de ongehoor-
„ zaamen zullen als Vyanden van de Re-
„ publiek worden behandeld. — VI. De
„ Magiſtraaten, welke overtuigd worden
„ van eenig Oproer verwekt of begun-
„ ſtigd te hebben, het zy in het open-
„ baar, of in het geheim, of ook met
„ Geſprekken tegen de *Franſche* Omwen-
„ teling, zullen voor de Revolutionaire
„ Regtbanken van *Frankryk* gebragt, en
„ als Vyanden van het *Franſche* Volk ge-
„ vonnisd worden. — VII. De Politie
„ der overwonnen Landen zal uitgeoefend
„ worden door de Militaire Commandan-
„ ten, tot dat daar omtrent anders geor-
„ donneerd zy, zullende dezelve naauw-
„ keurig toezigt neemen, om alle Com-
„ plotten te verydelen, en de kwaade in-
„ zigten der Vyanden van de Republiek
„ te voorkomen; en verder waaken, dat
„ 'er van den kant der Inwoonderen geene
„ publieke of byzondere Zamenrottingen
„ voorvallen, en de Militaire magt ge-
„ bruiken om dezelve uit een te dryven. —
„ VIII. De Inwoonders der overwonnen
„ Landen zullen hunne wapenen overlee-
„ veren in handen der Militaire Comman-
„ danten binnen vier en twintig uuren
„ naa deeze Afkondiging; en zy, die
„ overtuigd worden dezelve verborgen te
„ hebben, zullen voor de Militaire Com-
„ misſie gebragt en met den dood geſtraft
„ worden. — IX. De Aſſignaaten zullen
„ in

„ in alle publieke Kasſen worden aange- LXXVIII.
„ nomen, gelyk ook in den Koophandel; BOEK.
„ terwyl de geenen, die dezelve weigeren
„ te ontvangen, in wancrediet brengen, 1794.
„ vervalſchen of valſche in wandeling
„ brengen, voor de Revolutionaire Regt-
„ bank van *Pais de Calais* zullen gebragt
„ en volgens de daar op geſtelde Wetten
„ der Republiek geſtraft worden. —
„ X. Om voor te komen, dat de kwaad-
„ willigen den Prys der Koopmanſchap-
„ pen en Voortbrengzelen des Lands, we-
„ gens het invoeren der Aſſignaaten, niet
„ zouden vermeerderen, zal het Maximum
„ voor de Stad *Ryſſel* vastgeſteld, in alle
„ de overwonnen Landen van *West-Vlaan-*
„ *deren* worden gevolgd. — XI. Alle
„ Impoſten en andere Geregtigheden, in
„ de overwonnen Landen ingeſteld, en
„ onder welke benaamingen die ook mo-
„ gen beſtaan, zullen blyven voortduu-
„ ren, en ontvangen worden ten profyte
„ van de Republiek. — XII. De Sol-
„ daaten der Republiek zullen de naauw-
„ keurigſte Krygstugt onderhouden; zy
„ zullen door hun gedrag de Lasteringen
„ der Vyanden van de Revolutie vernieti-
„ gen: zullende de Hoofden der Corpſen
„ en de Generaals gehouden zyn voor de
„ Militaire Regtbanken te doen brengen alle
„ de geenen, die ongeregeldheden zullen
„ pleegen, welke zouden kunnen ſtrekken
„ om zamenzweeringen te bevorderen (*)."

Pr-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1128.

LXXVIII. BOEK.

1794.

Het Staaten Leger wykt na de *Langestraat.*

PICHEGRU, dien wy zegepralend in *Brussel* gelaaten hebben (*), stelde zich niet minder voor, dan *Staats Braband* te vermeesteren, en voor zyne zegevierende wapenen, ware het mogelyk, alle *Vereenigde Gewesten* te doen bukken. Het staag wykend *Staatsche* Leger hieldt eerst stand te *Breda*, en betrok de Erfprins daar zyn Hoofdkwartier, de Erfstadhouder deedt eene korte reize derwaards. Ook was het verblyf des Hoofdkwartiers daar ter Stede van geenen langen duur. De Erfprins sloeg zich met het Krygsvolk van den Staat te *Raamsdonk* in de *Langestraat* neder, om dat gedeelte der Generaliteits Landen te verdedigen en de Grenzen van *Holland* te dekken. ——

Stand des *Engelschen* Legers.

De Hertog van YORCK, had zich met de *Engelschen*, in de Heerlykheid *Boxtel* en op de *Nistelrodsche Heide*, nedergeslagen, om *'s Hertogenbosch* te verdedigen tegen den Vyand, dien men zich verbeeldde, het voornaamlyk op *Breda* gemunt te hebben.

Vrees voor 't beleg te *Breda.*

De vrees voor beleg deedt de Stadsregeering en derzelver Ministers laatstgemelde Stad ruimen: dit liet dezelve zonder eenig Burgerlyk Beheer. De Generaal Majoor en Majoor Commandant dier Stad en Krygsbezetting VAN GEUSAU, stelde, ter voorkoming van Regeeringloosheid, eene Militaire Commissie aan, die dagelyks ten gestelden tyde, op het Stadhuis zou verga-

ga-

(*) Zie hier boven bl. 102.

geleden, op alles de vereischte Orders stellen, de voorkomende bezwaaren der Burgeren en Ingezetenen aan te hooren, en daar op maatregelen neemen, zo als zy in billykheid, de daadlyke gesteldheid van tyden en zaaken in overweeging genomen zynde, nuttig en mogelyk oordeelde. LXXVIII. BOEK. 1794

Het waren de Regeeringsleden en andere Perſoonen van aanzien alleen niet, die zich ter Veste uit begeeven hadden; maar ook telde men onder die Verlaatene Bakkers, Vleeschhouwers, Spekſlaagers, Jenever- en Brandewyn-verkoopers, Winkeliers in Eetwaaren, en andere onmisbaare noodwendigheden. Een bedryf, 't welk de Ingezetenen aan ſchaarschheid, gebrek en veele ongelegenheden daadlyk bloot ſtelde. Dewyl zy zulks gedaan hadden in weerwil des uitgedrukten bevels van den Heere VAN GRUSEAU, gelaatte de Militaire Commisſie, op den laatſten dag van Oogstmaand, allen, die zich, zonder verlof, hadden weggemaakt, ten ſpoedigſten weder te keeren, hunne verlaatene huizen te betrekken, en hunne neeringen te hervatten, of ten minſten zorg te dragen, dat dezelve aldaar, in hunnen naam en voor hunne rekening, door anderen behoorelyk werden waargenomen. Wie, ten deezen aanzien, in gebreke bleeven, werd aangezegd, dat, na verloop der eerſte drie volgende dagen, hunne Huizen, met de zich daar in bevindende goederen, in beſlag zouden genomen, en als verlaatene aangemerkt, onder publieke beheeringe geſteld Eene Militaire Commisſie regeert die Stad.

LXXVIII. BOEK. 1794. ſteld worden: terwyl men, ten opzigte van hunne Perſoonen, voorts zodanige maatregels zou neemen, als raadzaam werden geoordeeld. Zulks ging vergezeld van een ſcherp verbod tegen verdere uitwykingen.

Dit zelfde Krygsbewind, de gebrekkige volbrenging, of het volſtrekt naalaaten, opgemerkt hebbende van een Bevel door de nog aanweezig zynde Burgerlyke Overheid der Stad gegeeven, wegens het aanſchaffen van de noodige leevensbehoeftens, voor eenen bepaalden tyd, 't welk ten gevolge hadt, gebrek en ſchaarschheid van onderſcheidene niet misbaare leevensnoodwendigheden, van welk de winkels zelve ſlegts een zeer maatigen voorraad hadden. Een toeſtand, welke ingeval van Beleg, of langduurige Inſluiting, de akeligſte en nadeeligſte gevolgen aan Stad en Ingezetenen dreigde. —— Om dit té voorkomen, vernieuwde het Krygsbewind, op goedvinden des Bevelhebbers VAN GEUSEAU, het voorig bevel der Stadsregeering, de Burgers en Ingezetenen gelastende om zich van de noodige leevensmiddelen, ten minſten voor twee maanden, naa den dag der aankondiginge, den achttienden van Herfstmaand, te voorzien, en wel voornaamlyk van Graanen, Aardappelen, Tuinvrugten, Spek, Boter, drooge Waaren en andere onmisbaare behoeftens. Tot het bekomen daar van zouden zy voortvaaren, met allen gemak toe te brengen, door den toevoer na de Stad op alle mo-

mogelyke wyzen te bevorderen. De nalaatigen in dit stuk zouden, in het gemelde onverhoopte geval, het aan zich zelven te wyten hebben, wanneer zy zich aan honger en elende vonden blootgesteld, zonder middel van redding uit dien nood. — Dit hadt het bedoelde gevolg (*).

LXXVIII. BOEK. — 1794.

In de nabuurschap van *Breda* vielen schermutzelingen voor. De onderwaterzettingen, die in den aanvange slegt werkten, slaagden eerlang beter. Het naderen der *Franschen*, nu eens in meerderen, dan in minderen getale, hieldt de Krygsbezetting en Burgers in onzekerheid wat 'er van een daadlyk beleg worden zou. De Dorpen in de ommestreeken leden veel, by beurtwisseling in de magt der *Franschen*.

Na *Tilburg* getrokken vestigden de *Franschen* daar hun Hoofdkwartier. De *Fransche* Generaal hieldt by den Burger PIETER VREDE den zevenden van Herfstmaand het middagmaal. De Generaal voerde daar de *Fransche* Constitutie in; gelastte alle Inwoonders van het Platteland, in den ganschen omtrek de Schietgeweeeren na *Tilburg* te brengen; ten zelfden tyde te verstaan geevende, dat alle de schaden, die de *Franschen* aan Veld- en Boomvrugten mogten veroorzaakt hebben, zouden vergoed worden.

PICHEGRU hadt het oog op de vermeestering van *'s Hertogenbosch* geslaagen, als hem een gereeden toegang tot de Vereenig-

De *Engelschen* van *Boxtel* verdreeven.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1235 en 1242.

LXXVII. BOEK. 1794.

nigde Gewesten openden. Om dit plan te volvoeren, moesten de *Engelschen* van de dekking der Stad verwyderd en naar *Boxtel* verdreeven worden. Dit werd ondernomen, en uitgevoerd. De Brigade van den Generaal DAENDELS hadt hier in veel deels, en schoon de Hertog VAN YORCK nog eene poging aanwendde om die reeds verlorene post te herwinnen, noodzaakte de talrykheid den *Franschen* hem te wyken, en zich aan gene zyde van de *Maas* by *Grave* neder te slaan. Een aanmerkelyk verlies aan Krygsgevangenen leeden de *Engelschen*, by het innemen van *Boxtel* en dit afstrekken, van de zyde der *Franschen* op vyftien honderd Man en acht stukken Geschut begroot. Het verlies aan dooden werdt als niet aanmerkelyk opgegeeven: en hebbe men zich des niet te verwonderen: dewyl het tot geen geregeld treffen kwam.

's Hertogenbosch niet genoegzaam in staat van verdeediging.

Het leedt na geen twyfel of de voortrukkende *Franschen* hadden het op de vermeestering van *'s Hertogenbosch* gemunt. De Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL was 'er Bevelhebber; doch hadt er verdeediging eene zwakke Bezetting, op verre na niet toereikende om alle posten, naar eisch te bewaaken; ook was in de bezorging van den noodigen voorraad, niet naar behooren voorzien, en hadt men tot dit laatste wel, zedert den aanvang van Hooimaand, aanstalte gemaakt, op het daarstellen der Onderwaterzetting bedagt geweest; doch toen 't op het beleg aankwam, bleek

maar

maar al te duidelyk, dat men alles niet bezorgd hadt, om een lang beleg te verduuren; schoon 'er veel zamenliep om de schaarschheid en duurte van verscheide leevensnoodwendigheden en verkwikkingen, staande het beleg, eenigzins te verschoonen (*). Niet alleen hadt 'er een trots van *Hanoversche* en *Hessische* Bagadie; als mede het Hospitaal der eerstgenoemden weeken lang naby de Stad gelegen; maar ook een talryk Leger uit *Engelschen*, *Hanoverschen* en *Hessen* bestaande, in en by *'s Hertogenbosch* zich eenige dagen lang opgehouden. Dit hadt de verteering van den voorraad, boven al door ruime verteering der *Engelschen*, en hunne ryklyke betaaling, zeer vermeerderd (†). En was de *Meyery*, die der Stad anders ruimen voor-

LXXVIII BOEK. 1794.

(*) Derzelver prys steeg zo hoog, dat ze voor de geringere soort onbetaalbaar werd. De Boter klom tot twee en veertig Stuivers het pond. Een vierde van een Schepel Aardappels goldt vier en twintig Stuivers. Zeep en Olie ontbrak bykans geheel. Voor den meervermogenden was geen tarwenbrood, en alleen tot zeer hooge pryzen, eenige groente te bekomen. *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1425.

(†) Twee voorbeelden van dit sterk vertier, die als wel bewezen voorkomen, kunnen tot stuiten dienen. Een Koopman in sterke Dranken verkogt, behalven eene aanzienlyke, doch niet bepaalde hoeveelheid Brandewyn, nog zeven Stukken Genever op éénen dag; en was in den naamiddag nog genoodzaakt twee Ankers van zynen Buurman ter leen te vraagen. — Een Handelaar in Tabak hadt, in nog geen twee dagen, over de honderd duizend Ponden, in kleine partyen verkogt, en verklaarde drie

XXXVIII. BOEK. 1794.

voorraad aanbrengt, door de bovengemelde oorzaaken, niet alleen ontbloot; maar hadt geweldig te lyden gehad door de halddaadige berooving der wagenknegten.

De *Franſchen* komen voor *'s Hertogenbosch.*

De *Franſchen* zich voor *'s Hertogenbosch*, op den een en twintigſten van Herfſtmaand, vertoonende, haarde het zenden van een *Franſch* Officier met een Trompetter zeer eigenaartig het denkbeeld, dat dit eene Opeiſching zou weezen; doch dit verdween, op het vernoemen, dat de boodſchap alleen beſtondt om eenige manſchap, die te *Sluis* tot het Hospitaal behoord, en vryheid bekomen hadden, binnen te laaten.

DAENDELS verméestert de *Ortenſchans.*

De Generaal DAENDELS, met zyne Brigade in de voorhoede, was tot *Rosmaalen* doorgedrongen. Ter verkenninge uitgetoogen, ontdekte hy de zwakheid der Bezettinge in de *Orthenſchans*, en dat men verzuimd hadt, wat ter verdeediging kon ſtrekken, eenigzins te voltooijen. Met vier Ordonnances vergezeld, reedt hy die Schans in; de menigte van arbeiders redden zich met de vlugt, gelyk ook de weinige Manſchap, en wierp zich in de *Orthenpoort*. Het verzuim om deeze Schans tydig te voorzien, wordt voor een grooten misſlag gehouden: dewyl door het vermees-

drie dagen laater geen raad te weeten; dewyl zyn ganſche voorraad van die groote, aan welke hy, in gewoone tyden, den geheelen winter genoeg hadt, reeds was verdweenen. *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1438.

meesteren van dezelve de gemeenschap tusschen de Stad en de dekkende welvoorziene Sterkte *Crevecœur* geheel was afgesneeden. LXXVIIde BOEK. 1794.

Inmiddels was de Opeisching den drie en twintigsten van Herfstmaand gedaan, en afgeslaagen. De Generaal DE WINTER rukte met eene colonne voorwaards tot *Boekhoven*, en bezette de omliggende plaatzen. Een brug van Pontons over de *Dieze* hieldt de gemeenschap met DAENDELS open. Het algemeen Hoofdkwartier van PICHEGRU was op het Kasteel van *Heeswyk*. 's *Hertogenbosch* opgeëischt.

Aan DAENDELS was het beleg der door zyn beleid en goed geluk van de Stad afgezonderde Sterkte *Crevecœur* opgedraagen. Onmiddelyk waren 'er Batteryen opgeworpen, en geschiedde de Opeisching één dag laater dan die der Stad. Het schieten ving met zulk een geweld aan, dat de Commandant TIEBOEL 's volgenden daags reeds in onderhandeling wenschte te treeden. Doch, daar men wegens de voorwaarden elkander niet kon verstaan, bleef het schieten van wederzyden, met veel gewelds, aanhouden, niet weinig schade in de Sterkte veroorzaakende. Dit hieldt aan tot den zes en twintigsten, wanneer men tot daadigen besloot, en die Sterkte overgaf op voorwaarde, dat de Bezetting, bestaande uit *Hollandsch* en *Hessisch* Krygsvolk, met alle Krygseer, tot zekere hoogte zou uittrekken, daar de wapens nederleggen, met vryheid om over de *Maas* na DAENDELS belegert de Sterkte *Crevecœur*.

XXXVIII BOEK. 1794.

Holland te gaan; onder beding van geene wapenen tegen de *Franſchen* te mogen voeren (*). — Men verhaalt dat de Gouverneur van *'s Hertogenbosch*, deeze overgave vernomen hebbende, uitriep, „Ach! God, is het mogelyk!" Een uitroep, zeker gegrond op zyne weetenſchap dat die Veste van Mondbehoefte en Krygsvoorraad wel voorzien was, en welke laatſte hy moest berekenen, dat in der Vyanden hand gevallen, nu te zyner beſtrydinge zou gebruikt worden: gelyk ook de *Franſchen* zich daar van bedienden in 't beleg der Stad: dewyl het zwaarſte belagerings Geſchut zeer laat aankwam.

Warden Commandant van die Veste TILBORG, wedervoer.

De Commandant TILBORG werd deeze overgave euvel afgenomen, en hem Huisverzekering in de Stad *Bommel* ten huize zyner Zuster, waarwaards hy zich begeeven hadt, aangezegd; vervolgens in de Prevoost gebragt, en daar op na *'s Gravenhaage* gevanglyk weggevoerd. Dermaate was het Volk op hem gebeeten, dat men hem voor mishandeling moest hoeden. Een Krygsraad om over hem te regt te zitten, werd benoemd (†).

Welk een ſchrik die overgave baarde.

Niet alleen baarde de overgave van *Crevecoeur* in *'s Hertogenbosch* groote ontſteltenisſe; maar in de geheele *Bommelerwaard* zulk een ſchrik, dat een zestigtal Ruiters over de *Waal* de vlugt namen; doch naage-

(*) Zie de Artykelen der Dandiging in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1181.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1295 1313.

geset en afgebeeld, keerden zy tot hun post weder. Uit het Dorp *Heel*, recht tegen over *Crevecoeur* gelegen, in 't welk, vóór het overgaan dier Veste, eenige huizen in brand geschooten waren, weeken de Schout, de geheele Regeering, de Predikant en de Bakkers. Dit hadt het ongelukkige gevolg, dat vyf honderd man *Hessen*, derwaards getrokken, geen brood konden krygen, en, hier over verbitterd, de ledig gelaaten huizen beroofden, 't geen de vlugt der Ingezetenen nog vermeerderde; doch een Burgemeester en Schepen, nevens de Bakkers derwaards wederkeerende, hielden die ongeregeldheden op.

LXXVIII. BOEK. 1794.

De bemagtiging van *Crevecoeur*, de sleutel van *'s Hertogenbosch*, schonk den Belegeraaren, behalven de gemelde voordeelen, de gelegenheid om de Onderwaterzettingen, die *'s Hertogenbosch* ten grootste versterking dienen, af te tappen. Zy zuimden des niet, en stelde zulks hun in staat om de loopgraaven te openen en daar door naderingen te maaken, 't welk zy, eer Herfstmaand ten einde liep, zeer verre bragten. De Onderwaterzetting voor de *Ortenpoort*, naa het vermeesteren der *Ortenschans*, afgeleid hebbende, wierp men van dien kant batteryen nader aan de Stad op. Uit de *Ortenschans* zelve beukte men op de wallen der Citadelle, om, indien de overgave niet spoedig volgde, in die hoogte en bouwvallige muuren bres te maaken. De Batteryen op klein *Deuteren* bragten der Stad groote schade toe.

Voortzetting des Beleegs van *'s Hertogenbosch*.

LXXVII. BOEK. 1794.

Uitval der Belegerden.

De zwakheid der Krygsbezetting bemmerde de Verdeedigers grootelyks om den Belegeraaren eenigen hinder of afbreuk van aanbelang toe te brengen, zo in het openen der loopgraaven, als in het opwerpen van Batteryen. Moeds genoeg betoonden zy egter, om, tot verwoesting dier werken, een uitval te beproeven. De Graaf VAN RECHTEREN, verzeld van *Emigranten* en *Hollandſche* Krygslieden, zogt de *Franſchen* te verraſſen. De *Emigranten*, voorwendende Overloopers te zyn, naderden en overvielen een Voorpost, waar zy eenige Krygsgevangenen maakten, een Capitein, die zich aan geen *Emigranten* wilde overgeeven, doodden, en een Officier van de Genie doodlyk kwetſten. Het gelukte hun de *Franſchen* een ſtuk wegs te rug te dryven. DAENDELS hier van verwittigd, trok op 't oogenblik met tweee Esquadrons Husſaaren uit, deedt het deinzende Krygsvolk voorwaards rukken, en den indringenden Vyand ylings te rug trekken, zonder tyd gehad te hebben om aan de Belegeringswerken der *Franſchen* eenig nadeel van aanbelang toe te brengen.

Hoe het in *'s Bosch* geſteld was.

By deeze ontvouwing van den ſtand en de vorderingen der Belegeraaren, moeten wy ter belegerde Veste intreeden, waar zich veele byzonderheden, der vermeldinge waardig, opdoen. Wie zich de Stad *'s Hertogenbosch* voor den geest haalt, met de herinnering aan de veelvuldige en zwaardrukkende lotgevallen, dezelve in de laat-

ſte

ste jaaren bejegend, by de wisseling der heerschende Partyen in den Lande, kan niet afzyn van vast te stellen, dat in dezelve die Partyschappen niet geheel gesleeten waren, en, te deezer gelegenheid, op nieuw, in werking kwamen. Deeze zagen de *Franschen* als de geduchtste en vernielendste Vyanden, geenen dezelve als Vrienden en Verlosers aan. Verre het grootste gedeelte der Inwoonderen behoorden tot de eerstgemelden; zy vonden zich gesterkt door de Regeering, en de gebleevene Kerkleeraaren (*), het moedbetoon des Bevelhebbers en van de Krygsbezetting. By herhaalde aandrangen ter overgave, meest ondersteund door de *Franschen* begunstigende Party, bleef de Stadsbevelhebber zulks ten sterkste weigeren, zeggende, ten aanhooren van veele aanzienlyke Burgeren, „ die goede lieden dwaalen: „ zy meenen hun Goed 'er door te behou„ den, en het is den *Franschen* om hun „ Goed te doen." — Het bukken van *Crevecœur* verdubbelde het schreeuwen en dringen om te daadigen. Voorheen stille Burgers voegden hunne stem by die 'er vroeger

LXXVIII. BOEK. 1794.

(*) Van de vyf Kerkleeraaren der Hervormden bevonden zich alleen in de Stad de Leeraar CHEVALIER, met zyn Amptgenoot den Hoogleeraar VAN DRUNEN; deezen met den als Garnisoen Predikant dienst doenden Hoogleeraar VELINGIUS, en de buiten vaste bediening zynde Leeraar VAN LUINEN, met den *Lutherschen* Predikant STEUERWALD, hielden veelvuldige Bedestonden, op de plaatzen waar zy het veiligst oordeelden.

LXXVIII. BOEK. 1794.

ger op gestaan hadden. De Gouverneur, hoe zeer ook wegens de Overgave dier Sterkte getroffen, door eene staatlyke bezending uit de Burgery daar toe aangezogt, wees zulks af, zeggende, „de Stad „kan het nog lang houden; men moet „my niet spreeken van overgeeven!"

Ongezindheid veeler Burgeren om de hand ter verdeediging te leenen.

Een gedeelte der Inwoonderen betoonde zich volstrekt ongewillig om de hand uit te steeken tot eenigen verdeedigingsarbeid, en wekten, door moren over de duurte der leevensmiddelen, den geest des misnoegens tot eene voor de inwendige rust gevaarlyke hoogte op. Goede voorzorg belette de uitbarsting. Een gedeelte der Burgery, met eenige zich binnen de Stad bevindende *Engelschen* en een Heer uit de *Meyery*, hadden aangeboden aan de Batteryen te helpen; ja eene Battery geheel voor hunne rekening genomen. De Gouverneur preesde hunnen yver; doch zy vonden, in de volvoering, zoveel tegenwerkings, dat slegts weinige Burgers zich by de Batteryen lieten vinden. Zo dat alles daar aankwam op de Artilleristen, die dermaate afgemat werden, dat de Constapels te meermaalen by de stukken in slaap vielen; doch, door het schieten des Vyands gewekt, opsprongen, en het niet onbeantwoord lieten.

Vergeefsche aandrang op de Overgave.

Het vuur der Belegeraaren van vier Batteryen verdubbelde, richtte groote vernieling in de meeste wyken der Stad aan, de *Vuchterstraat* en *Vuchtendyk* genoegzaam alleen uitgezonderd. Op het *Hintemereinde* wer-

worden twee en negentig huizen zwaar beschadigd, als mede de Toren van de *Jacobskapel*. Ten dien geweldigen dage kwetste en doodde het geschut der Belegeraaren verscheide Burgers en Soldaaten, ook twee op straat speelende Kinderen werden getroffen. Die aangerigte verwoesting wakte het geroep, dat men de Burgers maar zogt te vernielen, dat de Stad het niet langer houden kon, dat het hoog tyd was dezelve over te geeven, wilde men dezelve in geen puinhoop veranderd, en de Inwooners in den akeligsten toestand gedompeld zien. Alles werd by den Gouvernant door de zodanigen, die men oordeelde den meesten invloed op hem te zullen hebben, aangewend om hem tot de Overgave te beweegen: dan hy bleef met andere Krygsopperhoofden beweeren, dat men de Stad moest houden, zo lang men zag dat de Vyand geen storm kon loopen. Zy merkten op, dat, was het tot zulk een uiterste gekomen, dan kon de Bezetting, vooral wanneer de storm op meer dan één punt geschiedde, den Vyand niet weeren; de Bezetting was daarenboven afgemat; en werd de Stad stormenderhand vermeesterd, dan was het leed zo van Burgers als van Krygsvolk onoverzienbaar.

LIEVEN BORK. 1794.

Het schieten des Vyands hieldt niet alleen aan; maar vermenigvuldigde, en de stukken weezen uit dat de *Franschen* meerder en zwaarder Artillery moesten bekomen hebben. Dit vermeerderde den aandrang op een Verdrag; doch vrugtloos.

Zo-

LXXVIII. BOEK. 1794.

Zodanig was de toeſtand op den eerſten van Wynmaand, wanneer het vyandlyk vuur eenigzins ſcheen te verminderen; doch dit bleek eene enkele verpoozing te weezen, om naderhand, met des te meer gewelds, los te barſten; de Groote Kerk, de *Franſche* Kerk, en het Stadhuis, werden eenigzins getroffen; doch nergens ontſtond brand.

Ydele hoop op ontzet.

Eene flikkering van hoope op Ontzet vervulde, den volgenden nagt, de benaauwde Veſte. Dezelve grondde zich op het zien van twee Vuurpylen, aan den kant van *Boxtel* opgelaaten, en aan de zyde van *Vlymen* beantwoord. Doch 's volgenden daags verdween die hoope; het bleek dat de Vuurpylen ſeinen geweest waren, om de naderende verſterking van Belegerings Krygsbenden aan te kondigen.

Zonderlinge bewaringen.

Het wederzydsch vuur volduurde, nu met min dan met meer gewelds en vernielings. Aan zonderlinge uitwerkzelen en bewaaringen ontbrak het niet; bovenal meldenswaardig vinden wy de twee volgende. Het dak van het Hospitaal der *Zwitzers*, waar in zich negen en tachtig Kranken bevonden, werd, nevens een zolder en kamer, en kort daar op een ander gedeelte verbryzeld, zonder één der Zieken te kwetzen: eene der Oppaſſeresſen, kreeg ſlegts een ſplinter hout in haar been. — In een klein huisje, ſlegts uit twee kamers beſtaande, door glasraamen van elkander geſcheiden, bevonden zich zestien volwaſſen Perſoonen en vier Kinderen; een Hou-

wi-

witzer viel door den schoorsteen, op een ketel met koffy, vervolgens onder den tafel, borst, verbryzelde den tafel met het geen 'er op stondt, sloeg stukken uit de muur; een gedeelte vloog door de glazen in het andere vertrek op een bedstede, waar ééne Vrouw en twee Kinderen lagen; geen van allen deezen werd zelfs in 't minst verzeerd.

LXXVIII BOEK. 1794.

By het aanhoudend vernielend schieten der Belegeraaren, en het beantwoorden daar van, greepen de Belegerden uit een sterken regen weder eenigen moed. Zy schepten hoop dat deeze aanhoudende, de steeds verminderde Onderwaterzettingen zou doen toeneemen; dan het opklaaren der Lugtsgesteltenisse verydelde eene te los opgevatte verwegting. Het vuur bleef van wederzyden heftig.

Verydelde hoop op het wassen der Onderwaterzettingen.

Andermaal werd, den zesden van Wynmaand, de Stad opgeëischt, onder aanbod eener gunstige Daadiging. Schoon men in onderhandeling kwam, werd dezelve afgebrooken, voornaamlyk, dewyl de *Franschen* de Emigranten onder BEON niet by de Krygsbezetting wilden tellen. Terwyl veelen der Inwoonderen op de Overgave bleeven dringen, hield de Gouverneur, tegen wien en tegen eenige Opperhoofden der Bezetting, met hem eenstemmig, de zwaarste bedreigingen werden uitgesprooken, en het geschaapen stondt tot een Opstand te zullen komen, de verdeediging vol. Wel tragtte men de Emigranten, die de grootste hinderpaal uitmaakten, te doen ont-

Aangevangene, doch wegens de Emigranten, niet voortgezette Daadiging.

LXXVIII. BOEK. 1794.

ontkomen; doch van het middel om op kanonneervlotten te ontvlugten, moesten zy afzien, uit hoofde van te weinig waters der Overstrooming.

De Stad in groote engte gebragt.

Schoon alle uitzigten op ontzet verdweenen waren, en de afgesneede Briefwisseling alleen aangevuld werd door de berigten der *Hollandsche Couranten*, die de *Fransche* Bevelhebber den Commandant liet toekomen, en deeze alleen dienden om zelfs de minste flikkering van hoope uit te dooven, hieldt hy vol, tot dat de Bestorming der Stad, binnen drie dagen, te wagten stondt, en alles hem aanduidde, dat het doorstaan en afweeren onder de onmogelykheden te tellen was: vermids de Sterkte de *Paaperbril* geheeten, zeer verzwakt en hier en daar op 't punt van vallen gebragt, en het onmogelyk was die post van binnen, naar eisch te bezetten, hem tot het hervatten der Onderhandeling noodzaakte. Die egter wederom vrugtloos afliep; hoewel de Voorwaarden, zo de Krygsbezetting als de Burgery betreffende, zeer aanneemelyk waren. Het wederzyds schieten bleef aan den gang.

Hervatte Onderhandeling.

Zodanig was egter alle onderhandeling niet afgebrooken, of dezelve kon gereedlyk hervat worden. Eene daar toe bestemde Bezending wist het zo verre te brengen, dat de *Fransche* Generaal, ten opzigte van de Emigranten betuigde, *Ik ken niemand.* Dit, gepaard met de volle ontdekking, dat PICHEGRU van alles, wat de Stad betrof, de naauwkeurigste kennis

droeg,

droeg, en dat hy, volgens ingekomene berigten, verklaard hadt, dat, indien men de nu aangebodene Daadiging niet aannam, men nooit op eenig Verdrag mogt hoopen, dat de Bestorming eene besloten zaak was, wanneer men zich op genade zou moeten overgeeven, by de verande-ring. LXXVIII. BOEK. 1794.

Het zwygen des Geschuts van weder-zyden op den morgen des negentien dags van Wynmaand, strekte ten blyke, dat de hervatte Onderhandeling duurde, gelyk ook de tyding 's avonds inliep, dat de Daadiging getroffen was. Groot en algemeen was de vreugde onder de Burgery. De Inwoonders van allerlei standen, die langen tyd in bedompte Kelders opgesloten geweest waren, of in Vaartuigen onder de boogen der Bruggen als zamengepakt gezeten hadden, verlieten vol vreugde die schuil- en bergplaatzen. Het *Fransch*-gezinde gedeelte der Burgery hief een gejuich aan, en wenschte zich onderling geluk met de Verlossing van *'s Hertogenbosch*. De Hoofden der andere Party zagen met druk eene Daadiging aan, wegens welke de dappere Gouverneur Prins van Hessen-Philipsthal, meer dan eens verklaarde, „Ik heb, tot myne smert, de „Capitulatie moeten aanneemen!" De Daadiging getroffen.

By deeze Daadiging stondt Pichegru aan de Bezetting den uittocht met Krygs-eere toe, met slaande Trom, brandend Lont, en vliegende Vaandels, Geweer, Bagagie en acht Veldstukken tot aan de Stad Hoofdinhoud der voorwaarden.

LXXVIII. BOEK. 1794.

Stad *Grave*, van waar zy zich konden begeven werwaards zy wilden, onder Eede van vóór de Uitwisseling geene Wapenen tegen de *Fransche Republiek* te zullen voeren. Dan bleeven de Emigranten volſtrekt uitgeſlooten.

Lot der Emigranten.

Onder het beginnen, hervatten en voortzetten der Onderhandelingen, hadt men alles beproefd, om die Ongelukkigen te doen ontkomen, door hun te verkleeden; terwyl eenigen het waagden om over de genoegzaam weggezakte Onderwaterzetting te vlugten; van welker lot men onzeker bleef. Vier honderd en acht voor Emigranten herkend, en van onder de uittrekkende Krygsbenden gehaald, of naderhand in Burgerhuizen gevonden, werden wel gevangelyk opgezonden; maar niet, althans niet terſtond, om 't leeven gebragt (*).

Buit daar aan Krygstuig gevonden.

Door deeze overgave zagen de *Franſchen* zich in 't bezit geſteld eener Veſte, die hun honderd vyf en veertig Stukken Kanon, waar onder men honderd zeven Metaalen telde; honderd dertig duizend Ponden Kruid; negen duizend Geweêren, een ſchat van Kogels opleeverde, en hun een ſteunpunt verſchafte om de Omwenteling door geheel *Nederland* te doen werken. — Grootendeels hebben kundigen dit verlies toegeſchreeven aan het wegwyken der

(*) *Onzydig Verhaal wegens de Belegering van 's Hertogenbosch* by M. DE BRUIN 1794. *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1307 en 1471—1436. ROGGE *Geſchiedenis der Omwenteling* bl. 44—47.

bl

der *Engelſchen*, zonder eene genoegzaame Bezetting in die Stad te werpen: waar van zy, zo 't ſchynt, zich lieten te rug houden door het denkbeeld van 's Vyands overmagt in manſchap en van Belegerings Geſchut. Het eerſte was zeker groot; althans, indien men mag afgaan op het berigt der uitgetrokkene *Nederlandſche* Officieren, die betuigen tusſchen *'s Hertogenbosch* en *Grave*, meer dan vyf en twintig duizend *Franſchen* gezien te hebben; doch het zwaar Belegerings Geſchut kwam niet voor het allerlaatst des belegs aan.

LXXVII. BOEK. 1794.

Onmiddelyk naa de Intrekking der *Franſchen* ſtelden zy bepaaling op het verkoopen der Waaren, welker prys 't ien *Franſche* Livres te boven ging; verbiedden van alle Burgers en Ingezetenen opgave van de Vreemdelingen of *Franſchen* by hun inwoonende; alle Kooplieden in Wynen en ſterke Dranken werden, gelast hunne Winkels te ſluiten; doch werd binnen weinig dagen opgeheeven, en kreegen alle Burgers vryheid, om, ingevalle er eenige Militairen zich in hunne huizen mogten bevinden, welke eenige ongeregeldheden pleegden, de Gewapende Magt in te roepen om dezelve uit hunne huizen te doen haalen; wegens het huisvesten, verbergen en niet aanbrengen der *Franſche Emigranten* werden by herhaalinge afkondigingen gedaan. Ook regelde men den loop der Aſſignaaten. Deswegen luidde de Wet, „De Aſſignaaten zullen ontvangen wor„den in alle Publieke Kaſſen en Koop-

Verrigtingen naa het intrekken der *Franſchen*.

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ manshandelingen; die ze zullen weige-
„ ren, veragten of vervalschen, of val-
„ sche verspreiden, zullen in Regten be-
„ trokken worden, of gestraft, volgens de
„ Wetten van de Republiek. —— De
„ Assignaaten zullen ook ontvangen wor-
„ den, het zy ten opzigte van de Ordi-
„ naire Contributien, anders dan in Gel-
„ den, opgelegd door de Representanten
„ van het Volk, of door de Generaals;
„ het zy ten opzigte der Goederen van
„ Emigranten, zelfs dan, wanneer 'er ge-
„ handeld wordt over Schulden, gecon-
„ tracteerd en verscheenen vóór het ont-
„ ruimen van het Land, door de Vyan-
„ den der Republiek; dit Besluit is ook
„ toepasselyk op den Koophandel en op
„ het belang der Inwoonderen, voor alle
„ hunne Schulden respectivelyk. —— De
„ Effecten in de Lombaard gebragt, zul-
„ len ook kunnen gelost worden, tegen
„ betaaling van den prys der Briefjes,
„ zonder eenig onderscheid van Effecten
„ of Stoffen, van Goud of Zilver, die
„ aldaar gebragt zyn (*)." —— Men heeft opgemerkt, hoe deeze Wet gelegenheid gaf dat veelen met schulden overlaaden Burgers, of die hun Goed in de Bank van Leening hadden staan, op eene gemaklyke wyze, hunne Schuldeischers betaalden, en hun Goed losten. Niet weinigen maakten ook daar van een voor hun voor-

(*) Alle de Afkondigingen daar toe betrekkelyk zyn in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1431—1437.

voordeelig gebruik, zo dat zy hun staat 'er mede verbeterden, tot groot nadeel der Schuldeischeren (*).

LXXVIII BOEK.

1794. Beleid der Patriotten in den Lande ter bewerking eener Omwentelinge. Leesgezelschappen opgericht.

De *Franschen* op dit steunpunt gebragt hebbende zal het hier de voeglykste plaats weezen om verslag te doen van het geen in bewerking gebragt werd om de Omwenteling in de Vereenigde Gewesten daar te stellen: want hier mede was men onvermoeid bezig. Hoe zeer ontmoedigd door het verraadlyk gedrag van hun geweezen Voorstander DUMOURIER, greepen de *Patriotten* weder moed, uit den voordeeligen loop der *Fransche* wapenen, by het eindigen des verstreeken Jaars. — Om gezamenlyker hand te werken, was beleid noodig, en voorzigtigheid ten einde niet ontdekt te worden door het alzins waakzaam oog der Regeeringe. Dit gelukte door allerwegen kleine Volksgezelschappen op te richten, die geen ander openlyk erkend doel hadden, dan om den eenvoudigen Burger door Voorleezingen te verlichten: te deezer oorzaake werden die zamenkomsten *Leesgezelschappen* geheeten. Het is ons onmogelyk den juisten tyd van de Oprichting te bepaalen; wel dat zy eenen sterken opgang namen; Als mede dat de Burgers JAN WILLEM VAN IRHOVEN, VAN DAM, J. GOLDBERG, C. A. F. KRAAYENHOFF, H. ÆNEAE, J. A. CRAYENSCHOT en J. J. A. GOGEL de Hoofd-

(*) ZILLESEN *Geschiedenis der Nederlanden* by LEEUWENSTYN III. D. bl. 39.

LXXVIII. BOEK. 1794.

Hoofdbeleiders waren (*). In *Amſterdam* wordt het aantal der Leesgezelſchappen op zes en dertig, en dat der Leden op ruim drie duizend begroot.

De *Franſchen* verſtendigd hoe het hier geſteld was.

Uit den boezem deezer zamenwerkende Ingezetenen tot het daarſtellen eener Omwenteling, vaardigde men in Lentemaand eenen Gezant af na het Leger van het *Noorden*, om daar by de Repreſentanten open te leggen den ſtaat, waar in die Gemeenebestgezinden zich toen bevonden, en aan te toonen hun onvermogen, om, zonder hulp of byſtand, iets uit te werken. Dit vondt een gunſtigen ingang; en greepen zy zo veel moeds, dat zy vertrouwden in ſtaat te zullen weezen om den weg te baanen tot eene Omwenteling, die, des noods, zonder buitenlandſche hulp zou kunnen daargeſteld, en, door de *Franſche* wapenen eenigzins ondersteund, tot volkomenheid gebragt worden.

Regel op de Leesgezelſchappen Schriften door dezelve verſpreid.

De vermenigvuldigde Leesgezelſchappen in byzondere Steden en Gewesten, kreegen meer en meer uitgebreidheids. Deeze vereenigden zich in geheime Commités, eensgezind werkzaam tot het bevorderen van het groot ontwerp, een Nationaalen Opſtand. Aan allen werd een algemeenen regel van gedrag voorgeſchreeven, en men ſtelde vast op welke gronden ze allen werkzaam zouden zyn. Alles ging met den dekmantel der Leesgezelſchappen omhan-

(*) *Handel. der Proviſion. Municipaliteit van Amſterdam* bl. VIII.

hangen. De voorlezingen beſtonden goed- LXXVIII
deels in de Papieren, op geheime Druk- BOEK.
keryen gedrukt. Dan deeze bleeven alle ——
niet in den kring der Leesgezelſchappen 1794.
beſlooten; men zogt eenige derzelven al-
lerwegen, in menigte, te verſpreiden, en
op alle mogelyke wyzen, gemeen te maa-
ken. Behoedzaamheid was hier noodig,
en wist men deeze, met zo veel geluks,
te werk te ſtellen, dat de Party, die voor
dit geducht middel beefde, nooit den oor-
ſprong van die geheim vervaardigde en al-
lerwegen verſpreide Geſchriften heeft kun-
nen opſpooren.

Naar wensch vermenigvuldigden de Lees- Twee af-
gezelſchappen, en bewoog zulks de by- zonderly-
zondere Committés, om het plan van werk- ke Com-
zaamheid te verdeelen, en twee afzonder- mittés
lyke Centraale Committés te vormen. Een door de-
deezer werd belast met de algemeene ver- zelve ge-
ſtandhouding, zo buiten 's Lands met de vormd.
Repreſentanten by de *Franſche* Legers,
als binnen 's Lands met de Genootſchap-
pen der Voorſtanderen van Vryheid en
Gelykheid. Het andere nam op zich het
beraamen van alle die middelen en maat-
regelen, welke konden ſtrekken om de
werkzaamheden der toenmaalige Regeering
in den Lande te dwarsboomen; de Ge-
meenebestgezinden allerwegen aan te moe-
digen; geene voorzigtige en welaangelegde
poogingen te ſpaaren om den Volksgeest
te doen ontwaaken, voor te lichten en te
vormen, en om, zo verre zy het konden
brengen, de Ingezetenen voor te berei-

den, om, ten eenigen, zo zy hoopten, kort aanſtaanden tyde, eene beſliſſende uitſpraak te doen op het by hun gewigtig ſtuk het waare Volksbelang.

Derzelver werkzaamheden.

Bereidvaardig en yverig kweeten ſich die beide Committés elk in den kring zyner werkzaamheid. Die van het eerstgemelde bleeven in den Lande ongemerkt; die van het laatstgenoemde waren zigtbaar, ſchoon de eigenlyke bron, althans voor eene geruime wyl, verborgen bleef, door de tegenwerkingen ten aanziene van alle ontworpen Geldligtingen, door het vertrouwen op de toenmaalige Regeering te doen wankelen, derzelver maatregelen, als den Volke ſchadelyk, ten toon te ſtellen; nu op deeze, dan op geene wyze de voornaamſte Aanhangers en Voorſtanders van het Stadhouderlyk Bewind, verdagt en gehaat te maaken; allerwegen ontrustende tydingen te verſpreiden; met één woord, alles te werk te ſtellen, wat het toenmaalig Landsbeſtuur kon ondermynen, en van veerkragt berooven.

Algemeene Vergadering.

Poogingen nu meer, dan min, doch over 't algemeen naar wensch gelukt, en zo verre geſlaagd, dat men eenen naderen ſtap deedt, en het waagde eene algemeene Vergadering te beleggen van alle de Leden der afzonderlyke Gewestlyke en Stedelyke Committés. Te deezer Vergaderinge maakten twee hoofdpunten de voornaame ſtof der overweeging uit. —— *Voor eerst*, of men genoegzaame kragten bezat, om daadlyk eene Omwenteling te onderneemen? —

Ten

Ten anderen, waar dezelve zou behooren te beginnen?

LXXVIII. BOEK.

1794. Overweeging, of het mogelyk was, met eigen kragten, eene Omwenteling te ondernemen.

Na alles, wat het eerſte punt betrof, wel gewikt en gewoogen te hebben, bleek het, dat het eene daad van de uiterſte roekloosheid zou weezen een Volksopſtand te onderneemen: dewyl het onmogelyk was de Gemeensbestgezinden, uit alle plaatzen, by een te brengen, en die te gader te doen opſtaan, zo lang men geene volſtrekte zekerheid hadt, dat de *Franſchen* die poogingen, ten eigen oogenblikke, met een genoegzaame Legermagt, konden en wilden ondersteunen; en men van die zyde niet op nieuw eene te leurſtelling, die thans allergevaarlykst zou weezen, te duchten hadt.

Beſluit tot een Bezending aan de *Franſchen*.

Uit deeze oorzaake viel, ten aanzien der eerſte Vraage, het beſluit, om, met allen yver, te volharden in het voortzetten der tot nu toe aangewende middelen, om het groot ontwerp der Omwentelinge tot rypheid te brengen. Wyders om ten ſpoedigſten weder eene Bezending af te vaardigen aan de Repreſentanten by de *Franſche* Legers, met last om deezen rondborstig te verklaaren, den toeſtand der Vrienden der Groote Natie, en zich te vens grondig te verzekeren van der *Franſchen* Gezindheid ten aanzien der *Vereenigde Nederlanden*.

Amſterdam tot het middelpunt der Om-

By de overweeging van het tweede Vraagſtuk, viel met algemeene ſtemmen, het beſluit om de Stad *Amſterdam* tot het middelpunt der Omwentelinge te maaken,

LXXVIII. BOEK. 1794.

van waar dezelve zich door den geheelen ommekring des Lands moest verſpreiden. — Aan deeze bepaaling was nader verknogt het goedvinden der Algemeene Vergadering om in *Amſterdam* een Algemeen Nationaal Committé op te richten, belast met het hoofdbeſtuur van alle zaaken tot de Omwenteling betrekkelyk, aan 't welk alle de andere Committés aannaamen zich vrywillig te onderwerpen. Dit laatſte was noodwendig om met kragt en ſpoed teffens te werken, indien de toedragt der zaaken zulks mogt vorderen, 't geen veelligt het geval zou kunnen weezen. — Dit Hoofdbeſtuur werd toevertrouwd aan de eerſte Oprichters en Beſtuurders dier werkzaamheden (*); dan men vondt goed hun getal, by deeze vermeerdering des arbeids, te vergrooten, met de Burgers N. VAN STAPHORST, J. LA PRO, J. ONDORP en E. VAN DER SLUIS (†).

Wenteling bepaald, en een Algemeen Committé daar vastgeſteld.

Bezending aan de *Franſche* ter onderrigting.

De beraamde Bezending toog, in Oogſtmaand, na de Repreſentanten by het *Noordſch* Leger, en deedt verſlag van de gemaakte ſchikkingen; ten einde eene Omwenteling daar te ſtellen, en deeze in *Amſterdam* te doen uitbarſten; dan teffens vertoogden zy de volſtrekte onmogelykheid om dezelve, naa die in werking gebragt te hebben, zelfs vier en twintig uuren, te kun-

(*) Zie hier boven bl. 211.

(†) *Handel. der Proviſion. Municipaliteit van Amſterdam* bl. 8. *Handel. van het Committé Revolutionnair* bl. 293.

kunnen ſtaande houden: daar men zich in alle Steden van gewapend Krygsvolk omringd vondt; en het Leger der zamenverbonden Mogenheden, zo wel als de bezwaarlyk overkombaare Rivieren, eene allergeduchtſte ſcheiding maakten tuſſchen hun en de *Franſchen*, die zy tot voortzetting en voltooijing der aan te vangene Omwenteling noodig hadden, en als hun eenige Verlosſers aanmerkten. LXXVIII BOEK. 1794.

Hoe de moedigend ontvangen.

Met de grootſte minzaamheid werden de Brengers met dit voorſtel te *Bruſſel* ontvangen, door de te dier Stede zamenvergaderde Repreſentanten by de Legers van het *Noorden*, der *Sambre* en *Maas*. De Repreſentant RICHARD ſprak hun toe op eene wyze, die eenen zo diepen als gunſtigen indruk op hunne gemoederen maakte. Zeer veel verpligtings hadt deeze Bezending aan den Repreſentant LACOMBE SAINT MICHEL, die de Plans der Krygsverrigtingen, en der Politieke Organiſatie, hem overgeleeverd, aan het *Committé de Salut Public* voordroeg. Eene mededeeling, welke ten gevolge hadt, dat het Plan der Krygsverrigtingen, door het Gouvernement daadlyk werd omhelsd, en de Bezending verder ten antwoord kreeg; „ De Staatkunde zal het overige volvoeren. Het *Franſche* Volk belooft trouw „ en beſcherming aan de Patriottiſche „ Party! (*)."

In

(*) *La Politique fera le reste. Le Peuple Français promet loyauté et protection au parti Patriote.*

LXXVIII. BOEK. 1794.

In deeze woorden vonden de Afgevaardigden alles, te hunner gerustſtelling, en oordeelden ze genoegzaam om ook die te haaren by hunne Zenders. Doch lang vielen hun de vyf weeken eer zy van de aanſtaande Krygsverrigtingen des Legers van het *Noorden*, die hun ontwerp moesten ondersteunen, berigt ontvingen. Een uitſtel, vergoed door eenen eigenhandigen Brief des Opper-Generaals PICHEGRU aan den Generaal de Brigade DAENDELS, den zesden van Herfstmaand, uit *Elsacker* gedagtekend, en van deezen inhoud. —

Moedgeevende Brief van PICHEGRU.

„ Generaal! gy kunt aan de *Hollandſche* „ Afgevaardigden zeggen, dat ik, ingevolge der Inſtructien van het *Committé* „ *de Salut Public*; de noodige toebereidzels maak, om de *Noordlyke* Armée, binnen zes of acht dagen, van deeze dag af gerekend, in ſtaat te ſtellen om het vyandlyk Leger, 't welk de Grenzen der Vereenigde Gewesten dekt, aan te vallen met een magt, groot genoeg om gegronde hoop te geeven, van 't zelve geheel te verdaan. Dat ik, naa het welgelukken van deezen Veldſlag, waar van ik onverwyld berigt na *Amſterdam* zal afvaardigen, eene Legermagt tuſſchen de vyf en twintig en dertig duizend man ſterk, na de *Maas* zal ſchikken, welke zich van beide derzelver oevers, gelyk mede die van den *Rhyn* (de *Waal*) zal tragten meester te maaken, en te beletten, dat de Vyand op *Amſterdam* aantrekke. Dat dezelfde Le-

„ ger-

„ gemagt last zal ontvangen om zich na *Amſterdam* te begeven, zo ma ik vol- „ zekere en egte tyding van de in die „ Stad daargeſtelde Omwenteling zal ont- „ vangen hebben. —— Maak met hun „ ſchikkingen, dat ma het bewerken der „ Omwentelinge, het Leger, 't welk tot „ onderſchraaging van dezelve zal aanruk- „ ken, te *Utrecht* en *Amſterdam*, Brood, „ Leevensmiddelen en Voeragie vinde; om „ aan dit Leger te beſpaaren een talry- „ ken wagentrein, die den aantocht eenige „ dagen zou vertmagen."

LXXVIII. BOEK. 1794.

Hoogst aangenaam, ſterk bemoedigend, was dit ſchryven van eenen Veldheer, die meermaalen woord en daad zamenpaarde, en wiens ſtoute Krygsondernemingen men veel al met den beſten uitſlag bekroond gezien hadt. De in deeze zaak betrokkenen verdubbelden hunnen reeds zo werkzaamen yver. Hunne gloeiende verbeelding zag de dageraad der lang verlangde Omwenteling aanlichten; en zy maakten zich gereed om zich met hunne *Franſche* Broederen, rondsom den Standaart der daargeſtelde Vryheid te vereenigen. Eene voorbeeldelooze werkzaamheid was nagt en dag in de weer om dien grooten ſlag toe te brengen; het ontwerp der Politieke en Militaire Desorganiſatie van het magtig *Amſterdam* werd beraamd, vastgeſteld, en tevens het plan vervaardigd eener nieuwe Organiſatie, welke, by voorraad, het omverge worpene Regeeringsbeſtuur zou vervangen.

Werkzaamheden daar uit geboren.

Hach-

LXXVIII. BOEK. 1794.

Welke middelen men aanwendde.

Hachlyke ſtappen ſchroomde men niet te doen; en hadden zommigen de mislukking van het Plan der Patriotten, in den Jaare MDCCLXXXVII, althans voor een gedeelte, toegeſchreeven, aan te groote kiesch-heid in de keuze der middelen, dit kan aan de thans werkzaamen ter Omwetelinge niet geweeten worden. Om den gemeenen Man, de zaak der Omwenteling toegedaan, van Wapenen te voorzien, hadt men, op verſcheide plaatzen, kleine Wapen-magazynen aangelegd. Ten einde zich aan den Zeekant, tegen eenen onverwagten aanval te dekken, bragt men eene kleine Zeemagt in gereedheid, in ſtaat om de Havens der Zeeſteden, en boven al die van *Amſterdam*, te beveiligen. — Een aantal van veertig duizend *Jooden*, voor en naa den Jaare MDCCLXXXVII ſteeds aan de belangen des Stadhouders verknogt, trok men, voor aanzienlyke geldſommen, van die Party af; en geen minder moeite gaf men zich, om de Krygslieden, in byzondere Steden gelegerd, in het belang der Omwentelingszaak over te haalen (*), en niet zelden leenden zy het oor aan de gedaane voorſlagen. — Rykbemiddelden onder de Voorſtanders en Bewerkers der Omwenteling, ſpaarden geen ſchatten tot het een en ander, als mede om de geheime

(*) Voorbeelden van op dit bedryf betrapte en gevonniste *Franſchen* binnen *Amſterdam* vindt men met byzonderheden vermeld by R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 226 en 227.

nie oogmerken en verſtandhoudingen der zamenverbondene Mogenheden te ontdekken, en dezelve aan des vertrouwden made te deelen. Het ontbrak niet aan Mannen, die alle de ſtappen van het binnenlandsch Beſtuur nagingen, om alle de maatregelen, door 't zelve aangewend, te verydelen. Hier toe diende voornaamlyk de poeging om de Landlieden allerwegen op te wekken, om zich met geweld aan te kanten tegen het doen der Onderwaterzettingen (*). —— Aan werkzaamheden, om te *Utrecht*, en elders, de vereischte behoeftens, in den Brieve van PICHEGRU gevorderd, te bezorgen, ontbrak het niet; en zette men tevens de zodanige voort, die het groot onderwerp, de daarſtelling der Republiek, op nieuwe gronden, betreffen.

LXXVIII BOEK. —— 1794.

De Omwenteling, door binnenlandſche middelen en buitenlandſche hulpe, bleef draalen. Het Landsbeſtuur, ſchoon onkundig van de aangelegde ondermyningen, kreeg meer en meer agterdenken op de daar toe gemaakte inrichtingen. Dit was oorzaak dat men te raade werd geen gering gedeelte der Krygsmagt in de Steden te legeren, om den euvelmoed der Patriotten te beteugelen. Schoon men daar toe ook gebruik maakte van het Krygsvolk, by de Verovering van *Valenciennes*, krygsgevangen geworden, en verbonden om niet meer

By het draalen der hulpe een nadere Bezending na de *Franſchen* afgevaardigd.

(*) Welke de gevolgen hier van waren, hebben wy hier boven bl. 140. vermeld.

LXXVIII. BOEK. 1794.

meer tegen de *Franſchen* te dienen, verzwakte zulks het Leger, en die een merkzenlyk voordeel gaf aan de *Franſchen*, ter gemaklyker indringing; bleeven de Patrioten in eene angſtige onzekerheid dobberen, wegens de hoop of vreeze over de komst en het agterblyven der *Franſchen*. Om uit dezelve gered te worden, vaardigde het Nationaal Committé eene nadere Bezending af tot de Repreſentanten by het Leger van het Noorden.

Brief den ſtaat der zaaken hier te Lande aan de *Franſche* ontvouwende.

Het lang uitblyven deezer Afgevaardigden, veroorzaakt door hinderniſſen, welke alle die Bezendingen eigenaartig vergezelden, hadt het ſchryven eens Briefs aan de Repreſentanten des *Franſchen* Volks by het gemelde Leger, BELLEGARDE en LACOMBE SAINT MICHEL, ten gevolge. Een Brief, den twintigſten van Wynmaand gedagtekend, waar in het *Committé Revolutionair van het Bataafſche Volk, te Amſterdam* den toenmaaligen ſtaat der zaaken op deeze wyze bloot lege. — „Het *Bataafſche Committé Revolutionair*, tot den dood toe verbonden aan het *Franſche* Volk, ten diepſte doordrongen van de groote beginzels, die 't zelve in werking brengen, vol van verwondering over deszelfs dapperheid, en vol van vertrouwen op de onfeilbaarheid van deszelfs gedaane beloften, welker waardige vervulling men, te midden der wederwaring en beroerte, te gemoete ziet. — Zodanig — Burgers Repreſentanten! is de toeſtand der waare Vryheidsvrienden,

„ den, in deeze ongelukkige Gewesten, LXXVIII.
„ dat de geringſte ſtemming in den loop BOEK.
„ der Overwinningen, de minſte vertra- ——
„ ging in den aantocht onzer Verloſſeren, 1794.
„ genoeg is om ons leeven aan het zwaard
„ der Dwingelanden, en onze bezittingen
„ aan hunne roofzugt ten prooye te gee-
„ ven. Weldra zal het ſchoone en ryke
„ *Holland* bovenal niet meer zyn dan het
„ ongelukkigſte en armſte Gewest, indien
„ het éénig Volk van *Europa*, 't welk
„ waardig is dien naam te draagen, zich
„ niet ter hulpe van dat Gewest ſpoedt.

„ Wy moeten U dit, Burgers Repre-
„ ſentanten! met een hart overſtelpt van
„ ſmart, bekend maaken; en wy hebben
„ daar van, door onze heimlyke berigten,
„ eene te wreede zekerheid.

„ De wyk door den Hertog VAN
„ YORCK op dit Gewest, heeft geen ander
„ oogmerk, dan om hetzelve te verwoes-
„ ten; en met éénen ſlag al het vermo-
„ gen der Republiek te verpletteren, om
„ *Pruſſyk* te ontzetten van de ſchoonſte
„ vrugt der behaalde overwinningen. Het
„ ſchandvol Hof van *St. James* heeft het
„ wanhoop baarend beſluit genomen om
„ alle de aan hetzelve nog overgebleevene
„ middelen aan te wenden, en met zyne
„ barbaarſche afmangelingen, deezen grond
„ te overſtroomen, welke niet dan door
„ de weldoende ſtappen van vrye Men-
„ ſchen moest betreeden worden; en aan
„ uwe Helden niets over te laaten dan
„ asch en puin, dan Lyken om te begra-

„ ven,

LXXVII. BOEK. 1794.

„ ven, en traanen om in te zamelen. —
„ De dwinglandy en de euvelmoed onzer
„ Overheerſcheren kent geen perk of paa-
„ len; de dood omringt ons van alle kan-
„ ten; men wyst ons elk oogenblik aan
„ als ſlachtoffers, die niet zullen ontko-
„ men; dagelyks ondervinden wy nieuwe
„ geweldenaryen; van dag tot dag vermin-
„ dert men ons vermogen, verydelt onze
„ maatregels, en vernietigt een of ander
„ onzer hulpmiddelen; de onmogelykheid
„ om ons ſtaande te houden, belet ons
„ gebruik te maaken van die, welke ons
„ nog zyn overgebleeven, en die men
„ nog niet heeft kunnen ontdekken; maar
„ het ſtaat te duchten, dat wy, binnen
„ kort, niets anders zullen overhebben
„ dan wenſchen om uit te boezemen,
„ indien men ook deeze niet, in ons eigen
„ bloed ſmoort.

„ Zints meer dan veertig dagen hebben
„ wy ons gereed gehouden om uwe poo-
„ gingen te ondersteunen, en U den weg
„ te baanen. — Zints meer dan veertig
„ dagen ontſteeken wy den moed onzer
„ braave *Sanſculottes*, en voeden hun met
„ de ſtreelendſte verwagtingen. Elken
„ dag zien wy het teken om den Opſtand
„ aan te vangen, te gemoete, en elken
„ dag ſtelt die zoete verwagting te leur.
„ O Burgers Repreſentanten! ſlaat een
„ medelydend oog op eene Party, die tot
„ U de armen uitſtrekt, en die geen an-
„ der uitzigt heeft, dan een volſlaagen
„ ondergang, indien gy dezelve verlaat. —

„ Ver-

„ Vervult de toezeggingen, die ons ver- LXXVII.
„troost hebben, en nog vertroosten, te BOEK.
„midden der verdrukking, welke op het
„punt is om ons geheel te neder te 1794.
„ſlaan. —— Verhaast de ſchreeden van
„uwe overwinnende Heirlegers! dat zy
„tevens met den Broederkus, die zege-
„palmen en overwinningskronen komen
„ontvangen, welke wy voor hun berei-
„den! —— Stelt ons bovenal gerust te-
„gen de ontrustende gerugten, welke
„men misſchien alleen verſpreidt om ons
„vreeze aan te jaagen, en die welhaast
„het oogmerk, 't welk men zich voor-
„ſtelt, zouden bereiken, indien gy U
„niet haast om ze met woorden en da-
„den te logenſtraffen. —— Nog ſtaan wy
„overeind; dan 'er is maar één oogenblik
„noodig om ons te doen vallen. Wy
„naderen aan hetzelve, indien gy U niet
„haast om hun overhoop te werpen, die
„ons vervolgen en met den ondergang
„dreigen.

„ Ons lot moet U ter harte gaan: naar-
„demaal onze zaak de uwe is. Wan-
„neer men ons van onze bezittingen en
„het leeven berooft, ontzet men U van
„Broeders en Vrienden, en van Schatten,
„welke zy U hadden toegedagt!"

De taal in deezen Klaagbriefve gevoerd, Hoe zeer
was geen opgeſmukt tafereel; maar eene naar
echte ſchildery van den toeſtand, waar in waarheid.
zich deeze Vrienden der *Franſchen* bevon-
den; en van het lot 't welk hun, by een
langer vertoeven, dreigde: „Het gan-

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ſche werktuig der Omwenteling,” gelyk twee medeverwaardigers van 't zelve zich uitdrukten, „was al te zeer zamengeſteld en liep over te veel raaderen, „om, naa tot zyne grootſte hoogte opgewonden te zyn geworden, lang te kunnen gaan, zonder door de geringſte gebeurtenis ontſteld en buiten werking gebragt te moeten worden (*).”

Ontdekking van de verzamelde Wapenen der Patriotten.

Het gelukte den op alles naauwlettenden onder de regeerende Partye in den Lande eerlang ontdekkingen te doen, die men zich verwonderen moet dat niet vroeger plaats greepen. Een verwyl 't welk ten blyke ſtrekt van de goede trouwe onder het groot aantal in het geheim der ontworpene Omwenteling betrokken. Geen verraader onder hun, maar loutere toevallige omſtandigheden, gaven aanleiding tot het ontdekken eeniger Wapenmagazynen binnen *Amſterdam*. Vreeswekkende ontdekking voor de Regeering, en die eigenaartig dezelve aanzette tot het te werkſtellen der naauwkeurigſte onderzoekingen, om dien Aanhang van alle Wapenen, die zy mogten hebben, te eenemaal te ontzetten.

De Erfprins te *Amſterdam*.

In deezen benarden toeſtand verſcheen, op het onverwagtst, de Erfprins van Oranje, verzeld door eenige Officieren van den eerſten rang, en den Hertog van Yorck te *Amſterdam*, om met de Regeering te ſpreeken ter beraaminge van de bes-

(*) Blauw en van Imhoven van Dam.

beste maatregelen om *Holland*, tegen het inrukken der *Franschen*, te beschermen. Het middel hier toe was de groote Overstrooming rondsom *Amsterdam* in werking te brengen, en teffens die Stad van eene *Engelsche* Krygsbezetting te voorzien, sterk genoeg om de Omwentelingsgezinden aldaar in den band te houden. Wat te deezer Stede, by die gebeurtenis, voorviel, behoort tot een ander vak onzer Geschiedenisse.

LXXVIII. BOEK. 1794.

Bekendmaaking van de *Fransche* Representanten aan het Volk van *Nederland* en aan *Amsterdam* in 't byzonder.

Omtrent gelyktydig met deeze veel opziens en onrust baarende verschyning van den Ersprins in *Amsterdam*, lieten de Representanten des *Franschen* Volks by het *Noordlyk* Leger, BELLEGARDE, LACOMBE ST. MICHEL, aan de Ingezetenen van *Nederland*, en in 't byzonder aan de Burgers van *Amsterdam*, eene Bekendmaaking afgaan, om deezen ter Omwenteling op te wekken. Dezelve was van eenen zeer dringenden en dreigenden inhoud, en in deeze woorden begreepen. — „ *Bataaven!* „ Uit naam der roemrugtige *Fransche* Natie, bieden wy U Heil en Broederschap! — Onze zegevierende Legers „ zyn thans den *Bataafschen* grond genaderd; dien grond, op welken ruim twee „ Eeuwen geleeden, zo veel bloeds gestort is, om denzelven aan PHILIPS DEN „ II. te ontrooven; maar die door het „ listig beleid van den ondankbaaren WILLEM DEN I. Prins van *Oranje* aan zyn „ eigen Huis en Geslacht onderworpen is „ geworden. Het knellend juk, door dit

„ heerschzugtig Huis op uwen vryen hals
„ gedrukt, heeft U meer dan éénsmaals poo-
„ gingen tot uwe redding, en herstelling uwer Vryheid, doen beproeven.
„ Maar deeze alle zyn, tot hier toe, vrugteloos geschied, om dat gy steeds uw
„ vertrouwen alleen gesteld hebt in vermogende, groote en ryke Medeburgers,
„ die u bedroogen hebben: dewyl deezelver zoeken geenzins uwe Grootheid
„ en waare Vryheid was; maar alleen de vermeerdering van hunne Magt, en het
„ vermogen van hunne byzondere Familien.

„ Wy komen thans om U van dit Stadhouderlyk *Oranje* Juk, zo wel als van
„ de helsche ketens deezer snoode Aristocraaten, op eens te ontheffen. — U
„ tegen ons te verzetten zou eene even
„ zo roekelooze daad zyn, als zy uwer
„ onwaardig zou weezen. — Onze oorlogvaardige Republiek heeft geenzins den
„ Oorlog aan de *Nederlandsche* Natie, maar
„ aan WILLEM DEN V. haaren Stadhouder, en diens Aanhangelingen, verklaard
„ en afgekondigd. Het is om aan die verklaaring en afkondiging gestand te doen,
„ en dezelve te agtervolgen, dat wy thans
„ gereed staan, uwen bodem te betreeden, en de muuren uwer Steden te naderen.

„ Daar wy dus geenzins uwe Vyanden
„ zyn; maar alleen die van uwe Onderdrukkers, hebt gy, braave Natie! ook
„ niets van ons te vreezen; maar wagt U

„ ook,

„ ook, om, door eenige ontydige gehoor- LXXVIII.
„ zaamheid aan uwe beevende Onderdruk- BOEK.
„ kers te betoonen, oorzaak te geeven, ——
„ dat wy U mede als onze Vyanden zou- 1794.
„ den moeten beſchouwen, of als een
„ Volk, het welk de Vryheid en het Ge-
„ luk, dat wy hun willen aanbrengen, te
„ eenemaal onwaardig is. Toont, in te-
„ gendeel, dat gy moeds genoeg hebt om
„ nog by tyds zelve tegen uwe kleine
„ Dwingelanden op te ſtaan, en hunnen
„ throon om verre te werpen. Verdelgt
„ de Onderdrukkers, die U de wapens
„ tegen uwe Vrienden in handen zoeken
„ te geeven, om in het einde U zelf,
„ uwe Vrouwen en Kinderen en Vrienden
„ te vermoorden. Maakt, dat gy nog
„ by tyds een Volk wordt, het welk wy
„ met onze Legerbenden niet behoeven
„ te overwinnen; maar dat, by onze aan-
„ komst, ons de hand van Broederſchap,
„ en in dezelve de laurieren zyner over-
„ winningen, over de Dwinglandy be-
„ haald, blymoedig aan kan bieden.

„ Als dan, Burgers van *Nederland!* zul-
„ len *Frankryks* Helden geenzins als Over-
„ winnaars, maar als Vrienden, voor de
„ poorten uwer Steden verſchynen, en
„ zich gelukkig agten hunne wapens voor
„ dezelve neder te leggen, om u te vraa-
„ gen, of gy van dezelve gebruik wilt
„ maaken om uwe ontluikende Vryheid
„ te beſchermen; dan of gy daadlyk toe
„ wilt treeden, om, met het magtigſte
„ Gemeenebest van gansch *Europa*, eenen

1794.

„ onverbreekbyke band van Vereeniging
„ te ſluiten, tegen welke geene Zamen-
„ zweering der nog overig zynde Des-
„ pooten, in dit Werelddeel, eenigzins
„ zal kunnen opweegen.

„ Gy in het byzonder, *Burgers van Am-*
„ *ſterdam!* aan uwe Maatſheid ligt uw Va-
„ derland veel gelegen. Kiest, in deeze
„ oogenblikken of gy wilt, dat wy, als
„ Overwinnaars, dan als Vrienden, voor
„ uwe poorten zullen verſchynen. —
„ Laat U niet misleiden; zommigen, die
„ thans het Beſtuur binnen uwe Stad nog
„ in handen hebben, zyn welligt dwaas
„ genoeg om zich te verbeelden, dat zy,
„ wanneer alles voor onze zegevierende
„ wapenen zal hebben moeten bukken, in
„ ſtaat zouden zyn, om uwe Stad nog
„ eenen geruimen tyd te behouden. —
„ Zy en hunne Aanhangers, waanen ge-
„ noegzaame maatregelen genomen te heb-
„ ben, om met hunne Familien en voor-
„ naamſte Bezittingen, tydig aan uwe of
„ onze wraak te kunnen ontvlugten. Dan,
„ ook hier toe is hun de weg reeds, zo
„ veel mogelyk, afgeſneeden. Wy ken-
„ nen alle hunne heimlyke aanſlagen zo
„ wel als wy hunne Perſoonen kennen.
„ Gylieden hebt voor al zorg te draagen,
„ dat dezulken, die het meeste geweld
„ tegen U hebben uitgeoefend, en die U
„ thans nog voornaamlyk onderdrukken,
„ aan uwe waakzaamheid niet ontſlip-
„ pen. — Zy zyn aan U, zo wel als
„ aan ons, bekend. Laat niemand U in

„ het

„ het dwaas denkbeeld brengen, dat de LXXVIII.
„ Stad *Amſterdam*, en haare Ingezetenen, BOEK.
„ gunſtiger door de Repreſentanten by de ——
„ overwinnende Legers der *Franſche* Re- 1794.
„ publiek behandeld zouden worden, dan
„ eenige andere Stad, die niet voor af be-
„ toond heeft waardig te zyn een Bond-
„ genoot van hun doorluchtig Gemeene-
„ best te worden. Maar tevens verzeke-
„ ren wy U den ſpoedigſten byſtand van
„ onzen heldhaftigen arm, zo dra wy ver-
„ neemen, dat gy bezig zyt uwe Vryheid
„ te bewerken.

„ Eerlang zullen onze Benden zich aan
„ de oevers van het *Y*, en aan den *Am-*
„ *ſtelſtroom* vertoonen, en als dan verneê-
„ men, wie die geenen zyn, die aan dee-
„ ze algemeene waarſchuwing, en vriende-
„ lyken raad, gehoor gegeeven hebben. —
„ Ons verlangen is Menſchenbloed te ſpaa-
„ ren, Perſoonen en Bezittingen in vei-
„ ligheid te ſtellen, en de deugdzaame
„ grondbeginzels, op welk onze groote
„ Republiek alleen rust, allerwegen te
„ doen kennen, eerbiedigen, toejuichen,
„ en omhelzen. —— Maar tevens zyn on-
„ ze orders en de voorſchriften, die wy
„ volgen, te bepaald, om eenige inſchik-
„ lykheid te kunnen gedoogen, omtrent
„ die geenen, die zich in het geringſte
„ tegen ons verzetten, of die de wapens
„ gebruiken om onze heilzaame inzigten
„ te keer te gaan. DOOD en VERDEL-
„ GING zyn de opſchriften, die onze Ba-
„ nieren draagen tegen de geenen, die

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ zich tegen onze wapenen durven verzetten.

„ Dit alles, ô *Nederlanders!* en byzonder gy *Amſterdamſche Burgery!* laaten wy vooraf aan U weeten, om U te beraaden, welk eene party gy te kiezen hebt. — Gelooft niet dat wy ons te vrede zullen ſtellen, wanneer onze ontzaglyke wapenen voor uwe Stad verſchynen, met de bezetting van één of twee Poorten uwer Stad, zo als zulks, in den Jaare MDCCLXXXVII, door den *Pruiſſiſchen* Geweldenaar, ten gevalle van zyne Zuster, en met bewilliging uwer verraaderlyke Regenten van dien tyd, is geſchied; maar dat wy zullen doordringen in uwe Stad, dezelve geheel en al behandelen naar de Wetten des Oorlogs, en dat alles bewerkſtelligen het geen wy als dan meer nuttig en geſchikt zullen oordeelen.

„ Gy hebt dus thans nog in uwe hand om uw lot te beſliſſen. Vereenigt U dan, om uwe en onze Vyanden te verdelgen, alvoorens wy zulks komen doen, en wy tevens genoodzaakt worden, die geenen hunne geregte ſtraf te doen wedervaaren, die door hunnen invloed zulks hadden kunnen doen; maar die, in tegendeel, het braave gedeelte der *Nederlandſche* Natie, door hunne ontydige vreesagtigheid, belet hebben, zich openlyk te vertoonen, en vereenigd zich tegen haare Dwinglanden te verzetten." — Deeze Brief wyst uit dat

dat de *Franschen* van den toestand hunner Vrienden niet naar eisch onderrigt waren. LXXVII. BOEK.

De gedaane ontdekking van de Wapenen der Patriotten ging gepaard met het vernietigen der Volks-Societeiten, onder den naam van Leesgezelschappen, op zeer veele plaatzen opgerigt, en die een band van Vereeniging maakten, door deeze vernietiging verbrooken, en was zeer moedbenemend. — Doch, ondanks deeze verbreeking, bleeven de Patriotten elkander getrouw, en die getrouwheid belette het doen van ontdekkingen, welke veelen in den deerlykſten ramp zouden hebben ingewikkeld. 1794. De Leesgezelschappen verboden

Het Committé Revolutionair te *Amſterdam* hadt, door het voorgevallene te dier Stede, bykans alle zyne Leden verlooren; dan de werkzaamheden waren hier door niet geſtaakt, de Burgers G. KRUIS, ONDORP, WISELIUS, VAN DER SLUIS, 'T HOEN, VAN HASSELT, en VAN DER AA, hadden 't zelve opgevat, waar by zich eerlang de Burgers DUIRVELD, VAN LAAR, en de wedergekeerde GOGEL voegden (*). Het Committé Revolutionair te *Amſterdam* weder aangevuld.

Hoe hooploos de zaak der bedoelde Omwenteling door dit alles ſcheen, kwamen de jongst Afgevaardigden aan de Repreſentanten by het *Noordlyk* Leger, weder te rug. Zy bragten een Ontwerp mede om Nieuw Plan van Omwenteling beraamd.

(*) *Handel. van het Committé Revolutionair* bl. 206. *Handel. van de Proviſion. Municipaliteit van Amſterdam* bl. x.

LXXVIII. BOEK. 1794.

om de Omwenteling, welker aanvang in 't hart van *Holland* volſtrekt onmogelyk was geworden, elders te beginnen. Hoe ontmoedigend dit nieuwe plan voor de *Hollandſche* Bevorderaaren en Begunſtigeren van dit bedryf ook mogt weezen, hadt het egter de goedkeuring der *Franſche* Repreſentanten weggedraagen. —— Volgens dit nieuwe Ontwerp, zou men, op de Grenzen der Republiek een *Revolutionair Corps* byeenverzamelen, 't welk georganiſeerd door *Hollandſche* Officieren, die zich by het *Franſche* Leger bevonden, en bezoldigd door de *Nederlandſche* Patriotten, de Omwenteling in *Gelderland*, *Overyſel*, *Friesland* en *Groningen*, zou doen gebooren worden, op dat men van daar de *Hollandſche* Patriotten kragtdaadigen byſtand zou kunnen verleenen. —— Om dit te bewerkſtelligen, werd van de gezamenlyke *Nederlandſche* Patriotten gevorderd een genoegzaam Fonds daar te ſtellen ter bezoldiging van dit Corps; en voorts de benoeming te doen van eenige aanzienlyke Voorſtanders der Regten van Vryheid en Gelykheid; ten einde een Lichaam uit te maaken, 't welk, by eenen gelukkigen uitſlag der onderneemingen van dit Corps, als het beginſel eener Nationaale Repreſentatie, zou kunnen worden aangemerkt.

Beraadſlaagingen op dit Plan.

Dit nieuwe Plan, zo wyd van 't voorige verſchillende, werd voorts door het Nationaal Committé ter kennisſe gebragt aan de Leden der afzonderlyke Stedelyke en Provinciaale Committés. By het beraad-

raadslaagen over 't zelve namen zy in aanmerking. —— Dat het *Fransch* Gouvernement steeds op een openlyken Opstand van de zyde der Gemeenebestgezinden blyvende aandringen, als een blyk, dat zy de Vryheid opregtlyk verlangden, en dezelve waardig waren, en tevens als de groote voorwaarde, waar op hun de begeerde Hulp en Vrywaaring hunner Onafhangelykheid, zou worden toegestaan, zy geen middel, hoe genaamd, van de hand behoorden te wyzen, 't welk deeze groote voorwerpen aan hun eenigzins scheen te verzekeren. —— *Ten anderen*, dat de Gemeenebestgezinden van alle hunne Wapenen beroofd, en het eenig punt hunner Vereeniging binnen 's Lands geheel vernietigd zynde, een Volksopstand in het hart van *Holland* geheel onmogelyk was geworden, dat men, derhalven, alle andere middelen, zonder verwyl, behoorde by de hand te neemen, die eenigzins konden dienen, zo wel om een naauw Vereenigingspunt daar te stellen, als om zich op nieuw van Wapenen te voorzien. —— *Voorts*, dat het, uit veele omstandigheden, bleek, dat het *Fransch* Gouvernement niet volkomen onderrigt was van de onvoorbeeldige poogingen, door de Gemeenebestgezinden in *Nederland* bereids in het werk gesteld, om eenen openlyken Opstand tegen het thans plaatshebbend Landsbestuur te ondernemen. Weshalven men de gevorderde Benoeming van eenige kundige Voorstanders van de Regten der Vryheid, daadlyk behoorde

LXXVIII BOEK. 1794.

te

XXXVIII. BOEK. 1794.

te werk te ſtellen; ten einde, langs dien weg, gelegenheid te hebben, om, aan den eenen kant, by de onderneemingen van het ontwórpen Corps, de gevorderde Nationaale Vertegenwoordiging te doen plaats hebben; en, aan den anderen kant, op eene wettige en onbelemmerde wyze, met de Hoofden van het *Franſche* Staatsbeſtuur zelve, door middel eener opzettelyke en ſtandhoudende Bezending regelregt en onafgebrooken te kunnen handelen. —— *Daarenboven* hieldt men het daar voor, dat het voorgedraagen Plan het éénig middel aan de hand ſcheen te geeven om aan het vuurigſt verlangen der Gemeenebestgezinden te kunnen voldoen, door hun in ſtaat te ſtellen om openlyk het zwaard uit de ſchede te kunnen rukken tegen die thans het Landsbeſtuur in hunne magt hadden, en langs dien weg niet ſlegts aan *Frankryk*, maar aan gansch *Europa*, de duidelykſte bewyzen te geeven van hunnen Heldenmoed, en vuurige begeerte om het knellend Juk der Slaaverny andermaal, ten koſten van hun bloed, af te ſchudden, en hun vryen grond duim voor duim aan de Geweldenaars van het Menſchdom te gaan betwisten. —— En *eindelyk*, dat het omhelzen van het voorgeſlaagen Plan, zonder eenige bedenkingen, hoe gegrond anderzins, op hetzelve te maaken, een alles overklimmend bewys aan het *Franſche* Staatsbeſtuur zou kunnen en moeten opleeveren, dat de *Nederlandſche* Gemeenebestgezinden daadlyk die aanzienlyke Volks

par-

party uitmaakten, welke het volledigst regt en aanspraak hadt op deszelfs onbepaaldst vertrouwen op de daadlyke vervulling en agtervolging van de gedaane beloften en de gegeevene aanmoedigingen, en eindelyk op de gelukkige gevolgen van het zeer begeerde Vriend- en Bondgenootschap met het doorluchtigste Gemeenebest der gansche Wereld.

Besluiter om te helzinge.

Deeze aanmerkingen vonden zo veel ingangs dat het eenpaarig besluit viel, om dit nieuwe Plan daadlyk te ontwikkelen, en onverwyld tot stand te brengen. By zo veel reeds uitgeschoten gelds, was een gereed andermaal wel diep in de beurze te tasten, tot het daarstellen van het gevorderde Fonds. Men trad tot het benoemen eener gewigtige Commissie, die aanbelde de bovengemelde oogmerken zou kunnen beantwoorden.

Eene Bezending vertrekt, met veel gevaars.

Onverwyld togten de benoemde Leden tot deeze belangryke Bezending, met vaarwelzegging aan hunne dierbaarste belangen, en teederste betrekkingen, op reis, de leevensgevaaren, die hun dreigden, niet ontziende. Dwars door de gewapende Krygsten, die de grenzen huns Vaderlands bewaakten, over de onderwaterzettingen, die in groote uitgestrektheid den Vaderlandschen grond bedekten, moesten zy zich begeeven, om een bodem te bereiken, door de *Fransche* wapenen den tegenstanderen ontwelddigd. — Zommigen onder hen, gelyk wy vermeld vinden, om zich schuil te houden, op den buik liggende in het

LXXVIII. BOEK. 1794.

het schuitje, 't geen hun over de verdronken Landen voerde, zo naby aan den Vyand, dat zy het gekletter der geweeren konden hooren. Mistig weer begunstigde hunne onderneemingen, welker ontdekking hun aan eenen gewissen dood zou blootgesteld hebben.

Placaat wegens de Pasporten.

Te regt mogten wy van de gevaaren, welke de Zendelingen liepen, op dien trant spreeken: want zo veele werkzaamheden in den Lande, in verband staande met de bedoelingen en poogingen der *Franschen*, door Bezendingen volvoerd, konden het waakzaam oog der Regeeringe niet ontvlugten. Om zulks te voorkomen, althans zo veel mogelyk te beletten, diende de verordeningen omtrent de Pasporten, en het daarstellen van een allernaauwst toevoorzigt op de grenzen, die het heen en wedertrekken der Afgevaardigden, en de Gemeenschap ten hoogsten moeilyk maakten. De Algemeene Staaten gaven dit te kennen, wanneer zy, met den aanvang van Slachtmaand, in eene Afkondiging verklaarden. Dat zy, onderrigt hoe het reizen en trekken van veele Persoonen uit en na het *Fransche* Gebied, en in 't byzonder uit en na de Steden en Plaatzen, door de *Franschen* bezet, thans zeer in zwang ging, en dat die Persoonen meest al langs het Frontier van *Staats Brabant* gemaklyk konden binnen komen, of uittrekken, zonder verlof van hunne zyde, ja zelfs op vertoon van Pasporten, hun daar toe van den kant der *Franschen* ge-

gee-

geven: en het te vreezen was, dat uit zulk eene onbepaalde toelaating een schadelyke Verstandhouding met den Vyand of diens Aanhangeren, tot nadeel van den Staat en deszelfs Ingezetenen, zou kunnen ontstaan. LXXVIII. BOEK. 1794.

Ter voorkominge hier van vonden zy goed vast te stellen, dat niemand, langs de geheele Frontier, tusschen de *Schelde* en den *Rhyn*, uit eenige Plaats door den Vyand bezet, in de Republiek zou mogen inkomen of na de *Franschen* uittrekken, zonder Pasport van Hun, van den Raad van Staten, of van zyne Hoogheid, aan welken zy, ter verkryginge daar van, zich moesten vervoegen, met opgave van Naam, Woonplaats, Kwaliteit, Bediening, van het oogmerk hunner komste of vertrek, van de plaats weerwaards zy heenen gingen, en voor hoe lang het Pasport moest dienen. Zodanig een Pasport zou ieder, ter eerste plaats zyner aankomste, niet door de *Franschen* bezet zynde, moeten vertoonen. — Ter voorzieninge in het geval, wanneer iemand buiten de mogelykheid of gelegenheid was geweest om vóór zyne aankomst op de Frontier van de Republiek, een zodanig Pasport van bovengemelden te bekomen, zou hy zich ter bekominge moeten vervoegen by den Gouverneur of bevelvoerende Officier der naastgelegen Plaats, die by deezen volmagt kreegen om, aan allen, die hun niet verdagt voorkwamen, een Pasport, voor den tyd van acht dagen, te verleenen.

Dat,

LXXVIII. BOEK. 1794.

Dat, wanneer iemand bevonden werd, zonder zodanig een Paspoort te zyn binnengekomen, of doorgereisd, zulks te staan zou komen op eene boete van drie honderd Guldens, dat hy daadlyk zou worden aangehouden, vastgezet, en voorts, naar bevind van zaaken, zelfs aan den Lyve worden gestraft. —— Deeze zelfde boete en straffe werdt gesteld op allen, die van hier verreizende naa 's Vyands Land of de Steden en Plaatzen door denzelven bezet, zodanig een Paspoort niet vertoond hadden of doen aantekenen op de laatste Stad of Plaats des Gemeenebests. —— Niemand zou van een verkreegen Paspoort, zich langer mogen bedienen, dan den tyd voor welken hy het verworven hadt; maar gehouden zyn een nieuw Paspoort te verzoeken, op een boete van vyftig Guldens of straffe als boven. —— Ieder Paspoort door de Staaten geweigerd, en van zyne Hoogheid of den Raad van Staaten verleend zynde, en omgekeerd, werd verklaard van onwaarde te zyn, en den Verkryger, de bovengemelde straffe opgelegd. —— Eindelyk verbooden zy op het strengst aan alle Ingezetenen deezer Landen, om met communicatie, woorden, werken of geschriften, eenige Correspondentie te houden, te geeven, te zenden of te ontvangen van den Vyand, of de geenen die onder zyne Heerschappy stonden, over eenige zaaken of omstandigheden den staat des Lands betreffende, onder bedreiging van aan den Lyve strengelyk, en zelfs,

naar

naar bevind van zaaken, met den Dood gestraft te worden. — Ten zelfden tyde verboden zy den toevoer van Levensmiddelen, of eenigerhande Goederen hoe genaamd, na 's Vyands Land, of de Plaatzen door hun bezet, boven de verbeurtverklaaring dier Leevensmiddelen en Goederen, op straffe van den Dood (*). LXXVIII. BOEK. 1794.

— Niet genoegzaam vonden hun Hoog Mogenden de voorzorgen, by de opgegeevene Aankondiging gedraagen, 't welk ten gevolge hadt een nader Plakaat deswegen, te midden van Wintermaand, uitgevaardigd, voornaamlyk strekkende om alle mogelyke zorge te draagen, ter bekominge van zekerheid, dat de Persoonen, een Pasport vertoonende *dezelfde* waren als aan welken het verleend was. Hier toe diende een stipte regelmaat om zich te verzekeren dat de Persoon op wiens Naam of voor wien een Pasport verzogt werd, waarlyk die was, voor wien hy zich uitgaf. — Het vorderen van Getuigschriften van de Magistraat, en die in andere gevallen getuigenis konden draagen. — De omschryving van den Persoon, wien men een Paspoort verleende, om hem van alle anderen te kunnen onderkennen. — Geen Pasporten onder de algemeene benaaming van Knegt, Maid of Kinderen, zouden voortaan gelden, dan alleen zo verre Kind of Kinderen beneden de twaalf jaaren betrof. — Eene naauwkeurige agt- Nader Plakaat deswegen.

gee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1488—1502.

1794. geving op den bepaalden tyd, waar op het na de verleening, zou kunnen gebruikt worden. —— En zou niemand, onder den naam van Reisvoorraad, meer met zich mogen voeren, dan tot lyfsbehoefte en nooddruft vereischt werd. In geval van vermoeden werden de Commandanten op de Voorposten gevolmagtigd de noodige onderzoekingen te mogen doen. — Voorts zou men geen Pasporten ter uittocht kunnen bekomen, dan om dringende redenen, in het Verzoek uitgedrukt, en zo veel mogelyk naar behooren bewezen. Dit zou wederkeerig worden waargenomen ten opzigte van de verzoeken om een Pasport ter inkominge in den Lande (*).

Brief van DAENDELS dit Plan betreffende.

De vuurige Generaal DAENDELS was reeds werkzaam geweest ingevolge van het gemelde nieuwe Plan. Hy hadt aan zyne *Gelderſche* en *Overyſſelſche* Landgenooten een Brief gerigt, in deezen hem eigen ſtyl;

„ Ontwaakt myne waarde Landgenooten!
„ de tyd is gekomen, dat wy ons moe-
„ ten verlosſen van de Slaverny, waar
„ onder het Land, en de Boerenſtand, zo
„ lange gezugt heeft.

„ Schroomt niet de Wapens op te vat-
„ ten, en U te ontdoen van uwe Dros-
„ ten, Hoofdſchouten, Richters, Ampt-
„ jonkers, Schouten, Collecteurs, Pag-
„ ters en andere Beulen en Bloedzuigers.
„ Gy zult niet verraaden worden als wel
„ eer

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1716—1721.

„ eer door vreemde Commandanten. Ik LXXVII.
„ en andere *Gelderſche* en *Overyſſelſche* Jon- BOEK.
„ gens, die onder de *Franſchen* het kunstje ——
„ van den Oorlog geleerd hebben, ſtaan 1794.
„ gereed zich aan het hoofd te ſtellen,
„ en gy zult de hovaardige en mooi ge-
„ poederde Officiertjes en Soldaaten zien
„ loopen voor Boeren-jongens in hunne
„ linnen kielen.

„ Vreest niet dat wy het niet vol zul-
„ len kunnen houden: zo arm en inhaa-
„ lig voor haar zelve de Oranje-party is,
„ zo ryk en edelmoedig zyn de Patriot-
„ ten, die reeds veele Millioenen Guldens
„ uit *Holland* herwaards overgemaakt heb-
„ ben, zo dat wy gemaklyk ieder man
„ vyf en dertig *St. Holl.* in de week kun-
„ nen geeven, nevens één en een half
„ pond Brood en een half pond Vleesch
„ daags, zo als de *Franſche* Vrywilligers
„ hebben.

„ Vreest niet dat ons Wapenen zullen
„ ontbreeken: wy hebben 'er reeds veele
„ duizenden, en het noodige kruid en
„ lood, en zullen ons verder bedienen van
„ de Magazynen, die wy vinden. ——
„ Begint u maar te wapenen met Jagt-
„ geweeren, die gy veel op de Havezaa-
„ ten, en in de Heerenhuizen zult vin-
„ den, met Bieken, met Hooigaffels en an-
„ der lang en ſcherp gereedſchap. ——
„ Formeert Compagnien van honderd vyf
„ en twintig Man, en kiest voor Capi-
„ teins, niet de rykſte, die het mooiſte ge-
„ kleed zyn; maar die U best in en uit het

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ vuur kunnen brengen. Overſten zullen „ wy U bezorgen, die den Oorlog kennen.

„ Laat U niet bevreesd maaken, dat, „ als gy de Wapenen opvat, gy voor „ lange jaaren, Soldaat zyt; niemand be„ hoeft langer de wapenen te draagen, „ als zyne zaaken het toelaaten, of dat „ *Oranje* met zyn vergulde Knegten het „ Land uit zyn.

„ Ik zal in 't particulier ſchryven aan „ zodanigen onder U, die altoos volſtan„ dig de zaak van het Volk hebben aan„ gekleefd, die uw vertrouwen hebben, „ en wier raad en voorſtellen gy volgen „ moet: want gy begrypt ligt, dat men „ geen geheimen drukken kan.

„ ô, Myne Vriehden! hoe gelukkig „ zullen wy zyn, als ons Land eens ge„ zuiverd is van al dat Adelyk en Ari„ ſtocratiſch Ongedierte; ja als 'er geene „ Drostendienſten meer zullen zyn; als „ de Lasten en Ongelden, voor een groot „ gedeelte, zullen verminderd zyn, en „ niet meer voornaamlyk de Armen druk„ ken, zo als thans plaats heeft; en als „ het Land door braave Burgers en Boe„ ren, by algemeene ſtemmen daar toe „ gekoozen, zal geregeerd worden.

„ *Zutphenſche* en *Arnhemſche* Burgeren! „ die het eerst het hoofd tegen de Ari„ ſtocraaten opgeſtooken hebt, en by alle „ gelegenheden getoond hebt uwe Regten „ te beminnen, toont nu dezelfde gevoe„ lens, en dat 'er nog *Geldersch* bloed „ door uwe aderen ſtroomt. Weest ja-

„ loers

„ loers om U zelven vry te maaken, en LXXVIII.
„ wagt niet tot dat de *Franſchen* het komen BOEK.
„ doen: want ieder rechtſchaapen *Neder-*
„ *lander* zal met my wenſchen, dat wy 1794.
„ zelfs met de Wapens in de vuist onze
„ Regten te rug bekomen, en toonen dat
„ wy onzen Broederen de *Franſchen* waar-
„ dig zyn, en niet zo veragtlyk als WIL-
„ LEM VAN NASSAU ons heeft afgeſchil-
„ derd.

„ *Doesburgers!* wreekt den dood van
„ onzen braaven HAARSMAN, en volgt
„ zyne voatſtappen. Ik verwagt niet min-
„ der van *Deutekom*, en van de andere
„ Steden en Dorpen van de Graafſchap.

„ *Harderwyk*, *Hattem* en *Elburg*, met
„ haare onderhoorige Dorpen, zullen de
„ laatſten niet zyn met zich by my te
„ vervoegen, en aan WILLEM VAN HAT-
„ TEM te toonen, dat het verraad, en
„ niet lafheid, hem onze Steden overge-
„ leeverd heeft.

„ Van *Zwolle* verwagten wy alles, en
„ verder van geheel *Overyſſel*, dat niet
„ minder de ſchrik der Tyrannen zyn zal
„ als in MDCCLXXXVII.

„ Haast U, myne Vrienden! met aan
„ deeze myne aanmaaning te voldoen:
„ want het gewenschte oogenblik is daar,
„ en moet niet verlooren worden. Ik
„ zal, in korte dagen, my by U voegen,
„ met eenige duizend braave *Boſchenaars*,
„ die wy thans opwerven, en heb reeds
„ van de Repreſentanten des *Franſchen*
„ Volks een verlof van eenige maanden

BOEK. „ bekomen, om my van de *Fransche* Ar-
„ mée te abstenteeren."

1794. Alzins met Brieven ter aanspooringe in de weere zynde, liet hy 'er ook een afgaan van deezen inhoud. „ De Repre-
„ sentanten van het *Fransche* Volk, eis-
„ schen van de *Hollandsche* Natie, dat zy
„ zich zelve vry maake. Zy willen haar
„ niet onderwerpen als Overwinnaars. Zy
„ willen haar niet noodzaaken de Asig-
„ naaten aan te neemen; maar zich met
„ haar allieeren, als met een Vry Volk.
„ Dat dus *Dordrecht*, *Haarlem*, *Ley-*
„ *den*, *Amsterdam* en de ganschе Pro-
„ vincie *Holland*, de Revolutie werkstellig
„ maaken, en daar van kennis geeven
„ aan de Representanten in *'s Hertogen-*
„ *bosch*."

Verbod aan DAEN-DELS. Groot was de verbaasdheid der Afgevaardigden, wanneer zy, by hunne aankomst, de stuiting deezer werkzaamheid vernamen, uit een Bevelschrift te *Heeswyk* by *'s Hertogenbosch* gegeeven, van deezen zonderlingen inhoud. — „ De Represen-
„ tant van het *Fransche* Volk by de Ar-
„ mée van het *Noorden*, LACOMBE DU
„ TARN, onderrigt zynde van den aanval
„ gedaan op de Wetten en op de Gereg-
„ tigheid, door de willekeurige daad van
„ den Generaal DAENDELS, betrekkelyk de
„ (zogenaamde vrywillige) Requisitien
„ van Manschappen en Geld in de Meye-
„ ryë van *'s Bosch*, haast zich om de In-
„ woonders alle vrees te beneemen, door
„ hun te verbieden, van niet te gehoor-
„ zaa-

„ zaamen daar aan de door de Repreſen- LXXVII.
„ tanten des *Franſchen* Volks Geconfli- BOEK.
„ tueerde Magten. — Hy wil zeer gaarne ——
„ als niet ſchuldig van kwaade oogmer- 1794.
„ ken beſchouwen de onderſcheidene
„ Agenten van dien Generaal, die zelve
„ in dwaaling is, en hy ordonneert elk
„ en een iegelyk, die eenige Fondſen ge-
„ geeven hebben, van die, binnen twee-
„ maal vier en twintig uuren, te rug te
„ eiſchen van die dezelve ontvangen heb-
„ ben." —— De Generaal SAUVIAC moest dit Beſluit, by trompetgeſchal, doen afkondigen, en den Hoogſchout gelasten het in alle kwartieren en alomme ten Plattenlande, in genoegzaamen getale te doen aanplakken.

Hier op volgde eene gevangenneeming van den Generaal DAENDELS en diens *Etat Major*, dan hy werd kort daar op weder ontſlaagen. Dit verſchynzel dagt den Afgevaardigden eene zo onuitlegbaare als onregtmaatige handelwyze. Dan, aan teleurſtellingen gewoon, ſloeg het hun niet te neder. Zy begreepen aan het oogmerk hunner Zendinge best te zullen voldoen, met daadlyk uit hun midden twee Leden na *Parys* te zenden; ten einde onmiddelyk met het *Committé de Salut Public* te kunnen handelen; de belangen der *Nederlandſche* Gemeenebestgezinden, als onmiddelyk aan die des *Franſchen* Volks verknogt, aan 't zelve voor te draagen; op de daadlyke vervulling der herhaald gedaane toezeggingen aan te dringen. Zy

DAENDELS gevangen en ontſlaagen.

Werkzaamheden der Afgevaardigden.

LXXVIII. BOEK.

begaven zich onmiddelyk uit *'s Hertogenbosch* na *Parys* (*).

1794. Aankondiging aan de *Bataven* door de *Franſchen*.

Korten tyd vóór deeze onrustbaarende Aankondiging en vreemde Handelwyze, die zeker aan misverſtand moet worden toegeſchreeven, hadden de Repreſentanten des *Franſchen* Volks, gezonden by het Leger van het *Noorden*, de *Sambre* en *Maas*, H. BELLEGARDE, PORTIER (*de l'Oiſe*) en BRIEZ, aan de *Bataaven* eene Aankondiging uit *Brusſel* laaten doen, waar in zy ſpraaken; „ Het alom zegepraalend Leger „ der Republiek is tot uwe Landpaalen „ doorgedrongen, uwe ſterkſte Grensſte„ den zyn bereids in onze magt, of ſtaan „ gereed in onze handen te vallen.

„ Herinnert U, *Bataaven!* uwe oude „ heldendeugd; beſchouwt de vernedering, „ waar onder uwe Overweldigers U doen „ zugten.

„ Het tydſtip is gekomen om het Juk „ af te werpen, en uwe in- en uitwen„ dige

(*) Wy hebben, in de opgave deezer Gebeurteniſſen en werkzaamheden, grootendeels gevolgd, als het beſte om dezelve toe te lichten, het *Geſchiedkundig Verhaal van het gedrag der Nederlandſche Gemeenebestgezinden, geduurende den tegenwoordigen Oorlog, door de Franſche Republiek aan den Stadhouder en zynen Aanhang verklaard, op den 1 February 1793, dienende om met de daad aan te toonen, dat het Bataafſche Volk, onaangezien den ſtaat van Onderdrukking, waar in hetzelve zich bevondt, de Wapenen der Franſche Republiek, op alle mogelyke wyzen, beeft ondersteund, om de bovengemelde Factie te onder te brengen*, door BLAUW en VAN IRHOVEN VAN DAM.

„ dige Dwingelanden, die U onderdruk- LXXVIII.
„ ken, en in den afgrond willen ſleepen, BOEK.
„ welke onder hunne voeten gegraaven ——
„ is, te verdelgen. Gy ziet hun reeds 1794.
„ verbleekt en zidderende van ſchrik op
„ hunne waggelende throonen; ſlegts éene
„ nadruklyke ſtoute daad hergeeft U de
„ uitoeffening van uwe Regten, van uwe
„ Oppermagt!

„ De *Franſchen*, vyanden der Tyrannen,
„ en vrienden der Volken, reiken U den
„ overwinnenden arm toe; zy komen niet
„ als Overweldigers, maar als Broeders,
„ met dewelken gy U gerustlyk kunt ver-
„ eenigen; zy willen zich niet dan door
„ vrye Volken omringd zien, en U her-
„ geeven, het geen de Despooten U ont-
„ roofd hebben.

„ Uw tegenwoordig gedrag ſtaat het
„ lot van U, en van uw Naakomelingen,
„ te beſliſſen. Betoont U uwer Voorva-
„ deren waardig; laat uw heldenmoed niet
„ langer bedwongen worden van weezens
„ door *Europa* reeds aan de veragting op-
„ geofferd. Verlaat U op de dapperheid
„ onzer Republikeinſche Legers; betrouwt
„ op de regtvaardigheid en onwrikbaar-
„ heid van de Repreſentanten des *Fran-*
„ *ſchen* Volks. Uwe eigendommen, uwe
„ gebruiken en gewoonten, uwe Gods-
„ dienſtige gevoelens, zullen alom geëer-
„ biedigd, alle ongeregeldheid, allen moed-
„ wil, alle willekeurige handelwyzen zul-
„ len ten ſterkſten geſtraft worden; dan
„ de *Franſchen* zyn niet in ſtaat die te

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ plegen, daar zelfs hunne Vyanden zich „ genoodzaakt zien hun goed gedrag en „ krygstugt te vereeren.

„ Het geleeverde, tot onderhoud van „ het Leger, zal naauwkeurig voldaan wor„ den. De Repteſentanten des Volks heb„ ben een voordeeligen Prys bepaald voor „ de Behoeften van de eerſte noodzaak„ lykheid, en de regelen afgetekend die „ moeten gevolgd worden. Zy ſpreeken „ U niet van de zekerheid, en de on„ meetelyke hypotheek van Republikein„ ſche Munt; *Holland* is des aangaande „ genoegzaam onderrigt. De Manufac„ turen, de Voortbrengzels, de Koop„ handel van de *Franſche* Republiek, gee„ ven U eene groote menigte middelen „ aan de hand, om die te plaatzen, of „ te verwiſſelen.

„ Burgers! uw gedrag zal het onze re„ gelen; wy zullen uwe gevoelens, naar „ uwe daaden, beoordeelen — uwe liefde „ voor de Vryheid naar de poogingen, „ die gy tegen uwe Tyrannen betoonen „ zult. Wy zullen uwe gehegtheid aan „ de *Franſche* Republiek afmeeten naar „ den yver, dien gy betoonen zult in het „ het verzorgen der benoodigdheden voor „ onze braave Verdeedigers."

Herhaalde Aankondiging der *Franſchen.*

Op deeze Aankondiging, den één en twintigſten van Wynmaand gedaan, lieten die zelfde Volksrepreſentanten, den laatſten dier Maand, den eigen dag, wanneer LACOMBE DU TARN in *'s Hertohenbosch* en de *Meyerye* het vreemdklinkend Gebod liet be-

bekend maaken (*); de *Bataaven* aanzeg- HOOFDST. XXVIII.
gen. „ Het *Fransche* Volk wilde vry wee- BOEK.
„ zen. Het verhief zich en zyne Vyan- ——
„ den vlugten. Een aantal Dwingelan- 1794.
„ den ſpanden tegen de Republiek zamen:
„ Het Volk alleen, maar magtig door de
„ regtvaardigheid zyner zaake, ſloeg toe,
„ en zyne Vyanden werden verbryzeld.
„ By de *Alpen*, by de *Pyreneen*, in het
„ *Noorden* en in het *Zuiden*, hebben zy
„ den *Rhyn*; de *Rhone*, de *Loire*, en de
„ *Beaasfoia*, met derzelver bloed geverfd;
„ en hebben een aantal hunner Lyken met
„ zich gevoerd. — Dan, kon de uitkomst
„ wel onzeker zyn, daar de ondeugd te-
„ gen de deugd, de vooroordeelen tegen
„ de rede worstelde?

„ *Bataaven!* de Légers der Republiek
„ hebben reeds een aanmerkelyk gedeelte
„ van uw Grondgebied in 't bezit; reeds
„ zyn uwe ſterke Plaatzen in de magt der
„ *Franſchen*, of ſtaan gereed in hunne
„ magt te vallen. — Doch, daar wy U
„ zouden kunnen aanſpreeken, als uwe
„ Meesters en Overwinnaars, willen wy
„ U niet aanſpreeken dan als Broeders
„ en Vrienden.

„ *Bataaven!* indien het gevoel van Vry-
„ heid in uwe ziel niet is uitgedoofd, het
„ oogenblik is daar! Toont aan *Europa*,
„ aan de geheele Wereld, die het oog
„ op U gevestigd heeft, dat het bloed
„ uwer edel bezielde Voorvaderen nog

„ he-

(*) Zie hier boven bl. 246.

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ heden door uwe aderen ſtroomt. Te
„ lange reeds hebt, gy het hoofd, door
„ Slaaverny vergruisd, onder de Wetten
„ van den baldaadigen Stadhouder ge-
„ kromd. Reeds te lange zyt gy afhang-
„ lyk geweest van het listig en trouwloos
„ Gouvernement van *Engeland*, dat alleen,
„ met uitſluiting van allen, zich van den
„ Koophandel meester maakt, alle de Ryk-
„ dommen der Wereld aan zich trekt,
„ ter Zee den meester ſpeelt, en de Vol-
„ ken onder zyn bedwang wil houden.
„ Uwe ſchatten moeten niet langer die-
„ nen om de Heerschzugt der Despooten
„ te voeden, de vrugt van uwe arbeid-
„ zaamheid moet niet langer ſtrekken ten
„ voordeele der Dwinglandy.

„ Vereenigt uwe poogingen met die
„ der *Franſchen*, om den Schepter van dit
„ overheerſchend Gouvernement te ver-
„ bryzelen. Slaaven onder uwen Stad-
„ houder, waart gy de werktuigen van
„ het Despotisme, weest nu, van dit juk
„ verlost, door de *Franſchen*, deelgenoo-
„ ten van hunnen roem, en met hun
„ werkzaam om de Zeeën vry te maa-
„ ken. — Het *Franſche* Volk is de Vriend
„ en natuurlyke Bondgenoot der vrye Vol-
„ ken! zo luidt de Conſtitutie der Repu-
„ bliek, die door vier en twintig Millioe-
„ nen vrye Menſchen is aangenomen. —
„ *Bataaven!* leest in dit Artykel, het
„ voorſchrift der pligten van een Volk,
„ 't welk getoond heeft, dat het zyne
„ Regten weet te verdeedigen. Zo ver-

„ ſchrik-

„ ſchriklyk is het voor zyne Vyanden, LXXVII.
„ zo goed, edelmoedig en getrouw is het BOEK.
„ jegens zyne Bondgenooten!

„ Uw Grondgebied inrukkende, komen 1794.
„ wy niet om U Wetten op te leggen;
„ maar, verzekerd dat gy U waardig zult
„ betoonen het Volk, 't welk U aan uwe
„ Onderdrukkers ontrukt heeft, en dat gy
„ U zelven een Regeeringsbeſtuur zult
„ geeven, geſchikt om uwe Vryheid te
„ bevestigen, zullen de Legers der Repu-
„ bliek zich enkel met U vereenigen om
„ de handhaaving van uwe Regten, en
„ die van uwe Onafhanglykheid te ver-
„ deedigen. Daar zal geen de minſte in-
„ breuk plaats hebben op uwe Gewoon-
„ ten, Gebruiken of Gevoelens: want ten
„ zelfden tyde dat het *Franſche* Volk niet
„ duldt, dat eenig Volk zich met zyn
„ Regeeringsbeſtuur bemoeije, bemoeit
„ het, getrouw aan de Conſtitutie, welke
„ het zich zelven gegeeven heeft, zich
„ ook niet met het Regeeringsbeſtuur van
„ eenige Natie. De loop en de betrek-
„ kingen van den Koophandel zullen niet
„ geſtremd, de Eigendommen en Bezit-
„ tingen zullen geëerbiedigd, het Leeven
„ van uwe Vrouwen en Kinderen zal,
„ onder vrywaaring der *Franſche* Eer, en
„ de Wetten der Menschlievenheid, vei-
„ lig weezen.

„ Wee hem, die door zyn wanſtrou-
„ wen, de *Franſche* oprégtheid beledigen-
„ de, zich zal vervoegen onder den Stan-
„ aard der Dwinglandye; de *Franſchen*
„ zul-

LXXIII. Boek. 1794.

„ zullen hem niet beschouwen dan als een „ Vyand der Vryheid, en het lot, dat „ bestemd is voor de Medeplichtigen der „ Koningen.

„ Alles, wat tot bestaan en proviandeering der Legers gelevered zal worden, zal stipt betaald worden. — En „ zal de Republikeinsche Munt, die het *Fransche* Volk, in deszelfs Omwenteling „ een zo vermogend hulpmiddel geweest „ is, by de *Bataaven* niet allen Credit „ genieten, dat men daar aan verschuldigd „ is; daar zy aangeboden wordt door „ een overwinnend Volk, dat jaloersch is „ op het vervullen van zyne Verbintenissen, en dat tot Borgtogt voor dit Papier, een hypotheek aanbiedt van meer „ dan veertienduizend Millioenen? De „ verbintenissen, contracten, en onderhandelingen, zullen geen de minste verandering ondergaan, het zy dezelve de „ zaaken van Particulieren betreffen, of „ betrekking hebben tot het Algemeen „ Welzyn.

„ De Vyanden der Omwenteling hebben geene zekerder middelen gevonden „ om het *Fransche* Volk, voor het oog van „ andere Volken te lasteren, dan hetzelve „ hunne misdaaden en snoodheden ten laste „ te leggen. De Vergiftigingen, Brandstichtingen, Moorden, de wreedheden „ van Burger- en binnenlandschen Oorlog, de woede der Dweepzugt, Hongersnood, Omkoopingen, zie daar hun „ werk! Het Volk is 'er het slachtoffer

„ van

„ van geweest; hoe zou het 'er dan de
„ auteur van kunnen weezen? Maar groot
„ door zynen moed, nog grooter in zyne
„ ſtandvastigheid in het verdraagen van
„ berooyingen, en het doen van opoffe-
„ ringen, heeft het alle zamenrottingen
„ verydeld, en over alle hinderpaalen ge-
„ zegepraald.

1794. BOEK.

„ *Bataaven*! gy hebt de Slaaverny van
„ uwe Vaderen ontvangen, de *Franſchen*
„ bieden U aan, om de Vryheid op uwe
„ Kinderen over te brengen. Wat ſchan-
„ de, indien gy U de gelegenheid liet
„ ontglippen, die U thans zo gunſtig is,
„ om hun die dierbaare Erfenis te kun-
„ nen verzekeren! Maar neen! gy zult
„ niet ongevoelig zyn voor uwe Eer en
„ het Geluk van uwe Nakomelingſchap;
„ de Natuur zal niet te vergeefsch haare
„ Regten inroepen. Gy zult ook een Va-
„ derland hebben! Gy zult niet onzeker
„ dobberen tuſſchen de Slaaverny en de
„ Vryheid, tuſſchen Schande en Glorie,
„ tuſſchen Tyrannen, die de geeſtels
„ des Menſchdoms zyn, en tuſſchen de
„ Vriendſchap van een Volk, dat de
„ Vriend is der Geregtigheid!" (*).

Aanhoudend en by vernieuwinge zogten de *Franſchen*, terwyl zy alle ſchikkingen maakten om in *Holland* en *Gelderland* door te dringen, de Gemoederen der Ingezetenen op te wekken om de hand aan het Omwentelingswerk te ſlaan, en van binnen hun-

Waar toe dit alles ſtrekte.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 336.

LXXVIII. BOEK. 1794.

hunne poogingen van buiten te ondersteunen. Hier door hielden zy de geesten wakker, en poogden de verdooving, welke uit verwyl en binnenlandschen ontmoedigenden wederstand gebooren werd, te voorkomen.

De Stadhouder doet verslag van een last den Erfprins gegeeven.

Niets liet men, van de zyde des Landsbestuurs, onbeproefd om dit tegen te werken. Veel vrugts beloofde zich zyne Hoogheid van een middel door hem beraamd, om de gemoederen der Ingezetenen in de meest bedreigde Gewesten tot wederstandbieding op te wekken, hier in het voetspoor drukkende des Prinsen van Saxen-Coburg, *Duitschlands* Inwoonders in deezen Kryg te wapen roepende (*). Den zevenden van Wynmaand ontvingen Staaten van *Holland* dit schryven des Stadhouders. —— „ Edele Groot Mogende „ Heeren! byzondere goede Vrienden! „ Oordeelende dat, in de critique omstandigheden, geene middelen moeten nagelaaten worden, welke, onder Gods Zegen, dienstig zouden kunnen zyn tot behoud van het lieve Vaderland, hebben „ wy den Heer Generaal Erfprins van „ *Oranje* en *Nassau* geauthoriseerd om gebruik te maaken van de hulp en assistentie van de goede In- en Opgezetenen, en met dezelven, tot behoud van „ Godsdienst en Vryheid, de Steunpylaaren van het lieve Vaderland, te stryden „ tegen een alverwoestenden Vyand, zo „ heeft

(*) Zie hier boven bl. 119.

„ heef[illegible]melde Heer Erfprins eene Aan- LXXVII.
„ mo[illegible]ging aan de braave In- en Opge- BOEK.
„ zetenen, zo van Uwer Ed. Gr. Mog. ——
„ Provincie, als aan die van *Gelderland*, 1794.
„ doen drukken, om aan deeze authori-
„ fatie te voldoen, en waar van wy noo-
„ dig geagt hebben een Exemplaar aan
„ U Ed. Gr. Mog. te doen toekomen,
„ aan welkers inhoud wy ons, kortheids
„ halven, refereeren. —— Wy houden
„ ons verzekerd, dat U Ed. Gr. Mog.
„ onze poogingen, tot behoud van het
„ lieve Vaderland aangewend, zullen goed-
„ keuren, en bidden den Allerhoogſten,
„ dat de middelen door U Ed. Gr. Mog.
„ en de verdere Hooge Bondgenooten, in
„ deeze omſtandigheden, aangewend om
„ den Vyand af te keeren, met de keure
„ zyner Zegeningen mogen bekroond
„ worden!"

De ingelegde Oproeping, ten opſchrift voerende, „ Aan de braave In- en Opge- „ zetenen van *Gelderland* en *Holland* langs „ de bedreigde Frontieren!" luidde, „ Zy- „ ne Hoogheid, myn Heer Vader, my „ geauthoriſeerd hebbende om de hulp „ van alle de goede In- en Opgezetenen „ tot Defenſie van de Frontieren aan te „ neemen, en met dezelve, tot behoud „ van Godsdienſt en Vaderland, te mogen „ ſtryden, roep ik by deezen Ulieden „ allen op, trouwe en braave *Gelderſchen* „ en *Hollanders*, om elk, ter beſcherming „ van Huis en Hof, van Lyf en Goed „ op te treeden. Oproeping door den Erfprins gedaan.

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ Ziet daar, Wapenen, Kruit en Lood, „ neemt ze aan met alouden moed, en „ gebruikt ze met ſterke handen. Nie„ mand uwer zal, buiten zyn wil, verder „ gaan, dan zyne Provincie; maar elk zal „ in den omtrek van zyne Wooning, den „ Vyand den overtocht beletten. — Elke „ vyftig van Ulieden zullen mogen eenen „ Luitenant, en twee Onder-officieren uit „ hun midden aanſtellen, en ik zal U „ daarenboven nog Officiers en Onder„ officiers, tot uw onderwys byzetten. „ Stryden wy dan alle te zamen, dap„ pere, trouwe Landgenooten! voor ons „ gemeenſchaplyk Vaderland; Krygslie„ den, Burgers, Landlieden, allen eens„ gezind, allen onder ééne Banier, allen „ tegen éénen Vyand. Ik zal met Ulie„ den, tot behoud van het Vaderland „ ſtryden, en GOD geeve ons de Victo„ rie!" (*).

Waar het meest te werk geſteld.

De Erfprins deedt gedeeltlyk in perſoon, gedeeltlyk door zynen Broeder Prins FREDRIK, die Oproeping langs de grenzen uitgeeven. Inzonderheid zogten zy de In- en Opgezetenen langs de *Merwede*, de *Waal*, de *Lek*, en langs de Onderwaterzettingen, tuſſchen gemelde Rivieren aangelegd, tot het opvatten der wapenen aan te moedigen. Men bragt aldaar vyf of zes Dorpen tot één Diſtrict. De Hoofdplaatzen in de onderſcheidene Diſtricten waren *Papendrecht*, *Hardinxveld*, *Rietveld* en

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 313-315.

en *Meerkerk*; de Overſte KNOCK, de geheele Wapening aldaar beſtuurende, hadt de poſten, in geval van Alarm, bepaald. De Dorpelingen gereed en genegen tot deeze Wapening, kreegen de noodige Officieren en Onderwyzers in den Wapenhandel, terwyl zy uit hun midden de keuze hun vrygelaaten deeden (*). LXXVIII. BOEK. 1794.

Veel van de uitwerking deezer Oproeping ten wapen is ons niet gebleeken buiten het bovengemelde, te dier zeer bedreigde plaatzen. Dan het Dorp *Overſchie*, bekend door een verregaande gehegtheid aan het Huis van *Oranje*, toonde eene groote bereidvaardigheid om 'er aan te voldoen in eene uitſteekende maate. De Oproeping was te dier Plaatze niet bekend geworden, of onmiddelyk gaven eenige In- en Opgezetenen van dat Dorp eene ſchriftlyke Verklaaring aan den Erfprins over, by welke zy betuigden gereed te weezen, om zich, onder diens bevelen, ter afweeringe van den Vyand, te begeeven in zodanig eene Plaats of Vesting, als dienſtig zou zyn, en wel by verdeeling in ſmaldeelen: zo dat ieder ſmaldeel, ten minſten éene maand agter een, in dienst zou blyven. Onmiddelyk ontvingen zy van den Erfprins volmagt om eene Lyst te maaken van allen, die zich met hun, ten zelfden einde, zouden willen verbinden. Deeze lyst werd door verſcheidenen geteekend. De Mededorpelingen lieten eene lyst Hoe te *Overſchie*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1465.

XXXVIII. BOEK. 1794.

lyst rondgaan van Toelagen in gelde; ten einde den Uittrekkenden tien Stuivers daags toe te leggen, en hun eenige reiskosten te vergoeden. Een twintigtal Vrywilligers betoonden zich gereed om onverwyld uit te trekken, en verzogten hier toe Order van den Erfprins. Aan dit verzoek werd voldaan door het volgend ſchryven; „ Dat „ zyne Hoogheid, met het uiterſt genoe„ gen, vernomen hebbende de edelmoedige „ aanbieding der Vrywilligers te *Overſchie*, „ om zich voor het Vaderland te laaten „ gebruiken, en des noods op te offeren, „ hunne haardſteden zelfs verlaatende, met „ dankbaarheid derzelver aanbieding aan„ nam, en, ten einde zyn vertrouwen in „ hunnen moed en yver te betuigen, de„ zelve ten eerſten zou gebruiken ter de„ fenſie van de Vesting *Louveſtein*; dat „ N. N. (zynde een hunner) deeze braa„ ve Ingezetenen derwaards zou geleiden, „ en dat zy zich op marsch zouden be„ geeven over *Yſſelmonde*, *Zwyndrecht* en „ *Hardinxveld*; dat hun allen aanbevolen „ werd zich op marsch betaamelyk te ge„ draagen omtrent hunne Landgenooten; „ terwyl van de Regenten der gemelde „ Plaatzen gerequireerd werd om deeze „ Vrywilligers te voorzien van de noodige „ Kwartieren en van Wagens, tot het ver„ voeren van hunne bagagie (*)."

Hoe in *Gelderland.*

Hoe zeer in *Gelderland* eene Staatscommiſſie werd aangeſteld om met den Erfprins

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794: bl. 1629.

prins over deeze algemeene Oproeping der Burgeren ten wapen, te raadpleegen, en de Staaten van dit Gewest, die zogenaamde Vrywillige Wapening ten ſterkſten aanmoedigden, nam het werk daar geenen gewenschten opgang. LXXVIII. BOEK. —— 1794.

Geene oorlogswolken zo dik en zo opeengepakt, of 'er komen nu en dan ſtraalen van hoop op Vrede door heen breeken, ook was dit, in deeze donkere dagen, het geval. Wat deswegen voorviel, zal hier het voegelykst plaats vinden. —— Uit den geheelen toedragt der Gebeurtenisſen viel ligt op te maaken, dat 's Lands Krygsmagt, ſchoon door Landzaaten vermeerderd, ſchoon door ten wapen opgeroepene Burgers verſterkt, geen genoegzaamen wederſtand aan de overwinnende *Franſche* Wapenen zou kunnen bieden; dat men van de *Engelſche* Krygsmagt, zonder bekwaame Aanvoerders, zonder Krygstugt, en ſteeds den grond door hun bezet, ontruimende, geen onderſteuning te wagten hadt, dat men van de *Keizerlyken* geene hulp kon te gemoet zien, en nog minder van de *Pruiſſiſche* benden verwagten. Zelfs liepen 'er, in Wynmaand, gerugten, dat de Koning van *Pruiſſen* in goede verſtandhouding met de *Franſchen* ſtondt, ja eenen afzonderlyken Vrede met dezelve reeds gemaakt hadt of eerlang zou treffen. Steun kreeg dit gerugt door de tyding dat *Franſche* Uitgeweekenen te *Berlyn*, op het onverwagtst, aanzegging bekomen hadden om die Stad te verlaaten. Flikkering van Vrede.

LXXVIII. BOEK. 1794.

Men maakte elkander dicts, dat de Regeering in *Engeland* eindelyk begon te bezeffen, dat zy vrugtloos Volk en Geld op het Vaste Land ſpilden, zo lang de derwaards gezonde Krygsmagt, door geen ſchrander, moedig en het Volk in beter tugt houdend Opperbevelhebber werd aangevoerd; dat zy daarom het Oppergebied over het *Engelsch* Krygsvolk, met medeweeten en overleg hunner Hoog Mogenden, aan den Hertog VAN BRUNSWYK hadden willen opdraagen; doch dat deeze Krygsbevelhebber zulks, op eene heuſche wyze, hadt van de hand geweezen. Dien Veldheer was de veldtocht in *Champagne* nog niet vergeeten; de onaangenaamheden hem daar bejegend, moesten hem affchrikken, en even zeer het bekende en ſchreeuwend verval van Krygstugt in het *Engelsch* Leger, niet gemaklyk, en althans niet ſpoedig, te herſtellen.

Eenige Rykslieden neigen 'er toe.

Op den Ryksdag te *Regensburg* in Wynmaand, neigden eenige Leden, met den Keurvorst van *Mentz*, tot den Vrede met *Frankryk*, en preezen het bewerken van eene Onderhandeling, geduurende den naderenden Winter aan, onder bemiddeling van de onzydige Hoven *Zweeden* en *Deenemarken*. Dan, zyne Keizerlyke Majeſteit, dit verneemende, deedt zyne hooggaande verwondering te kennen geeven, dat men ten Ryksdage een Voorſtel van dien aart hadt gebragt, zonder dat hy, of de andere Oorlogvoerende Mogenheden, deswegen waren geraadpleegd, oordeelende,

de, dat hy, in de dubbele betrekking van Ryksopperhoofd en Oorlogvoerende Mogenheid, met regt mogt verwagten, dat geen ſtap van zulk een gewigt, hoe zeer ook ſtrekkende tot het wederbrengen van eenen gelukkigen Vrede, geſchieden zou, zonder zyne toeſtemming en die der andere belanghebbende Mogenheden, voornaamlyk *Engeland*; dat zyne Keizerlyke Majeſteit nogthans geen voorneemen hadt eenige verhindering toe te brengen aan de raadpleegingen over dit belangryk onderwerp; maar met ongeduld verwagtte welke Beſluiten het verzameld Ryk hem zou voorleggen. LXXVIII BOEK. 1794.

Het ontbrak hier te Lande desgelyks niet aan Staatsleden, die uit het voortzetten des Krygs niet dan onheil te gemoete ziende, van Vrede ſpraaken. Met den aanvange van Wynmaand namen Staaten van *Friesland* een geheim Beſluit, by 't welk zy hun Gecommitteerden in het Buitenlandsch Beſoigne gelastten, de Bondgenooten ten ſterkſten aan te maanen, om, met allen ernst, en zonder verwyl, Vredesonderhandelingen aan te vangen, en tevens te verklaaren, dat zy verzögten en als ontwyfelbaar verwagten, dat dit Beſluit, op de ſpoedigſte wyze na de Provincien zou verzonden worden. —— Met verderen last, om, by onverhoopte verwyling of weigering, in deezen het Beſluit terſtond in de Vergadering van hun Hoog Mogenden te openen. *Friesland* dringt op onderhandelen aan.

LXXVIII. BOEK.

1794. Bezending van daar na 's Haage.

Middelerwyl verſcheen uit *Friesland* eene buitengewoone en aanzienlyke Bezending in *'s Gravenhaage*, bekleed door de Heeren Jr. EGBERT SJUCK GEROLD VAN BURMANIA RENGERS, Gedeputeerde Staat wegens *Westergo*; CORNELIS VAN SCHELTINGA, Grietman van *Idaarderadeel*; Jr. WILLEM ANNE VAN HAREN, Grietman van *Westſtellingwerf*, en A. J. VAN SMINIA, Secretaris der Staaten van *Friesland*. Schoon het bepaald oogmerk van deeze Bezending, als 't ware, een geheim bleef, is het genoegzaam zeker, dat dezelve tot het bewerken van den Vrede met *Frankryk* betrekking hadt, en diende om het genomene geheime Beſluit te onderſchraagen. Althans by het overleggen van 't zelve drongen de *Frieſche* Afgevaardigden ten ſterkſten, dat deeze Vredes Onderhandeling, door eene Bezending na *Engeland* mogt bevorderd worden, zich verzekerd houdende, dat daar de grootſte hinderpaal om tot den Vrede te geraaken, moest worden weggenomen.

Waarom het *Frieſche* voorſtel van de hand geweezen.

Het Beſluit der *Frieſche* Staatsleden in handen eener Commisſie geſteld zynde, werd, op deezer Verſlag, by hun Hoog Mogenden beſlooten, dat het onderſtaan van Vredes Negotiatien, voor als nog, eene ondoenlyke zaak was, zo uit hoofde van de naauwe Verbintenis met de Oorlogvoerende Mogenheden, als van de weinige geneigdheid des Vyands tot dezelve: dat, offchoon een afzonderlyke Vrede tot

ſtand

ſtand kwame, de Republiek zich dan haa- LXXVIII.
re tegenwoordige Vrienden tot Vyanden BOEK.
zou maaken. Ook was de Republiek nog
niet tot die laagte gebragt, dat zy zou 1794.
moeten denken om zich, door laffe Onderwerping, onder het juk des Vyands te brengen. — Wat de voorgeſlaagene Bezending na *Engeland* betrof, daar van was weinig vrugts te verhoopen: dewyl 'er by dat Hof alle gezindheid was om den Oorlog, met verdubbelde kragten, voort te zetten. — Nogthans vond men, ten zelfden tyde, goed aan de Ministers by de Hoven van *Londen*, *Weenen* en *Berlyn*, by aanſchryving, onder het oog te brengen, hoe de toeſtand der Republiek, door het te rug trekken der Troepen, langs hoe gevaarlyker werd; dat men gevolglyk van die Hoven verwagtte, dat zy de uiterſte poogingen zouden aanwenden, om, of de Republiek te redden, of met haar tot een Algemeene Vrede mede te werken.

Dit afwyzend Staatsbeſluit hadt by Staten van *Friesland*, het gevolg, dat zy deswegen, op den negentienden van Wynmaand, vaſtſtelden eene Verklaaring ter tafel van hun Hoog Mogenden te doen, welke wy, als zeer ſtrekkende tot opheldering van dit Staatsgeſchil, met de eigene woorden boeken. Zy lieten zich in deezer voege hooren, „ Dat hun Edel Mo„ genden in derzelver Secreete Reſolutie, „ zich duidelyk hebbende uitgelaaten, on„ veranderlyk geneigd te zyn, en te bly„ ven, om met alle vigeur te continueeren

Nader voorſtel van *Friesland* deswegen.

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ in het defendeeren van het Vaderland
„ tegen alle aanvallen, egter noodzaaklyk
„ rekenden hunne Bondgenooten tevens
„ onder 't oog te brengen, dat de regt-
„ vaardigſte Oorlogen, nimmer uit het oog
„ moeten laaten verdwynen, het uitzigt
„ op een goede Vrede; en dat diensvol-
„ gens hun Ed. Mogenden onveranderlyk
„ tot het yverig afweeren van eenen mag-
„ tigen Vyand inſteerende, nogthans gaar-
„ ne gezien hadden, dat geëntameerd wier-
„ den Negotiatien tot Vrede; ten einde
„ eens de zwaare onheilen des Oorlogs
„ tegen rust en kalmte mogten worden
„ verwiſſeld, dat deeze hunne repreſen-
„ tatien ter Generaliteit die uitwerking ge-
„ had hadden, welke het gewigt der zaa-
„ ke, en de waare belangens van het Va-
„ derland kwamen te vorderen.

„ Dat hun Ed. Mogenden derhalven
„ niet konden verbergen, het leedweezen
„ dat zy gevoeld hadden, en het zien de-
„ clineeren van een voorſlag uit een drin-
„ gende overtuiging, met de beste oog-
„ merken gedaan. — Dat aan hun by
„ het overweegen der argumenten tot ſtaa-
„ ving van die ſustenue, in het breede
„ aangevoerd, ruime ſtoffe was voorgeko-
„ men, om daar op de wigtigſte Tegen-
„ bedenkingen te maaken, en die argu-
„ menten even wydloopig te reſcontree-
„ ren. — Dat zy ook zeker daaromtrent
„ niet zouden blyven in gebreke, zo niet
„ by hun was opgekomen de zwaarwee-
„ gende conſideratie, dat Discusſien van

„ dien

„ dien aart, in de tegenwoordige ſituatie LXXVII.
„ van zaaken, veelligt meer naa- dan BOEK.
„ voordeel aan de gemeene belangens van ——
„ den Staat, en de zo noodige harmonie 1794.
„ tuſſchen de reſpective Bondgenooten,
„ zouden kunnen toebrengen.

„ Dat hun Edel Mogenden, overzulks,
„ alleenlyk meenden te moeten verklaa-
„ ren, dat de voorgewende onmogelyk-
„ heid om poogingen tot eene Pacificatie
„ met den Vyand te doen, hun geenzins
„ affchrikten om als nog aan de Bondge-
„ nooten onder het oog te brengen, dat
„ hier toe geene demarches moeſten on-
„ beproefd gelaaten worden, gemerkt de
„ ongunſtige omſtandigheden, waar in
„ de Republiek, door de dagelykſche ver-
„ meesteringen van den Vyand, meer en
„ meer kwam te verſeeren.

„ Dat, om zulks te bevorderen, hun
„ Edel Mogenden, als nog, op het ern-
„ ſtigſte by hunne Medebondgenooten in-
„ ſteerden en adhorteerden, om, onder aan-
„ houdende adhibitie van al zulke midde-
„ len als immer tot 's Lands Defenſie kon-
„ den worden geëmployeerd, rechtſtreek-
„ ſche en dringende repreſentatien te
„ doen; zo aan het Hof van *Groot-Brit-*
„ *tanje* als by de Hoven der andere Ge-
„ coalifeerde Mogenheden, om, tot be-
„ vordering van zulke heilzaame eindens,
„ onverwyld mede te werken, met by-
„ voeging aan het eerſtgemelde Hof, dat
„ zal 'er ooit rust in *Europa* komen, het-
„ zelve niet diende te hæſiteeren om toe-

„ rei-

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ reikende Sacrifices te doen van voor-
„ deelen op den algemeenen Vyand be-
„ haald.

„ Dat hun Edel Mogenden nog moes-
„ ten aandringen om een aandagtig oog
„ te vestigen op den toestand van zaa-
„ ken, die, door bykomende desastreuse
„ omstandigheden, zints hunne genomene
„ Resolutie tot het entameeren van Vre-
„ des-Negotiatien, merkelyk verergerd was.

„ Dat de Bondgenooten, eindelyk,
„ dienden gade te slaan, den drukkenden
„ last, waar onder de Republiek, hoe lan-
„ ger hoe meer, gebukt zal moeten gaan,
„ by het voortduuren van eenen zo kost-
„ baaren en verslindenden Oorlog, als
„ thans gevoerd wordt; waar van het on-
„ vermydelyk gevolg moet zyn, de ruine
„ van 's Lands goede Ingezetenen: daar
„ in tegendeel de middelen van Defen-
„ sie, zo wel van de Republiek, als die
„ door de Kroon van *Engeland* aan de-
„ zelve kragtdaadig gesuppediteerd wor-
„ den, thans nog geen gering gewigt zou-
„ den kunnen byzetten om den algemee-
„ nen Vyand tot redelyke voorwaarden
„ van Bevrediging over te haalen, welke
„ aandrang egter, naar gelang van het
„ uitputten der kragten tot eene vigoreu-
„ se Defensie, allengs natuurlyk zouden
„ moeten verminderen.

„ Dat, op grond deezer bygebragte re-
„ denen, welker gewigt zodanig was, dat
„ een breedvoeriger ontwikkeling niet al-
„ leen noodloos ware, maar ook het voor-

„ ko-

„ komen zou hebben, als of men een LXXVIII.
„ oogenblik aan het regte doorzigt der BOEK.
„ Bondgenooten in 's Lands dierbaarſte ——
„ belangen, wilde twyfelen — hun Edel 1794.
„ Mogenden vermeenden, dat alle moge-
„ lyke efforts, om deezen bloedigen Oor-
„ log ten einde te brengen, moesten wor-
„ den aangewend, en zy dus verwagtten,
„ dat de reſpective Bondgenooten, met
„ dien zelfden geest bezield, niet zouden
„ aarzelen, om tot de gemanifesteerde
„ genegenheid van hun Ed. Mogenden
„ te accedeeren, en om ter Generaliteit
„ te bewerken, dat door het doen eener
„ Bezendinge na *Engeland*, gevoegd by
„ het geeven van de dringendſte en ſtel-
„ ligſte orders aan de Ministers van den
„ Staat, aan de Hoven der overige Ge-
„ coaliſeerde Mogenheden reſideerende,
„ het werk van Vrede worde geëntar-
„ meerd en voortgezet." —— De Afge-
vaardigden van *Friesland* by hun Hoog Mogenden kreegen last, om zich naar dit Staatsbeſluit te gedraagen, en 't zelve ten ſpoedigſte ter Vergaderinge te openen.

Friesland, wel verre van alleen te ſtaan in deeze Vredegezinde Gevoelens, uit hooge noodzaaklykheid gebooren, vondt byvals ter Vergadering van hun Hoog Mogenden; verſcheide Gewesten, hunne raadſlagen over dit Voorſtel uitbrengende, drongen daar op zo ſterk, dat hun Hoog Mogenden, in het Buitenlands Beſoigne, den drie en twintigſten van Wynmaand gehouden, beſlooten, een vertrouwd Perſoon

Andere Gewesten ſtemmen met *Friesland* in.

LXXVIII. BOEK. 1794.

loon te benoemen, om zich, zonder met een Ministerieel Character bekleed te zyn, na *Londen* te begeeven; ten einde met het Ministerie aldaar den gevaarlyken toeſtand der Republiek en de daar uit voortvloeijende noodzaaklykheid om tot eenen Algemeenen Vrede te geraaken, open te leggen (*).

FAGEL na *Londen* afgevaardigd.

De Griffier FAGEL tot het doen dier Boodſchappe benoemd, vertrok derwaarts, en kwam, den zevenden van Slachtmaand, gelyktydig met den Graaf SPENCER en de Heer THOMAS GRENVILLE, die hy, niet lang geleden, na 't Hoofdkwartier des Prinſen VAN SAXEN-COBURG vergezelde (†), in *Londen* aan. Lord SPENCER en den Heer FAGEL hadden ieder een afzonderlyk geſprek met de geheime Staatsraaden; de Graaf MANSFIELD, de Heer PITT, Lord GRENVILLE, als mede de *Pruiſſiſche* en *Hollandſche* Afgezanten, waren by deeze onderhandelingen tegenwoordig. Wat men daar verhandelde, werd met een ſluier van geheimhouding overdekt, welke tot nog niet ten vollen is opgeligt. Zeker hieldt zyn laſt in, het onvermogen om langer den Oorlog te voeren, en de *Franſchen* buiten de Vereenigde Gewesten te weeren, op het nadruklykſt te kennen te geeven; en gevolglyk de noodzaaklykheid, waar in dezelve zich gebragt vonden om eenen afzon-

(*) *Reſol. Gen.* 8. en 23. Oct. 1794.
(†) Zie hier boven bl. 171.

zonderlyken Vrede met de *Franschen* aan te gaan. LXXVIII. BOEK.

Ten tyde dat de Griffier FAGEL zich in *Londen* onthieldt, namen Staaten van *Overyssel*, op den dertienden van Slachtmaand, een geheim Besluit, om de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering aan te schryven, „ dat zy de sterkste Instantien tot Bevrediging, althans tot Wapenstilstand, zouden doen. —— Dat aan zyne *Groot-Brittannische* Majesteit de onmogelykheid voor ons, om langer den Oorlog te voeren, moest worden voorgesteld, en tevens aangedrongen worden, om met hun Hoog Mogenden tot eenen algemeene Vrede mede te werken, zelfs met opoffering van eenige Conquesten. —— Dat aan het gemelde Hof de sterkste Remonstrantien, over de verregaande Ongeregeldheden, ja Plunderingen der *Engelsche* Armée, zouden gedaan worden — dat die Kroon, wel is waar, enorme schatten verslondt om de Republiek te behouden; maar dat tevens de *Engelsche* Armée, zo door resistentie aan den Vyand, als met het pleegen van vexes, plundering en uitputting der Ingezetenen, tot bederf des Lands strekte — als ook hun aan te schryven, tot eene secreete Instructie, om hier van met alle mogelyke behoedzaamheid gebruik te maaken; dat, ingevalle het *Engelsch* Ministerie niet kon overgehaald worden, of aan de Republiek het maaken van eenen af-

1794. Besluit in *Overyssel* tot den Vrede.

zon-

LXXVIII. BOEK. 1794.

„ zonderlyken Vrede wilde toeſtaan; maar
„ zelfs door *Bedreiging van Oorlog* tegen-
„ houden, als dan rondborstig te verkla-
„ ren, dat 'er, in dit geval, voor de Re-
„ publiek niet anders zou overſchieten,
„ dan dat zy genoodzaakt zou worden,
„ zich tegen zodanige geweldige demar-
„ ches, door eene *Of- en Defenſive Al-*
„ *liantie* met *Frankryk* te beveiligen (*)."

(*) ROGER *Tafereel van de Geſchiedenis der jongſte Omwenteling in de Vereenigde Nederlanden*, by ALLART bl. 177.

VA

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGEN EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. De Franschen scheenen naa het bemagtigen van 's Hertogenbosch rust te zullen neemen. Plan aan de Franschen opgegeeven om voort te vaaren. Bezwaarlykheid om, by open Water, door te dringen. Proeve van DAENDELS *om het in de Bommelerwaard te doen. Redegeeving van dit mislukken. Gedraagen voorzorgen tegen een Overtocht. De Franschen trekken over de Maas, en vermeesteren het Fort St. Andries. 't Zelve hun weder ontweldigd. Slag by Druten, ten nadeele der Engelschen. Onwisheid van der Franschen toeleg. Verslag der Krygsverrigtingen in verband staande met den aanval op de Nederlanden. Gesteldheid te Maastricht. De Commissie uit hun Hoog Mogenden komt aldaar; doch vertrekt weldra. Geruststelling des Prinsen* VAN SAXEN-COBURG *aan den Gouverneur van Maastricht. Waar op men zich daar ter Stede verlaat.* LXXIX. BOEK.

LXXIX. BOEK.

Door de Keizerlyken meest ontruimd. Men ſtelt zich in ſtaat van verdediging. De Franſchen naderen. KLEBER rukt de Stad op. De overgave geweigerd. Langzaame voortzetting van het Beleg. Schaarschheid in de Stad. Moeilykheid om het Krygsvolk betaaling te verſchaffen. Tot een Noodmunt beſlooten en dezelve vervaardigd. Pogingen om de aangelegde Werken te vernielen. Tdele hoop van Ontzet. Tweede Opeiſching. Hoe beantwoord. Alles duidt een geregeld Beleg aan. Verdubbelen der Vyandlykheden. De Stad fel beſchoten. Men komt tot Daadiging. De Stad hadt deerlyk geleeden. Bepaalingen by het Verdrag en nadere ſchikkingen. Het Beleg van Venlo. Deeze Viſte zeer benaauwd. Opgeëischt en vergegeeven. Beleg van Nymegen. Staat van Verdediging. Hoop op ontzet. Nymegen ingeſloten. Plan om die Stad te ontruimen. Opgeëischt. Volk zer verdediging aangevoerd. Heftig aangevallen. Beval tot verbranding der Stad. Wat by de ontruiming gebeurde. Puinen van Daadiging door BALNEAVIS *voorgeſteld. In hoe verre aangenaamen. Het gedrag der Engelſche Hulpbenden te dier gelegenheid. Den Hertog* VAN YORCK *s Verlof dier ongeregeldheden. Baldadigheden der Engelſchen te Nymegen. Vergoeding deswegen door de Franſchen gevraagd. Regeeringsverandering. De Franſchen door de Rivieren geſtuit. Hunne poogingen om die hinderpaalen te boven te komen. Mislukte aanval op de Bommelerwaard. Slegtgeſlaagde aanſlag by het Dorp Gent. Andere verydel-*

de

de pogingen. Rust der Franschen. Bezorging der Verdediging, en Gisten aan de Verdedigers. Inzamelingen en verzendingen aan het Krygsvolk. Neiging tot Vredehandel. Gezantschap van BRANTSEN en REPELAAR na 's Hertogenbosch en Parys. Schynbaarheden van eenen Wapenstilstand. Vertraaging dier Bezending, en de Wapenstilstand afgeslagen. Last deezen Gezanten gegeven. Tegenwerkingen van dit Gezantschap door de Patriotten. De Hertog VAN YORCK vertrekt en wordt door de Generaal VAN WALMODEN opgevolgd. Hoe men, by het opmaaken der Petitien den staat des Lands inzag. De folle verst neemt een aanvang. Hachlyke gesteldheid daar uit geboóren. Legerverplaatzingen. Gesteldheid in de Bommelerwaard en te Bommel. Last uit Frankryk om in Holland te rukken. PICHEGRU's plan ten algemeenen aanval. DAENDELS valt in de Bommelerwaard. Bommel vermeesterd. Gesteldheid te dier Stede. Lot der Staatsche Krygsknegten. Vorderingen der Fransche wapenen op andere punten. Gevegt van DAENDELS tegen de Engelschen en Hessen by Bommel op het Y. Heusden door de Franschen bemagtigd. Beleg en overgave van Gravé. Verslag der Franschen wegens de behaalde voordeelen. De Engelschen verlaaten Tiel en de Tielerwaard, met roof en schennis. De Staaten van Holland doen eene algemeene oproeping te wapen. Eed van Verbintenis der Deelneemeren. BENTINCK's oproeping der Hagenaaren. Nadere oproeping dien Ridders. Aanmoedging ter wapening te Rotterdam.

LXXII. BOEK.

LEVEN BOEK. dam. JAN CORNETS DE GROOT en HENDRIK HERMAN VAN HEES ſtellen zich aan 't hoofd. Aanmoediging der Amptenaaren en Bedienden in 's Gravenhaage. Winterkleeding voor ons Krygsvolk beſtemd. Bezending uit het Stadt ter Algemeene Staatsvergadering. Bezending uit hun Hoog Mogenden om met den Franſchen Generaal te handelen. Brief wegens de denkwyze des Konings van Pruiſſen deswegen. Vrugteloos. De Franſchen dringen door. Utrecht door de Staatſche Krygsknegten ontruimd. Verwaards de andere Krygslieden weeken. Geſteldheid te Dordrecht en daaromſtreeks. De Stadhouder gevraagd of er iets ter verdeediging te doen was? Antwoord des Stadhouders. Luit en ſchikkingen met de Franſchen te maaken. Bezending der Heeren BOETZELAAR VAN KYFHOEK en CALKOEN. Verſlag deezer Bezending. Afkondiging der Franſchen aan de Bataaven. Toeleg des Stadhouders en diens Gezins om te vertrekken. Bekendmaaking des Stadhouders van dit zyn oogmerk. Vooruitgezondene Pinkſchepen. De Prinſes gaat ſcheep en vertrekt. De Stadhouder en diens Zoons gaan aan boord. 's Prinſen Reisgezelſchap en verdere Pinken. De Prins wagt een Brief by 't ſtrand liggende af. Zyn ſchryven aan VAN DE SPIEGEL. Beſluit van hun Hoog Mogenden daar op. De Prins ſteekt na Engeland over. Landing in Engeland. Geen Oorlogſchepen tot zyn geleide in Zee. VAN KINSBERGEN ondervraagd naa de Orders aan Oorlogſchepen. Diens Antwoord. Nader antwoord diens Scheepvoogds.

voogds. 's Prinsen aankomst in Engeland. Eenige Gezanten verlaaten 's Gravenhaage. Brief onner Afgezanten te Parys aan VAN DE SPIEGEL. *Besluiten by hun Hoog Mogenden onmiddelyk naa 's Prinsen vertrek genomen. Bergen op den Zoom, Steenbergen en de Willemstad overgegeeven. Gornichem, naa eenigen wederstand, ondergaat hrt zelfde lot. Als mede Geertruidenberg. Beschikking op het openbaar Gebed, de Nationaale Cocarde, en de Gelden der Franschen in Holland.*

LXXIX. BOEK.

Hielden wy, de bemagtiging van *Sluis* en van 's *Hertogenbosch* door de *Franschen* vermeld hebbende, op om den verderen voortgang der ons Land langs hoe nader bedreigende en overwinnende Wapenen diens Volks te boeken; ten einde, op eene voegzaame plaatze, aan te toonen, welke de binnenlandsche, zo veel mogelyk, geheime werkingen waren om der *Franschen* intocht in deeze Gewesten te begunstigen, en door dezelve ondersteund eene Omwenteling daar te stellen. Zagen wy de tegenwerkingen tot verydeling van dit plan, en de onvermoeide poogingen om alles in den Lande te wapen te roepen. Werden deeze eindelyk vervangen door poogingen tot Vrede by het ten Oorlog dwingend *Engeland*; poogingen, over welker welmeenenheid en aandrang by veelen in den Lande getwyfeld werd; doch waaromtrent wy, by mangel van toelichtende be-

1794. Stoffe deezes Boeks.

1794.

beſchuldigd, niets bepaalen. Wat dat ook zyn mogt, zeker gaat het, dat ze van geen gewolg waren. De Kryg was middelerwyl voortgezet, en zal het vermelden daar van, gepaard met de gelykstydige en kort daar op volgende Gebeurtenisſen, tot het Tydſtip der daadlyk daargeſtelde Omwenteling ons de ſtoffe deezes Boeks opleeveren.

De *Franſchen* ſcheenen na het bemagtigen van den *Bosch* rust te zullen neemen.

De *Franſchen 's Hertogenbosch* bemagtigd en dus een ſteunpunt hunner verdere werkzaamheden bekomen hebbende (*), ſcheenen op 't zelve te zullen rusten. Alles in hun overwinnend Leger hadt eene gedaante, welke die rust, als hoognoodig, ſcheen aan te duiden. Zeven maanden in het open veld, onder geduurig herhaalde Veldſlagen en Stede-bemagtigingen doorgebragt hebbende, geleeken zy, door hunne verſleetene kleederen, veel eer Landloopers dan Krygslieden. Veelerlei gelede gebrek, hadt Legerziektens en Kwaalen aangebragt, die om geneezing, en de daar toe noodige rust, riepen; waar by ook het vergevorderd Jaargetyde de ſtem voegde. Vervulling van het ontbreekende konden de *Franſchen*, aan de kant van *Staats Brabant* verblyvende, zich niet belooven; alles ontbrak 'er. Uit alle deeze omſtandigheden werd eene veronderſtelling van daadlyke rustneeming gebooren, en men ſprak van het verleggen des Hoofdkwartiers na *Antwerpen*.

On-

(*) Zie hier boven bl. 209.

Onverduldig naa het verder doordringen en de komst der *Franschen* bleeven de Patriotten in den Lande, noode zagen zy die rust, die verwydering des Hoofdkwartiers. Zy lieten niet naa des vertoogen en voorstellen te doen, en een plan tot voortzetting op te geeven. Een deezer Plans, vinden wy, door den vermoedelyken Opsteller zelve, aan de *Fransche* Volksvertegenwoordigeren ten dien tyde te *Brussel*, medegedeeld. Die *Bataafsche* Burger gaf, wy gebruiken 's Mans eigene woorden, zyn gevoelen in deezer voege te verstaan; „ het gevaar, waar in de Republiek „ der Vereenigde Gewesten, en vooral „ *Holland*, zich bevondt, indien de *Engelschen* hunne Retraite na de Zeekusten „ namen; eene Retraite, die hun in staat „ stelde om eerst 's Lands Magazynen, „ en der Burgeren Bezittingen, te rooven „ en te plunderen, die op hun eigen of „ de Schepen onzer Marine te laaden, „ en met dien buit de wyk na *Engeland* „ te neemen; te meer mogelyk, daar men, „ in het aanstaande Winter-saisoen, oostewinden te wagten hadt, welke het „ uitloopen der Schepen gemaklyk maakten. Dit gebeurende, vonden de *Franschen* niets anders, dan een arm en uitgeplunderd Volk, vernielde Marine, „ een verwoest Land, dat om zyn kostbaar onderhoud, geen aanhoudens waardig was." —— 's Mans plan kwam hier op neder; „ hoe door de bemagtiging van „ *Geertruidenberg* en meester van de *Killen*

LXXIX. BOEK.

1794.

Plan aan de *Franschen* opgegeeven om voort te vaaren.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ geworden, langs de voor een groot ge-
„ deelte ingedykte Landen, in den zoge-
„ naamden *Biesbosch*, *Dordrecht* te bemag-
„ tigen zou zyn; eene Stad, welke, voor
„ al van dien kant, geene defensie hadt,
„ en welker afstand van *Werkendam*, maar
„ eene groote twee uuren was; eene Stad,
„ welke bemagtigd zynde, (minder moei-
„ lyk om het heerschend Patriottismus
„ der Burgeren,) men van daar, zonder
„ veel tegenstands te ontmoeten, gansch
„ *Holland* kon bemagtigen, en de retraite
„ der *Engelschen* na onze Zeekusten af-
„ snyden: en waar door dan ons Vader-
„ land voor moord en roof der *Engelschen*
„ bewaard bleef. Een plan uitvoerlyk,
„ vooral zo dra 'er maar de minste vorst
„ opkwam; om dat dan alle gewapende
„ Schepen zich moesten verwyderen van
„ de Rivieren en Killen, voor het dryfys."

Dit Plan werd, gelyk des vermeld wordt, zeer gunstig by de *Fransche* Volksvertegenwoordigers aangenomen, en de Ontwerper leeverde hetzelve, met eenen Brieve van aanbeveeling aan den Opper-Generaal PICHEGRU over, 't welk van dat gevolg was, dat de Verplaatzing van het Hoofdkwartier na *Antwerpen* werd opgeschort (*).

Bezwaarlykheid om by

Met dit alles bleef de volvoering van dit Plan een allerhachlykst, en, by open Water, een bykans ondoenlyk werk. Men spaar-

(*) ZILLESEN *Geschiedenis der Nederlanden* III. D. bl. 100.

spaarde moeite, noch kosten, en stelde al- LXXIX.
len krygsbeleid te werk, om den overtocht BOEK. I.
der Rivieren te betwisten. Zwaare Batte- ——
ryen en Krygsvolk verdeedigden de Stroo- 1794.
men, die versterkingen van de natuurlyke open wa-
gesteltenisse des Lands. Hoogstwaarschyn- ter door
lyk zouden de *Franschen*, indien een slappe te dring-
Winter de Rivieren niet overtrekbaar ge- gen.
maakt hadt, zeer bezwaarlyk ten overtocht
besloten hebben.

De Generaal DAENDELS, en de Leden Proeve
der Bezendinge van het Committé Revo- van
lutionair, drongen 'er ten sterksten op aan; DAEN-
en werd 'er in de *Bommelerwaard* eene DELS om
Proeve van genomen, waar toe men niet het in de
dan noode kwam, en die van eenen niets- *Bomme-*
beduidenden uitslag was. Om dit bestaan *lerwaard*
te doen gelukken, hadt men Vaartuigen te doen.
ten overtocht, en tot het leggen van brug-
gen noodig. De Collonel der Genie
VERIE, met den Generaal DAENDELS had-
den die weeten te bezorgen in de *Diest*,
en een aantal groote Schuiten byeenge-
bragt, genoegzaam om drie duizend man
over te zetten, als mede zo veele kleine
Booten, dat men met dezelve, twee aan
twee vastgemaakt, veertien honderd man kon
overvoeren. Men rekende de Krygsmagt,
welke in elke reis na het Eiland van *Ram-*
mel kon overgevoerd worden, genoeg-
zaam, om zich op den tegenovergestelden
oever staande te houden, en het overvoe-
ren van meerdere manschappen te begun-
stigen, waar door men oordeelde een ge-
noegzaam aantal Volks te kunnen beko-

LXXIX. BOEK. 1794.

men, om in staat te zyn ter vermeestering van geheel het Eiland, en het leggen van een Brug, waar toe men alles in gereedheid gebragt hadt, te beschermen.

Redegeeving van dit mislukken.

Men weet, dat tegen dit Plan veel ingebragt, dat het door zommigen volstrekt ondoenlyk geoordeeld, en naa het mislukken, in geenen gunstigen dag voor de Generaal DAENDELS gezet wierd. Dan een verdeediger van 't zelve beantwoordt de vraag, waarom is die onderneeming niet gelukt? in deezer voege. „ Wyl 'er slegts „ weinigen waren, die dezelve ernstig „ verlangden; veelen het doorzetten daar „ van geenzins wenschten, en verscheiden „ aan het noodige daar toe met geen ander „ oogmerk arbeidden, dan om die te doen „ mislukken. Hoe groot ook de yver en „ vaardigheid van den geenen zy, die zo„ danig eene verrigting bestuurt, is het „ hem egter niet mogelyk alle kleine by„ zonderheden te verzorgen, en alle de „ misslagen te verhelpen, die de onagt„ zaamheid van eene menigte onderge„ schikte Persoonen naa zich sleept; voor „ al wanneer die door de kwaadwilligheid, „ welke het strydige der gevoelens ver„ oorzaakt, nog te gelyk wordt aango„ moedigd. Om de Vaartuigen, die in „ de *Diest* lagen, in de *Maas* te brengen, „ moest men in zekeren dam, waar door „ het water opgehouden werd, 't welk al„ les rondsom *'s Hertogenbosch* onderzette, „ eene insnyding maaken. Dan dit werd „ te laat ondernomen, kwalyk ten uitvoer

„ ge-

„ gebragt, geen enkel vaartuig kon door LXXXII.
„ dezelve heen komen, en, geduurende BOEK.
„ den tyd, dien men, door deeze onvoor- ——
„ ziene zwaarigheid verloor, gaf men ge- 1795.
„ noegzaam aan alle Schippers, die men
„ gedeeltlyk vrywillig, gedeeltlyk met
„ dwang, byeengebragt had, gelegenheid
„ om weg te komen. Intuſſchen maak-
„ ten egter de beweegingen, die op den
„ flinker oever van de *Maas* plaats had-
„ den, den Vyand opmerkzaam, die dan
„ ook eenige kanonſchoten met de volle
„ lading deedt, welke nogthans geen de
„ minſte ſchade veroorzaakten. —— Om
„ te gelukken, moest deeze onderneeming
„ by verraſſing ten uitvoer gebragt wor-
„ den, wanneer de Vyand eenmaal op
„ zyne hoede was, werd dezelve onmo-
„ gelyk, en men gaf dus bevel om te
„ rug te trekken, zo dat men den over-
„ togt zelfs niet eenmaal beproefde, 'er
„ geen enkel man ingeſcheept werd, en
„ 'er niemand ſneuvelde: zo dat de aan-
„ merklagten van Mr. DAVID over het
„ lot van die geenen, die als Slachtoffers
„ van de Styfhoofdigheid van den Gene-
„ raal DAENDELS omkwamen, of eene
„ groote boosaartigheid, of eene groote
„ onkunde aan den dag leggen (*)."

De

(*) DAVID hadt 'er zich, in de *Beſchryving der Feldtocht* van PICHEGRU, in deeze voege over uitgelaten; „ Indien deeze onderneeming mogelyk „ geweest ware, beboorde geene bedenking, hoe „ gestaald, ten aanzien van de uitvoering te „ doen

LXXIX. BOEK. 1794.

Gedragen voorzorgen tegen een Overtocht.

De moeilykheid van deezen overtocht, door zommigen onmogelyk gekeurd, hadt men toe te ſchryven aan de reeds algemeen aangeduidde ſterkte door de Natuur en Kunſt ten deezen oorde. Wy moeten 'er eene en andere byzonderheid van optekenen, die ten blyke ſtrekken, dat het toenmaalig Beſtuur alles ter verdeediging aanwendde. In de *Maas*, langs de geheele *Bommelerwaard*, bevonden zich geene Vaartuigen hoegenaamd. Alle overvaard was onmogelyk gemaakt; de Pont aan het Veer te *Heel* in den grond gehakt. Volſtrekt geen Vaartuig mogt de *Maas* inloopen. Beneden en boven de *Waard* riep men alle Schepen toe, dat zy terſtond moesten aanleggen, de hier in salaatigen werden onmiddelyk in brand geſchooten. Dit overkwam twee Aaken en een Schip met Hooi geladen; hoe driemaal aangeroepen te zyn en geen antwoord gegeeven noch aangelegd te hebben, werden ze in brand gezet; de Aaken brandden tot op het water af; het Hooiſchip wierp de brandende bovenlast af, en hieldt aan wal.

De Erfprins en Prins FREDRIK bezogten de *Bommelerwaard*, namen de *Maasdyk* op, en gaven de noodige bevelen ter ver-

„ doen aarſelen: dit is ten vollen waar; dan de„ zelve was volſtrekt ondoenlyk:" en daar op grondde deeze de ſcherpe taal ten opzigte van DAENDELS. Men zie de *Verbeterde Aantekeningen op de gemelde Veldtochten* bl. 40. waar uit wy het bovenſtaande ontleenden; en vergelyke ZILLESEN, *Geſchiedenis der Nederlanden* III. D. bl. 104 *en*

verſterking, die in de *Waard* met alle yver werd voortgezet. De Bevelvoerende Officier vorderde van de Schouten de manſchappen, die hem bezorgd werden tot het maaken van Batteryen, waar heen men dagelyks geſchut en krygsbehoeften vorderde. LXXXV. BOEK. 1794.

Elders was de Erfſtadhouder zelve overledig, tuſſchen de *Waal* en de *Lek* ging hy alles, in eigen perſoon, opneemen, en voorts de dyken en waterleidingen, de hoogte van het land, van de *Linge* tot de *Lek* van *Nymegen* tot *Culenburg* toe, bezigtigen. De *Lekkendyk* aan de *Gelderſche* zyde onderzoekende, beval hy in dien dyk op zeven plaatzen inſnydingen te maaken; om by een verder doordringen der *Franſchen*, de onderwaterzetting te bevorderen; welke, by gewoon winterwater, zich zou kunnen uitſtrekken van *Wageningen* af tot *Schoonhoven* toe. Aan de *Suichſche* zyde deedt hy desgelyks eene reize om alles op te neemen en het noodige ter verdediging te bewerkſtelligen. —— Niets werd in de *Gelderſche* Kwartieren verzuimd wat tot verdediging kon ſtrekken. Van *Rommel* af tot *Nymegen* was de *Waaldyk* wel voorzien met Krygsvolk, en ontbrak het niet aan Batteryen; dit, gevoegd by het reeds aanhoudend waſſen der hoogte Rivieren ſcheen het overkomen dier wateren, hoe zeer ook gedreigd, onmogelyk te maaken.

By *Alphen* waren de *Franſchen* de *Maas* overgetrokken, en hadden het Land van *Maas* en *Waal* bezet van het vermeesterde Fort

De *Franſchen* trekken over de

MXIV. BOEK.

1794.

Maas en vermeesteren het Fort *St. Andries*, hun weder ontweldigd.

Fort *St. Andries* af tot één uur beneden *Druten*. Gemelde Fort, hoe gewigtig ook om den inval in de *Bommelerwaard* te begunstigen, te land onder den *Engelschen* Generaal ABERCROMBIE, en te water door den Schoutbynagt MELVILL aangetast, werd hernomen. —— Dan dit verhinderde de *Franschen*, die, na de vermeestering van *'s Hertogenbosch*, zich na *Grave* gewend hadden, het doordringen niet; noch ook lieten zy zich hier van afschrikken, door de *Engelschen*, die zich in 't Land tusschen *Maas* en *Waal* hadden nedergeslaagen om de Steden *Grave* en *Nymegen* te dekken.

Slag by *Druten* ten nadeele der *Engelschen*.

Zodanig een hinderpaal moest weggeruimd en een gevegt gewaagd worden, althans tegen eene omtrent gelyke magt, leedt zulks by de *Franschen* geen bedenken. De slag werd den negentienden van Wynmaand, niet verre van het Dorp *Druten*, geleeverd, met eene voor de *Engelschen* geheel heillooze uitkomst, grootendeels, zo men wil, veroorzaakt, door den misslag, dat men een Corps *Fransche* Husfaaren voor het Corps van ROHAN in *Engelschen* dienst, aanzag, en onverhinderd toeliet. Volgens der *Engelschen* eigene berigten sneuvelde, in dat gevegt, op vyftig man na, een geheel Regiment, terwyl een ander zwaar geleden hadt (*). De *Franschen* geeven hun-

(*) De Hertog VAN YORCK geeft een zonderling berigt van deeze ontmoeting. Zie de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1794. bl. 1271.

hunne hier behaalde overwinning op als de *Engelſchen* te ſtaan komende op zes honderd Krygsgevangenen, negen en zestig dooden, vier ſtukken Geſchut en één Vaandel. — Wat des ook zyn moge, de *Engelſchen* vonden zich genoodzaakt te wyken: deels tot over den *Rhyn* na *Arnhem*; deels na *Nymegen*, in welke Stad zich reeds een gedeelte huns Volks bevondt. Het daar gebeurde zal ons vervolgens op eene gezette wyze bezig houden: wy moeten vooraf elders het oog heenen wenden.

LXXIX. BOEK. 1794.

Zints den aanvang deezes hervatten Krygs hadt men, in *Staats Brabant*, alle toerustingen gemaakt om eenen Vyand, wiens plans groot, doch alleen te gisſen waren, by zyne komst, het hoofd te bieden; dan de ongeskerheid en de dikwyls vreemde en onverwagte ſtappen der *Franſchen* maakten geduurige veranderingen geraaden en noodzaaklyk, en vaste maatregels in den gewoonen loop eens Oorlogs gevolgd, thans van geene beduidenis. Naa het vermeesteren van *'s Hertogenbosch* bevonden de Krygsverrigtingen in het overig gedeelte van *Staats Brabant*, in eenige ſchermutzelingen, van weifelenden aart; doch meest ten voordeele der *Franſchen*. In de omme ſtreeken van *Bergen op den Zoom* en *Breda* verzamelde zich ſteeds een groote Krygsmagt, en benaauwde die Vesten, van tyd tot tyd dezelve verontruſtende; terwyl dezelve teffens diende om de bewegingen der onzen gade te ſlaan. Geducht bovenal was de magt, welke zy lieten

Onwisheid van der *Franſchen* toeleg.

ten

LXXX. BOEK. 1794.

ten byeentrekken, en steeds gereed hielden, in de Baronnie van *Breda*, en omstreeks de *Langestraat*. Gren twyfel bleef er of deeze was bestemd, om, ter eerste gunstige gelegenheid, zich in dien vreemd gevoerden Krygh, te doen gelden; en hier, zo wel als, elders verpletterende slagen toe te brengen; slagen zo wel te voorzien als moeilyk af te weeren; daar een van nader by knellend Oorlogsgeweld, zich deedt voelen, en alles zich vereenigde om de schroomlykste uitzigten te doen gebooren worden.

Verlag van de Krygsverrigtingen in verband staande met den aanval op de *Nederlanden*.

Men herinnere zich hier de taal door PICHEGRU gevoerd by zyne Intrede in *Brussel*, wegens het vooruitzigt op zegepralen, toen een zyner grootste oogmerken, de vereeniging van het *Sambere* en *Maas* Leger, onder het Opperbevel van den dapperen JOURDAN, met het *Noordlyk* Leger bereikt was (*). De uitkomst beantwoordde ten volle aan die opgevatte verwagting. Niet dan een vlugtig oog konnen wy daar heenen wenden, om te zien hoe deeze niet afliet de *Oostenrykers* als voor zich heenen en over den *Rhyn* te dryven. *Namen* en *Luik* bukten onmiddelyk: by laatstgemelde Stad, *Maastricht* en *Venlo*, trok de overwinnende Veldheer de *Maas* over, verstoeg de *Oostenrykers*, en by *Keulen* over den *Rhyn* gejaagd, schoot hun niets over dan de schraale eer eens wélgemaakten Aftocht. Het

Krygs-

(*) Zie hier boven bl. 102.

Krygsgeluk begunstigde deugdelyk het *Moezel* Leger, *Trier* en *Coblentz* bemagtigd zynde, zagen zich de *Franschen* meesters van den geheelen slinker oever des Rhyn-strooms, uitgenomen *Mentz*, zo wel van den Opper- als Beneden-*Rhyn*. Vermeesteringen niet dan naa harden stryd verkreegen. De met bloedgeverfde bootden van de *Maas* en *Oorte* getuigen van den moedigen gebodene tegenweer aan de wapenen der *Natie*, die zich den naam van de *groote* gaf, en thans de *alles overwinnende* mogt heeten. Het oplettend oog den loop der Krygsverrigtingen in deezen verbaazenden Veldtocht nagaande, staart, vol verwonderings, op het schrander uitgedagt en gelukkig volvoerd plan. De *Franschen*, de Steden *Trier* en *Coblentz* bemagtigd hebbende, konden de *Oostenrykers* van agteren aantasten, deezen vonden zich tusschen twee vuuren gebragt. De oprukking van die strydkrachten stelde hun in staat, om geen gering gedeelte van het *Moezel* Leger, ter ondersteuninge van het *Sambre* en *Maas* Leger, te kunnen afzenden. En hebbe men hier niet te vergeeten, hoe de reeds gedagte herovering der *Hoogovensche* Steden *Valenciennes*, *Condé*, *Landrecy* en *Quesnoy*, den *Franschen* overvloed bezorgde van alles wat zy behoefden tot het doen van Belegeringen, een voorstad anders by hun schaars.

1794.

In deeze korte opgave der Krygsverrigtingen, die vereenigd zo groote gebeurtenissen daarstelden, en andere voorbereidden,

Gefteldheid te *Maastricht*.

XXVII. BOEK. 1794.

den, gewaagden wy van *Maastricht* en *Venlo*. Het lot deezer beide Plaatzen, ten dien tyde, verdient eene meer byzondere vermelding. *Maastricht*, 't welk zo kort geleden de angsten eens beleegs doorgestaan, en, schoon niet vernieesterd, de nadeelen daar van ondervonden hadt (*), stondt op nieuw den oorlogsramp ten doele. Van midden Zomer af was die Stad, onophoudelyk een Krygstooneel. Voor een korten tyd bevondt 'er zich de Prins VAN SAXEN-COBURG en de Aartshertog CAREL met het Hoofdkwartier der *Oostenryksche* Krygsmagt.

De Commissie uit hun Hoog Mog komt daar; doch vertrekt weldra.

Weinig tyds te vooren waren 'er, volgens 's jaarlykſche gewoonte, uit het midden van hun Hoog Mogenden, als Commissarissen aangekomen Mr. W. H. VAN GROOTENHAY en Mr. J. MEERMAN, Vryheer van *Dalem*. Eenige Dragonders diendden hun tot geleide; dan werden, uit hoofde der tydsomſtandigheden, de gewoone Eereschooten niet gedaan, noch de Krygsbezetting onder de wapenen gebragt; voor het overige ontvingen zy de gebruiklyke eerbetooningen. Na weinig dagen verblyfs, zich niet meer veilig agtende, verlieten zy, onder een dergelyk geleide, als zy gekomen waren, deeze Grensſtad; waar, uit ook het Keizerlyk Hoofdkwartier vertrok, zich na *Roeroy Comté* verplaatzende, waar wy 't zelve, by het vermelden van den loop des Krygs, gevonden hebben.

Dit

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXVI. D. bl. 29.

Dit hadt het uitwyken van veel Keizerlyk Krygsvolks ten gevolge. De Prins VAN HESSEN, Gouverneur van *Maastricht*, ontving deezen geruststellenden Brief van den uitgetoogen Keizerlyken Veldheer. „ Ik „ heb de eer aan uwe Hoogheid te be„ rigten, dat ik het vast besluit genomen „ heb om de boorden van de *Maas* te „ verdeedigen, zo lang als geene dringen„ de gebeurtenissen my noodzaaken an„ dere schikkingen te neemen. De Ar„ mée onder myne orders zal deeze Ri„ vier heden, (den drie en twintigsten van „ Hooimaand,) overtrekken, en op haa„ ren rechter oever eene vaste stelling „ neemen, overeenkomstig met het oog„ merk 't geen ik my voorstel, bezetten„ de de linie van Defensie van *Roermond* „ tot *Luik*, waar de Generaal DE LA TOUR „ zich bevindt. —— Om de verbintenis, „ die ik, voorwaardelyk, ten voordeele „ van het Guarnisoen van *Maastricht* heb „ gemaakt, niet uit het oog te verliezen, „ geef ik order aan den Generaal Major „ KRAAY, om met zes Battaillons, zes „ Compagnien ligte Troepen, twee Es„ quadrons ligte Ruitery, en twee Esqua„ drons Husfaaren, voor *Maastricht* te bly„ ven, om de keten der voorposten voor „ *Maastricht* te formeeren, en om het „ Kamp te betrekken, dat uwe Hoogheid „ zal goedvinden aan te wyzen. — Deeze „ Generaal-Officier zal zich aandienen, „ om de orders van uwe Hoogheid te ver„ neemen, en ik durf my vleijen, dat

LXXIX. BOEK.

1794.

Geruststelling des Prinsen VAN SAXEN-COBURG aan de Gouverneur van *Maastricht*.

1794.

„ uwe Hoogheid hem het vertrouwen zal „ ſchenken, dat deeze Officier, zo uit„ muntend door zynen yver, als kundig„ heden en activiteit, in allen opzigte „ verdient. Ik zal myn Hoofdkwartier te „ *Fouron* agter *Viſé* nederſlaan; ten einde „ in het midden myner Troepen te zyn, „ en ik zal my altoos beyveren om aan „ uwe Hoogheid mede te deelen, alles „ wat de gemeene zaak, en Hoogstdes„ zelfs byzondere omſtandigheden, kan „ betreffen (*)."

Waar op men zich te dier Stede verlaat.

De Krygsmagt der Keizerlyken, beſtemd om den *Franſchen* de *Maas* te betwisten, werd op vyf en zestig duizend man begroot. Tuſſchen het gedeelte, onder den Generaal KRAAY gelaaten, en de *Franſchen*, vielen van tyd tot tyd, gevegten voor van meerdere en mindere aangelegenheid; doch niets beſliſſende. Men hieldt zich te *Maaſtricht*, waar men geene ernſtige poogingen der *Franſchen* vernam, en de Stad meerder beſetting kreeg, vry gerust.

Door de Keizerlyken meest onruitmd

Eene gerustheid, welke duurde tot de helft van Herfstmaand, wanneer de ſlinker vleugel des *Oostenrykſchen* Legers, onder den Generaal DE LA TOUR, omſtreeks *Luik*, door de *Franſchen* geſlaagen, te rug getrokken was. Dit deedt een gedeelte des regter vleugels, aan de regter oever van de *Maas* by *Maaſtricht* gelegerd, opbreeken, zich by het Hoofdleger te *Fouron* Com-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1128.

Gemt voegen om aan dezelve ſterkte by te zetten, en het verder doorbreeken der *Franſchen* te beletten, tot zo lang men met de Artillery, en verdere Legerbehoeften, zou afgetrokken weezen. Het Legerdeel onder den Generaal KRAAY aan den ſlinker oever der *Maaze* gelegerd, braken zelfden tyde op, en ontruimde de ſtelling tot dekking van *Maaſtricht* genomen, en de batteryen aldaar aangelegd. Dan acht Battaillons Voetvolk, benevens eenig Paardenvolk, Artillery en Jaagers, onder den Generaal KLEBER, trokken dien eigen avond binnen de Stad, om een gedeelte der Bezetting uit te maaken. Een Legerbende *Franſche* Emigranten en Overloopers, in *Hollandſche* Soldy ſtaande, hadt twee maanden te *Maaſtricht* in bezetting gelegen; doch trok, de aannadering der *Franſchen* vreezende, met hun Hoofd, den Prins VAN HOHENLOHE, na *Venlo*.

LXXIX. BOEK. 1794.

De nadering eens Belegs leedt geen twyfel, en ſtelde men zich onverwyld in ſtaat van verdeediging; huizen daar aan hinderlyk, werden afgebrooken en booomen omgekapt. Geen wonder dat de vrees voor de angſten en gevaaren, nog zo korts geleeden, vernieuwd te zien, groote ontzetting baarde, en veelen de wyk namen. Het vlugten hieldt aan zo lang 'er rydtuigen of karren te bekomen waren, en de weg onbelemmerd was: want 's volgenden daags vertoonden zich de *Franſchen* reeds op de Dorpen aan den ſlinker oever der *Maaze* gelegen, waar zy 's avonds met de buiten-

Men ſtelt zich in ſtaat van verdeediging.

LEIDE. BOEK. posten schermutselden, en hielden zy de Stad van die zyde, tot op den een en twintigsten, ingesloten.

1794. De *Franschen* naderen. Naa het opbreeken en wyken des Keizerlyken Hoofdlegers, was 'er niets 't welk de *Franschen* belette de *Maas* over te trekken, en de Stad ook aan de zyde van *Wyk* in te sluiten, 't geen zy onverwyld volvoerden. Groote ontsteltenis, schoon weinig schade, bragten de *Franschen*, uit eenige stukken geschut by het Dorp *Heugem* geplaatst, der Stad toe; dit was ook het gevolg van eene Battery door hun buiten de *Boschpoort* opgeworpen.

KLEBER eischt de Stad op. De *Fransche* Generaal KLEBER eischte, den zes en twintigsten van Herfstmaand, de Stad op, vorderende dat zulks, binnen drie uuren, zou geschieden aan eene zegepraalende en onverwinnelyke Armée van tweemaal honderd duizend Mannen. De Gouverneur antwoordde dat Eer en Pligt hem noodzaakten de Vesting tot het uiterste te verdeedigen. Een Brief aan de Stadsregeering van den zelfden Generaal om dezelve tot het bewerken der Overgave aan te zetten, vergezelde de Opeisching.

De Overgave geweigerd. Langzaame voortzetting van het Beleg. Opeisching en weigering van Overgave deeden alle de schrikbeelden des naderenden belegs gebooren worden, en de Burgery maatregels neemen om beveiliging voor hunne Persoonen en Goederen, in kelders, en andere verzekerde plaatzen, te zoeken. Op de weigering volgde geen Krygsgeweld; alles bleef twee dagen stil, en hadt, wat 'er voorviel tot het einde

der

der maand, niets van aanbelang te beduiden. Dien tyd hadden de *Franschen* volyverig besteed om aan den slinker oever van de *Maas* eenige Batteryen aan te leggen, en andere te voltooijen; een arbeid welken zy ook aan den rechter oever dermaate voortzetten, dat de *Maastrichtenaars* zich, in weinige dagen, door die aangelegde werken omringd zagen. Doch de aanleg deezer werken was zodanig, dat deskundigen oordeelden te moeten besluiten, dat ze veel eer strekten om zich tegen eenige onderneeming der Stadsbezetting te kunnen verdeedigen, dan tot een geregeld beleg, en dat der *Franschen* oogmerk alleen was de Stad ingeslooten te houden, tot zy, by mangel van leevensmiddelen, in de noodzaaklykheid van overgave geraakte. Hier by kwam, dat men vry algemeen het daar voor hield, dat 'er geen geregeld beleg te duchten was, zo lang het *Oostenrykſche* Leger aan deeze zyde des *Rhyns* bleef; en vleidde men zich, by aanhoudenheid met het denkbeeld dat 's Keizers Leger weder zou opdaagen, om het benauwde *Maastricht* te ontzetten.

LEX X. BOEK. 1794.

Welhaast ging dit laatste plegtanker van hoope door, schoon het denkbeeld eener enkele Insluiting bleef stand houden, en sterkte kreeg: dewyl, behalven schermutzelingen tusschen *Oostenrykers*, die op verkenning uittoogen, en de Belegeraars, niets voorviel, en de laatsten niet schooten dan wanneer van de Wallen op hun gevuurd

LXXIX. BOEK. werd, ook daar mede ophoudende, als het geschut uit de Stad zweeg.

1794. Schaarsheid in de Stad.

Veertien dagen lang bleef de Stad dus ingeslooten en verstooken van allen toevoer van Leevensmiddelen en Ververschingen, uitgenomen het weinige, 't welk het Dorp *St. Pieter*, onder de Vestingwerken van *Maastricht* gelegen, kon verschaffen, en uit de Tuinen in de Stad gehaald worden. Toeneemende schaarsheid deedt dezelve hoog in prys stygen. Den toevoer van Steenkoolen, door de *Franschen* belet en de voorraad van Hout gering zynde, baarde zulks, by het naderend koude jaargetyde, een akelig vooruitzigt. — De Magazynen, door de Stadsregeering, voor den tyd van drie maanden, aangelegd, verschaften aan de *Oostenryksche* en *Hollandsche* Bezetting, op omtrent acht duizend man berekend, behalven de in dienst genomene Handlangers en Pionniers, weeklyks de noodige toelagen van de eerste noodwendigheden en eenige verkwikking.

Moeilykheid om het Krygsvolk betaaling te verschaffen.

Grooter zwaarigheid deedt zich op om het Krygsvolk te betaalen. De Bankiers, en de meeste gegoede Ingezetenen, hadden, by den aftocht des Keizerlyken Legers, *Maastricht* verlaaten: dit maakte het zo niet onmogelyk, althans ten hoogsten bezwaarlyk, de Wissels, welke de *Hollandsche* Krygsbezetting, wegens de Bezolding op de Solliciteurs trekken moest, te kunnen verkoopen en Geld voor Papier te krygen. Deeze ongelegenheid vermeerderde: dewyl ook de Betaa-

ling

ling der *Oostenrykſchen* door het Militair Gouverneinent moest geſchieden; met het vertrek der groote Armée was de Krygskas verwyderd. —— Om in deeze behoefte te voorzien en de heillooze gevolgen van het onbetaald laaten des Krygsvolks te voorkomen, werd de Gouverneur met de Magiſtraat te raade de Ingezetenen te verzoeken, en ernſtig aan te manen, zo veel doenlyk, hunne geredde Penningen op te ſchieten; ook werd van de beide Kapittels van *St. Servaas* en de *Lieve Vrouwe* zekere geldſomme geëischt, en de Penningen in de publieke Fondſen voorhanden, ten dien einde beſteed. Aan deezen eisch voldeeden de Ingezetenen en de Kapittels; elk kreeg een ſchriftlyk Bewys van de opgeſchootene ſomme uit handen des Gouverneurs, met verzekering der Wedergave van 's Lands wege, met eene rente van vier ten honderd, zo ras de omſtandigheden zulks zouden toelaaten. LXXIX. BOEK. —— 1794.

Tot een Noodmunt beſlooten, en die vervaardigd.

Geene onaanzienlyke Geldſomme werd op die wyze zamengebragt; doch kon dezelve niet toereiken om eenen geruimen tyd in de veelvuldige benoodigdheden te voorzien. De Stadsregeering beſloot over zulks tot het vervaardigen van eene Noodmunt. Papierengeld in omloop te brengen vondt men ongeraaden, en het beter een Zilveren te ſlaan, en ten dien einde het Zilverwerk van de *Roomſche* Kerken en Kloosters te verderen, tegen behoorlyke Schuldbrieven. Het opgebragte Zilverwerk beantwoordde niet aan de verwag-

LXXIX. BOEK. 1794.

ting deswegen gevormd, uit het aantal Kloosters en Kerken. De geheele som beliep 37082 Guldens. Men ving met het vervaardigen der Noodmunte aan; de bestemming was stukken van honderd, van vyftig, van twintig, van tien en vyf Stuivers te vervaardigen. De twee eerstgemelde soorten werden daadlyk geslaagen, en kwamen in omloop (*).

Poogingen om de aangelegde werken te vernielen.

Inmiddels voeren de *Franschen* voort met Belegeringswerken aan te leggen. Zy onderstonden zulks te doen onder het Geschut van het Fort op den *Pietersberg*, met den waarschynlyken toeleg om eenen aanval op 't zelve te waagen. Ter verydeling deeden de Belegerden, op den negenden van Wynmaand een uitval met acht honderd man Voet- en Paardenvolk, *Hollanders* en *Oostenrykers*, gevolgd door een groot aantal Pionniers, om het aangelegde te slegten; 't geen ten deele volvoerd werd; van wederzyden kwam dit op eenig verlies van Volk te staan. Het geslegte was weldra hersteld, en uit het Fort werd met Kogels en Hauwitzers geweldig geschooten om dien arbeid te verhinderen, en te vernielen. Tegen dit Fort waren de meeste Batteryen der *Franschen* daar aangelegd gerigt. Dit liet geen twyfel of zy hadden een voorneemen 't zelve aan

(*) Op de eene zyde dier Noodmunte ziet men het Wapen van *Maastricht*, daar boven de waarde van het Stuk, en van onderen het jaartal 1794; de andere zyde was glad en de rand gekarteld.

agt te vallen, en te vermeesteren als een stap tot het te onder brengen van *Maastricht* zelve. Ter voorkoming van dit oogmerk vermeerderde men de Bezetting en vervaardigde in haast een bedekten weg, van het uiterste der Barriere van de *Pieterspoort* tot het gemelde Fort loopende; ten einde alles derwaards te kunnen voeren, zonder door den Vyand gezien te worden. —— Onder de maatregelen, die de Voorzigtigheid vorderde, hadt de Gouverneur, op de *Maas*, tegen over het Dorp *St. Pieter*, twee Vlotten, ieder met een stuk kanon voorzien, doen leggen; om ook daar alle onderneemingen van den Vyand te verydelen.

Ydele hoop van Ontzet.

Eene groote beweeging in het Belegerings Leger van de wallen waargenomen, deedt by de Belegerden, op den elfden en twaalfden van Wynmaand, het denkbeeld ontstaan, dat de Vyand zich ten aftocht gereed maakte; doch het bleek welhaast, dat die veroorzaakt was door de aankomst van Volk, Artillery, Wagens en Karren, uit het Hoofdleger, 't welk de Keizerlyken vervolgd hadt. —— 's Anderen daags ontving men, in het van alle Gemeenschap met den Lande afgesneedene *Maastricht*, by gelegenheid van het doen eener boodschappe tot slaaking van eenen ten onregt gevangen genomenen by het *Fransche* Hoofdkwartier, eene *Luiksche* Nieuwsmaare, waar in de overgave van *'s Hertogenbosch* aan de wapenen des *Franschen* Volks vermeld werd, met andere tydingen

XXXIX. BOEK.

gen van den voorſpoed der Krygsverrichtingen diens Volks.

1794. Tweede Opeiſching.

Van dit alles, en meer, ontving de Gouverneur den volgenden dag nadere verzekering, door een *Franſchen* Officier, die van een Trompetter vergezeld, tot hem gebragt werd. Hy leverde een Brief over van den *Franſchen* Generaal, berigtende, dat het Keizerlyk Leger, reeds eenige dagen geleden, den *Rhyn* was overgetrokken; dat het Hoofdkwartier der *Franſchen* zich te *Keulen* bevondt, dat *Coblentz*, *Gulik* en *'s Hertogenbosch* in magt der *Franſchen* waren, en hun Leger zich voor *Nymegen* en *Venlo* bevondt. By dit berigt was gevoegd eene aanmaning aan den Stadsbevelhebber, om, uit hoofde van alle deeze omſtandigheden, aan de voorheen gedaane Opeiſching gehoor te verleenen, en eene Stad, van alle hoop op Ontzet verſtooken, over te geeven; in welk geval hy een allerloflykſte Daadiging zou kunnen bedingen. Ten flotte boodt de *Franſche* Generaal den Gouverneur aan om, vóór het doen van dien ſtap, eenen Officier te benoemen, die men zou brengen ter plaatze, waar hy de volkomenſte verzekering kon bekomen van de gebeurtenisſen in den Brieve vervat.

Hoe beantwoord.

Krygsraad gehouden hebbende, antwoordde de Gouverneur op deezen Brieve, dat hy in de onmogelykheid was van in het gedaane Voorſtel te kunnen treeden, zonder uitdruklyke bevelen van zynen Souverain; weshalven hy vryheid verzogt

om

om een Courier na 's Gravenhaage te zenden, en dat men, tot diens wederkomste, de vyandlykheden van wederzyden zou staaken. —— De *Fransche* Generaal, weigerde aan dit voorstel te voldoen, en volhardde by de jongstgedaane Opeisching: waar door deeze Onderhandeling vrugtloos ten einde liep. —— Hoe zeer men zich van de waarheid der gemelde gebeurtenissen, en den snellen voortgang der *Fransche* wapenen, zelfs op het Grondgebied van den Staat, verzekerd hield; hoe zeer alle hoop op Ontzet verdweenen was; en 'er geen ander uitzigt overbleef; dan dat *Maastricht* eenmaal in de handen der *Franschen* zou moeten vallen, vleide men zich met eene flaauwe hoop van een mogelyk op handen zynde Vrede, en dat deeze de Stad aan het gedreigde lot zou ontrukken.

LXXIX. BOEK. 1794.

Het aanvoeren van omtrent dertig Stukken zwaar Geschut, en twee Mortieren, in een daar toe geschikt perk geplaatst, duidde aan dat men meer verwagtte. De weinige spoed met belegeringswerken tot nog toe gemaakt, veranderde in eene verdubbelde werkzaamheid, zodanig dat alle de tot dus verre aangelegde werken aan elkander geketend werden, en alle werkzaamheden de zigtbaarste blyken droegen van een geordend Beleg.

Alles duidt een geregeld Beleg aan.

Van de zyde der Belegerden verdubbelden ook de middelen tot afbreuke. De Batteryen der Stad, die zich slegts nu en dan hadden laaten hooren, deeden nu aanhou-

Verdubbeling der Vyandlykheden.

NEGENDE BOEK. houdend dag en nagt de lugt door-schieten van kogels, bomben en hauwitzers wedergalmen. Het Fort van den *St. Pietersberg* hielde aan, om, vereenigd met de Veste, de Belegeraars in hunne werken te ontrusten; die van hunnen kant niet schuldig bleeven om het Fort met gelyke munt te betaalen; terwyl hunne Jagers en Scherpschutters de uitgezette Voorposten der Belegerden gestadig bezig hielden. Alle mogelyke voorzorgen tot beveiliging der Bezetting werd gedraagen. Onder het aanhoudend schieten op het Fort, waren de *Franschen* onvermoeid om 't zelve met hunne werken hoe langs hoe meer te naderen.

1794. Een *Fransch* Trompetter, op den dertigsten van Wynmaand, met eenen Brieve aan de Stadsregeering belast, werd binnengelaaten, by den Gouverneur gebragt. Onder andere verzogt men in denzelven antwoord op den onbeantwoord gelaatenen Brief by de tweede Opeisching. Thans vertrok deeze Zendeling met het antwoord der Regeering.

De Stad fel beschooten. Te midden van dit alles kwam het gedreigde tydstip. De naderingen waren tot het uiterste voortgezet, en een onnoemelyk groote voorraad van Artillery stelde de *Franschen* in staat om het lang bedreigde Krygsgeweld op de Stad uit te oefenen. Naauwlyks was de Trompetter met den gemelden Brieve vertrokken, of men beschoot de Stad met eenige kogels en hauwitzers van de Batteryen op *Cauberg*, die hielde den geheelen nagt aan toe aan-

anderen daags 'amorgens ten tien uuren, wanneer het belegeringsgeweld verdubbelde, bomben, hauwitzers, en gloeijende kogels kwamen niet alleen van *Cauberg*; maar vloogen van rondsom de geheele Vesting; zo dat 'er naauwlyks eene veilige schuilplaats onder, veel minder boven de aarde te vinden was; ten gelyken tyde werden eenige punten der Vestingwerken aangetast. Akelig was het tooneel, 't welk *Maastricht* opleeverde, een aantal zo aanzienlyke als geringe Gebouwen viel voor het geweld van kogels en bomben, andere werden een prooy der vlammen. Eene ysselykheid, vermeerderd door het gekerm en gejammer van Burgers en Soldaten, door het vyandlyk lood, of door instortende gebouwen gekwetst: terwyl deeze den dood zyns Medeburgers en die het sneuvelen van zynen Krygsmakker beweende. LXXIII BOEK. 1794.

Drie dagen sleepte de *Maastrichtenaars* in dien deerlyken toestand, de Stad werd door opvlogsgeweld aanhoudend geteisterd. De Gouverneur, aangezet door de Regeering, en ook dit hoofd van andere omstandigheden, opende nu den weg tot dus lang geweigerde Daadiging. In den avond van den derden van Slachtmaand vaardigde hy eenen Trompetter na het Hoofdkwartier der *Franschen*. Naa verloop van weinig uuren keerde deeze, met een gunstig antwoord, weder. Van dit geruststellend oogblik af, begon men aan de punten der Overgave te werken. Den volgenden morgen vroeg zweeg het *Fransche* ge- Men komt tot daadigen.

XXXIX. BOEK.

1794.

De Stad had deerlyk geleeden.

geschut, en kreeg dien dag de Daadiging in den avond het volle beslag (*).

Met derzelver ondertekening door den Generaal KLEBER eindigde het oorlogsleed, 't welk *Maastricht* omtrent zes weeken lang gedrukt, en op 't laatst zo fel gepraamd hadt. Twee derden der Stad rekende men verbrand, verwoest of beschadigd, en onder deeze veele openbaare Gebouwen. De drie laatste dagen kwamen op het leeven of de verminking van omtrent twee honderd, zo Burgers als Krygslieden, te staan. Nog één dag verwyls der Daadiginge, en het geheel verderf der Stad was daar geweest, door een algemeenen storm, op den avond van dien dag bepaald. Der *Fransche* Leger wordt gezegd 80,000 Man sterk geweest te hebben, voorzien van 220 Stukken Geschut. In den korten tyd van drie dagen werden meer dan 12000 bomben, hauwitzers en kogels ter Stad ingeworpen, onder de eersten waren er van twee honderd ponden gewigts (†).

Bepaalingen by het Verdrag, en nadere schikkingen.

In de Verdrags Artykelen, op de welke de Stad was overgegaan, vondt men een en ander ter nadere beschikkinge gelaaten, en onder zekere mits toegestaan; dit klaarde op by de eerste Afkondiging van

(*) Men vindt de Capitulatie in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1478.

(†) Hoofdzaaklyk hebben wy dit ontleend uit een *Verhaal wegens het voorgevallene geduurende het Beleg van Maastricht*, voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1649—1664.

van wegen de *Fransche* Regeering. Schoon het Burgerlyk en Lyfstraflyk Gezag, daar volgens onderworpen was aan de Militaire Magt, en zonder dezelve geene Ordonnantien of Publikatien zouden mogen gedaan worden: zou de tegenwoordige Magistraat, by voorraad, de verrigtingen blyven waarneemen; de Burgerlyke en Lyfstraflyke Regtbanken, het Regt, als voorheen, blyven bedienen, ook zou 'er niets veranderd worden in de Wetten en Gewoonten van het Land. Allen Ingezetenen werd de vrye oefening van den Godsdienst toegestaan. In de Verdragspunten was 'er bygevoegd, „ met die bedenking, „ dat niemand, onder dekmantel van Religie, zal zoeken de nieuw gevestigde „ Orde van zaaken te stooren." Dit werd thans vervangen door de algemeene Wet; „ De *Fransche* Republiek zal ten strengsten straffen allen, die zich zullen veroorlooven, de openbaare rust te verstooren, of met den Vyand verstandhouding hebben (*)."

LXXIX. BOEK. 1794.

De Berigtgeeving wegens den staat der zaaken aan den Gouverneur van *Maastricht* toegeschikt, om hem ter overgave te beweegen, gewaagde van de Overgave der Veste *Venlo*, nog korts het Magazyn des Keizerlyken Legers van alles wel voorzien en versterkt (†). Iets des betreffende, staat ons hier te vermelden. Met den aanvan-

Het Beleg van *Venlo*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1664.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1443.

LXXIX. BOEK. 1794.

vange van Wynmaand bestondt de Bezetting in het sterke *Venlo*, onder het bevel des Generaal Majors PFISTER, uit slegts twaalf honderd man, die ook het ruime Fort *St. Michel* te verdeedigen hadden. By de aannadering der *Franschen*, ten gemelden tyde, viel de dienst reeds zeer zwaar. Schoon van dit getal, by de digtere insluiting, reeds veel verlooren was, door Gekwetsten, Gevangengenomenen en Overloopers, bleef de Bevelhebber, met de hem overschietende manschap, moed houden. Zy lieten niets onbeproefd om den *Franschen* in hunne naderingswerken te verhinderen; die 'er nogthans onvermoeid in voort voeren, en den één en twintigsten van Wynmaand, met hunne loopgraaven voor de *Roermondsche* Poort, tot een Pistoolschot afstands aan de Palissaden van den bedekten weg, genaderd waren, en door die nabyheid zich in staat bevonden om veelen der Verdeedigeren op hunne posten te kwetzen, of te dooden. —— Moeds genoeg hadden honderd en dertig Vrywilligers, met vyf en twintig Ruiters der zwakke Krygsbezetting, om onder aanvoering van den Capitein ROST, eenen uitval te doen; met dien moed volvoerd, dat de *Franschen* in hunne eerste verschansing meest nedergeveld, uit de tweede en derde geheel verdreeven wierden, en zy niet ter Veste introkken, dan naa de eerste Verschansing geslegt te hebben. Eene stoute onderneeming, welke, hoe moedig ook uitgevoerd,

op

op twee en dertig Man zo Officiers als Gemeenen te staan kwam, die of gesneuveld of zwaar gekwetst waren: een verlies by het gedeel den Belegeraaren toegebragt, niet te vergelyken, slegts één Capitein en vier Soldaaten der *Fransschen* bekwamen zy tot Krygsgevangenen. LXXIX. BOEK. 1794.

Onverwyld zetten de Belegeraars, door dien uitval niet afgeschrikt, hunne naderingen op nieuw voort, en waren met hunne loopgraaven, twee dagen later, aan wederzyde van de Veste zo verre gevorderd, dat het Geschut uit dezelve hun niet meer kon hinderen. Veelen in de Buitenwerken werden doodgeschooten of gekwetst. De Manschap was tot op negen honderd en vyftig gedund. Alle posten naar eisch te bezetten was onmogelyk; de meeste Krygslieden waren afgemat door een dienst van zes nagten. Men verliet de buitenwerken, om dieen de Capitaale Wal te verdeedigen. *Venlo* zeer beschadigd.

In deezen toestand eischte de *Fransche* Generaal Lavaux *Venlo* op. Dan in de voorwaarden des Stadsbevelhebbers was begreepen, dat de Bezetting, naa met alle Krygseere uitgetrokken te zyn, overal waar de Staaten, hun Souverain, zulks zouden vorderen, tegen alle Vyanden van den Lande zoude mogen dienen. Die werd ten eenenmaale afgeslaagen, zulks dreigde alle onderhandeling af te breeken, en de uiterste verdeediging der Veste ten gevolge te zullen hebben. De *Fransche* Generaal, des verstandigd, bewilligde eindelyk Opgeeischt en overgegeeven.

LXXIX. BOEK. 1794. in deezen zich, waar op *Venlo*, den vyf en twintigsten van Wynmaand overging (*). De Gouverneur, zo verre afgescheiden van alle mogelyke kundschap, wegens den staat der zaaken, en den loop des Krygs, wilde zich verzekeren van de onmogelykheid eens te wagten ontzets, zich het voorgevallene des jongsten Belegs herinnerende (†), en kreeg de verzekering van den *Franschen* Generaal, dat de Vereenigde Legers den *Rhyn*, en de *Engelschen* de *Waal* waren overgetrokken, als mede dat deeze, om die Gebeurtenissen te bewyzen, de Eer der *Fransche* Natie verpandde. —— Voorzorg en moed liet dus de Bevelhebber dier Veste blyken. De *Franschen* betuigden, dat hy, door zyne dappere verdediging, eenen onsterflyken roem verworven hadt, en zou hy, zonder zulks geen beding gemaakt en verworven hebben, zo verre afwykende van de Vergunningen der *Franschen*, in die dagen, blykens de omtrent gelyktydige Voorwaarden op welke *Philippine* en *Sas van Gent* in handen der *Franschen* gesteld werden (§).

Het Beleg van *Nymegen*.

Was de Berigtgeeving, wegens den loop des Krygs, en de behaalde overwinningen der *Franschen* aan den Bevelhebber van *Venlo* waarheid, van geen grootspraak hadt men

(*) Zie het Verdrag in de *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1470 en 1667.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVI. D. bl. 43.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1480 en 1482.

men zich by de *Maastrichtenaars* bediend, hun verwittigende, dat de *Franschen* de Stad *Nymegen* genaderd waren (*). Het daar, en daaromstreeks, gebeurde moet ons nu bezig houden. Zonderling genoeg was het voorgevallene by dit Beleg en de Vermeestering dier gryze Veste.

LXXIX. BOEK. 1794.

Reeds eene geruime wyle hadt men in *Nymegen* voor de aannadering der *Franschen* bedugt geweest. Dit vermeerderde grootlyks naa de nederlaage den *Engelschen* by *Druten* toegebragt (†). Hier door was de gemeenschap tusschen het meer en meer benaauwde *Grave* en gedreigde *Nymegen* afgesneeden, en waren der *Franschen* vorderingen zodanig, dat hunne voorposten zich van *Ewik* tot *Kranenburg* uitstrekten. Veelvuldig waren steeds de in-, door- en uittochten der *Engelsche* Hulpbenden. Deeze laatste vermeerderden naar gelange het gevaar des belegs naderde. Dit, zo zeer zamenstemmende met andere bedryven dier Bondgenooten, heeft het denkbeeld doen gebooren worden, dat de *Engelschen* last zouden gehad hebben om zich in geene belegerde plaatzen te laaten opsluiten. De Hertog VAN YORCK nam zyn Hoofdkwartier te *Arnhem*. Onder den Generaal WALMODE liet hy in de werken van *Nymegen* agter, twee Regimenten *Hanoversche* Ruitery en drie Regimenten Voetvolk, als mede twee Regimen-

Staat van verdediging.

(*) Zie hier boven bl. 303.
(†) Zie hier boven bl. 286.

LXXIX. BOEK. 1794.

menten *Engelsch* Voet- en Paardenvolk, behalven eenig ander, dat, in de Stad zelve, de Bezetting met de *Staatsſchen* uitmaakten. Het Legar der laatstgemelden was op dat pas desgelyks terug getrokken om de Linie aan de *Grib* te verdedigen.

Hoop op ontzet.

Ondanks dit naderen der *Franſchen*, en dit verleggen der Staatſche en der Hulpbenden, bleef den *Nymegenaren* de hoop by op ontzet, door de *Oostenrykeren*. Eene hoop leevendig gehouden door den *Oostenrykſchen* Generaal CLAIRFAIT, die zich, in 't laatst van Wynmaand, te dier Stede bevondt. Dan ydel was die hoope, de *Franſchen* betwistten hun den overtocht over den *Rhyn*: volgens het welberaamd en gelukt plan slooten thans de Legers van PICHEGRU en JOURDAN in het *Kleefſche* aan een, en ondersteunden elkanders Krygsverrigtingen. De magt, die de *Oostenrykers* daarenboven tot ontzet zouden hebben kunnen aanwenden, indien hun tyds genoeg gegund geweest ware, was ten hoogsten tien duizend man sterk, en dus te zwak tot zulk eene onderneeming.

Nymegen ingeslooten. Plan om die Stad te ontruimen.

Aan de landzyde vondt zich *Nymegen* weldra bykans geheel ingeslooten; aan de kant van *Ooy* bleef het nog open; schoon ook de *Franſchen*, die hun Hoofdkwartier te *Hulſen* hielden, dit poogden te bezetten. Hoe nader zy kwamen en hunne aanvallen vermeerderden, hoe meer toebereidzels de Hulpbenden maakten om zich elders heen te begeeven. Met den aanvang

vang van Slachtmaand begon de *Hanoverſche* Artillery met het Geſchut over de *Waal* te trekken; ook verliet een aantal *Engelſchen* de Stad, en ſchoon nog eenige *Engelſche*, *Heſſiſche* en *Hanoverſche* Krygsbenden bleeven, ſcheen de *Engelſche* Opperbevelhebber WALMODE, zo min als de Hertog VAN YORCK, van zins, om zich in het belegerd *Nymegen* te blyven onthouden, en die Stad langer te verdeedigen. Van dit werk der ontruiminge maakte men op den derden van Slachtmaand, den dag der Opeiſching, eenen aanvang, en was het plan om die Veste te verlaaten reeds gevormd; men hieldt dezelve te zwak om de verdeediging te beproeven, en niet genoegzaam voorzien om een lang beleg uit te harden. LXXIX. BOEK. 1794.

De Opeiſching werd egter afgeſlaagen: Opgeëischt. Volk ter verdeediging aangevoerd. naardemaal zyne Hoogheid de Prins Erfſtadhouder, zich te *Arnhem* bevindende, oordeelde, dat eene Vestingſtad, van zo veel aanbelangs, en die den Vyand zo veel voordeels aan de *Waal* zou geeven, niet zo ligt moest verlaaten of overgegeeven worden, zonder alvoorens alle mogelyke middelen ter verdeediging te beproeven. Een gedeelte der *Engelſchen* reeds uitgetrokkene Hulpbenden, geſterkt met omtrent drie duizend man *Saxiſche* Krygslieden, keerden na *Nymegen*, met het oogmerk om die Stad te verdeedigen; een plan waar toe men te eer beſloot, in het denkbeeld, door den Keizerlyken Bevelhebber CLAIRFAIT te *Arnhem* ingebeezemd, dat

LXXII. BOEK. alle hoop op ontzet, door de Keizerlyke Krygsmagt, niet verdweenen was.

1794. Heftig aangevallen. Inmiddels was terstond, naa de afgeslaagene Opeisching, het Krygsgeweld tegen de Stad met eene hevigheid uitgebarsten, die vernieling dreigde, en baarde. Gloeijende kogels en hauwitzers tegen de Veste uitgebraakt, deeden de beoogde werking, op verscheide plaatzen brand verwekkende. De getroffe *Broer-kerk* brandde geheel af, de nederstortende Tooren zette zes der omstaande huizen in vlam, nog zeventien huizen in een steeg werden in een vuurgloed verteerd.

Uitval der Belegerden. De Krygsmagt ter verdeediging ingetrokken, deedt met de daar nog gelegerden, eenen uitval, die vol moeds verrigt, eenige werken der *Franschen* vernielde, een aantal *Franschen* doodde; doch ook op eenige manschap aan de zyde der Uitvalleren te staan kwam. De deels vernielde loopgraaven deeden de *Franschen*, voor een korten tyd, te rug deinzen; maar welhaast naderden zy, in veel grooter getal, drongen op nieuw aan, en breidden zich uit langs den kant der *Waal* aan de hooge zyde der Stad; by die Rivier wierpen zy batteryen op, nader en nader aandringende, beschooten zy de brug.

Bevel ter verlating dier Stad, en wat 'er by de ontruiming geheurde. In deezen toestand ontving de Generaal Majoor VON HAACKE, Bevelhebber der Krygsbezetting, een Brief van zyne Hoogheid, den last inhoudende om dien nagt, den zevenden van Slachtmaand, in alle stilte, *Nymegen* te ontruimen. Onmiddelyk maak-

maakte men zulks werkſtellig. De over- LXXIX.
haasting, waar mede zulks geſchiedde, baar- BOEK.
de verwarring, en hadt de gevangenneeming van een gedeelte der Bezettinge ten 1794.
gevolge. Uit de onderſcheidene berigten van het gebeurde by die ontruiming ſchynt het zich in deezer voege toegedraagen te hebben. De vaste Schipbrug was door het vuur der *Franſchen* dermaate getyſterd, dat dezelve niet dan te voet kon begaan worden; de *Engelſchen* en *Hanoverſchen* maakten 'er gebruik van, met agterlaating hunner paarden. Doch deeze Brug geraakte in brand terſtond na hunnen overtocht, waar door dit veroorzaakt werd, heeft de duisternis des nagts bedekt, of het aanhoudend vuur der *Franſchen* belet onderſcheiden waar te neemen. Het ontbrak aan geene verdenkingen van eenen ſnooden toeleg. Tot groote teleurſtelling der Bezettelingen zag men dit wykmiddel brandende den *Waalſtroom* afdryven. Het Krygsvolk van den Staat, onder den Overſten BALNEAVIS, moest met zyn Regiment het laatſte vertoeven, om den aftocht te dekken: hy zag de *Schipbrug* in volle vlam. — De *Gierbrug* was nu het eenig middel om aan den overkant te komen. Wanneer een Battaillon VAN BENTINCK zich daar op bevondt, viel men aan de overzyde der Riviere te *Lent*, volgens eenigen, in het begrip, dat de *Gierbrug* *Franſchen* voerde, terwyl anderen dit aan den euvelmoed der *Engelſchen* toeſchreeven, niet onkundig, dat het *Hollandſch*

LXXIX. BOEK. 1794.

Krygsvolk was, daar op schietende, trof men het touw dermaate, dat de Brug vastgeraakte, en welhaast na de Stad terug dreef. Men verbeeldde zich den toestand dier uitwykenden, die op 't punt van te ontkomen, door het het vuur van vroeger uitgewekenen genoodzaakt waren zich krygsgevangen te geeven. Eenigen waren de Stad met roeischuitjes ontkomen. Men vermeldt, dat Prins FREDRIK, de verwarring ziende, zich derwaards begaf en aan een groot gevaar blootstelde. Dan de in *Nymegen* teruggedreevenen bevonden 'er zich niet alleen. De verhaaste en geheel ongeregelde ontruiming was op zulk eene wyze toegegaan, dat reeds geen gering gedeelte der Krygsbezetting de Stad verlaaten hadt, eer het andere zulks wist.

Punten van Daadiging door BALNEAVIS voorgesteld.

Middelerwyle waren reeds eenige *Franschen* ter Stad ingedrongen en stondt het dus geschaapen, dat *Nymegen*, zonder eenige Daadiging hoe genaamd, hun in de handen zou vallen. De Overste BALNEAVIS, dien wy in het Omwentelingsjaar MDCCLXXXVII, hebben leeren kennen, was, naa het vertrek van den Generaal Major VON HAACKE, de hoogste in rang. Genoeg tegenwoordigheid van geest bezat hy, in deezen benarden toestand, om, met de nog tegenwoordige Officieren, op den wal, een mondelingen Krygsraad te beleggen: waar zy eenpaarig besloten onverwyld een Officier met een Trompetter naa het Hoofdkwartier der *Fransche*

te

De Gierbrug bij Nijmegen beſchooten.

te zenden, om eer de Generaal SOUHAN onderſcheidene kundſchap van de hachlyke geſteltenis der zaake hadt, eene ſoort van Capitularie voor de Krygsbezetting te bedingen. Slegts eenige minuuten hadden zy tyd, om in een huis by de poort, deeze drie ſchriftlyke punten te ontwerpen. — „ De Commandant van *Nymegen* ſtelt aan „ den *Franſchen* Generaal, die het Beleg „ commandeert, voor, om hem de Stad „ over te geeven op de volgende Condi„ tien. — Art. I. Hy zal kunnen uittrek„ken met zyn geheele Guarniſoen, met „ Krygsheer, Wapenen, Bagadie, en ieder „ Regiment met twee Veldſtukken, tot aan „ de eerſte *Hollandſche* Stad of Post; zul„lende de gezegde Generaal wel de noo„dige ſchikkingen willen maaken, om het „ Guarniſoen op de geſchikſte wyze te „ transporteeren. — Art. II. De Zie„ken, die niet kunnen worden getrans„porteerd, zullen tot hunne herſtelling „ toe, door *Franſche* Geneeshoeren be„zorgd worden. — Art. III. Alle de „ Inwoonders der Stad, zullen in het vry „ genot hunner Privilegien *enz.* blyven."

LXXIX. BOEK. 1794.

Met deeze in haast ontworpen Punten vertrok de Capitein VAN VOORST, de Adjudant des Generaal Majors VON HAACKE, benevens een Dragonder met een Trompet, na het Hoofdkwartier des *Franſchen* Generaals. Ingekomene kundſchap, dat reeds twee Officiers, met eenig ligt Krygsvolk van de voorposten, ter *Hartſteegpoort* waren ingedrongen, en de zich daar bevin-

In hoe verre aangenomen.

XXXII. BOEK. 1794.

vindende Wagt ontwapend hadden, baarde een duchten voor eene volslaagene vrugtloosheid dier onderstaane Daadiging. Dan BALNEAVIS ontving dezelve, tegen zyne verwagting, geteekend te rug van den Generaal SOUHAM, het bevel over het Beleg van *Nymegen* voerende. Het eerste Artykel werd weigerend en dus beantwoordt. „ Het Guarnisoen zal zich krygsgevangen „ geeven. De Poorten der Stad zullen „ terstond, na het teekenen deezer Capitu„ latie, aan de Troupen der Republiek „ worden overgeleeverd. Het Guarnisoen „ zal ten negen uuren uittrekken uit de „ Poort van de *Graaf*, met Krygseere, „ slaanden Trom, brandend Lont, met „ twee Veldstukken voor ieder Battaillon, „ en zal de Wapenen op de glacis neder„ leggen. De Officiers zullen hunne De„ gens en Mantelzakken behouden, zullen„ de hunne Paarden overgegeeven worden „ aan den Commissaris ten dien einde in „ *Nymegen* te zenden. —— De twee an„ dere Artykels werden toegestaan (*)."

In deezen verworven uittocht met Krygseere was ook het ongelukkig Regiment van BENTINCK begreepen. Omtrent een elf honderdtal werd 'er na *Ravestein* gevoerd. —— BALNEAVIS, van dit alles een berigt aan zyne Hoogheid zendende, gaf, het overige zyns Regiments, 't welk vóór het afbranden van de Schipbrug, de *Waal* overgetrokken was, aan de bo-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794 bl. 1458.

beschermingt des Stadhouders aanbevolen hebbende, dit blyk zyner zo veelvuldig betoonde verknogtheid aan het Huis van *Oranje*; „ wees verzekerd, dat wy, ge- „ duurende onze Krygsgevangenschap, al- „ tous met dezelfde Sentimenten van At- „ tachement en Veneratie voor uwe Doorl. „ Hoogheids illustre Persoon, Familie en „ belangens verknogt zullen blyven (*).”

LXXIX. BOEK. 1794.

Te meermaalen hebben wy, in den loop onzer Geschiedenisse, gewag gemaakt van de slegte Krygstugt der *Engelsche* Hulpbenden. Hun gedrag thans, en byzonder te *Nymegen*, gehouden vóór, by, en naa de Overgave dier Stad, vordert dat wy des eene en andere byzonderheid vermelden. Geen *Franschgezindheid*, en haat tegen de *Engelschen*, voerde des de sterkste taal. Schryvers, doorgaans 'er op uit om alles aan de zyde der *Engelschen* in het gunstigst licht te stellen, spreeken hier met zo veel afkeuring, als met mogelykheid kan gedaan worden. Eén deezer hun gedrag by het terug wyken vermeldende, schryft: „ In 't algemeen pleegen zy den balddaa- „ digsten euvelmoed, de geweldigste plun- „ deringen, de beestigtigste ontugt en al- „ lerlei verfoeilyke gruwelen, in die maa- „ te, dat de Bewooners van de plaatsen, „ waar over zy terug wyken, zich veel „ liever aan den oorlogenden Vyand, dan „ aan zulke Helpers en Verdeedigers, „ willen toebetrouwen en overgeeven.

Met gedrag der *Engelsche* Hulpbenden te dier gelegenheid.

„ Me-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1456.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ Menigmaalen waren deeze schandelyke
„ en vooral de Bevelhebbers onteerende
„ ongeregeldheden en wanbedryven van
„ eene Krygsmagt, welke tot bescherming
„ toegezonden was, aan den Oppergebie-
„ der, den Hertog VAN YORCK, onder het
„ oog gebragt, maar deeze Vertoogen
„ hadden weinig nuts uitgewerkt (*).

De Hertog van Yorck verbiedt die ongeregeldheden.

Grond om zo te schryven gaf de Hertog zelve, wanneer hy, in Herfstmaand, in zyn Hoofdkwartier te *Groesbeek* een bevel van deezen inhoud uitvaardigde; „ Het is
„ met een hooggaand leedweezen, dat
„ zyne Koninglyke Hoogheid, de Opper-
„ bevelhebber, zich genoodzaakt vindt,
„ andermaal te moeten waarschuwen te-
„ gen die schandelyke daaden van Geweld
„ en Plundering, die de Armée onder
„ zyn bevel onteeren, en, om welke te
„ keer te gaan, de allerernstigste en spoe-
„ digste maatregels vereischt worden.
„ Zyne Koninglyke Hoogheid is der-
„ maate overtuigd van de noodzaaklykheid
„ eener voorbeeldige en strenge Justitie
„ over de Bedryvers van dergelyke Mis-
„ daaden, dat vyf Mannen van het acht
„ en dertigste Regiment, welken gister
„ morgen op het plunderen betrapt zyn
„ geworden, terstond ten dood veroor-
„ deeld zyn, en de order tot het uitvoe-
„ ren van dat Vonnis reeds gegeeven
„ was. —— Dan zyne Koninglyke Hoog-
„ heid was zedert bewoogen geworden,
„ om,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 2146.

„ om, ten deezen opzigte, van besluit te LXXIX.
„ veranderen, en heeft, gedreeven door BOEK.
„ Menschlievenheid, het groot aantal van
„ Jongelieden, uit welken zyne Armée 1794.
„ bestaat, nog eenmaal willen waarschu-
„ wen van het gevaar, waar aan zy zich
„ blootstellen, alvoorens zy de Straf on-
„ dergaan van eene misdaad, van welker
„ aart en natuur zy mogelyk geen denk-
„ beeld hebben, uit hoofde van de straf-
„ loosheid met welke zy dezelve hebben
„ zien pleegen: weshalven zyne Koning-
„ lyke Hoogheid bevolen heeft een ge-
„ strenge Lyfstraf te doen ondergaan.

„ Op dat egter, in het vervolg, nie-
„ mand onkundig zou weezen van het
„ gevaar, 't welk zy loopen in het ver-
„ der bedryf van zulke afschuwelyke han-
„ delwyzen, heeft zyne Koninglyke Hoog-
„ heid uitdruklyk orders gegeeven en ge-
„ last, dat de uiterste zorge zou gedraa-
„ gen worden, dat niet alleen het Volk
„ van ieder Regiment of Corps; maar
„ ook alle Knegts, Voerlieden, Wage-
„ naars en andere Volgers der Armée
„ in 't gemeen bekend gemaakt werd,
„ dat de Prevoost en diens Adsistenten uit-
„ druklyk gelast zyn, op staanden voet
„ te doen executeeren den eersten of alle
„ man, die zy mogen betreppen op daa-
„ den van Plundering of Geweld, tegen
„ eenig Persoon of Ingezeten hoegenaamd.
„ En schoon het best is dat die Execu-
„ tie geschiedt om hun, volgens de ge-
„ woone manier op te hangen, als meest

„ over-

LXXIX. BOEK. „ overeenkomende met de schandelykheid
„ der misdaad, is, ingevalle het mogt ge-
„ beuren, dat 'er geen Scherprechter by
1794. „ de hand was, de Provoost gemagtigd
„ den Misdadiger te doen doodschieten;
„ ten welken einde hy het Volk kan ei-
„ schen van het Corps, waar toe de Per-
„ soon behoort; en ingeval hy een Volger
„ van de Armée mogt zyn, die tot geen
„ byzonder Corps behoort, kan hy zich
„ vervoegen by den Major van de naaste
„ Brigade, die hem terstond eene party van
„ zyne Brigade zal moeten toeschikken.

„ Na de bekendmaaking van dit Be-
„ sluit aan het Volk, vindt zyne Koning-
„ lyke Hoogheid zich gedrongen, zich
„ in de sterkste bewoordingen te vervoe-
„ gen aan de Officieren, en van hun te
„ vorderen, dat zy voor de reputatie van
„ de *Britsche* Armée, voor het Nationaal
„ Character, voor den dienst van hun
„ Koning en Vaderland, voor hun eigen
„ Eer en de getrouwe nakoming van hun
„ pligt, zich vereenigen om de Plunder-
„ zugt en Losbandigheid, van welke zy
„ dagelyks ooggetuigen zyn, te keer te
„ gaan; 't welk niet anders kan geschie-
„ den dan door eene naauwkeuriger waar-
„ neming van eene stipte Krygstucht by
„ de verschillende Corpsen, door eene
„ gestadige oplettendheid op hun, die ter
„ fourageering worden uitgezonden; door
„ het voorkomen van wegloopen onder
„ het marcheeren; door eene stipte uit-
„ voering van alle de orders betrekkelyk

„ de

„de Officieren en het Volk, die zich uit LXXIX.
„het Kamp abſenteeren, en bovenal door BOEK.
„een algemeen voorbeeld van Gehoor- ——
„zaamheid der Officieren zelve, als zyn- 1794.
„de de voornaamſte middelen, om dit
„gewenſchte oogmerk te bereiken.

„Zyne Koninglyke Hoogheid is zeer
„ernſtig in dit Adres, om dat het zyne
„vuurige wensch is, dat hy niet in de
„gelegenheid geſteld worde van omtrent
„de Officieren, eenige ſtrengheid te moe-
„ten gebruiken, die hy zo weezenlyk
„oordeelt voor de herſtelling der goede
„orde als dezelve voor het Volk immer
„weezen kan. —— Op de Officieren, die
„het bevel over Regimenten voeren, zal
„zyne Koninglyke Hoogheid in dit geval
„byzonder ſtaat maaken, en ſchoon't hem
„het hoogſte genoegen zal geeven, om,
„in zyne Rapporten aan den Koning, regt
„te kunnen doen aan hunne verdienſten,
„zal hy, aan den anderen kant, hoe on-
„gaarne hy ook een van hun aan de ge-
„volgen van het misnoegen zyner Maje-
„ſteit zou blootſtellen, niet nalaaten den
„Naam van eenig commandeerenden Of-
„ficier te melden, [door wiens agtloos-
„heid, (waar uit het alleen kan voort-
„komen,) hy vindt dat men voortgaat met
„in de Regimenten, welke hy comman-
„deert, een gedrag te houden, het welk
„men door deeze Orde getragt heeft te
„voorkomen (*)."

Van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794, bl. 1141.

LXXIX. BOEK.

1794. Baldaadigheden der *Engelſchen* te *Nymegen*.

Van even luttel uitwerkings als eene voorige Afkondiging van dien aart ſchijnt deeze herhaalde en zeer ſterke by den losbandigen hoop geweest te hebben. *Nymegen* hadt 'er eens byzonders proeve van. Ten tyde dat het beleg die Stad dreigde, en men alles aanwendde om dezelve in ſtaat van tegenweer te ſtellen, weinig tyds na het uitvaardigen van dit den *Engelſchen* tot ſchande ſtrekkende ſtuk, brage de ſlegte Krygstugt in het *Engelſch* Leger aan die toebereidzelen groote belemmering toe. De *Engelſche* Soldaat ontzag zich niet om Palisaaden, met zeer veel koſten gemaakt, en zo noodzaakelyk, weg te rukken, en tot brandhout te gebruiken (*). Dan dit mag eene kleinigheid heeten by 't geen zy bedreeven toen de nood dier Stad, in het beleg, ten hoogſten toppunte was geklommen. In den zo akeligen nagt der ontruiminge, wanneer het gebulder der *Franſchen* bulderde, en de bomben ter Veſte invlogen, betoonden zy zich woest en ontmenſcht genoeg, om, als verlieten zy eene vyandlyke en geen bondgenootſchaplyke Stad, de huizen der beangſte Stedelingen, die lyfsberging zogten, te plunderen, en te berooven. Eene gewelddaadigheid, tot dar uitterſte gedreeven, dat de *Nymegers* de komst der *Hollandſche* Krygslieden voor een groot geluk mogten rekenen, daar zy, nevens de Burgers, die moeds genoeg hadden om den woesten *Engelſch-*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1140.

Gelschman wederstand te bieden, eenigen deezer onverlaaten doorstaken, en anderen in de rivier wierpen. Dit bedryf, die tegenstand, heeft welligt aanleiding kunnen geeven, tot de verdenkingen, wegens het afbranden van den Schipbrug, en het schieten op de *Gierbrug* door eenigen aan denzelfden euvelmoed toegeschreeven, welke hun ook op hunne wykende voetstappen volgde, waar over de klagten zo veelvuldig waren, en de vernielingen tot blykbaare en standhoudende getuigenissen en gedenktekens strekten: alles, met één woord, niets anders dan of een plunderende en wykende Vyand dien weg genomen hade; doch wy zullen gelegenheid vinden om des breeder te gewaagen.

LXXIX. BOEK. 1794.

Deeze overlast, dat geweld den *Nymweegschen* Burger aangedaan, schreeuwde. De *Franschen* bezit dier Stad genomen hebbende, kwam zulks onmiddelyk ter ooren. Vol verontwaardigings, lieten zy de toegebragte schade door die plunderingen en roveryen, opneemen, vervaardigden er naauwkeurige lysten van, en zonden dezelve aan den Hertog VAN YORCK te *Arnhem* toe (*). Eene opgaave, welke hem moest doen bloozen over het gedrag zyns Krygsvolks, nog zo weinig tyds geleden tegen allen geweld en overlast gewaarschuwd.

Vergoeding deswegen door de *Franschen* gevraagd.

Het intrekken der *Franschen* werd onmiddelyk gevolgd van eene Regeeringsver-

Regeeringsverandering

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794 bl. 1459 en 1460.

LXXIX. BOEK. 1794.

verandering, in welke verſcheide Perſoonen van de *Roomſche* Godsdienstbelydenisſe, en zommigen van een bedryf, 't welk by de voorige Regeeringsbeſtellingen, niet of zeer zelden, werd aangetroffen. Het was, uit dien hoofde misſchien, dat men, by de opgave dier Naamlyst, niet agterwege liet, dit beide op te tekenen. Wy neemen die Naamlyst, met deeze byvoegzelen, over. Tot Rigter werd aangeſteld HAKFORT, zynde van den *Roomſchen* Godsdienst; tot Burgemeester E. G. C. IN DE BETOUW, en GRASVELD, een Geneesheer. Tot Raaden SANDERS, zynde *Roomsch* van Geloof; RAPPARD, Koopman; A. IN DE BETOUW, Wynkooper; J. N. DE BRUIN, Leerkooper; VAN REES, Oud Fiscaal; SWANENBURG van den *Roomſchen* Godsdienst; VAN BENNEKUM, ook van dien Godsdienst; LOTICHIUS, Geneesheer; W. HENGST, *Roomsch*; GOYERS, Koopman in Leer. Tot Secretarisſen DE BEYER, W. E. ENGELEN, en P. DE KAAR, Koopman in Yzer (*).

De *Franſchen* door de Rivieren geſtuit.

Noemden wy te meermaalen de bemagtiging van *'s Hertogenbosch* een ſteunpunt voor de *Franſchen*; het vermeesteren van het aan hun op eene zo vreemde wyze, ingeruimde *Nymegen*, mogen wy met regt een *Rustpunt* heeten. Hoe ſterk aangemaand door hunne Begunſtigers in den Lande, en hoe zeer gedrongen door de Uit-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1460.

Uitgeweekenen, die zich by hun bevonden, om het doördringen voort te zetten, zagen zy hinderpaalen voor zich, die onoverkomelyk ſcheenen zelfs aan Krygsbenden, bezield met den moed, door herhaalde overwinningen ingeboezemd. Die zelfde Rivieren, welker overſtroomingen, zo menigmaal het Vaderland in het uiterſte gevaar bragten, ſtrekten thans tot ſchutsmuuren. Hier belemmerde de *Maas*, die zich van de *Waal* ſcheidende, *Bommel* ten Eiland maakt, den voortgang; daar zien zy zich geſtuit door de *Waal*, die de Veſten van het overheerde *Nymegen* voorbyſtroomt. Op de oevers dier beide Rivieren waren Batteryen aangelegd, zo wel geplaatst, met Geſchut voorzien, met Krygsvolk opgevuld, dat elke proeve ten overtocht het zelfde ſcheen als den dood in den mond te loopen. Ja, ſchoon zy, tegen alle verwagting, hier in mogten ſlaagen, dan nog boodt zich de *Rhyn*, op gelyke wyze, door Schansſen verdeedigd, en door manſchap bezet, ten nieuwen hinderpaal aan. De *Yſſel*, om van mindere wateren niet te ſpreeken, was van *Arnhem* tot *Deventer*, door *Oostenryksch* en *Engelsch* Krygsvolk in grooten getale bezet, dit dekte het overig gedeelte van *Gelderland* en *Overyſſel*. De Waterlinie van de *Greb* zich uitſtrekkende van den *Rhyn* by *Wageningen* tot de Rivier de *Eem*, en zo tot de *Zuiderzee*, geheel uit laage en onder water gezette landen beſtaande, beveiligde *Utrecht*. Deeze hadt tot haaren Verdeediger

LXXIX. BOEK. 1794.

XXXIX. BOEK. diger Prins FREDRIK; met een goed gedeelte van het Leger der Staaten.

1794. Hunne poogingen om die hinderpaalen te boven te komen.

Ondanks alle deeze hinderpaalen, welke zich aan veeler oog als onoverkomelyk opdeeden, en, te midden van de beangstheid voor de *Franschen*, eenige geruststelling gaven, aan het tegenwoordig Bestuur, en deszelfs aankleeveren, bestonden die stoutmoedigen dezelve te boven te komen; maar met eenen uitslag, die ten bewyze strekte van de moeilykheid, zo niet de onmogelykheid, dier onderneeminge. — Van eene vroegere vrugtlooze pooging, door den Generaal DAENDELS ondernomen, hebben wy reeds gewaagd (*); eene en andere, die met vuuriger ernst aangevangen, eene beter hoope gaven, staat ons hier te melden. De voornaamste was een gewaagde overtocht, op den elfden van Wintermaand. In den vroegen morgen vielen de *Franschen* alle de posten der Bondgenooten langs de oevers van de *Maas* en de *Waal* aan. De toebereidzelen waren niet bedekt, en de schikkingen tot wederstand niet agtergebleeven.

Mislukte aanval op de *Bommeler waard*.

Op de *Maas* bragten de *Franschen*, te midden van een allerhevigst kanonvuur, een vlotbrug te water en drie honderd hunner kwamen in de *Bommelerwaard*; uit *Crevecœur* naderden twee Schepen, ieder met vyf stukken zwaar Geschut, vol Volks. Tegen het Fort *St. Andries* maakten zy een sterk vuur, en waagden alles om 't zei-

(*) Zie hier boven bl. 281.

zelve te vermeesteren. Het vuur daar uit was geweldig, en langs de *Bommelerwaard*, dat der verdedigeren niet minder dan dat der aanvallenden. Het schieten op de Vaartuigen gerigt, boorde dezelve welhaast met de onredbaare manschap in den grond. De Vlotbrug werd door het geschut van de *Bommelerwaard* vernield, en zo van die 'er op waren, als van de gelanden, sneuvelden velen. By het Fort *St. Andries* lieten niet weinigen het leeven. En liep de aanval op dit punten met groot verlies af.

LXXIX. BOEK. 1794.

Beter scheen in den aanvange te zullen slaagen een gelyktydige overtocht van de *Waal* by de voormaalige Stad, nu het Dorp *Gent*, niet verre van *Nymegen* aan de overzyde gelegen. Omtrent duizend *Hannoversche* ondersteunden zulks. Zy vermeesterden de Battery, keerden het geschut om, en beschooten den vyand met eigen vuurmonden. Dit gaf een zo vast steunpunt en eene sterkte, dat, waren de overgetrokkenen onmiddelyk door eene grooter Krygsmagt gevolgd geweest, het verdryven zeer bezwaarlyk zou gevallen hebben. Dan de *Hannoverianen*, uit die vastigheid terug gedreeven en beschooten, vonden welhaast bystand in de verdere daar omstreeks gelegerde *Hannoversche* Krygslieden, aangevoerd door den Major BARMEYER. Vrugtloos deede men tweemaalen een aanval ter heroveringe: in den laatsten sneuvelde die moedige Aanvoerder, en scheen het geschaapen, dat men op dit punt het den overgetrokkenen zou

Slegt geslaagde aanval by het Dorp *Gent*.

LXXX. BOEK. 1794.

hebben moeten gewonnen geeven, waar met de *Hanoverſche* Generaal VON BUSCH met vier Battailléns, in allerijl verzameld, ter hulpe toegeſneld; dan ook deezen Held trof een doodlyke kanonkogel. De Generaal Majoor VAN HAMERSTEIN nam het Opperbevel, en gelukte het deezen, met geweld geweer op de battery aanrukkende, zich daar in te werpen, de *Franſchen* daar uit te dryven, en ten hertocht te noodzaaken. Veelen, in de vlugt de Schuiten niet kunnende bereiken, vonden hunnen dood in de riviere; en was dit ook het lot van niet weinigen, die zich op de in den grond geboorde Vaartuigen bevonden. Behalven de twee gemelde Aanvoerders, en vier Officieren, kwam dit verdryven der *Hanoveraanen* op een vyftigtal dooden en gekwetſten te ſtaan.

Andere verydelde poogingen.

Den Keizerlyken gelukte het desgelyks de Landing by *Schenkenſchans*, in de *Bylandſchen Waard* te verydelen; als mede de meermaals herhaalde proeven, om by het Dorp *Roſſum*, de *Maas* over te trekken, en in de *Bommeler Waard* te vallen, op niets te doen uitloopen. — Schoon deeze aanvallen, veele Batteryen, bovenal aan de *Waal* in eenen meer of min ontredderden ſtaat gebragt hadden, was het afweeren en verydelen der poogingen genoeg om den moed ter verdeediging aan te wakkeren, en alles onverwyld tot herſtel aan te wenden.

Rust der *Franſchen*.

Naa deezes vrugtlooze poogingen, om de Rivieren over te trekken, ſtaakten de

Fran-

Franschen verdere onderneemingen van dien veel gewaagden aart, wagtende op een gunstiger jaargetyde, wanneer de min hoog gezwollene Rivieren, den overtocht gemaklyker zouden toelaaten. Op een vorst, die dezelve eerlang genoegzaam sterk ten overtocht zou bevloeren, mogten zy hoopen; doch daar op konden zy niet rekenen.

LXXIX. BOEK. 1794.

De bedoelde en mislukte overtochten maakten, van den anderen kant, de *Staatsche* en andere Krygsbenden in dien gedreigden oord, dubbel waakzaam, ter voorkominge van alle verrassing. Men vaardigde Kanonneerbooten na *Pannerden* af, om den *Franschen*, op die hoogte, een te meermaalen onderstaanen overtocht, in het toekomende, te kragtdaadiger te beletten. Om den moed der Krygeren, in dien bedreigden oord, en elders, staande en wakker te houden, dienden veelvuldige bezendingen van ververschingen en verkwikkingen.

Bezorging der Verdeediging en giften aan de Verdeedigers.

Bovenal staaken in deeze toe te schikken uit de Steden *Amsterdam* en *Rotterdam*. Ter halve Wintermaand, werd te *Amsterdam* eene Intekening, ten dien einde geopend. De Heeren HENDRIK MUILMAN, PIETER DE SMET, WILLEM SIX en JACOB DEDEL, namen de ontvangst, uitgave en verantwoording dier ingezamelde Penningen op zich, en ook de ontvangst van de giften der zodanigen, die onbekend verkoozen te blyven. — Vroeger was men te *Rotterdam* op dus eene giftopbrenging bedagt geweest, en hadt men van daar aan den

Inzamelingen en verzendingen aan het Krygsvolk.

LXXX. BOEK. 1794.

Erfprins van *Oranje*, die over de Rhijnen uit *Amſterdam* vervolgens zonden worden toegeſchikt, eenige overmakingen gedaan, ten beloope van 4200 Guldens, waar toe *Amſterdam* 1200 Guldens hadt bygedragen, terwijl uit *'s Gravenhaage*, *Schiedam* en *Middelburg* omtrent twee honderd Guldens tot de gemelde ſom kwam. Men voert te *Rotterdam* voort met de Inzameling, hun die ter ſomme van vyftig Guldens genegen waren te geeven, uitnoodigende om zich te vervoegen by de Heeren GILLÉS GROENEVELD of BARTHOLD SIERMOND (*). — *Leerdam* deedt zich byzonder kennen in het zenden van voorraad en ververſchingen aan het Krygsvolk in de *Bommelerwaard*, en het Fort *St. Andries* (†).

Des-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1763 en 1773.

(†) Wy vinden eene gift van daar gezonden, de plaats in aanmerking genomen, groot genoeg om er opgave van te doen. Onder het Adres, *Aan de braave Helden, Verdedigers der Geattaqueerde Posten in de* Bommelerwaard *en het Fort* St. Andries, *worden deeze byeengebragte ververſchingen door eenige dankbaare en milde Op- en Ingezetenen blymoedig aangeboden, terwijl aan de Heeren Officieren de verdeeling daar van vriendelyk verzogt wordt*, zonden zy 12 Hammen, 7 Stukken Spek, 19 Kinnebakshammen, 21 Gerookte Ribben, 32 Gerookte Worſten, één Vat Pekelvleesch, één Vaatje Pekelſpek, 100 Kaazen, 6 Stukken Boter, 1200 Pond Tabak, één Zak Grutte, Brood en andere Proviſie, nevens *f* 343-3-4 aan Geld, waar voor gekogt zyn 3 Ankers Wyn, 2 Oxhoofden Genever, 200 Ponden Tabak en 66 Stukken Boter. (*N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1725.

Deeze korte tyd van schynbaare ruste wilde men zich, hier te Lande, ten nutte maaken. De voorstellen van eenige Staatsleden, tot Vredesonderhandelingen met de *Franschen* neigende, hadden de Bezending des Griffiers FAGEL na *Engeland* ten gevolge gehadt (*). Eene Bezending van welke niet veel voor den Vrede te hoopen was. Langs eenen anderen weg zogt men tot Vredesonderhandelingen te komen; en de gezindheid der *Franschen* ten deezen opzigte te polzen. Ter helft van Wintermaand kreeg de Hooge Regeering deezes Lands daaromtrent uit *Parys* berigt. Schoon dit een geheim bleeve; deedt de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL by Staaten van *Holland* een verslag van deezen inhoud; „ dat zyne Hoogheid, in het Secreete Besoigne van hun Hoog Mogenden hadt gedeclareerd, dat aan hun mondeling, door een Persoon, waar van de naam niet is opgegeeven, was gecommuniceerd, dat de Nationaale Conventie, of wel het *Committé de Salut Publicq*, op de gedaane demarches van deeze Republiek, hadt gedeclareerd te considereeren, dat 'er Negotiaties van Vrede waren geëntameerd, en wel mogt lyden; dat 'er één of meer Agenten, van wegen deeze Republiek werden gezonden, om daar mede nader te kunnen handelen, byzonder ook ten opzigte der

„ ge-

LXXIX. BOEK.

1794. Neiging tot Vredehandel.

(*) Zie hier boven bl. 270.

XXXIX. BOEK.

1794.

„ geevene orders aan de Armeën ter Ver-
„ myding van Offenſive Aggreſſien (*).”

Op dit duister en ingewikkeld verſlag werd by hun Hoog Mogenden beſlooten onverwyld een Gezantſchap af te vaardigen, eerſt na *'s Hertogenbosch*, om, met de Commisſarisſen en den Generaal van het *Noordlyk* Leger, inmiddels eene Opſchorting der Vyandlykheden te bewerken, en vervolgens na *Parys* te trekken, ten einde met het *Franſche* Staatsbeſtuur over den Vrede te handelen. De by Staaten van *Holland* voorgeſtelde Perſoonen om die gewigtige Zending te bekleeden, Mr. GERARD BRANDSEN, die voorheen een buitengewoon Gezantſchap van den Staat ten *Franſchen* Hove waargenomen had, en Mr. OCKER REPELAAR, Lid van den Oud Raad der Stad *Dordrecht*, kreegen de benoeming.

Gezantſchap van BRANDSEN en REPELAAR na den *Bosch* en *Parys*.

Devens werden 'er bevelen na *Bergen op den Zoom*, *Breda* en elders afgevaardigd, om, zo veel mogelyk, alleen verdeedigenderwyze tegen de *Franſchen* te werk te gaan, en zorgvuldig alles, wat naar belediging zou kunnen zweemen, te vermyden, en alle vyandlykheden aan de *Waal* te ſtaaken; doch middelerwyl op hunne hoede te weezen. De gemeenzaamheid der *Franſchen* op de voorposten verſterkten het denkbeeld eener weezenlyke Wapenſchorsing. Een verſchynzel, 't geen de verſlaagene gemoederen in den Lan-

Schynbaarheden van eene Wapenſtilſtand.

(*) *Reſol. van Holl.* 17 Dec. 1794.

Lande opbeurde, en welhaast gevolgd van een verſpreid en by veelen aangenomen gerugt, dat 'er daadlyk een Wapenſtilſtand met de *Franſchen* zou getroffen weezen. LXXIX BOEK. 1794.

Weinig ſpoeds hadt deeze in zo veel haast beraamde Bezending. Eene ongeſteldheid van den Heer BRANDTZEN, deedt hun eenige dagen te *Rotterdam* toeven; zo dat zy eerst den negen en twintigſten van Wintermaand over het Ys na *Katendrecht* of het Tolhuis aan de overzyde van de *Maas* kwamen; waar zy door twee *Franſche* Officieren, vergezeld van een Trompetter, en de noodige rydtuigen, van de *Moerdyk* werden afgehaald en na *'s Hertogenbosch* begeleid. Daar werd hun door den *Franſchen* Veldheer PICHEGRU de verzogte Wapenſtilſtand afgeſlaagen, en zy, wat de verdere Vredesonderhandelingen betrof, na *Parys* verzonden, werwaards zy heenen trokken. Vertraging der Bezending, en de Wapenſtilſtand afgeſlaagen

Het zenden en ontvangen deezer Afgevaardigden hieldt duidelyk eene wederzydſche werkzaamheid in, die hoop moest wekken by het tegenwoordig Landsbeſtuur van gehoorverkryging, op voorſlagen om den Vrede, tot eenen hoogen prys, te koopen; een prys geſchikt om de dringende behoeften der Schatkist, by de *Franſchen* te vullen. Het beſteeden dier Geldſomme was verbonden aan de voorwaarde om in geene Onderhandelingen te treeden, ſtrekkende tot eenige verandering in de Regeeringsvorm deezer Gewesten. Het was Last hun gegeeven

open-

XXXXI BOEK. 1794.

openbaar dat de *Franschen*, met hun aangevangene en voortgezette vermeestering deezer Gewesten, zulks bedoelden; en het laat zich meer dan gissen, dat zy niet geheel onkundig waren van de reeds gemaakte schikkingen des aangaande met de Gemeenebestgezinden in dit Land. Volgens hunnen last moesten zy „ een weigerend antwoord geeven, ingevalle „ Propositien en Insinuatien werden gedaan, om eenige de allerminste veran„ dering in de Constitutie en Regeeringsvorm van deezen Staat, of van eenige „ Provincien, te brengen. Wanneer daar „ op van de *Fransche* zyde werd aangedrongen, zouden zy, met discretie, te „ kennen geeven, dat dit het middel zou „ zyn om de Negotiatie af te breeken: „ dewyl men hier liever het uiterste zou „ waagen, dan zich, in dit punt, de wet „ te doen stellen; ten zelfden tyde dat de „ Regeering van dit Land verklaarde zich „ niet te willen mengen in de *Fransche* „ Constitutie." —— Zulk een laat ontkragtte geheel alle gedaane voorstellen, zo anders de *Franschen* hunne zo dikmaals herhaalde beloften aan de Patriotten in deeze Gewesten gedaan, wilden gestand doen, en het groote doel bereiken om de banden, welke dus lange de *Vereenigde Gewesten* aan *Groot-Brittanje* vastsnoerden, te verbreeken, en die tusschen *Frankryk* en deezen Staat wel vast te leggen.

Tegenwerking.

De neiging hier te Lande, om den Vrede tot een hoogen prys; doch onder dit voor-

verwaasde, te verwerven, en de werkzaamheden ten dien einde, bleeven niet bedekt voor de Party in den Lande, wier ondergang daar uit noodwendig moest voortvloeijen. Het *Committé Revolutionaire* te *Nymegen* vaardigde den één en twintigsten van Wintermaand, aan het *Committé by de Noordlyke Armeeën aan de Maas en Waal*, eenen Brief af, waar in zy, by een verslag van den inwendigen toestand onzes Vaderlands, en van de gezindheden der Ingezetenen, berigt gaven van die Gezantschap na *Parys*, teffens kundschap doende van de benoeming eener Commissie om de bedoeling van dit Gezantschap tegen te werken. Deeze Commissie moest zich ten spoedigsten na *Parys* begeeven, onmiddelyk na de komst te dier Stede zich ter Nationaale Conventie vervoegen, „ en aldaar," zo als de last woordlyk luidt, „ uit naam van het „ *Committé Batave*, als in deezen repre„ senteerende, provisioneel, het gansche „ Lichaam *Bataaven*, ten sterksten aan„ dringen, dat de verdere noodige orders „ na de Legers zouden worden afgevaar„ digd, om zonder eenige tusschenpoo„ zing of verzuim, met alle kragt en „ magt, met de gansche Armée in *Na„ derland* in te dringen. —— Verder werd „ goedgevonden de gemelde Commissie „ te gelasten, om aan de Nationaale Con„ ventie voor te draagen, van aan gaane „ Vredesvoorstellen het oor te leenen, als „ zynde zy Commissarissen in het zekere ge-

LXXXIII BOEK. 1794. gen van dit Gezantschap door de Patrioten.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ geïnformeerd, dat 'er Artykelen van
„ Vrede zouden worden voorgeslaagen,
„ die door list, geweld, verraad, bedrog
„ en trouwloosheid, onder betuiging van
„ Vriendschap, gesmeed waren; en dat zy,
„ Vertegenwoordigers des Volks nimmer
„ medewerkten, noch eenige toestemming
„ gaven aan eene vernieuwing of weder-
„ oprigting eener Alliantie, die met geen
„ ander oogmerk werd voorgesteld, dan
„ om, onder derzelver begunstiging, te
„ gemaklyker de *Bataaven*, ja de gansche
„ *Fransche* Natie, aan ketenen te kunnen
„ sluiten (*)."

De Hertog van Yorck vertrekt, en wordt door den Generaal van Walmode opgevolgd.

Middelerwyl was het beloop der Krygszaaken, zodanig geweest, dat de Hertog van Yorck, geen einde voorziende, 't welk hem met eere van deezen Veldtocht zou doen afkomen, het Opperbevel over de *Engelsche* Hulpbenden aan den Generaal van Walmode overdroeg, en met den aanvang van Wintermaand zich na *'s Gravenhaage* vervoegde, daar korten tyd vertoefde, afscheid nam van den Stadhouder en het Stadhouderlyk Gezin, na *Helvoetsluis* vertrok, en van daar na *Engeland* overstak. —— Herinneren wy ons, wat 'er, in 't beloop deezes Krygs, ten zynen opzigte was voorgevallen, met welk een oog men dien Koningszoon als Legerhoofd beschouwde, dan valt gereedlyk te be-

(*) *Extract uit het Register der Decreeten van het Committé by de Noordlyke Armeeën aan de Maas en Waal.* Te *Nymegen* by van Goor.

besluiten, dat dien nedérleggen van het Opperbevelhebberschap, en zyn vertrek uit den Lande, aan de heerschende Party, op zich zelven beschouwd, niet onaangenaam was; dan de omstandigheden, in welke hy deezen oord verliet, waren van zulk eenen aart, dat dit heenen gaan, eenen ongunstigen uitslag spelde. — Van deezen hadden de Erfprins en diens Broeder Prins FREDRIK, korten tyd na YORCKS vertrek in *'s Gravenhaage* gekomen, den Algemeenen Staaten een verslag gedaan, 't geen zeer medewerkte om tot de bovengemelde Bezending en Aanbiedingen over te gaan. LXXIX. BOEK. 1794.

Hoe men by het opmaaken der Petitie den staat des Lands inzag.

In deezen stand der zaaken werden de jaarlykschе Petitien, door zyne Hoogheid en den Raad van Staaten vervaardigd, en met het afloopen deezes Jaars naar gewoonte, overgeleeverd. En de Brief van hun Hoog Mogenden aan de byzondere Gewesten tot geleide, en de Aanhef der Petitie zelve, met eene en andere daar in voorkomende zaaken, zyn te opmerkelyk en te toelichtend om 'er niet veel uit te ontleenen en hier te plaatzen.

Schryven der Algemeene Staaten.

„ Hoe zeer," dus schryven de Algemeene Staaten, naa de hoofdopgave der gedaane Petitien, „ hoe zeer nu Ed. Mog. „ Heeren! deeze Petitie al wederom eene „ ryke en gewigtige stoffe opleevert voor „ de bespiegelingen van den Wysgeer en „ den Staatsman, zo zullen wy dezelve „ dit maal niet ontleeden: liefst verkiezende dezelve op haare eigene verdien-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ ften te laaten berusten, en aan het door-
„ zigt der Hooge Bondgenooten over te
„ laaten. Evenwel kunnen wy niet voor-
„ by twee punten aan te roeren, welke
„ van meer naby, op den allergevaarlyk-
„ sten toestand van zaaken, waar in wy
„ ons in dit Gemeenebest bevinden, toe-
„ passelyk zyn, en welkers verwaarlo-
„ zing onzen verhaasten Ondergang ten
„ gevolge zou moeten hebben. Wy mee-
„ nen de volstrekte noodzaaklykheid om
„ den Staat met gereede Penningen by te
„ staan; en de overtuiging, dat welke ook
„ de uitzigten op *Vrede* zyn mogen: gee-
„ ne poogingen middelerwyl moeten naa-
„ gelaaten worden, om onze Onafhange-
„ lykheid te handhaaven, en om zo doen-
„ de tot eenen gewenschten en duurzaa-
„ men Vrede te geraaken.

„ En, in de daad, indien niet zyne
„ Hoogheid en de Raad van Staaten schier
„ op ieder bladzyde van deeze Generaale
„ Petitie derzelver onvermogen hadden
„ aangetoond, om de zaaken van den
„ Oorlog langer te kunnen gaande hou-
„ den, wanneer aan hun werden ingehou-
„ den die middelen, zonder welke geen
„ Oorlog kan worden gevoerd, geene
„ maatregelen voor de veiligheid van den
„ Staat kunnen worden genomen; maat-
„ regelen, waar van de noodzaaklykheid
„ door de Confenten zelve der Bondge-
„ nooten wel zyn erkend; maar die, we-
„ gens de onvrugtbaarheid dier Confen-
„ ten, niet behoorelyk, en op haar tyd,

„ kun-

„ kunnen daargeſteld worden; zo zouden wy by de hooge Bondgenooten herhaald hebben de inſtantien, welke wy, by meer dan eene gelegenheid, zedert eenigen tyd, aan dezelven op dat onderwerp hebben gedaan. LXX Boek. 1794.

„ De zaak kan niet meer verbloemd worden! Het Publiek Credit heeft eenen gevaarlyken ſchok bekomen — en wy moeten, met innig leedweezen, bekennen; naar maate de omſtandigheden van het lieve Vaderland meerdere Opofferingen van het Publiek in 't algemeen kwamen te vereiſchen, heeft de ondervinding geleerd, dat het Publiek Credit in evengelyke maate heeft afgenomen; zodanig, dat de Geld-Negotiatien, die de Raad van Staaten, op verlangen van de Bondgenooten, tot actueel foulaas hunner Finantien, met uitlooving van ongewoon voordeelige Conditien heeft geopend, geen noemenswaardig ſucces hebben gehad niet alleen; maar deeze nadeelige gevolgen daarenboven hebben te wege gebragt, dat de berekening der middelen, waar op men meende te kunnen ſtaat maaken, misgeſlaagen zynde, 's Lands dienſt noodzaaklyk heeft moeten lyden.

„ Blyft 'er dan, tot opwekking van het Credit, wel eenig ander middel over, Ed. Mog. Heeren! dan dat de Bondgenooten zelve de taak op zich neemen? Het Credit zal herleeven, wanneer 's Lands zaaken met vigeur kunnen door-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ gezet worden, en de Raad geene be-
„ lemmeringen ontmoet in de betaaling
„ der Onderneemingen en Leverantien,
„ welke tot dienst van den Lande moe-
„ ten gedaan worden: wanneer door de
„ uitoefening van meer dan gewoone ef-
„ forts, de ſtaat van het Land uit des-
„ zelfs bekommerlyken toeſtand worde ge-
„ red, en de hoop op behoud van Eigen-
„ dom, Vryheid en Godsdienst, wederom
„ bevestigd worde.

„ Wy kunnen geenzins twyfelen, en
„ belooven ons vastlyk, dat, met een in-
„ wendig gevoel van den calamiteuſen
„ ſtaat, waar in wy thans verſeeren in den
„ geheelen Lande, U Ed. Mog. nevens
„ de Heeren Staaten van de overige Pro-
„ vincien, als nog, ieder in den haaren,
„ (hoe groot de Opofferingen ook tot dus
„ verre, zedert het begin van deezen
„ rampzaligen Oorlog, bereids mogen ge-
„ weest zyn,) alle meest kragtdaadige
„ middelen by de hand zullen neemen,
„ om, eer het nog te laat is, Penningen
„ te berde te brengen; ten einde niets
„ verzuimd worde om verdere Calami-
„ teiten voor den Lande voor te komen."

Aanvang der Petitie zelve.

De Algemeene Staaten mogten, met vollen regte, zonder zich tot breeder beſpiegelingen in te laaten, wyzen op het ſtuk der Petitie zelve, 't welk de Inleeveraars op deezen toon aanvangen. „ Hoog
„ Mogende Heeren! De plegtigheid van
„ het overbrengen der Staaten van Oor-
„ log geeft aan zyne Hoogheid en den
„ Raad

„ Raad wederom gelegenheid, om, ter LXXXI
„ Vergadering van U Hoog Mog. naar BOEK.
„ gewoonte, deeze en geene opmerkingen
„ aan dezelve vrymoedig voor te draa- 1795.
„ gen. — Opmerkingen, welken, door
„ de omſtandigheid des tyds, aan zyne
„ Hoogheid en den Raad als 't ware, in
„ den mond worden gelegd; en niet ge-
„ heel ongeſchikt zyn tot de bevordering
„ der waare belangens van ons dierbaar,
„ ſchoon wankelend, en door dat wanke-
„ len zelfs, nog dierbaarder geworden
„ Vaderland.

„ Maar het denkbeeld *Omſtandigheden*
„ *des tyds!* Hoog Mogende Heeren! is
„ thans zo gewigtig, de geſteldheid van
„ *Europa* zo buitengewoon, en de dagelyk-
„ ſche Gebeurtenisſen zyn zo ontzettend,
„ dat men zich bykans niet durft waagen
„ aan eene zo moeilyke en ingewikkelde
„ beſchouwing. Deeze moeilykheid groeit
„ aan, wanneer men daar by bedenkt,
„ dat men zich uit de Geſchiedenis van
„ ons Gemeenebest, zedert dat hetzelve
„ eenigermaate gevestigd was, en een
„ Staatkundig aanweezen verkreegen hadt,
„ geenen tydkring kan herinneren, waar
„ in het Vaderland in grooter gevaar was,
„ van, of door buitenlandsch geweld, of,
„ door inwendige verzwakking, zodanig
„ te worden geſchokt, verwrongen, of
„ ondermynd, dat de gevolgen daar van,
„ door de meest verzwaarende vanbeel-
„ ding, mogelyk nog maar gebrekkig zou-
„ den worden afgeſchilderd. Wie

XXIX. BOEK. 1794.

„ toch, die gevoelt, wat de *Nederlander* „ vroeger of laater zou smaaken, wat hy „ voor zich, en voor de Nakomelingschap „ zou zien verlooren gaan, wanneer hy, „ het zy dan door inwendige magtloos- „ heid, het zy door dwingende overmagt „ van buiten, zyn Vaderland zo laag ver- „ nederd zag, dat het den kelk der *hars-* „ *senschimmige Vryheid*, tegen wil en dank, „ zou moeten uitledigen, kan, zonder „ schrik zich het lot voorstellen, het welk „ dat Vaderland, en hem zelven, by eene „ eene vermeestering van den Vyand, zou „ te beurt vallen? Maar wie is 'er zo „ blind of vermeeten, dat hy de tyden, „ welken wy beleeven, geen tyden van „ gevaar, van dringend gevaar, noemen „ zal? —— Van gevaar niet alleen voor „ ons Vaderland, maar te gelyk voor de „ rust, de veiligheid, en den welvaart van „ geheel *Europa*.

„ Dit gevaar, in deeze oogenblikken, „ geheel te ontveinzen, of te verbloemen, „ zou onverstandig, hetzelve te ontken- „ nen zou roekloosheid, hetzelve onover- „ komelyk te oordeelen, kleingeestigheid „ zyn: terwyl hetzelve te zien — zonder „ verbystering 'er op te blyven zien, en „ zo bedaard als kloekmoedig na midde- „ len te zoeken, om hetzelve af te wen- „ den, de waare helderheid, de echte „ sterkte en grootheid des geests is —— „ eene grootheid des geests, welke in elk „ Burger voortreffelyk is; maar van het „ bestuurend gedeelte der Natie, met regt,

„ als

„ als eene heedanigheid verwagt; en als LXXIX.
„ een pligt gevorderd wordt. Die zich BOEK.
„ by eene ſtille kalmte aan het roer be- ——
„ geeft, moet zich door geen ſtormen 1796.
„ van daar laaten verjaagen; maar bly-
„ ven ſtaan, zo lang het Schip zelve nog
„ niet verlooren is; en zo verre is het,
„ gedankt zy de goede Voorzienigheid,
„ en de ernſtige maatregelen genomen door
„ hun wien de Verdeediging des Vader-
„ lands is toevertrouwd, nog niet geko-
„ men. — Er zyn nog Armen en Schat-
„ ten tot verdeediging over. De oude
„ moed, de oude hartigheid, en wysheid
„ om alle bronnen van zelfsbehoudenis
„ aan te grypen, en met ſpaarzaame ryk-
„ lykheid te gebruiken; ja, in één woord,
„ alle die Vaderlandſche Deugden, door
„ welken onze Voorouderen zich gevreesd
„ by hunne Vyanden, gezien by hunne
„ Nabhuren, en geëerd by hunne Bond-
„ genooten wisten te maaken, hervat —
„ met ernst en aanhoudenheid hervat, en
„ men mag, onder den Zegen van Gon
„ Almagtig, hoopen op eene gelukkige
„ uitkomst.

„ Het zien van het gevaar, wekt dik-
„ wyls ſlaapende kragten op, en eene
„ leevendige voorſtelling van 't zelve is
„ dikwyls niet alleen voordeelig; maar
„ zelfs van de hoogſte noodzaaklykheid,
„ om het vuur van dapperheid verder aan
„ te blaazen, en gezonken kragten te her-
„ ſtellen. Dit is by veele Natien, ge-
„ tuige de Geſchiedenis, zeer dikwyls

LXXIX. BOEK. 1794.

„ van de grootste en gezegendste uitwerking geweest.

„ Zyne Hoogheid en de Raad kunnen, „ uit de gebeurtenissen, van den voorleden Zomer, den geest der Natien, en den algemeenen toestand van *Europa*, „ thans zeer natuurlyk afleiden, dat het, „ om veilig te zyn, voor een Staat in 't algemeen, en voor ons Gemeenebest in 't byzonder, niet altoos genoeg is, magtige Bondgenooten te hebben, geduchte Legers voor, ja zelfs binnen zyne Grenzen te zien (*), en groote Geldsommen aan alle zyden te zien uitschieten; „ maar dat 'er tyden en omstandigheden zyn, waar in de Wet der Zelfsbehoudenis voorschryft, op zyn eigen veiligheid, naar zyn eigen Staatkundig inzien, bedagt te zyn, en niet van eens anders wyze van denken, hoe diep, „ hoe grondig, hoe verheeven anders op zich zelfs, af te hangen. Het geen voor 't eene Lichaam heilzaam is, kan voor het andere doodlyk zyn; ja, voor het zelfde Lichaam kunnen dezelfde leevensregelen, op verschillende tyden, eene tegenstrydige uitwerking hebben. Elke Natie heeft haaren byzonderen aart, behoeften, deugden, gebre-

„ ken,

(*) Wy hebben geenzins voor, op dit Vertoog Aanmerkingen te maaken; doch kunnen niet afzyn van ten opzigte van deeze byzonderheid, voor de herinnering onzer Leezeren op te roepen, wat deeze zelfde Raad, in den voorleden Jaare, ten opzigte van deeze byzonderheid voordroeg.

„ ken, krachten, neigingen enz., welke LXXIX.
„ nog daarenboven door haare Ligging, BOEK.
„ Wetten, Zeden en Gewoonten, door ——
„ de omſtandigheden des tyds, door den 1794.
„ geest der Eeuw, en door duizend klein-
„ dere en grootere omſtandigheden, ge-
„ wyzigd worden, van tyd tot tyd, ver-
„ andering ondergaan, en egter allen voor
„ het beſtierend gedeelte der Natie, ge-
„ wigtig genoeg zyn, om 'er met inſpan-
„ ning op te letten, en daar uit de een-
„ voudigſte leiſen van Staatkundige Wys-
„ heid af te leiden, of in dezelve die be-
„ hoedmiddelen te ontdekken, welke het
„ meest geſchikt zyn om voor te komen,
„ dat men zich niet laat overhaalen tot
„ het doorzetten van Plans, waar van de
„ uitvoering hachlyk, de uitkomst onzee-
„ ker, het gelukken niet zeer voordeelig,
„ en de mislukking allergevaarlykst is.
„ Alle krachten toch in de natuurlyke, zo
„ wel als in de ſtaatkundige Wereld heb-
„ ben haare eigenſchappen zo wel als
„ haare grenzen. Eene al te groote, eene
„ ontydige of verkeerde ſpanning heeft
„ doorgaans eene verſlapping en verzwak-
„ king ten gevolge, welke veeltyds meer
„ ontneemt dan men door de ſpanning
„ zelve verkreegen hadt, of zou kunnen
„ verkrygen.

„ Of men deeze beginzelen, welke men
„ zeker in eene Eeuw van Verlichting, in
„ Schriften, genoegzaam aangeweezen en
„ betoogd vindt, ook daadlyk, by het
„ behandelen der groote zaaken van *Eu-*

LXXIX. BOEK. 1794.

„ *ropa*, regelmatig en beſtendig in oefe-
„ ning brengt, is iets, het welk zyne
„ Hoogheid en den Raad niet zullen on-
„ derzoeken; veel min ondernemen te
„ bepaalen; gelyk zy even min beſliſſen
„ zullen, of de gisting, welke in de hoof-
„ den en harten van duizenden, zedert
„ eenige jaaren, beſpeurd wordt, mensch-
„ kundig aangewend en tot nuttige ein-
„ dens geleid wordt."

Hoe men de ſtaat der zaaken inzag.

Naa deeze Inleiding, die veele algemeene en hier wel ter ſnede; doch, gelyk het gevolg uitwees, vrugtloos bygebragte opmerkingen bevatte, gaat zyne Hoogheid en de Raad van Staaten voort om bepaalder van de zaaken deezes Gemeenebests te ſpreeken. Het zal ons niet verdrieten dit goeddeels af te ſchryven, als zeer ſtrekkende tot toelichting der *Vaderlandſche Hiſtorie*, in dit tydsgewrichte.

„ Deeze Republiek," zo vaaren zy voort, „ heeft, van alle tyden af, als Zui-
„ len van haar ſtaatkundig aanweezen en
„ veiligheid, boven en behalven haare
„ Conſtitutioneele en Godsdienſtige Vry-
„ heid, beſchouwd en moeten beſchou-
„ wen — een welgevestigd Credit met
„ opzigt tot haar Finantieweezen — eene
„ genoegzaame, dat is, eene, naar het
„ waar belang der Republiek, berekende
„ invloed op de behandeling der groote
„ zaaken van *Europa* — voorzigtige Allian-
„ tien met andere Mogenheden — eene
„ welgeoefende en genoegzaame Kryg-
„ magt — eene weltoegeruste Vloot —

„ wel

„ wel voorziene Magazynen — en wel LXXII.
„ aangelegde Frontieren. — Het zyn BOEK.
„ deeze Zuilen, welke vooral in deeze
„ hachlyke oogenblikken, de gevestigdſte 1794.
„ aandagt, en de naauwkeurigſte zorg van
„ de Wetgeevende zo wel als de Uitvoe-
„ rende Magt behooren na zich te trek-
„ ken, en dit al meer en meer, naar maate
„ de gevaaren toeneemen, en de nood
„ dringender word.

„ 't Is zo, Hoog Mog. Heeren! tyden
„ van rust en vrede zyn eigenlyk de ge-
„ ſchikſte om aan de meeste deezer Vaſ-
„ tigheden van ſtaatkundige veiligheid en
„ welvaart te arbeiden; maar niet te min
„ vorderen tyden van Oorlog en Onrust,
„ dat men het oog op dezelve allen naauw-
„ keurig houde; dezelve, zo veel moge-
„ lyk ſchraage; immers ten minſte zorg
„ drage, dat dezelve niet zo verzwakt,
„ ondermynd en in vergetelheid geraaken,
„ dat men, naderhand, in geruster tyden,
„ aan de herſtelling derzelven, even als
„ aan de geneezing van een verzuimden
„ gewondden, moet wanhoopen. In zo
„ verre is het van het grootſte aanbelang,
„ in den ſtorm, zo wel als by eene maa-
„ tige koelte, voor het behoud van ankers,
„ zeilen en touwwerk te zorgen; gezwee-
„ gen, dat zelfs zomtyds tyden van on-
„ rust, door het opwekken der veerkragt,
„ en het aandryven tot werkzaamheid, de
„ gunſtigſte gelegenheid aanbieden, om
„ iets goeds, ten algemeenen nutte, daar te
„ ſtellen. — Getuigen daar van de Aca-

„ de-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ demien, de Handelmaatſchappyen, de
„ Commercie-Tractaaten en ſoortgelyke
„ inrigtingen, allen door onze Voorvade-
„ ren, in het hevigſt van den hardnekki-
„ gen *Spaanſchen* Oorlog daargeſteld, en
„ in de gevaarlykſte oogenblikken ſtaande
„ gehouden. — En zoude men nu min-
„ der doen? — Zyne Hoogheid en de
„ Raad van Staaten vertrouwen, dat alle
„ de Bondgenooten deezen tyd juist zul-
„ len waarneemen, om door eendragtige,
„ vigoreuſe en onverwylde middelen, zo
„ veel in hun is, te toonen, dat men ook
„ nu, van de deugden en heldenaart der
„ oude en in de Geſchiedenis zo beroem-
„ de *Nederlanders* niet ontaart is; dat zy
„ allen, door hun voorbeeld, tot hernieu-
„ wing van die deugd en heldenmoed,
„ de geheele Natie zullen aanſpooren;
„ ten einde ook nu, en in 't vervolg, 'er
„ uit deeze tyden van gevaar gezegende
„ gevolgen voor den bloei en veiligheid
„ van dit Gemeenebest mogen ontſpruiten.

„ Zyne Hoogheid en de Raad van
„ Staaten gevoelen maar al te veel de vol-
„ ſtrekte noodzaaklykheid, om, wil men
„ het Vaderland niet zien verlooren gaan,
„ in deezen hachlyken toeſtand van zaa-
„ ken, alle mogelyke poogingen in 't werk
„ te ſtellen; ja, gelyk men doorgaans,
„ (ſchoon niet naauwkeurig) zegt, *het*
„ *Onmogelyke te doen*; ten einde deeze
„ Zuilen ſtaande te houden. — Daar
„ nu, in de eerſte plaats, het Crediet,
„ met opzigt tot het Finantieweezen, als

„ een

„ een grondſlag voor alle de andere kan LXXIX.
„ en moet beſchouwd worden; daar er BOEK.
„ zonder Crediet geen Geld, zonder Geld
„ geen Leger, geen Vloot, geene binnen- 1794.
„ landſche Defenſie, noch te Land, noch
„ te Water, kan gedaan worden, kunnen
„ zyne Hoogheid en de Raad niet anders
„ dan by U Hoog Mogenden op het ern-
„ ſtigſte aanhouden, dat de hooge Bond-
„ genooten hunne Provinciaale Kaſſen niet
„ toeſluiten, of agter openſtaande Nego-
„ tiatien ſchuilen, (welke toch meer mis-
„ lukken naar maate men ze ſterker dwin-
„ gen wil,) maar dat zy elk in den haa-
„ ren alle middelen in het werk ſtellen,
„ om, door prompte betaalingen, als ook
„ door het ſtyven der Provinciaale Kas-
„ ſen, het vermeerderen en het meer en
„ meer in omloop brengen van het Nu-
„ meraire, blyken te geeven, dat men
„ aan de onkosten, welke men door zy-
„ ne ingebragte Conſenten getoond heeft
„ te kunnen en te willen doen, *façe* maa-
„ ken kan."

Naa eene uitweiding over het Crediet, en wel byzonder met opzigt tot de *Nederlandſche* Natie, vaaren zy voort. „ Hier „ uit volgt, dat men het Crediet van den „ Staat, vooral in tyden van Oorlog, wan- „ neer de behoeftens menigvuldig en bui- „ tengewoon zyn, in alle opzigten ſty- „ ven en ondersteunen moet, zelfs door „ middelen, waar van men zich anders niet „ zou verkiezen te bedienen; ja dat men, „ op alle mogelyke wyzen, het vertrou-

„ wen

LXXIX. BOEK. 1794.

„ wen winnen moet van hun wien dienst, „ hulp en arbeid men niet ontbeeren kan; „ en zulks ten einde in ſtaat te zyn, om „ die middelen daadlyk by de hand te „ neemen, welke het belang des Vader„ lands, berekend naar deszelfs inwendi„ gen toeſtand, en uitwendige omſtandig„ heden, aanraaden."

Tot ſtaaving van dit Crediet oordeelen de Stadhouder en de Raad van Staaten twee dingen, in de tegenwoordige geſteldheid van zaaken, noodig. *Voor eerſt* het tydig verzamelen van eene genoegzaame hoeveelheid Contant Geld, of het geen in de plaats van Contant Geld, in omloop zou kunnen gebragt worden. — *Ten anderen*, het inſtellen van een algemeen en geregeld werkend Fonds tot afloſſing der gemaakte Schulden, of tot intrekking van het geen, in plaats van gemunt Goud of Zilver wordt gebezigd. Het eerſte moest by eene zekere Negotiatie, of door het invoeren van eene hoeveelheid Papieren-geld, genoegzaam voor de behoeften van het volgend Jaar, gevonden, en voor het andere, door buitengewoone Contributien tot Extraordinaira Defenſie, gezorgd worden.

„ Buiten deeze twee middelen," verklaaren de Inleeveraars der Petitien, „ konden zy 'er geen uitdenken om het Cre„ diet ſtaande te houden, en de noodige „ uitgaven te kunnen doen; ten einde het „ Land tegen den Vyand te verdeedigen, „ en vervolgens denzelven van onze Gren-

„ zen

„ zen en uit de veroverde Landen te ver- LXXIX.
„ wyderen. —— Aan het in train bren- BOEK.
„ gen van deeze twee middelen, (waar ——
„ van zyne Hoogheid en de Raad de exe- 1794.
„ cutie aan de Hooge Bondgenooten gaar-
„ ne overlieten, maar tevens ten sterksten
„ aanbevolen,) moet met hartigheid, met
„ ter zyde stelling van byzondere belan-
„ gens, met spoed, standvastigheid en
„ eendragtigheid gewerkt worden. ——
„ Zonder dit is het Vaderland niet te red-
„ den, noch de zaaken der gemeene De-
„ fensie aan den gang te houden. ——
„ Zonder dit kunnen zyne Hoogheid en
„ de Raad niet instaan, dat 'er eene by
„ de Bondgdnooten mogelyk niet geap-
„ prehendeerde, maar by zyne Hoogheid
„ en den Raad lang gevreesde, vooruit-
„ geziene en meer dan ééns gewaarschuw-
„ de stilstand in den omloop des bloeds
„ van het Staatkundig Lichaam, op ééns
„ zodanig zou plaats grypen, dat de krag-
„ ten der Verdeediging zelve ophielden."

Hier aan hegten de Inleeveraars eene schets hoe het met de voldoening aan de Petitien zich hadt toegedraagen, waardig hier op te tekenen, om daar uit te zien, wat de vrugt was van het onlangs met zo veel moeite daargestelde omtrent de Quotas. „ Wat kan het tog baaten, Hoog
„ Mogende Heeren! dat de Raad Petitien
„ doet, wanneer dezelve geconsenteerd
„ worden met accrochementen, dat de
„ Quotas van zommige der consenteeren-
„ de Provincien, van Generaliteits wege,
„ by

LXXIX. „ by Geldleening zullen gevonden wor-
BOEK. „ den; en zulks, naa dat men reeds, by
——— „ ondervinding, gezien heeft, dat het on-
1794. „ mogelyk is, die Penningen, by Geld-
„ leening te vinden: vermids men zelfs
„ tot nog toe, de Quotas van voorige
„ Petitien, op die wyze, nog niet heeft
„ kunnen voldoen. —— Wanneer deeze
„ wyze van Conſent te draagen verder
„ tot gevolg heeft, dat andere Provincien,
„ by volgende Conſenten, declareeren,
„ zich niet te willen onttrekken aan de
„ gemeene zaaken; maar in tegendeel alle
„ uiterſte poogingen te willen doen, tot
„ het afkeeren van den gemeenen Vyand;
„ maar egter te gelyk verklaaren, dat,
„ alvoorens eenige verdere betaalingen te
„ doen, de andere Provincien hunne ag-
„ terſtallen, op de voorige Petitien, zullen
„ moeten hebben afbetaald. —— Een De-
„ claratoir, Hoog Mogende Heeren! het
„ welk, naa dat de hooge Bondgenooten
„ het bepaald negotieeren voor zommige
„ Provincien, welke voorgaven onmagtig
„ te zyn, (ſchoon de Raad daar altoos
„ veel zwaarigheid in gezien heeft,) heb-
„ ben toegeſtaan, en, op dien voet de
„ Petitien hebben gebragt ter concluſie,
„ geheel en al ontydig is, ja noodzaaklyk
„ ſtremming en verwarring moet veroor-
„ zaaken. —— Zo dra toch het afbetaalen
„ van een Quota door hun Hoog Mogen-
„ den zelve is afhangelyk gemaakt van
„ het welgelukken eener Geldleening, kan
„ men, in het vervolg, de betaaling der

„ Quo-

„ Quotas, op eene volgende Petitie, niet LXXIV.
„ vastmaaken aan de aanbetaaling van de BOEK.
„ agterlyke Provincien, welke alleen, door ——
„ het mislukken der Geldleening agterlyk 1794.
„ gebleeven zyn; en door welk Declara-
„ toir daadlyk aan den Raad, met opzigt
„ tot zodanige Petitien, de handen ge-
„ bonden, en de geconsenteerde Gelden,
„ als 't ware, buiten hunne handen ge-
„ houden worden.

„ Dit zal de aandagt van U Hoog Mo-
„ genden niet ontgaan, wanneer dezelve
„ zich slegts eens gelieven te stellen in de
„ situatie, waar in zyne Hoogheid en de
„ Raad, door dusdanige Consenten, zich
„ meer dan eens gebragt zagen; en, wan-
„ neer zy het embarasfante daar van ee-
„ nigzins gelieven te penetreeren, zullen
„ dezelve zich niet verwonderen, dat men
„ alle sterkte van geest, en zelfs daar by
„ eene zekere Stoicynsche ongevoeligheid,
„ noodig heeft, om de Schuldenaars van
„ den Staat, in groote verlegenheid, ja
„ in persoonlyke bekommernis geraakt,
„ te moeten afwyzen, en egter met yver,
„ aanhoudenheid en standvastigheid, aan
„ de zaaken der gemeene Unie en De-
„ fensie te blyven voortwerken. — Zy-
„ ne Hoogheid en de Raad van Staaten
„ kunnen daarom niet genoeg daar op aan-
„ houden, dat hier in beter voorzien, en
„ voor zodanige verhinderingen gezorgd
„ worde; en dat, ten dien einde 's Lands
„ Crediet, het zy op de voorgeslaagene,
„ 't zy op eene andere wyze, naar de

1794

„ hooge wysheid der Bondgenooten, welker besluiten zyne Hoogheid en de „ Raad met groot verlangen afwagten, „ staande gehouden en gestyfd worde.

Opgegeeven hebbende wat 'er van de zyde zyner Hoogheid, en van die des Raads van Staaten, gedaan was, ten opzigte van de Land- en Zeemagt, vraagen zy, „ wat „ zullen zy aan U Hoog Mogenden voor„ draagen, nopens het neemen van maat„ regelen tot handhaaving van de rust in „ *Europa?* Eene gewigtige taak, in dit „ tydstip, en met opzigt tot de Natie en „ de Naakomelingschap van eenen uitge„ breiden en gewigtigen invloed!

„ Men behoeft, voorzeker! niet lang „ na bewyzen te zoeken, ten einde over„ tuigd te worden, dat 'er in *Europa* rust „ en stilte noodig is om tot verademing „ te komen, de orde te herstellen, en, „ zo doende, nieuw leeven aan de ver„ styfde, verdorde, en uitgemergelde dee„ len van het groot Staatkundig Lichaam „ der *Europesche* Mogenheden te geeven.

„ De tegenwoordige Oorlog heeft daar „ uit zynen oorsprong genomen, dat men „ de grenzen der Burgerlyke, Staatkun„ dige en Godsdienstige Vryheid tot in „ het oneindige, heeft willen uitzetten, „ en dat men zo doende, geen paalen er„ kennende, de Staatkundige Vryheid tot „ Regeeringloosheid en de Godsdienstige, „ tot Ongodsdienstigheid, in eenen gro„ veren of fyneren zin, heeft uitgerekt. „ Dit is wederom niet toegegaan, zonder

„ te-

„ tegenſtand aan de zyde zo wel van Vor- LXXIX.
„ ſten en Regenten, als van het voorzig- BOEK.
„ tigſte, ſchoon dikwyls niet het grootſte ——
„ gedeelte der Natie. De algemeene be- 1794.
„ trekkingen, tuſſchen de Mogenheden
„ van *Europa*, zo wel als derzelver by-
„ zondere belangens en bedoelingen, zyn
„ mede in het ſpel gekomen; en zo doen-
„ de is 'er een Oorlog, met herhaalde uit-
„ barſtingen, voortgekomen, waar van in
„ 't algemeen het oogmerk vooraf niet
„ genoeg bepaald, de beſtemming der by-
„ zondere bedoelingen niet genoeg was
„ geregeld, en tot één geheel zamenge-
„ voegd; en waar door, zo wel als door
„ een heir van toevallige gebeurtenisſen,
„ de uitkomſt verre is afgeweest van het
„ geen men zich daar van, in het alge-
„ meen, ſchynt te hebben voorgeſteld. —
„ De byzonderheden van dit alles aan te
„ ſtippen zou een werk zyn van verbaa-
„ zenden omfang, ingewikkeldheid, en
„ door deszelfs kieſchen aart, niet ge-
„ ſchikt, om in 't algemeen van dat nut
„ te zyn, het welk men egter daar mede
„ bedoelen zou (*).

„ Maar, wat zal van dit alles het ein-
„ de zyn? Dit is zeker, dat alle Oor-
„ logen op het laatſte in eenen Vrede,

„ het

(*) Voor hun, die den loop deezes Krygs weten — voor hun die onze *Vaderlandſche Hiſtorie* geleezen hebben — kan het zich niet verbergen, welke byzonderheden hier, met een penneſtreek, ter zyde geſchooven worden.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ het zy dan hoe hy zy, eindigen. Zelfs
„ de *Gothen* en *Wandalen* zagen zich, naa
„ alles verwoest te hebben, eindelyk,
„ door honger en pest, genoodzaakt, de
„ wapens te laaten rusten, de ploeg aan
„ te grypen, en zich met het gering over-
„ schot hunner Overwonnenen, ten einde
„ de gezamenlyke honger te stillen, ein-
„ delyk te bevredigen. —— Nooddlottige
„ Vrede, die, langs zulk eenen weg, en
„ door zulke middelen, wordt daargc-
„ steld! —— Egter zal hy, die met een
„ wysgeerig en staatkundig oog *Europa*
„ doorwandelt, en bedenkt, wat 'er, van
„ den Vrede van *Hubertsburg* en de eerste
„ verdeeling van *Poolen* af, tot de onlangs
„ voorgevallene verovering van *War-*
„ *schauw*, van het Noorden tot het Zui-
„ den toe, als mede met opzigt tot *Noord-*
„ *America*, zo in het theoretische vak der
„ Staatkunde beschouwd, als eene weeten-
„ schap gedagt en geschreeven; gelyk
„ ook op het staatkundig tooneel van *Eu-*
„ *ropa* vertoond, of in de kabinetten ver-
„ handeld is, (zo verre zulks op deeze
„ of geene wyze is openbaar geworden,)
„ niet de mogelykheid bezeffen, dat de
„ eene Oorlog uit den anderen voortspruy-
„ ten, de behoeften vermenigvuldigen,
„ en eene soortgelyke uitkomst als die
„ der Middeleeuwen, ook nu, het ein-
„ delyk gevolg van alle beroeringen en
„ verwarringen, zou kunnen zyn.

„ De Voorzienigheid verhoede egter,
„ dat dit het lot van het tegenwoordig

„ *Eu-*

„ *Europa* zy! Zy roepe, alvoorens de zaaken tot die uiterſten gebragt zyn, door den weldaadigen arm haarer Almagt, de ſtrydende Volkeren beſliſſend toe; *tot hier toe en niet verder!* —

„ Wenschlyk was het voorzeker! dat eens, eene tweede *Weſtphaalſche Vrede*, die, rust, die orde, die Burgerlyke, Staatkundige en Godsdienſtige Vryheid herſtelde, nader ontwikkelde en beveſtigde, tot welke de eerſte, na eenen langduurigen bloedigen en allerverderflykſten Oorlog, onder den naam van den *Dertigjaarigen* doorgaans bekend, den grond gelegd heeft. Akelig en ſchrikbaarend was de gedaante van *Europa* in dien tyd, ja het ſcheen, dat deszelfs grootſte geddelte in den afgrond der barbaarſchheid zou te rug zinken, waar uit het, by het Licht der Hervorminge, opzigtlyk Staatkunde en Godsdienst, naauwlyks het hoofd hadt opgeheeven. En wat zou 'er zelf, bydien deeze Vrede niet tot ſtand gebragt was, van ons toen zo klimmend Gemeenebest, eindelyk geworden zyn? —

„ De tegenwoordige toeſtand der Natien van dit beſchaafde Wereldeel, zo wel van elk hunner op zich zelf, als van die allen, in betrekking op elkanderen, is wel, in veele opzigten, zeer ongelyk aan die, welken, by het begin der onderhandelingen, over dien Vrede, plaats hadt; maar heeft daar mede toch eenige gelykheid: byzonder daar in, „ dat

LXXIX. BOEK. I 1794.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ dat de worstelingen van Burgerlyke,
„ Staatkundige en Godsdienstige Vryheid,
„ waar toe de Hervorming, tot welzyn
„ van het Menschdom, den eersten stoot
„ gegeeven hadt, dien Oorlog berokkend
„ hadden, even gelyk de bovenmaatige
„ en buitensporige denkbeelden omtrent
„ dezelfde onderwerpen, zedert eenige
„ jaaren, gisting, onrust, en eindelyk dee-
„ zen Oorlog in *Europa* hebben voort-
„ gebragt: — Is 'er zelfs niet een punt
„ van vergelyking daar in te vinden, dat
„ de voortduuring van deezen Oorlog *Eu-*
„ *ropa* met een *Despotismus der Vryheid*
„ dreigt, gelyk de Dertigjaarige het *De-*
„ *spotismus der Dwinglandy* tot hoofdbe-
„ doeling hadt? De menschlyke driften
„ en ondeugden, hoe verschillend in den
„ aanvang, voeren dikwyls tot dezelfde
„ uiterften, en de Oorlog geneest deeze
„ kwaalen niet. Het moge de kragten
„ wegnemen, en daar door de driften
„ maatigen, de woede beteugelen, en door
„ overtuiging van de onmogelykheid, om
„ door Geweld zyne bedoeling te verkry-
„ gen, leiden tot gemaatigder gedagten.
„ Maar de middenweg, om naamlyk met
„ bedaardheid en sterkte, gebreken op te
„ speuren en te verbeteren; om mensch-
„ kunde en menschlyk gevoel op te za-
„ melen en te beoefenen, om welvaard,
„ deugd en volksgeluk te bevorderen,
„ kronkelt zagtkens voort in schaduw der
„ Olyfboomen.

„ Alle Natien van *Europa*, de oorlo-
„ gen-

„ gende zo wel als die weinige, welke LXXX.
„ onzydig gebleeven zyn, hebben belang, BOEK.
„ dat er aan eenen algemeenen, aan eenen ——
„ welgevestigden en bestendigen Vrede, 1794.
„ met verstand en deugd, wordt gearbeid.
„ Denzelven, of steunende op zyne krag-
„ ten, van de hand te wyzen, en de uit-
„ komst, die in alle menschlyke zaaken,
„ maar vooral in den Kryg, onzeker is,
„ af te wagten; of lashartig, met geboogen
„ knien by den Vyand te zoeken, zyn
„ beide klippen, welke zorgvuldig kun-
„ nen vermyd worden. Maar met dat
„ alles blyft de zaak zelve gewigtig en
„ noodzaaklyk. De Natien allen hebben
„ rust, en verzagtende middelen, zy heb-
„ ben bedaarde oogenblikken, noodig; ten
„ einde zich met elkanderen te verstaan,
„ en zich van haare bekomene wonden
„ te herstellen. —— Ons Gemeenebest is
„ nog daar en boven verre meer gevormd
„ naar Vrede dan naar Oorlog. Hetzelve
„ begeert geene veroveringen, en vindt
„ daarom, zelfs in overwinningen, meer
„ schade dan voordeel. In volle kragt
„ kan daarom op onze Republiek wor-
„ den toegepast het geen de Advocaat
„ Generaal TALON, by zyne allergewig-
„ tigste aanspraak tot den minderjaarigen
„ Koning LODEWYK DEN XIV. en zyne
„ Moeder ANNA, in eene openbaare by-
„ eenkomst van het Parlement, in den
„ Jaare MDCXLVIII., zeide, *De palmen en*
„ *laurieren, om welke op te kweeken, men*
„ *duizenden in ellende stort, moeten niet on-*

LXXIX. BOEK. 1794.

„ der de planten gerekend worden, om dat „ zy geene vrugten draagen waar mede men „ zich voeden kan. —— Duizenden arme, „ beroofde en weggedreevene Ingezetenen „ roepen met traanen, om den Vrede, „ en de Godsdienst, dien wy belyden, „ gebiedt Vrede; liefde en zamenſtem„ ming, zo wel onder de Volken als on„ der de menſchen.

„ Hoe zeer toch de Oorlog, naar eeni„ ge nieuwere denkbeelden, onder de „ weldaaden der Voorzienigheid te tellen „ zy; hoe zeer door denzelven de akker„ bouw, de induſtrie, de koophandel, be„ vorderd, vermeerderd, en aangewak„ kerd, de ondeugden beteugeld, de zwak„ heid en het ſtaatkundig bederf der Na„ tien, uit eene lange rust voortgeſproo„ ten, herſteld, en aan het Nationaal „ Character ſtevigheid en veerkragt me„ degedeeld moge worden; zo blyft het „ zelfs naar die leiding van gedagten „ waar, dat deeze weldaadige herſtelling „ der Voorzienigheid, even zo haare „ vrugtbaare geſchenken uitdeelt als het „ onweder, het welk, niettegenſtaande „ eenige verwoestingen, de natuur wel „ verjongt, het evenwigt in den damp„ kring wel herſtelt, en aan boomen en „ planten, akkers en beemden, als 't wa„ re, eene nieuwe en zich hervattende „ vrugtbaarheid mededeelt; maar egter „ zal het die uitwerkingen hebben, noch „ langaanhoudend, noch telkens weder„ komend, maar zeldzaam en kortduu„ rend,

„ rend, ja dit laatſte zelfs, in evenre- LXXIX.
„ digheid met deszelfs hevigheid weezen BOEK.
„ moet.

„ Te regt dan zugt het afgeſtreeden 1794.
„ *Europa*, naa eenen zo hevigen, kost-
„ baaren en verderflyken Oorlog, om rust;
„ en het ware te wenſchen, dat men een
„ punt van vereeniging vinden kon, waar
„ in de ſtrydende Magten zich zamen aan-
„ treffen, en waar uit zy allen, aan een
„ duurzaam Vergelyk konden arbeiden.

„ Voor twee en meer Eeuwen was de
„ vrees voor de *Ottomaanſche Porte*, in
„ hoedanigheid van den openbaaren Vyand
„ der *Christenheid*, het grootſte middel
„ van vereeniging tusſchen de Mogenhe-
„ den van *Europa*, in 't algemeen, en be-
„ waarde zomtyds den Vrede tusſchen die
„ Mogenheden, of vereenigde dezelve na-
„ der met elkander. —— Maar wat zal
„ nu het aanſpoorend middel tot deeze
„ Vereeniging kunnen zyn? Zyne Hoog-
„ heid en de Raad meenen, dat de zugt
„ tot Anarchie en ſtaatkundige Geestdry-
„ very, twee Vyanden der *Christenheid*
„ zyn, zo geducht als immer de eerstge-
„ melde geweest is, en dat deeze twee
„ wangedrogten niet beter kunnen beſtree-
„ den worden, dan wanneer de Mogen-
„ heden zich allen vereenigen om den
„ Vrede niet alleen ernſtig te zoeken,
„ op goede gronden te treffen, en dien
„ ſtandvastig te bewaaren; maar ook ver-
„ volgens zich beyveren, om door een
„ wys, voorzigtig en deugdzaam beſtuur,

LXXIX. BOEK. 1794.

„ (waar voor toch bykans alle Regeeringsvormen vatbaar zyn,) de Natien te overtuigen, dat men in Regenten waarlyk de Vaders en Weldoeners der Ingezetenen vinden en eerbiedigen kan, en dat de Ingezetenen eens eindelyk begreepen, dat 'er geen Regenten of Regeeringsvormen zonder gebreken zyn, dat men met lydzaamheid die draagen, en de voordeelen met vergenoegdheid genieten moet. Dat de zugt tot Nieuwigheid wel eene verbetering in de bedoeling heeft; maar verengering in de uitkomst voortbrengt, en dat burgerlyke onlusten en beroeringen de waare geeslels zyn, waar van de Voorzienigheid zich dikwyls bedient om Natien te kastyden. Reeds in de Zestiende Eeuw hoorde men daar omtrent lesen, en kreeg men wenken van een der eerste verstanden van dien tyd, welke de staatkundigste Wysgeer zich, in de Achtiende, niet behoeft te schaamen.

„ Maar welk eene Mogenheid is dan geschikter, om zulke Onderhandelingen aan te raden, daar in voor te gaan, ja, om by dezelven den toon te geeven, dan ons Gemeenebest? Niet als de eerste in rang, niet als de voornaamste in magt; maar als die, welke in veele opzigten, het middelpunt is der *Europeesche* Mogenheden, die, wegens haare vredelievende beginzels, haaren afkeer van veroveringen, en goede trouw in het aangaan en volbrengen van

„ Ver-

„ Verbintenissen, en eindelyk haare onaf- LXXIX.
„ hangelykheid, meer dan eenige andere, BOEK.
„ moet geoordeeld worden, om den Vre- ——
„ de te willen en te kunnen zoeken, en 1794.
„ geene buitensporige eischen, de vriend
„ of vyand te zullen voorstaan en verdee-
„ digen; die, wegens haaren Handel, in
„ betrekking staat met hun allen, en de
„ Handel van welke alleen, by den haaren
„ zeer veel belangs heeft; die, daarenbo-
„ ven, des te meer bevoegd is, om by
„ de *Europeesche* Mogenheden op den Vre-
„ de aan te dringen, uit hoofde dat zy
„ het steunpunt is, waar op, thans voor-
„ al, het waggelend *Europa* nog eenige-
„ maate vast staat, en wiens val dien van
„ veelen, magtiger dan zy zelve is, zou
„ naa zich sleepen, ja tegen de magtig-
„ ste zelfs, nieuwe bronnen van tegen-
„ stand zouden openen, waar tegen zy
„ waarschynlyk niet bestand zouden zyn.
„ Maar, aangezien geen Vrede, met
„ eer en voordeel kan verkreegen wor-
„ den, ten zy sy, die denzelven ernstig
„ begeert, in staat zy om zyne redelyke ei-
„ schen gewapender hand aan te drin-
„ gen, en de onredelyke vorderingen des
„ Vyands kragtdaadig tegen te staan, kun-
„ nen zyne Hoogheid en de Raad niet
„ genoeg daar op aandringen, dat, han-
„ gende alle vredelievende overweegingen,
„ uitzigten en wenschen, de Bondgenoo-
„ ten, in geene opzigten, hoe genaamd,
„ de handen zullen slap laaten hangen;
„ maar, in tegendeel, den Raad, door

„ Pe-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ Pecuniecelen Onderſtand, zullen in ſtaat
„ ſtellen, tot het doen aanwerven der ver-
„ loorene Manſchappen, en tot het ver-
„ zorgen der Krygslieden. Gelyk ook de
„ veiligheid onzer tegenwoordige Frontie-
„ ren, Grensſteden, Stroomen en Zeega-
„ ten, met verdubbelden yver, moet by
„ de hand genomen, en met alles, wat de
„ kunst en het beleid vermag, voortge-
„ zet worden; ten einde men, met alle
„ menschlyke gerustheid, en zonder eene,
„ in zodanige Onderhandelingen altoos zeer
„ onvoordeelige, ja dikwyls onherſtelbaar
„ ſchadelyke overhaasting, aan de herſtel-
„ ling der algemeene rust zou kunnen
„ arbeiden. Alle verſlapping is, in deeze
„ oogenblikken, gevaarlyk, en alle vertaa-
„ ging onverantwoordelyk. In de onder-
„ handelingen over den *Weſtphaalſchen*
„ Vrede, bragt men, door wapens en
„ overwinningen, de ſtrydenden, van ſtap
„ tot ſtap, tot gemaatigder eiſchen, tot
„ dat eindelyk de Vrede, het doelwit van
„ alle Oorlogen, onverwagt opdaagde,
„ aan veele Landen als een nieuw leeven
„ mededeelde, en ook ons Vaderland een
„ gevestigd aanzyn verſchafte.

„ Zyne Hoogheid en de Raad vertrou-
„ wen, eindelyk, dat de zo noodige in-
„ vloed deezer Republiek, op de tegen-
„ woordige behandeling der groote zaa-
„ ken van *Europa*, en het maaken der
„ noodige ſchikkingen met andere Mogen-
„ heden, in deeze hachlyke oogenblik-
„ ken, voornaamlyk daar heenen zullen

„ in-

„ ingerigt zyn, om de Republiek in haare LXXIX.
„ Defensie te ondersteunen, en voor haare BOEK.
„ belangen te zorgen; ten einde aan de
„ uitzigten op eene algemeene aflegging 1794.
„ der Wapenen, gerustlyk en bedaard te
„ kunnen voortwerken. — De Repu-
„ bliek heeft, van haare zyde, meer zelfs
„ dan men van haar kon eischen, gedaan;
„ en zy mag dan ook, met allen grond,
„ verwagten, dat men haar niet ten prooy
„ van haare Vyanden zal overlaaten, of
„ vorderingen doen, welke haare kragten
„ te boven gaan."

De Staaten van Oorlog blootgelegd, opgemaakt en bedenkingen van deeze en geene Gewesten opgelost hebbende; met verklaaring ten opzigte van de Generaliteits Kas, dat, byaldien, „door eene gewenschte „ ommekeer van zaaken, die Kas haare „ gewoone Inkomsten, uit de Generali-„ teits Landen, welke thans byna geheel „ ophielden, niet weder begon te ontvan-„ gen, of door de respective Bondgenoo-„ ten, op eene extraordinaire wyze, door „ Subsidien in staat gesteld werd, deeze, „ binnen zeer weinig maanden, volstrekt „ buiten staat zou zyn, niet alleen om „ haare Quota in de ordinaire Lasten der „ Unie en Defensie te blyven draagen; „ maar zelfs om haare particuliere uitga-„ ven, of huislasten, te kunnen vol-„ doen," voegen de Inleeveraars aan dit Vertoog, 't welk zo veel opheldrens bevat, en daarom zo breedspraakig van ons vermeld is, dit slot toe.

„ Naa

LXXX. BOEK. 1794.

„ Na het gezegde, Hoog Mogende
„ Heeren! ſchiet 'er voor zyne Hoogheid
„ en den Raad niets meer over, dan alles
„ kort zamen te trekken, en aan U Hoog
„ Mogenden, en door dezelven aan alle
„ de Hooge Bondgenooten, nogmaals, zo
„ wel met bedaarden ernst, als met diepe
„ overreding, zo wel met ſmartlyk gevoel
„ van den tegenwoordigen nood, als met
„ ſtille hoop op verbetering en redding,
„ zo wel met het oog op God, als met
„ bezef, wat menschlyke verpligting ge-
„ biedt, toe te roepen, *Het Vaderland is*
„ *in gevaar! 'er moet voor het wankelend,*
„ *voor het vallend Crediet gezorgd worden!*
„ De gedraagene Conſenten, en dat men
„ nog vervolgens zal moeten draagen,
„ moeten niet door terugwyzing op mis-
„ lukte Negotiatien, maar door daadlyke
„ Furniſſementen en Betaalingen, agter-
„ volgd worden. — Zonder dat kan de
„ Krygsmagt, zo veel geleden hebbende,
„ niet herſteld, en tot de Defenſie van
„ Haardſteden en Altaaren, niet in ſtaat
„ gebragt, tot het draagen van moeilyken
„ arbeid, en het zich blootſtellen aan de
„ gevaaren des Oorlogs, niet aangemoe-
„ digd worden — zonder dat kan de Ma-
„ rine niet in ſtaat gehouden, de Com-
„ mercie niet beveiligd, de Colonien niet
„ bewaard, de binnenlandſche Stroomen
„ en Zeegaten niet gedekt worden — zon-
„ der dat kunnen de Magazynen niet aan-
„ gevuld, de Frontieren van den Staat,
„ welke thans voornaamlyk de Rivieren
„ zyn,

„ zyn, niet in dien weerbaaren toeſtand LXXII.
„ gebragt of gehouden worden, dat zy, BOEK.
„ aan eenen alles ondernemenden Vyand, ——
„ den overtocht beletten; en daar door 1794.
„ zoude men, by het geen 'er alreede
„ verlooren is, nog het overig gedeelte,
„ aan zyne Roofzugt moeten overlaaten.
„ Eigen kragten zyn de beste Bondge-
„ nooten, moeten altoos de Voorhoede
„ uitmaaken; en nimmer, als het op eigen
„ verdeediging aankomt, *en reſerve*, ge-
„ houden worden. Zyne Hoogheid en
„ de Raad zouden daarom niet durven
„ vermoeden, dat een enkel Regent on-
„ der de Bondgenooten, zo weinig prys
„ zou ſtellen op den Vaderlandſchen
„ grond, op de *Nederlandſche* Vryheid,
„ en den Godsdienst der Vooronderen,
„ om, door traagheid, ſtugheid, of klein-
„ moedigheid, de gemeene zaaken te ver-
„ waarloozen, veerkragt en werkzaamheid
„ voor zynen Mede-bondgenoot over te
„ laaten; en zo doende de gulde Les van
„ Vader WILLEM, *Bewaart uwe Unie wel!*
„ onherſtelbaar buiten oefening te bren-
„ gen. —— De Republiek toch, der *Ver-*
„ *eenigde Nederlanden*, ééns ontbonden,
„ ééns overmeesterd, ééns ten prooi der
„ Nieuwerwetſche Vryheid en Gelykheid
„ overgegeeven, zou zich, tot nadeel van
„ gansch *Europa*, onze Vyanden zelfs
„ niet uitgeſlooten, nimmer uit haare Puin-
„ hoopen opheffen; en deeze zelfde Puin-
„ hoopen zouden getuigen, dat de Spreuk
„ *Vigilate Deo confidentes!* zo diep in het
„ hart

XXXI. BOEK. 1794.

„ hart der Vaderen geprent, en in hunne „ daaden vertoont, uit die hunner verbaste„ terde Naakomelingen, ſchandelyk was „ uitgewischt (*)."

De Vorst begint.

Behalven dit algemeen dreigend gelaad der dingen, begon de Vorst, de hoop der *Franſchen*, de ſchrik der Onzen, te midden van Wintermaand, zich te vertoonen. Schynbaarheden van eenen harden Winter deeden zich op, vermeerderden, en met weinig verademing van een gehoopten Dooy, kwam een felle Winter, naderhand, by onderſcheiding van andere ſtrenge Winters, den *Franſchen Winter* geheeten (†). De berigten wegens den ſtaat der Rivieren, ſpraaken van het Ys in dezelve op eene wyze welke kommer voor het vastzetten, op eene en andere plaats, wekte; op de meest gevaarlyke ten overtocht hadt men alle mogelyke voorzorgen genomen, en zwaar Geſchut geſteld, waar Ryswaarden, kleine Eilandjes en Zandplaaten, of andere oorzaaken, tot vastzetting ſcheenen te zullen medewerken.

De

(*) *Decreeten van de Proviſioneele Repreſentanten van het Volk van Holland* I. D. bl. 422—445.

(†) Men zie de Weerwaarneemingen in de *Nieuwe Kunst- en Letterbode* voor de Maanden Dec. des Jaars 1794. en Jan. 1795 en verdienen deswegen ook naagelaagen te worden de *Waarneemingen aangaande de zwaare Koude van den gepaſſeerden Winter*, met eenige Aanmerkingen daar omtrent door Dr. M. HOUTTUIN, in de *Algem. Vaderl. Letteroefeningen* voor 1795. II. D. bl. 265.

De toeneemende Koude, en de daar mede gepaarde Vorst, deeden het hoogsthachlyk tydſtip te gemoete zien, en daadlyk geboo-ren worden, 't geen immer dit Land, by eenigen Oorlog, dreigde. Een tydſtip, waar in, noch welgeſlaagde onderwaterzettingen, noch in den uiterſten nood gemaakte in-ſnydingen van dyken, noch verhakkingen, noch eenige anders den Krygsheiren be-lemmerende poogingen, tot ſchutsmiddelen dienden; en zelfs de veelvuldige met krygs-kunde aangelegde, en elkander kruiſen-de batteryen, met het zwaarſte Geſchut beplant, ter afweeringe iets konden baa-ten. Het anders bezwaarlyk gemaakt, en door eene veel mindere Krygsmagt dan 'er zich thans bevondt, verdeedigbaar *Ne-derland*, boodt, door de met ys bevloerde en van dag tot dag ſterker wordende Ri-vieren, mindere Wateren, en Overſtroo-mingen, zich ten ſlagveld aan voor de overwinnende *Franſchen*, eenigen tyd op-gehouden door die verdeedigmiddelen van Natuur en Kunst. Deezen kon men noch wederſtaan, noch in den loop tegenhou-den, dan in het open veld, met eene Krygsmagt hem in aantal, in moed, en krygsbeleid, evenaarende. Grenſteden en Sterkten, konden, buiten zulks, niet baa-ten om den toe- en aandringenden ſtroom der *Franſche* Heirlegers, te beletten in het hart van *Holland* door te dringen, en een Gewest te onder te brengen, zo veel-le keeren vergeefsch aangevallen, en waar van Lodewyk, de *Groote* bygenaamd,

LXXIX. BOEK. 1794. Hachlyke geſteld-heid daar uit ge-booren.

XXXIX. BOEK.

met een overwinnend Leger hadt moeten afzien.

1794. Legerverplaatzingen.

Legerverplaatzingen, fchikkingen, naar het veranderd gehad der dingen ingerigt, werden van de zyde des Krygsbeſtuurs niet verzuimd; of deeze de beste waren, die, in den tégenwoordigen toedragt der zaaken, konden genomen worden, laaten wy der Krygskunde beoordeelen: terwyl het zeker gaat dat men, in zulk een geval, alles niet kan doen wat waarlyk best is. De Verdeedigings Troepen beſtonden grootendeels uit vreemde Hulpbenden, en ſchoon de *Engelſchen* thans een ander Opperhoofd, in ſtede van den Hertog VAN YORCK, den Generaal VAN WALMODE gekreegen hadden, betoonden zy denzelfden aart als voorheen.

Geſteldheid in de *Bommelerwaard* en te *Bommel.*

De meermaals bedreigde *Bommelerwaard*, eerst bezet geweest door *Engelſchen* en *Emigranten*, werd door hun ontruimd. Op een Eiland, door twee groote Rivieren omſpoeld, wilden zy zich zo min onthouden als in eene met beleg bedreigde Veſte. Zy toogen na de *Thielerwaard*, die een ruimer open ter ontkoming aanboodt. Staatſche benden, onder den Prins VAN HESSEN-DARMSTAD, vulden deezen door hun ontruimde gevaarlyken grond. *Bommel* ſtrekte ten Hoofdkwartier aan deezen Krygsbevelhebber. Reeds vóór den één en twintigſten van Wintermaand was de vorst zo ſterk, dat dezelve de *Maas* vast deedt zitten. Dryfys vervulde de *Waal*, en het liet zich alzins aanzien, dat ook dee-

deeze welhaast een vaste yskorst zou worden. Waagden het de *Franschen* om die bevloerde stroom over te gaan, dan liepen de Krygslieden in de *Bommelerwaard* gelegerd, gevaar om Krygsgevangenen te worden. Het schynt ook dat de verspreidde, schoon onvaste, hoop op een Wapenstilstand, en het daar uit voortgevloeide bevel om alleen verweerender wyze te werk te gaan, waar van wy hier boven spraaken (*), aanleiding gegeeven hebbe om het sterk bezetten dier posten min noodzaaklyk te keuren. De voorheen met Krygsvolk opgevulde Dorpen *Herwynen* en *Rossum* werden ontruimd en het Volk in *Bommel* gelegd. Een groot gedeelte der Staatsche Krygsmagt verliet het Eiland, niet zonder veel moeite en met groot gevaar, over de *Waal* trekkende, door het steeds toeneemend en opeenschuivend Dryfys belemmerd. Nogthans voerde men het zwaar Geschut mede. Het was egter maar eene gedeeltlyke ontruiming, overal bleeven de buitenposten bewaakt, en het Fort *St. Andries* behieldt de Krygsbezetting. Ook toen de *Waal* zich met de daad hadt vastgezet, zo dat die Rivier ten overtocht geschikt was, keerden eenige Krygsbenden na de voorheen verlaatene posten terug.

LXXIX. BOEK. 1794.

De berigten door eenigen van hier na *Frankryk* overgezonden, om alle Vredesonderhandeling tegen te werken, baarden by hun die zulks zogten, de gewenschte uit-

Last uit *Frankryk* om in *Holland* te rukken.

(*) Zie hier boven bl. 331.

LXXIX. BOEK. 1794.

uitwerking, en hadden een overhaalend vermogen, op alle de voorſtellen ter Onderhandeling. Uit *Parys* zondt het *Comitté van Algemeen Welzyn*, aan de Volksrepreſentanten van het *Noordlyk Leger* de dringendſte bevelen, om 't zelve onverwyld op *Holland* aan- en daar binnen te doen rukken.

PICHEGRU'S plan ten algemeenen aanval.

De Generaal PICHEGRU, nog niet geheel herſteld van eene ziekte, welke hem, voor eenigen tyd het Opperbevel over het *Noordlyk Leger* aan den Generaal MORRAU hadt doen opdraagen, was thans weder by 't zelve gekomen. —— Welkom was hem de last tot den lang gewenſchten en nu zo ſchoon ſtaanden inval in *Holland*. Om denzelven te bewerkſtelligen, en geene halve maatregels te neemen, vormde hy het plan eens algemeenen aanvals. De Verdeedigingsposten in de *Bommelerwaard* en in de *Generaliteit* moesten, volgens 't zelve, teffens met overmagt aangetast worden.

DARNDELS valt in de *Bommelerwaard*.

Hoe vuurig ook de *Franſche* Krygsbevelhebbers waren, om aan dit bevel te voldoen, kon geen hunner, met meer genoegen, den last ten aanval ontvangen, dan de Generaal DARNDELS, tot zyn deel krygende om juist dat punt aan te vallen, waar het hem, eenigen tyd geleeden, door een zamenloop van omſtandigheden, mislukt was, zyn plan ten inval te volbrengen (*). Deeze vuurige Held kreeg bevel om, op den zeven en twintigſten van Win-

(*) Zie hier boven bl. 296.

Wintermaand, den overtocht na de *Bommelerwaard* te beſtaan. Hy deedt zulks aan 't hoofd zyner Brigade, vyftien honderd man ſterk. Onvoorzien van geſchut, trok hy, en zyne onderhebbende Manſchap, by het Dorp *Driel*, met geveld geweer, de *Maas* over. Geen wederſtand van aanbelang ontmoetende, maakte hy zich meeſtes van de *Bommelerwaard*, en nam de Krygslieden, die in de vlugt hunne behoudenis niet zogten en vonden, Krygsgevangen. LXXIX. BOEK. 1794.

Schoon deeze aanval in den vroegen morgen geſchied was, kreeg de Prins VAN HESSEN-DARMSTAD, in de Stad *Bommel* het opperbevel voerende, niet eer dan 's morgens ten negen uuren berigt van deezen gewaagden overtocht. Onverwyld deedt hy een aantal Grenadiers ter Stad uittrekken, om de toegangen te bezetten. Aan 't hoofd van de drie onder hem ſtaande Battaillons, toog hy ter Stad uit, en poogde, aan den kant van *Herwynen*, den inrukkenden DAENDELS te keer te gaan. Vrugtloos was deeze tegenſtand. De *Franſchen* drongen door, en bereikten vóór elf uuren, de Stad *Bommel*. Wel waren de poorten geſlooten; doch den weg over de gragten door het ys gebaand vindende, ſtormden zy te voet en te paard die Veſte van alle kanten in. *Bommel* vermeesterd.

De verbaasde Inwoonders, die, weinig uuren geleeden, den overtocht der *Franſchen* eerst vernomen hadden, hielden de inrukkende Krygsbende, in de eerſte Geſteldheid te dier Stede.

LXXIX. BOEK. 1794.

oogenblikken, voor eigen Volk, de Stad overhaast weder intrekkende. Kort duurde die misvatting, en schoon de ontzetting groot was by het eerst gevormd denkbeeld, dat hunne Verdeedigers, in zo byster eene wanorde, ter Stad weder intoogen, was de schrik, de verwarring, en de woeling van strydige denkbeelden, onbeschryflyk, toen het geen twyfel leedt of het waren *Franschen*, die, van alle kanten, aanrukten, en de Stad stormenderhand vermeesterden. De hoofden der nog in de Stad gebleevene Krygsbezetting, of op eigen behoud bedagt, of van meening om *Bommel* te verdeedigen, hadden de Regeering van de gelegenheid verstooken om, op eenigerlei wyze, te daadigen met eenen overrompelenden Vyand. Men wilde den *Franschen* de Stadssleutels aanbieden; doch deeze waren, in die verwarring, niet te vinden. Een Burger, zegt men, waagde het nog om een Poort te openen, en dus van overgave een blyk te geeven; dan een vlugt van kogels deedt hem van dit oogmerk afzien. *Bommel* kon overzulks niet anders aangemerkt worden, dan als stormenderhand ingenomen, en uit dien hoofde blootgesteld aan plundering, en alle de ongeregeldheden, welke het barbaarsch zogenaamd Regt des Oorlogs voor geoorloofd en wettig keurt. De beginzels daar van openbaarden zich welhaast, de *Huzaaren*, doorgaans de voorsten in het uitoefenen van dat zogenaamd Regt des Oorlogs, gevolgd door anderen, on-

onderſtonden, zulks, met in de huizen gewelddaadigerhand in te dringen, en, wat hun voorkwam, weg te rooven. Dit maakte, dat het by de inrukking der *Franſchen*, in den beginne zich zeer ruw toedroeg, en eenigen geene geringe ſchade leden. Dan dit werd ſpoedig geſtuit, en de overmeesterende *Franſchen* vergenoegden zich met alles in de winkels te koopen voor Aſſignaaten, die zy ter waarde van negen Stuivers de Livre de Winkeliers opdrongen.

De uitgetogen Prins VAN HESSEN-DARMSTAD kreeg berigt van de vermeestering der Stad, en het herneemen onmogelyk keurende, trok hy de *Waal* by *Roſſem* over, en kwam behouden by *Ophemert* aan, met agterlaating der Legerbehoeftens, die den *Franſchen* in handen vielen. By deezen hertocht vernagelden zy het geſchut op het Fort *St. Andries*. Een gedeelte week na de Sterkte *Loveſtein*, en van daar na *Gornichem*. Veelen van het Regiment *Oranje Friesland* vielen de *Franſchen* in handen. Dit was inzonderheid het lot der knegten van HOHENLOHE, die van alle zyden afgeſneeden, over het ys wykende, tuſſchen twee vyandlyke vuuren moesten doorſlaan, om niet geheel in hunne handen te geraaken. Zes in 't ys vast zittende Kanonneerbooten, en twee daar by liggende Hospitaalſchepen, vermeesterden de *Franſchen*. Lot der Staatſche Knegten.

Niet min gelukkig waren de *Franſchen* ten dage van den welgelukten inval in de Vorderingen der *Fran-*

LXXIX. BOEK. 1794. *Bommelerwaard*, geſlaagd op alle de punten ter verdeediging van de *Generaliteit*. De posten in de *Langeſtraat* geplaatst, verdeedigden zich; doch moesten, niet zonder groot verlies, op *Geertruidenberg* wyken. — Ten zelfden tyde vielen de *Franſchen* aan op de Linie tusſchen *Geertruidenberg* en *Breda*, en tasten de Sterkte *Steelhoven* aan. De Posten van het *Zwartenberger* en *Lamsgatſche Veer* overweldigd zynde, floeg het Krygsvolk van *Zevenbergen*, om niet afgeſneeden te worden, den weg op na de *Willemſtad*. Derwaards begaven zich de Dragonders van de Post *ter Heide*. De *Franſchen* daar binnen getrokken, ſneeden alle Gemeenſchap tusſchen *Breda* en de *Willemſtad* af. Dit Krygsbedryf werd door de Generaals BONNEAU en LEMAIRE volvoerd.

Franſche wapenen op andere plaatzen.

Gevegt van DAENDELS tegen de *Engelſchen* en *Heſſen* by *Bommel* op het Ys.

Stout op de behaalde overwinningen in de *Bommelerwaard*, trokken de *Franſchen* over de *Waal*, en drongen door tot *Tuyl* en *Waardenburg*. In deezen oord lagen de *Engelſchen* en *Heſſen*, met een Krygsmagt op zes duizend man begroot. Van den overtocht onderrigt, boodt de *Engelſche* Generaal DUNDAS eenen moedigen wederſtand, en deedt de Invallers, met geen gering verlies, naa een hardnekkig gevegt, de *Thielerwaard* ruimen. Schoon hier mede die pooging verydeld ſcheen, hieldt de onverſchrokke Generaal DAENDELS ſtand op de *Waal*, voor *Bommel*. Hy ſtreedt met zyne Manſchap, hoe veel minder in aantal dan de *Engelſchen* en *Heſ-*

Hesfen, van negen uuren 's morgens tot drie uuren naa den middag op het vreemde Slagveld, den met ys bevloerden *Waalstroom*. 's Vyands hauwitzers vloogen tot in *Bommel*, waar men duizend angsten doorstondt, wegens dit vernieling dreigend Krygstuig, en dewyl by de nederlaag der *Fransschen* een onberekenbaar onheil der Inwoonderen beschooren was, zo van vlugtende als van heroverende Krygsbenden. De *Fransschen* begonnen reeds op den aftocht te denken, uit gebrek aan voorraad van Krygsbehoeften: dan tydig toevoer uit de Sterkte *Crevecœur* bekomen hebbende, hielden zy stand, tot dat de *Engelschen*, hun wel in aantal overtreffende; doch in moed niet evenaarende, aftrokken: laatende het Slagveld de *Waal* aan de *Fransschen* over. LXXIX. B. 9 & 4. —— 1794.

De Generaal DAENDELS, die zich zo dapper gekweeten hadt, last ontvangen hebbende om het beleg voor *Heusden* te slaan, toog derwaards, en dwong die Stad ter overgave. Het lot van *Heusden* was in deezen tyd zonderling. Met verbaasdheid vernam men te dier Stede, dat de *Fransschen*, onder aanvoering van den Generaal DAENDELS, ter *Bommelerwaard* ingedrongen waren; dewyl deezen zich hier door in staat bevonden de *Heusdensche* Voorposten, door de *Maas* over te trekken, van alle zyden te omringen, gaf de Bevelhebber dier Stad aan deeze alle last om op *Heusden* te wyken. De verhaasting, waar mede dit geschiedde, be- *Heusden* door de *Fransschen* bemagtigd.

LXXIX. BOEK. 1794.

lette het medeneemen van de meeste flukken kanon, doch zy vernagelden de agtergelaatene.

Zints het laatste van Wynmaand was *Heusden*, door de daar om heen gelegerde en zwervende *Franschen*, van de gemeenschap met *Holland* afgesneeden, gevreesde Schermutzelingen tusschen ter Stad uitgetoogene Knegten en de *Franschen* hadden 'er plaats gehad, niet zelden ten nadeele der laatstgemelden. Het leedt tot den zevenden van Louwmaand, dat de Bezetting in onzekerheid bleef of het in de daad op *Heusden* gemunt was, dan of de Generaal DAENDELS, met het naderen dier Veste, alleen voorhadt het daar gelegerd Volk op te houden, en andere Krygsverrigtingen te bedekken. Den *Heusdenschen* Bevelhebber schynt het ontbrooken te hebben, aan het noodige om de naderingswerken der Belegeraaren te ontdekken. De daadlyke Opeisching door DAENDELS den vyfden van Louwmaand gedaan, liet aan het daadlyk beleg geen twyfel meer over. Die opeisching ging vergezeld met eene bedreiging van de Stad stormenderhand in te neemen: dezelve werd afgeslaagen, schoon DAENDELS aan een Officier, als Parlementair uit de Stad, hem om zekere reden toegeschikt, de stormgereedschappen, als 't ware, oogluikende hadt laaten zien.

Dan alle twyfel wegens de oogmerken van DAENDELS, verdweenen om middernagt, den negenden van Louwmaand, wanneer

neer, wierpen vervolgens sterke batteryen met geweld op de Stad begonnen te schieten. Dit hieldt tot den twaalfden aan, en bragten de Bomben groote schade toe. Dit, gevoegd by de gedreigde bestorming, bewoog den Stadsbevelhebber en diens Krygsraad, om aan de tweede Opeisching het oor te leenen. De *Hollandsche* Krygsbezetting toog den veertienden uit, onder beding om binnen één jaar en zes weeken, niet tegen de *Franschen* te mogen dienen. Van wederzyden waren slegts weinig manschappen gesneuveld. Deeze gereed vermeesterde Stad hadt haare meeste sterkte, in Onderwaterzettingen gelegen, door de felle Vorst verlooren. Den *Franschen* viel een Vesting in handen, die een voorraad van Krygs- en Leevensmiddelen verschafte aan de Generaal DAENDELS, zo heet om onder de eersten *Holland* in te dringen. Welkom was hy by veele *Heusdenaaren*: welker Stad, van de vroegste tyd der binnelandsche onlusten af, zich voor Patriottischgezind hadt doen kennen.

LXXXI BOEK. —— 1795.

Beleg en Overgaave van *Grave*.

Vroeger hadt de Stad *Grave*, door den dapperen Generaal Major DE BONS, die den Lande byna zestig jaaren gediend hadt, verdeedigd, zich aan de *Franschen* onder den Generaal de Brigade SALME moeten overgeeven. Tien weeken was die Stad geheel ingeslooten geweest; en door een bombardement van vier en twintig dagen, ten tyde der overgave zodanig vernield, dat 'er geen huis onbeschadigd gebleeven was. Het Gouvernement, de Casernes, de

LXXIX. BOEK. 1794. de halve *Maasſtraat*, en veele huizen, waren geheel afgebrand. De Stad was volſtrekt uitgehongerd, de Leevensmiddelen uitgeput, het vleesch op, de ſterke drank kon ſlegts één dag, het brood maar weinig dagen ſtrekken; de halve Ammunitie was verſchooten; het geheele Werpgeſchut, door het ſterk vuuren geheel onbruikbaar gemaakt; de Bezetting door drie honderd Zieken zo zeer verminderd, dat het bezetten der Posten, of het afwagten van een Storm, over de bevroozen *Maas* en Gragten, ondoenlyk mogt gerekend worden. Meer der Bezettelingen waren omgekomen door ziekte dan door het vuur der *Franſchen*, ſchoon deeze verre over de drie duizend Bomben ter Veste hadden ingeworpen. — Zodanig geeft de Commandant DE BONS den ſtaat dier Veste ten tyde der overgaave aan zyne Hoogheid op, by het overzenden der Daadiging, die men eer voorgeſchreeven dan aangegaan zou mogen noemen, en omtrent welke de moedige Verdeediger zich beklaagt dat dezelve niet gunſtiger was voor Hem en zyne braave Manſchap; maar gelyk hy 'er nevens voegt, „ als men zich tot „ de uiterſte extremiteit moet verdeedi„ gen, wordt de Vyand gemeenlyk van „ de ſituatie der Belegerden, vooral door „ Spionnen en Deſerteurs verwittigd, en „ maakt zich dezelve ten nutte (*)." — In

(*) Men zie de Capitulatie, den dertigſten van Wintermaand getroffen, en den Brief het bovenſtaan-

In *'s Gravenhaage* gekomen, genoot DE BONS de ſterkſte bewyzen van voldoening over eene verdeediging, die ook den lof des Vyands hadt weggedraagen. De Bezetting ging krygsgevangen na *Frankryk*. LXXIX. BOEK. 1794.

De Vermeesteraar van *Grave*, de Generaal SALME, verving den Generaal DAENDELS in de *Bommelerwaard*, ten tyde der nypendſte koude; dan wel verre van in *Bommel* zich op- en rust te houden, moet hy met de zynen, den tocht over de *Waal* voortzetten. Hier opent zich een nieuw Krygstooneel. Dan kunnen wy niet nalaaten; ten overzigt van de dus verre volſpeelde Krygsrolle plaats te geeven aan het Uittrekzel eens Briefs van een der Vertegenwoordigeren by het *Noordlyk Leger* aan zyne Amptgenooten in *'s Hertogenbosch*; ſchoon men 'er wel eenige overdreevene trekken in aantreffe, kan dit ſtuk dienen om den door voorſpoed hoog opgewonden geest der *Franſchen*, ten dien dage, uit eigen berigtgeevingen, te doen kennen. Verſlag der *Franſchen* wegens die behaalde Voordeelen.

„ De Hoofdſtoffen ſcheenen de veroveringen des Legers van het *Noorden* te „ ſtuiten. Onze dappere Verdeedigers, „ hunne Vyanden agter de *Waal* en *Maas* „ verſchanst ziende, zugten over hunne „ werkloosheid. Zy waren te onvrede, „ dat de Natuur onoverkomelyke borſt„ weeringen tegen hunnen moed ſtelde. „ Maar eindelyk heeft de Natuur, een„ ſtem-

ſtaande breeder vermeldende, in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795. bl. 30 – 35.

„ ſtemmig met hunne wenſchen, de hin-
„ dernisſen weggenomd, die hunnen over-
„ winnenden loop ophielden. Het Ys,
„ waar mede dezelve de Rivier overdekt
„ hadt, heeft ons van de moeite ontſlaa-
„ gen om bruggen te maaken, waar toe
„ wy geene bouwſtoffen genoeg konden
„ byeenverzamelen.

„ In den nagt tusſchen den zes- en ze-
„ ven en twintigſten van Wintermaand,
„ zyn onze kolonnen op marsch gegaan.
„ Onze onverzaagde Soldaaten, de ſtreng-
„ heid van het Jaargetyde tartende, door
„ de liefde tot roem verhit, hebben de
„ *Bommelermaand* aangetast, en de Linien
„ van *Breda* te gelyk. De Oppergeneraal
„ PICHEGRU hadt de voordeeligſte ſchik-
„ kingen gemaakt: hy werd door de an-
„ dere Generaals, die hy met de uitvoe-
„ ring belast hadt, volmaakt ondersteund,
„ gelyk ook door de Generaals MOREAU
„ en SAUVIAC. — Onze Bataillons zyn,
„ met hunne gewoone onverzaagdheid,
„ met de Bajonet vooruit, op de Batte-
„ ryen aangevallen, waar mede de Dyken
„ en Dorpen geſchaard waren. Overwin-
„ naars op alle punten zynde, hebben zy
„ den Vyand volkomen uit het veld ge-
„ ſlaagen.

„ Te *Bommel* hebben de Troepen, onder
„ den Generaal DAENDELS, naa den Vyand
„ uit de *Waart* verjaagd te hebben, hem
„ vervolgd tot over de *Waal*, zich mees-
„ ter gemaakt van de Batteryen, welke
„ de tegenoverzyde, den linker oever van

„ de

„ de Rivier verdedigden, en, zonder
„ eenig Kanon, om hunnen aanval te on-
„ derſteunen, 60 Vuurmonden, Paarden,
„ Bagagie, en 600 Krygsgevangenen ge-
„ nomen. —— In de *Langeſtraat* hebben
„ drie Bataillons, onder bevel van den
„ Generaal OSTEN, op het Ys der Inun-
„ datien vegtende, de Sterkten van *Doe-*
„ *veren*, *Capelle* en *Waspik* vermeesterd,
„ en 38 ſtukken Kanon, Krygsbehoeften,
„ en eenige gevangen bekomen. —— De
„ Generaal BONNEAU, de Linien van *Bre-*
„ *da* overweldigende, heeft 18 ſtukken
„ Geſchut veroverd, 300 Krygsgevange-
„ nen gemaakt, één Vaandel, en de
„ Krygskas van een Regiment vermees-
„ terd. —— De Generaal LE MAIRE, die
„ de Dwarslinien moest aantasten, telt
„ twee ſtukken Kanon, één Vaandel en
„ 600 Krygsgevangenen. Terwyl ons Le-
„ ger dat des Vyands voor zich heenen
„ dreef, viel de Stad *Grave* in de magt
„ der Republiek."

LXXIII. BOEK. 1794.

Grave bemagtigd en *Housden* te onder-gebragt zynde, konden de *Franſchen* hun-ne magt meer byeentrekken, om de *Thie-lerwaard* in te dringen. Zy deeden zulks en rukten voort tot *Geldermalſem*. De *Engelſchen* en *Hanoveraanen* hoedden we-derſtand; doch te zwak om den overwin-nenden loop te ſtuiten. Alle aanſtalte, om ook deezen oord te ontruimen, maakten die Hulpbenden. Zy verlieten *Thiel*, dan niet vóór te dier Stede veele baldaadig-heden gepleegd te hebben. De Caſer-nen,

De *Engelſchen* verlaten de *Thielerwaard* en *Thiel*, met roof en ſchennis.

LXXX. BOEK. 1794.

nen, de Huizen en Kerken droegen de merktekens van hunnen euvelmoed, en bovenal het Huis te *Haeften*, eene Heerlykheid, niet wyd van die Stad gelegen, in 't welke eenigen hunner gehuisvest geweest waren. — Nog eene pooging deeden zy om de *Franſchen*, die tusſchen den zevenden en achtſten van Louwmaand te dier Stede ingetrokken waren, te doen verhuizen; doch deeze liep vrugtloos af. — Vrees dat de *Franſchen*, by *Nymegen* en daar boven, de *Waal* zouden overtrekken, en hun den aftocht, die zy zo blykbaar in den zin hadden, betwisten, deedt hun de *Betuwe* ontruimen. Waar op de *Franſchen* van *Buuren* en *Kuilenburg* bezit namen. Ter laatstgemelde Stede hadden de *Engelſchen*, vóór de ontruiming, de Schepen in de haven verbrand. —— Van alle de door hun bezeten Plaatzen en Posten wykende, trokken zy goeddeels over *Utrecht* en *Amersfoort*, naa den kant van *Zutphen*, *Overyſel* en *Groningen*, met een zigtbaar voorneemen om der Staaten bedreigd Grondgebied geheel te ontwyken; het Veldgeſchut meerendeels, met groote moeite, medeneemende. De gewonde Officiers voerden zy mede: een aantal onvervoerbaare Knegten lieten zy hier en daar agter, met behoorelyke oppaſſing, en geld tot het verzorgen hunner tegenwoordige behoeften. Voorts hun eenen Brief laatende ter aanbeveeling aan den *Franſchen* Generaal. De *Engelſchen* Luitenant Generaal HARCOURT, die dit berigt, kon niet naa-

laa-

laaten tevens te verzekeren, dat de agter- LXXIX.
gebleevene Zieken de best mogelyke be- BOEK.
handeling van de *Franſchen* ondervonden. ——
Terwyl hy zich hoogst beklaagt over 't 1794.
geen het Krygsvolk, op dien hertocht, geleeden hadt, door de ſlegtheid der wegen, de ſtrengheid der koude, en de moeilykheid om hun dekzel te bezorgen. De Emigranten onder ROHAN en BOUILLE hadden van de *Franſchen* onder den weg het meest te lyden gehad (*). —— Gelukkig voor de Ingezetenen der ſtreeken, welke die Hulpbenden vlugtende doortrokken, dat hun vlugt zo verhaast geſchiedde; anderzins zou het plan van verwoesting, 't geen men hun hadt toegeſchreeven, het plan om den *Franſchen* niets dan aſch- en puinhoopen over te laaten (†), eene veel ruimer vervulling bekomen hebben. Schoon wat 'er gebeurde, overvloedig ten blyke van dit voornemen ſtrekte, 's Prinſen Lusthuis *'t Loo* werd te eenemaal uitgeplunderd.

Hoe akelig het alles ſtondt, gaven nog De Staten van *Holland* doen een algemeene oproeping ten wapen.
hun Hoog Mogenden, als mede Staaten van *Holland*, het ontwerp op om het uiterſte ter verdeediging te waagen. Hier van getuigt, onder andere, ten ſterkſten, eene Oproeping ten Wapen op den zevenden van Louwmaand. Dezelve vordert hier grootendeels plaats.

Staa-

(*) *Univerſal Magazine* Vol. XCVI. p. 74. 219 en 280.

(†) Zie hier boven bl. 180.

LXX. BOEK. 1794.

Staaten van *Holland* herinneren de Ingezetenen aan de Ligting der Landzaaten in Oogstmaand des voorleeden Jaars, op voorſtel van zyne Hoogheid gedaan; als mede aan de Oproeping door den Erfprins, op last zyns Vaders, met hunne goedkeuring, te werk geſteld, om de hulp der goede Op- en Ingezetenen, tot behoud van Godsdienst en Vryheid, te mogen aanneemen; ingevolge van deeze maaregelen ſtonden wel eenige duizende Manſchappen gewapend aan de Frontieren, om dezelve tegen verdere vorderingen van den Vyand te helpen verdeedigen, „ egter," dus vaaren zy woordlyk voort, „ waren „ de omſtandigheden, zo met opzigt tot „ de geduurige poogingen van den Vyand, „ als uit hoofde van het Winterſaiſoen, „ verre van eenige verpoozing of verſlapping in de Defenſie toe te laaten, dat zy „ veel meer eene verdubbeling van kragten „ tot dezelve vereischten; dat, hoe zeer „ hunne wenſchen met die van de goede „ Ingezetenen overeenſtemden om wel ras, „ door eenen vasten en eerlyken Vrede, „ een einde aan deezen droevigen Oorlog „ te ſtellen. zy nogthans, vooral moesten zorg draagen, dat de Handelingen „ van Vrede door geene overwinningen „ van den Vyand verydeld wierden. Dat „ zy gevolglyk, ſteeds bedagt zynde op „ middelen, door welken de gemeene „ Staat mogt behouden blyven, en te midden hunner deliberatien daar op, ontvangen hadden eene Propoſitie van zyne

, Hoog-

„ Hoogheid om de Wapening, zo verre LXXII.
„ mogelyk, door de geheele Provincie uit BOEK.
„ te ſtrekken."

Een voorſtel waar in zy toeſtemden, 1794.
en met den meesten ſpoed wilden bevorderen: ten welken einde zy, by eene Publicatie, „ alle de In- en Opgezetenen „ deezer Provincie ten krachtigſten opriepen, om voor *Godsdienst*, *Vryheid* en „ *Vaderland* de Wapenen op te vatten, „ en eenen alverwoestenden Vyand af te „ keeren, onder het beleid van den Heer „ Erfprins van *Oranje*, Commandant Generaal van het Leger van den Staat, en „ geauthoriſeerd ten deezen, door zyne „ Hoogheid deezelfs Heer Vader, gelyk „ reeds eenige duizenden In- en Opgezetenen, langs de Frontieren, op dezelfde „ wyze, gewapend zyn.

„ Dat zy inzonderheid oproepen alle „ zodanige welgezinde aanzienlyke In- en „ Opgezetenen, welke, door hunnen in„ vloed op hunne Mede-ingezetenen, en „ door kragt van het voorbeeld, het meest „ zullen kunnen toebrengen om den moed „ van een vry Volk op te wakkeren, voor „ al wanneer zy genegenheid toonen om „ zich zelven aan het hoofd van Vrywil„ ligers te ſtellen; en dat zy allen de zo„ danigen vermaanden, ten dien einde zich „ aan zyne Hoogheid te addreſſeeren, met „ aanzoek om eene behoorelyke Commiſ„ ſie tot het aanneemen van Manſchap„ pen, het wapenen en oefenen derzel„ ven, en het uittrekken eindelyk na de

XXXIX. BOEK. 1794.

„ Frontieren; op dat zyne Hoogheid aanſtonds bekwaame Opperhoofden en Bevelhebbers, naar de onderſcheidene verſcheide rangen, uit dezelve mogte aanſtellen, gelyk zyne Hoogheid reeds eenige Leden van de Regeering, naamlyk de Heeren WILLEM GUSTAAF FREDERIK Graave VAN BENTINCK, JOSIAS BOCKHAAN, Burgemeester en Raad der Stad *Haarlem*, JACOBUS ROEST, Oud-burgemeester en Raad der Stad *Briele*, en WILLEM VAN HOGENDORP, Secretaris der Stad *Hoorlem*, van eene dergelyke Commiſſie voorzien hadt (*)."

Deeze Oproeping ter Algemeene Wapening hieldt wyders in, „ dat de Staaten, uit overweeging, dat de Verdeedigers van het Vaderland moesten verzorgd worden van het noodwendige en niet mogten belast worden met ſchattingen tot ſtuur van den Oorlog, aan alle de Uittrekkende Manſchappen, geduurende den geheelen Tocht, toeleiden tien Stuivers daags, en hun mede, geduurende den geheelen Tocht, zo wel als hunne Huisgezinnen, vryſpraaken van alle zodanige Maandlykſche Heffingen (†), als tot ſtuur van den Oorlog zou-

(*) Het is bekend, dat deeze ten voorbeelde opgenoemde Heeren, zich, uit eigen beweeging, daar toe hadden aangeboden.

(†) Dit doelt op den voorſlag door Gecommitteerde Raaden den 18 December 1794 gedaan, om eene belasting, beſtaande in *Haardſteden-* en *Morgen-geld* maandelyks te heffen. Daar volgens zou ic-

„ zouden mogen vereischt worden, en van LXXX.
„ alle Inkwartiering van doortrekkende Mi- BOEK.
„ litie of Krygsvolk.

„ Ten einde de Opschryving der Vry- 1794.
„ willigeren in de meeste orde geschieden
„ mogt, zou dezelve worden gedaan door
„ zodanige In- en Opgezetenen, als Com-
„ missien van zyne Hoogheid zouden be-
„ komen hebben, waar by de Magistra-
„ ten en Geregten gelast worden, hun
„ alle hulp en assistentie aan te bieden —
„ dat op die Plaatzen, waar, binnen acht
„ dagen, na deeze Publikatie, geen In-
„ of Opgezetenen, door zyne Hoogheid
„ voorzien geworden zyn van eene Com-
„ missie, de Opschryving provisioneel
„ zou geschieden door de Magistraat, of
„ het Geregt, en de Lysten naderhand
„ worden ter hand gesteld aan Personen
„ die de meergemelde Commissie hadden
„ bekomen.

„ Dat elke vyftig Vrywilligers een Offi-
„ cier en Onder-officier, uit hun midden,
„ zouden mogen aanstellen, om dezelve
„ te commandeeren, onder het Opper-
„ commando van den geen, of de geenen,
„ die eene Commissie van zyne Hoog-
„ heid zouden ontvangen hebben: dewel-
„ ken, wederom, als zy op de Frontie-
„ ren

leder Huis, in de gewoone Verponding, *drie Guldens* doende van ieder *Schoorsteen drie Stuivers* betaald worden door den Huurder; en by opklimming naar gelang van de Verponding één Gulden tien Stuivers; maar niet hooger, en van ieder Morgen twee of drie Stuivers.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ zen aankwamen, zouden staan onder de „ opperste bevelen van den Heer Erfprins, „ of van zodanig commandeerend Gene„ raal of Hoofd-officier, als Hoogstdezelve „ zou hebben aangesteld ter plaatze waar „ de Vrywilligers, door den Heer Erf„ prins zouden worden beschikt.

„ Dat, wanneer een gedeelte der Vry„ willigeren zou willen uittreklken, en een „ ander gedeelte t'huis blyven, om het „ eerste binnen eenigen tyd, af te losſen, „ de t'huis blyvende Diviſie zich, op „ plaatzen in welke Schutteryen waren, „ en dus in alle de Steden, en op zom„ mige Dorpen, zou begeeven by brand „ of andere gelegenheden, by welken de „ Schuttery, of een gedeelte derzelve in „ de wapenen geroepen wordt, onder de „ bevelen van de Collonels en Capiteins „ derzelve Schutteryen, naar maate van „ de Wyken tot welke zy behooren, zon„ der nogthans, indien zy niet reeds in „ de gemelde Schutteryen waren, aan eeni„ gen anderen dienst by dezelven gehou„ den te zyn.

„ Dat, eindelyk, alle Magiſtraaten en „ Geregten geduurig zouden werkzaam „ zyn om deeze heilzaame Maatregels, met „ alle kragt, en ter goeder trouwe, te hel„ pen ter uitvoer brengen; dat, inzon„ derheid by de Bedeſtonden, ingeſteld „ om den Zegen des Allerhoogſten over „ de Wapenen van den Staat af te ſmee„ ken, óok voor de Vrywilligers zou ge„ beden worden, en wyders, by alle be-

„ kwaa-

„ kwaame gelegenheden, op de Predik- LXXIX.
„ ſtoelen: terwyl, wie zou durven on- BORK.
„ derneemen, om, ten verderve van het ——
„ Gemeenebest, deeze Wapening direct 1794.
„ of indirect tegen te gaan, als Verraa-
„ der van zyn Vaderland zou worden be-
„ ſchouwd en geſtraft."

De Eed van Verbintenisſe by deeze Dienstneeming den Ingezetenen afgevorderd, was in deeze bewoordingen begreepen; „ Wy belooven en zweeren, dat „ wy de Wapenen zullen draagen onder „ aanvoering van ..... ter Defenſie van „ het Vaderland, en tot behoud van Gods- „ dienst en Vryheid, tegen alle aanvallen „ van den Vyand; dat wy ten dien einde „ zullen uittrekken na de Frontieren, en „ ons begeeven onder de bevelen van den „ Erfprins van *Oranje*, of van zodanig „ Commandeerend Generaal, als door zy- „ ne Hoogheid zal worden aangeſteld; en „ dat wy in alle getrouwheid zullen die- „ nen, ten minſten twee Maanden telkens „ agter den ander, behoudens dat wy niet „ buiten onzen vryen wil, meer dan twee „ uuren over de Frontieren van deeze „ Provincie zullen behoeven te gaan." Eed van Verbintenis der Dienstneemende.

Daags naa deeze Afkondiging deedt Jonkheer VAN RHOON, als Baljuw en Schout van *'s Gravenhaage*, de Ingezetenen dier Hofplaatze eene byzondere Oproeping, op bevel van den Krygsraad, by Trommelſlag, in alle wyken bekend gemaakt. „ WILLEM GUSTAAF FREDERIK *Graave* „ VAN BENTINCK *Heer van Rhoon, Baljuw* BENTINCKS oproeping der *Hagenaaren.*

LXXIX. BOEK. 1794.

„ *en Schout van 's Gravenhaage, aan zyne*
„ *trouwe Haagſche Burgery, en verdere braave*
„ *Ingezetenen, waarde Stadgenooten!* —
„ Alzo wy door zyne Doorlugtige Hoogheid, den Heere Prinſe van *Oranje* en *Naſſau*, Erfſtadhouder *enz.* zyn verzogt en geauthoriſeerd, tot het oproepen, wapenen, organiſeeren en aanvoeren van alle welgezinde en opregte Vaderlanders, die bereid zyn de Wapenen op te vatten, tot verdeediging van *Godsdienst, Vryheid* en *Bezittingen*, wende ik my, met een blymoedig hart, tot U, myne dierbaare en trouwe Stadgenooten! en roepe U by deezen andermaal op, om U by my te voegen, en met my te toonen, wat een opregt Vaderlander durft beſtaan, wanneer het 'er op aankomt, en hem ſlegts gelegenheid gegeeven wordt, 't Vaderland van dienst te zyn. Dus verwagte ik uwe braave en talryke ſchaaren, van de oudſte tyden af, wegens hunnen yver en trouwe beroemd, op Dingsdag, zynde den dertienden deezer, 's morgens ten elf uuren in de Schutters Doelen, alwaar gy my vinden zult om U te ontvangen, U op te ſchryven, en Wapenen aan te wyzen, en U nader te onderrigten.

„ Welaan, waarde Stadgenooten! 't is nu tyd, vat lustig en yverig, nevens uwe braave *Hollandſche* Ingezetenen, de Wapenen op, en tragt door uw gedrag en door uw onverſchrokken moed, en ſtandvastigheid, aan den Vyand zelve

„ ag-

„ agting in te boezemen; ten einde hy LXXIX.
„ overtuigd worde, dat uw en onzer aller BOEK.
„ voorneemen is, den Vaderlandſchen ——
„ grond voet voor voet te verdeedigen, 1794.
„ en dat dus het verder indringen hun
„ ſtroomen bloeds zal kosten: terwyl wy
„ immers onwederſpreekelyk reeds bewee-
„ zen hebben, dat ons eenigſte oogmerk
„ is het bekomen van een eerlyken, vas-
„ ten en veiligen Vrede, en hem als dan
„ door een open en vrye Commercie aan
„ dien overvloed deelagtig te doen wor-
„ den, waar van hy ons als nu ſchynt
„ met geweld te willen berooven."

By deeze korte Oproeping liet de Rid- BEN-
der het niet berusten. Ten voorgemelden TINCKS
dage, ſchoon de uitzigten, in dien korten nadere
tyd, hoe donker reeds, nog zeer verduis- Oproe-
terd waren, hervatte hy de Oproeping, ping.
of liever deedt hy een Vertoog, in veele opzigten te aanmerkelyk, te zeer de denk- en handelwyze van dien tyd, op zynen trant ſchetzende, om niet bewaard te blyven, en grootendeels hier plaats te vinden.

Naa zyne Medeburgers herinnerd te hebben aan de Publikatie van wegen de Staaten gedaan ter Algemeene Wapening, als mede aan de benoeming van zyn Perſoon door zyne Hoogheid, om in deezen een Volksvoorganger en Leidsman te weezen, vaart de Ridder op deezen toon voort. —
„ Doordrongen van het gewigt der Com-
„ miſſie, in dit critiek oogenblik, en vol
„ yver, om, naar onze beste vermogens,
„ tot het bereiken van 't heilzaam oogmerk

LXXIX. BOEK. 1794

„ van zyne Hoogheid en 's Lands Vade-
„ ren mede te werken, geeft ons dit aan-
„ leiding, waarde Landsgenooten en Me-
„ deburgers! U ter aanmoediging, eenige
„ wel is waar harde, doch teffens troost-
„ ryke waarheden voor oogen te houden.
„ Wy kunnen niet ontveinzen, dat wy,
„ geduurende den loop van deezen Oor-
„ log, als Natie, ons getoond hebben,
„ verre gedaald te zyn beneden de deugd
„ en dapperheid onzer Voorouderen, die
„ door hunnen moed en werkzaamheid de
„ grootſte gevaaren te boven gekomen
„ zyn: daar wy integendeel, in 't midden
„ van de gevaaren, die ons omcingelen,
„ werkloos zyn gebleeven, en te veel op
„ *Vreemde Hulp* hebben geſteund. — En
„ wat is het gevolg, het voorſpeld ge-
„ volg, van deeze werkloosheid geweest?
„ Dat wy nu op den rand ſtaan van ons
„ bederf, van onze vernietiging als een
„ vry Volk, als eene onafhangelyke Natie.
„ Het is egter nog tyd, mits wy maar
„ ſpoed maaken, alle kragten inteſpannen,
„ alle vermogens aanwenden, om den Va-
„ derlandſchen bodem, nog eenen korten
„ tyd, voet voor voet, te verdeedigen:
„ waar van het onmisbaar gevolg zal zyn
„ vóór het einde van den Winter, den
„ Vrede en onze Verloſſing.
„ Het is U bekend, dat 's Lands Vade-
„ ren, zo dra de val van den heerschzug-
„ tigen ROBESPIERRE en de vernietiging
„ der *Jacobynſche Factie*, daar toe gelegen-
„ heid gegeeven hebben, Vredesnegotiatien

„ heb-

„ hebben geopend. Eerder kon dit niet LXXIX.
„ geſchieden; doch daar door zyn nu de BOEK.
„ tegenwoordige Beſtuurders van de *Fran-* ——
„ *ſche* Natie in de noodzaaklykheid ge- 1794.
„ bragt *of* om gehoor te geeven aan onze
„ Vredes-voorſlagen, en ons dus de hand
„ van Vriendſchap toe te reiken, *of* om
„ zich zelven ongelyk te zyn, en hunne
„ nieuw aangenomene Grondbeginzels,
„ voor het oog van gansch *Europa* te
„ verzaaken. — Immers hebben de te-
„ genwoordige Beſtuurders der *Franſche*
„ Natie, naa den dood van hunnen Tyran
„ ROBESPIERRE, openlyk voor gansch
„ *Europa* verklaard, dat zy geene Con-
„ questen wilden maaken; dat zy den Oor-
„ log voerden om hunne Aanvallers te
„ ſtraffen, en dezelve te noodzaaken de
„ *Franſche* Natie voor vry en onafhanglyk
„ te verklaaren.

„ Wy zyn geen Aanvallers in den te-
„ genwoordigen Oorlog geweest. Het
„ zyn de *voormaalige* Beſtuurders van de
„ *Franſche* Natie, die ons den Oorlog
„ verklaard hebben, en dus de aanvallers
„ zyn geweest. Die voormaalige Beſtuur-
„ ders zyn even verfoeid in *Frankryk* als
„ by ons, en ook meest allen reeds door
„ de Guillotine omgekomen. Wat kun-
„ nen wy nu meer doen, met opzigt tot
„ de tegenwoordige Beſtuurders, dan de
„ eerſte te zyn *om by te komen*, en ten
„ dien einde, door twee expres daar toe
„ afgezondene Perſoonen, de *Franſche*
„ *Natie* voor vry en onafhangelyk te ver-
„ klaa-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ klaaren, en haar, van onzen wege, *Vrede* en *Vriendſchap* te laaten aanbieden.

„ Zo nu de tegenwoordige Beſtuurders der *Franſche Natie* hier na het oor niet willen leenen, dan gaat zy openlyk van hunne aangenomene Grondbeginzelen af; dan bewyzen zy, dat het hun niet te doen is om de *Franſche* Natie voor vry en onafhangelyk verklaard te hebben; maar dat het Systhema van den vervloekten ROBESPIERRE, en van zyne *Jacobynſche Factie*, nog by hun regeert, en dat het hun dus alleen te doen is om onze Bezittingen en onze Leevens, en om vervolgens gansch *Europa* te overmeesteren; met één woord, dan werken de tegenwoordige Beſtuurders van de *Franſche Natie Engeland* in de handen, en beyestigen haar Politiek Systhema. — In de daad, wat is het Systhema van *Engeland*? Waarom weigert *Engeland* in Vredes-onderhandelingen te komen? Om dat de Heer PITT beweert, dat de geest van ROBESPIERRE, en van de *Jacobynſche Factie*, nog in *Frankryk* regeert, en dat 'er dus geene mogelykheid is om met de tegenwoordige Beſtuurders van de *Franſche Natie*, veilig te handelen.

„ Weigeren nu die tegenwoordige Beſtuurders, de door ons aangeboden hand van Vriendſchap aan te neemen, dan regtvaardigen zy het gedrag van *Engeland*, en billyken het gevoelen van den Heer PITT; dan moeten de Neutraale

„ Ma-

„ Mogenheden ook tegen hun in de wa- LXXIX.
„ penen komen: want dan staan zy, even BOEK.
„ als LODEWYK DE XIV. na de Opper- ——
„ heerschappy van *Europa*, en schroomen 1794.
„ niet, even als die Tyran, het onschul-
„ dig bloed van hunne ongelukkige Me-
„ deburgeren te verspillen, om hunne on-
„ geoorloofde eigen heerschzugt te vol-
„ doen, liever dan aan dezelve en aan
„ hunne in *Frankryk* van honger en ge-
„ brek stervende Vrouwen en Kinderen,
„ door het openen van eenen vryen Han-
„ del en Communicatie met ons, over-
„ vloed van voedzel en dekzel aan dezel-
„ ve te bezorgen. —— Kent gy nu de te-
„ genwoordige Bestuurders der *Fransche*
„ *Natie*, die de geregtigheid, de zagtzin-
„ nigheid, de menschlievenheid aan de
„ orde van den dag hebben gesteld, aan
„ deeze trekken! Voorwaar neen!
„ Wel nu, zult gy zeggen, zo dit zo
„ is, zo de *Fransche Natie* waarlyk Ge-
„ regtigheid en Menschenliefde voorstaat,
„ dan hebben wy den Vrede, zo ras onze
„ Commissarisen te *Parys* zullen aangeko-
„ men zyn. Waarom dan noodlooze kos-
„ ten gemaakt om ons te wapenen, en
„ aan de grenzen ongemak en koude te
„ gaan lyden?
„ Dit is juist de taal, goedvertrouwen-
„ de Medeburgers! waar mede men U de
„ wapenen uit de handen zoekt te doen
„ vallen. Maar door een geheel ander
„ gedrag moet gy de tegenwoordige Be-
„ stuurders van de *Fransche* Natie in de
„ hand

LXXX. BOEK. 1794.

„ hand werken, zo zy in de daad het
„ voorneemen hebben om *Frankryk* uit
„ zyne tegenwoordige elende te verlossen,
„ aan ons, en aan *Europa*, Vrede te schen-
„ ken; en dit kunt gy niet anders doen
„ dan door eene Generaale Wapening, en
„ door het gezet voorneemen aan den dag
„ te leggen om den Vaderlandschen grond
„ voet voor voet te verdedigen: dit be-
„ wyzen wy in in deezer voege:

„ Zeker is de Tyran ROBESPIERRE,
„ naar den vleesche dood; maar, zo als
„ nog onlangs in de Conventie gezegd
„ werd, *zyn Geest zweeft gestadig over*
„ *Frankryk*, of, zo als de *Paryzenaars* het
„ geestig genoeg uitdrukken, *de Staart*
„ *van* ROBESPIERRE. Die *Staart* is de
„ *Jacobynsche Factie*, wel uit een gejaagd,
„ maar niet individueel vernietigd; en met
„ deeze uiteengejaagde *Jacobynen*, met
„ deezen *Staart van* ROBESPIERRE, zyn de
„ slegtste soort van onze *Uitgeweeken Ba-*
„ *taaven* het eens. Deezen tragten de
„ *Fransche Natie* tegen ons op te hitzen,
„ en haar te doen gelooven, dat niets ge-
„ maklyker is dan *Holland*, nog deezen
„ Winter, te overmeesteren. — Hier van
„ nu moet uwe manmoedige Verdedeiging
„ van den Vaderlandschen Grond het te-
„ gendeel bewyzen; en dus zult gy, met
„ als één Man, in verdedeiging van het-
„ zelve op te staan, de tegenwoordige Be-
„ stuurders tegen de *Jacobynsche Factie* in
„ de hand werken: en dus zal de *Fran-*
„ *sche Natie* zelve, nevens gansch *Europa*,

„ haar

„ haar geluk, (dat in de herſtelling van Rust en Vrede beſtaat,) aan uw Moed verſchuldigd zyn.

„ En denkt niet dat gy, door deezen manmoedigen tegenſtand, U het misnoegen van de Bevelhebbers van de *Franſche* Legers op den hals zult haalen; neen! die waardeeren Dapperheid zo wel in hunne Vyanden als by hun zelven: dit bewyst onder andere het Eerſte Artykel van de Capitulatie van *Sluis*, en den eerbied aan den braaven DE BONS, den halſtarrigen Verdeediger van *Grave*, in *'s Hertogenbosch* betoond, toen hy met onze Commisſarisſen aldaar by de Volksrepreſentanten het middagmaal heeft gehouden; gevolglyk eerbiedigen zy waare Dapperheid.

„ Alles loopt dus zamen om ons aan te moedigen. —— Op! op! braave *Nederlanders!* 's Lands Vaderen roepen U te wapen; betoont dat gy geen verbaſterde Afſtammelingen zyt van die braave *Hollanders*, die niet ſchroomden hun ganſche Land onder water te zetten, om over de verdronken velden hunne belegerde *Leydſche* Medeburgers te ontzetten, en dus hun Vaderland van het *Spaanſche* Juk verlost hebben. — Haast U dan, want 'er is geen tyd te verliezen. Dat de vermogenden de minvermogenden voorgaan, en te gemoet komen; en weest verzekerd, dat, zo dit wy ons dus de Godlyke Beſcherming waardig gemaakt zullen hebben, de GOD

„ on-

LXXIX BOEK. 1794.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ onzer Vaderen, die tot hier toe onze „ werkloosheid ſchijnt te hebben willen „ ſtraffen; om dat hy zelve door middele„ en en wegen werkt, ons die Beſcher„ ming niet zal ontrekken; maar eindelyk aan ons gefolterd Vaderland en het „ beroerd *Europa*, Rust en Vrede zal „ ſchenken.

„ Intuſſchen zyn wy, nevens veele andere braave Regenten, bereid; ons aan „ uwe ſpitze te voegen, en, tot den laatſten Man het lieve Vaderland te helpen „ verdeedigen (*)."

Aanmoediging ter Wapening te *Rotterdam*.

Was men in de Hofplaats zo zeer werkzaam het Stadhouderlyk Beſtuur minnend *Rotterdam*, betoonde, toen het zo veeg ſtondt, alles te willen aanwenden. De Regeering liet, by openbaare Afkondiging, bekendmaaken, dat, behalven de Belooning der vrywillig uittrekkende Manſchap van 's Lands wege toegezegd, aan zulken, die gekwetst of verminkt mogten worden: zodanig dat zy buiten ſtaat geraakten om brood voor zich zelven en hun Huisgezin te winnen, een redelyk beſtaan zou worden toegelegd; naar gelange van hun Huisgezin. Dat men ook voor de Weduwen van de Geſneuvelden, zo lang zy niet hertrouwden, een redelyken onderſtand zou bezorgen, en mede voor de minderjaarige Kinderen der Geſneuvelden zou zorgen. Eindelyk zou aan zulke vrywillig uittrekkende Burgers, by hun ontſlag een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1738 en 1742.

een Eerepenning worden geschonken; welke ook, ingevalle zy sneuvelden, aan hunne Weduwen of Kinderen, zou worden ter hand gesteld. LXXIX. BOEK. 1794.

De Zeeraad aan de *Maaze* liet, om de algemeene Wapening te bevorderen, eene Bekendmaaking doen, by welke dezelve aan alle Amptenaaren van hun Collegie niet alleen vryheid gaven, maar ook aanmoedigden, om, met hunne voorkennis, zich tot dat einde aan te bieden, en te laaten gebruiken: in het byzonder alle Ambagtsgezellen en Arbeidslieden, die zich in deezen van hunnen pligt aan het Vaderland zouden wilen kwyten, tot aanmoediging toezeggen, dat zy, die zich zouden aangeeven, om in deeze Algemeene Wapening deel te neemen, en uittrokken, terstond by hunne terugkomst, weder zouden kunnen te werk komen; niet alleen; maar, voor zo verre zy met goede getuigenissen van de Hoofden onder welken zy uitgetrokken geweest waren, mogten voorzien zyn, altoos, zo veel mogelyk, voor alle anderen in dienst zouden worden gehouden, en buiten groove misdraagingen, niet dan de laatsten zouden worden afgedankt.

Niet alleen moedigden de *Rotterdamsche* Regeering, en de Zeeraad te dier Stede, op deeze wyze de Burgery en Ingezetenen met woorden en toezeggingen aan, maar voegden 'er het voorbeeld by. De Heeren JAN CORNETS DE GROOT en HENDRIK HERMAN VAN HEES, hadden aange- Wie 'er zich daar aan 't hoofd stelden.

LXXIX. BOEK. 1794.

boden, om zich by de eerst uittrekkende Manschap te voegen: en de voetstappen te drukken der Heeren, in de Oproeping der Staaten ten voorbeelde vermeld (*).

Aanmoemoediging der Amptenaaren en Bedienden in 's Haage.

De Regeering van 's Gravenhaage, onderrigt van het opwekkend aanbod den Amptenaaren en Arbeidslieden te Rotterdam gedaan, stelden, by den herhaalden aandrang des Baljuws, ook dit middel te werk by allen, die in gemelde betrekkingen, onder den Haage behoorden. By hunne wederkomst zouden zy weder in de voorheen bekleede Ampten treeden; en met loflyke getuigenissen voorzien wederkeerende, altoos de byzondere Gunst en Protectie der Regeeringe genieten (†).

Winterkleeding voor ons Krygsvolk bestemd.

Om den Krygsman, in deeze Winterveldtocht, by eene snerpende koude, den dienst draaglyk te maaken, stelde zyne Hoogheid hun Hoog Mogenden voor, dat de Menschlievenheid en het waar belang van den Staat vorderden, voor het behoud der Verdeedigeren byzonder te zorgen; dat het, ten deezen einde, dienstig zou weezen, om, by voorraad, twee duizend Jassen, en zes duizend paaren Yslandsche Koussen, onder de Manschap uit te deelen. Onmiddelyken ingang vondt die voorslag, en werd dezelve gevolgd door de noodige bevelen om het Krygsvolk daar mede ten spoedigsten te voorzien (§). — Groot

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1779. en voor 1795. bl. 367 *enz.*

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1750.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1732.

Groot was de opkoop, sterk de doorvoer van de leevensnoodwendigheden voor het Krygsvolk in *Gelderland* en *Utrecht* gelegerd, na welke Stad uit *Arnhem*, zeven wagens, alle met gouden en zilveren munt, onder Krygsgeleide werd heengevoerd. LXXIX. BOEK. 1794.

Hoe zeer alles nog blyk van een voorneemen tot Verdeediging droeg, en de Erfprins, Prins FREDRIK, de Generaal VAN WALMODE, ALVINSY, en de *Groot-Brittannische* Gezant by onzen Staat, Lord ST. HELENS, en andere voornaame Persoonen te *Utrecht* eene raadpleeging hielden, en men zich daar uit een hervatten van tegenweer spelde, bleek de dringende benaauwdheid, waar in zich *Utrecht* bevondt, uit de Bezending der Heeren E. W. BARON DE PERPONCER DE SEDLNISKY, Heer van *Wolphaarsdyk*, B. C. VAN LYNDEN, Heer van *Lunenburg*, J. J. VAN WESTRENEN, Heer van *Starrenburg*, en H. A. LAAN, Secretaris van de Heeren Staaten 's Lands van *Utrecht*, ter Algemeene Staatsvergadering met oogmerk om te overleggen, wat by dit wassen van den nood, die het water aan de lippen bragt, te doen stondt. Zy deeden, op den dertienden van Louwmaand het dringend voorstel, „ om, „ daar zy voorneemens waren eene Commissie na het *Fransche* Legerhoofd af „ te vaardigen, om met denzelven eene „ Wapenstilstand te bewerken, of zulks „ onmogelyk zynde, wegens de overgave „ der Provincie, op de best mogelyke wy„ ze, te handelen, eene dergelyke Deputatie

Bezending uit het *Sticht* ter Algemeene Staatsvergadering.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ uit naam van hun Hoog Mogenden te „ zenden, en Bondgenootſchaplyk, of, „ op eene ophouding der Vyandlykheden „ aan te dringen — of hier in niet kun„ nende ſlaagen, voor alle de Provincien „ te capituleeren." Hoe weinig hoops zich opdeedt op eenen gewenſchten uitſlag van het eerſte lid deezes voorſtels, huiverde men tot het laatſte te beſluiten.

Bezending uit hun H. Mog. om met den *Franſchen* Generaal te handelen.

Met de omhelzing van het eerſte ging gepaard het afzenden van de Heeren G. C. SPAAN VAN VOORSTONDE, en den Secretaris der Staaten van *Holland* ROYER, mondeling gelast, om, uit naam van hun Hoog Mogenden, met den *Franſchen* Generaal te handelen; deezen, ware het mogelyk, tot een Schorſing aller Vyandlykheden te beweegen, ten minſten tot zo lange, dat 'er berigt uit *Parys* kwam, wegens den uitſlag van de Onderhandelingen der Gezanten BRANDSEN en REPELAAR.

Blief wegens de denkwyze van de Koning van *Pruiſſen.*

Hoe weinig de Koning van *Pruiſſen* ook met de daad gedaan hadt om door Krygshulpe den Lande voor dien benarden ſtaat te hoeden, bleek egter, dat hy niet onkundig was van de bedoelingen der Regeeringe, om zich, ten eenigen tyde, door ſchikkingen met *Frankryk* te redden. Spoor hier van ontdekt zich in eenen Brieve den laatſten dag des Jaars MDCCXCIV, uit *Berlyn* door den Envoye VAN RHEEDE geſchreeven. De Graaf VAN FINKENSTEIN hadt deeze Gezant „ in de uitdruklykſte „ en verpligtendſte bewoordingen de ge„ voeligheid des Konings te verſtaan ge-

„ gee-

„ geeven; wegens de kennisgeeving van hun Hoog Mogenden aan zyne Majesteit. Zyne Majesteit was ten hoogsten „ aangedaan over de ongelukkige wending, die de Oorlog, voor de Republiek vooral, genomen hadt, en ook de „ zorg van hun Hoog Mogenden, om „ denzelven te doen eindigen, niet anders dan goedkeuren kon; wenschende „ vurrig dat het gevolg der aangewende „ poogingen voorspoedig mogt zyn (*)."

LXXIX. BOEK. 1794.

Geene ooren hadt de Generaal PICHEGRU om dezelve aan een Voorstel der gemelde Zendinge te leenen, daar de aanhoudende vorst hem den weg bleef baanen, om zyn oogmerk te bereiken, en den *Rhyn* over te trekken benoeden de laatste Linie van

Vrugteloos; de *Fransche* dringen door.

(*) Deeze Brief, waar in VAN RHEEDE ten slot schryft, dat de Heer VAN FINKENSTEIN, by het afscheid neemen, verzogt hadt, „ dat dit vertrouwelyk antwoord mogt geheim gehouden worden," werd onder de Brieven van drie gearresteerde Officieren uit *Engeland* gekomen, gevonden. Dezelve is geheel voorhanden in de *Decreeten van de Provisioneele Representanten van het Volk van Holland* I. D. bl. 529. De drie *Hollandsche* Officieren waren ROBERT FAGEL, eerste Luitenant by het tweede Bataillon *Hollandsche* Guardes; WILLEM HENDRIK JACOB FAGEL, Cornet onder de *Hollandsche* Guardes te Paard, beide Broeders van den zich te *Londen* bevindende geweezen Griffier der Vergadering van de Staaten Generaal; en LODEWYK SIGISMUND GUSTAAF VAN HEYDE, Luitenant ter Zee, behoorende op 's Lands Oorlogschip *Utrecht*. Het Verslag door deezen in hun Verhoor gegeeven, 't welk niets ten hunnen byzonderen bezwaar inhield, vindt men in opgemelde *Decreeten* bl. 552—560.

XXXII. BOEK. —— 1794.

van Verdediging aan de Grel. Deeze, uit hoofde van de uitgestrekte onderwaterzettingen, zo sterk en bykans ongenaakbaar, hadt thans alle kragt verlooren, de inbreekende stroom der *Fransche* wapenen ging over dezelve heenen.

Utrecht door de Staatsche Krygsbenden ontruimd.

Het *Sticht* derfde hier door alle bescherming. Wilde men 't zelve niet blootstellen aan eene volslaagene overrompeling, dan moesten de Staaten tot een Verdrag komen. Zy gaven naa het wederkeeren der bovengemelde Bezending, op den veertienden van Louwmaand, bevel om dit Gewest geheel te doen ontruimen van *Inlandsch* Krygsvolk, die gedeeltlyk na *Woerden*, gedeeltlyk na *Schoonhoven* trokken. Te laatstgemelde Stede bevondt zich thans het Hoofdkwartier. De *Engelschen* hadden, gelyk wy vermeld hebben (*), *Utrecht* reeds ontruimd.

Werwaards de andere weeken.

De *Hanoverschen* waren op *Amsterdam* geweeken; doch de Stad niet doorgetrokken. Dit deeden de Zieken en Gekwetsten, die 's avonds met zestig wagens aankwamen, en in 't Pesthuis vernagten. Een deerlyk schouwspel vertoonden deezen op de plaatzen, welke zy doortrokken, gevolgd van wagens, met het noodzaaklykste voor de vlugtende belaaden. —— De Emigranten die zich op veele plaatzen omhouden hadden, en zich ten deezen tyde meest in *Amsterdam* bevonden, ruimden ylings deeze Stad. Veelen namen den

(*) Zie hier boven bl. 383.

den weg na de *Noordhollandſche* Steden, om met Yſchuiten over de *Zuiderzee* op *Stavoren* in *Friesland*, om van daar verder voort te reizen, in het omgekeerde, waar ruste te vinden. Allen egter hadden zy het lot der ontkominge niet. — De Emigranten, die in *Engelſche* Soldy ſtonden, en alle reden hadden om zich te bergen voor hunne vast naderende, doch tegen hun verbitterde, Landgenooten, hadden reeds deeze Gewesten ontruimd. Hoe het zich met de Overgave van het *Stichs* toegedraagen hebbe, zal voeglyk plaats vinden, wanneer wy tot eene meer byzondere Gewestlyke Beſchryving gekomen zyn. LXXIX. BOEK. 1794.

Aan eenen anderen oord droeg het zich even ontzettend toe. De Vlugtingen uit *Bommel*, de *Bommelerwaard*, van *Werkendam*, uit de *Klundert*, van *Hardinxveld*, *Sliedrecht*, en daaromſtreeks vervulden *Dordrecht* met ſchrik. De gevogten in dien omtrek, als mede de wederſtandbiedingen der Landlieden, liepen ten nadeele der Verdeedigeren af, en het Ys baande den weg tot *Hollands* oudſte Stad. Vrugtloos was een aantal manſchappen bezig om het Ys tuſſchen het Veer en de Kerk van *Papendrecht*, tot aan den *Biesbosch*, in ſtukken te zagen en te hakken; noodloos werd er een werktuig vervaardigd, om, in korten tyd, het Ys aan ſtukken te breeken. Men voorzag en wagtte de komst der *Franſchen*. Geſteldheid te *Dordrecht* en daaromſtreeks.

Deeze komst was, hoe zeer men tot het uiterſte volgehouden hadt, toen de De Stadhouder gevraagd

LXXIX. BOEK. 1794. of er iets ter verdediging te doen was.

Franſchen zich binnen *Utrecht* bevonden, in *Holland* onwederſtaanbaar, en van de Bezending hunner Hoog Mogenden na *'s Hertogenbosch*, ter bewerking van eenen Wapenſtilſtand, niets te wagten. Dit hadt ten gevolge eene allertreurigſte Avondvergadering, op den zeventienden van Louwmaand. De Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, ſchilderde den hachlyken toeſtand des Vaderlands in 't algemeen, en byzonder dien van *Holland*, met treffende kleuren af. Dit bragt eene Bezending aan den Stadhouder te wege, om in deezen dringenden nood, te verneemen, of aan zyne Hoogheid ook eenige middelen van Verdeediging bekend waren, die nog met vrugt, tot behoud van *Holland* zouden kunnen worden aangewend.

Antwoord des Stadhouders.

Deeze Bezending bragt, naa eene geruime wyle met den Stadhouder geſproken te hebben, een treurig, doch wel te wagten berigt uit, als de hoofdzaaklyke verklaaring des Stadhouders, „ dat, ingevalle van Dooy Weer, en als de Stedelyke Burgery, en de Ingezetenen optrokken, als van ouds, 'er dan mogelykheid was om de Provincie te defendeeren; maar dat de Vorst aanhoudende, en dit middel van Defenſie maar queerende, de Troepen niet ſterk genoeg waren, zynde maar omtrent vyf of zes duizend Man, die verdeeld waren in *Gornichem* en in de kleine Forrificatien van *Holland*, behalven de Trouppen, die, uit hoofde van de Capitulatie

„ niet

„ niet dienen konden: hebbende de *Oo-* LXXIX.
„ *tenrijkſche* Troepen *Naarden* en *Nieuwer-* BOEK.
„ *ſluis* bezet; doch dat 'er, naar menſch- ——
„ lyke inzigten, niet veel apparentie was, 1794.
„ dat de Provincie, in deeze omſtandig-
„ heden, behoorelyk zou kunnen worden
„ gedefendeerd."

Dit antwoord, vol belemmerings, en 't welk niets minder behelsde, dan een volkomen opgeeven, liet geen ander open, dan met den aan- en indringenden Vyand in onderhandeling te treeden, en, het geen zy als het best mogelyke voor den Lande inzagen, te bedingen. „ Om te beraamen, „ welke Arrangementen en Conditien, in „ dit critieq moment, konden worden ge- „ projecteerd en uitgevoerd," werden die zelfde Heeren verzogt. Last om ſchikkingen met de *Franſchen* te maaken.

Uit hun naam bragt de Raadpenſionaris, 's volgenden daags, deezen opmerkenswaardigen raadſlag uit; „ dat eene Commisſie „ van twee Heeren uit hun Ed. Groot „ Mog. Vergadering, ten ſpoedigſten zou „ moeten worden gezonden aan den Com- „ mandant Generaal of de Generaals van „ de *Franſche* Troepen, of daar het ver- „ der zal noodig zyn; ten einde aan de- „ zelve te kennen te geeven —— dat de „ Staaten van *Holland* met de uiterſte ver- „ wondering zyn aangedaan over den „ voortgang der Hostile Operatien, naa „ dat de Staaten Generaal der Vereenigde „ Provincien, met de beste trouw en open- „ hartigheid, Propoſities van Vrede had- „ den laaten doen, welke te *Parys* zyn

LXXIX. BOEK. 1794.

„ geacueilleerd, door het admitteeren der „ Commisfarisfen van deezen *Staat*; dat, „ zy meenen redenen te hebben om van „ de edelmoedigheid der *Franfche* Natie „ te vertrouwen, dat dezelve deeze Ne„ gotiatien niet met de daad infructueus „ zullen maaken, door het termineeren der „ differentien, door de wapenen, en eene „ menigte van menfchen flagtoffers te „ maaken van denen Oorlog, dien men „ op het punt is van te eindigen. —— „ Dat de voorfchreevene Commisfie mids „ deezen, op het ernftigfte zal infteeren, „ dat, in afwagting van den uitflag der „ Negotiatien, de zaaken niet uit haar ge„ heel worden gebragt, en de *Franfche* „ Armée geene verdere Progresfen tragtte „ te maaken op het Territoir van deezen „ Staat. —— Dat, indien de voorzegde „ Commisfie zal vermoeden, dat de nood„ zaakelykheid van fubfiftentie de *Franfche* „ Armée forceerde om voorwaards te trek„ ken, dezelve zal offereeren, dat 'er mo„ gelykheid is, om daar over een arange„ ment met de Staaten van *Holland* te „ maaken; doch dat, indien de *Franfchen* „ naar geen redenen willen luisteren en „ abfolutelyk perfisteeren om deeze Pro„ vincie vyandlyk te invadeeren, de voor„ fchreeve Commisfie zal moeten tragten „ het geweld van zulk eene Invafie, door „ een Verdrag te verminderen, en dien„ volgens, in de eerfte plaats, zal offe„ reeren aan de *Franfche* Armée in te rui„ men, drie of vier van de gefortificeerde

„ Plaatzen van *Holland*, tot zo lang het antwoord der Conventie zal ingekomen zyn, over de geproponeerde Condition van Vrede. — En wanneer ook deeze Aanbieding niet worde aangenomen, verder voortgaan, en proponeeren de volgende Punten. LXXIX. BOEK. 1795.

„ *Voor eerst.* De *Fransche* Troepen zullen overal in *Holland*, als Vrienden worden geadmitteerd, en de Staaten van *Holland* zullen Orders geeven, dat geen defensie tegen dezelve zal mogen worden gedaan; doch zal de Commissie trachten te bedingen, dat de *Haag*, als de Residentie van het Gouvernement, van Inlegering van Troepen, bevryd blyve.

„ *Ten tweeden.* De Troepen, in dienst van de Staaten Generaal zynde, zullen vryheid hebben van te vertrekken, uitgezonderd de geenen, die door de Capitulatie reeds verbonden zyn, om niet tegen de *Franschen* te dienen, en de gewapende Manschappen, die in byzonderen dienst van deeze Provincie zyn zullen, met de *Fransche* Troepen vereenigd, de inwendige rust en publieke veiligheid helpen bewaaren.

„ *Ten derden.* Het Gouvernement zal blyven in handen van de Staaten van *Holland*, onder de Constitutie, die het Land aangenomen heeft, zonder daar in eenige verandering te brengen.

„ *Ten vierden.* Daar zal eene volkomene veiligheid zyn voor alle Lieden,

„ men

LXXIX. BOEK. 1794.

„ men van Regeering, Politie, Juſtitie,
„ en anderen van Publieke Adminiſtratie,
„ Perſoonen van Regenten en Ministers,
„ gelyk ook voor alle Ingezetenen, van
„ welken rang of ſtaat zy zyn, 't zy
„ gewapend of ongewapend; niemand
„ zal mogen geinquieteerd of gemoles-
„ teerd worden, uit hoofde van deszelfs
„ Opinien over zaaken van het Gouver-
„ nement, noch uit hoofde van zyne ge-
„ draagingen desaangaande, zo vóór als
„ gedurende den tegenwoordigen Oorlog.
„ *Ten vyfden.* De Godsdienstoefening,
„ zo van de Gereformeerde Kerk als van
„ andere getolereerde Gezindheden zal
„ blyven op den tegenwoordigen voet.
„ *Ten zesden.* Alle Publieke en Parti-
„ culiere Eigendommen zullen ten ſtrik-
„ ſten worden gereſpecteerd; de Imposten
„ uit naam van de Staaten van *Holland*
„ opgeſteld, en naar gewoonte ingevor-
„ derd, en de *Franſche* Armée zal geene
„ Goederen of Gelden of Koopmanſchap-
„ pen in Requiſitien ſtellen; maar eenige
„ zaaken in redelykheid noodig hebben-
„ de, zich daar over arrangeeren met de
„ Staaten van *Holland*, die dit benoodig-
„ de, tegen redelyke betaaling, zullen be-
„ zorgen.
„ *Ten zevenden.* Alle Ministers van an-
„ dere Hoven, by deezen Staat reſidee-
„ rende, en de Gedeputeerden van an-
„ dere Provincien der Unie, zullen de
„ vryheid hebben van hier te blyven,
„ met hunne Effecten en Archiven, zon-

„ der

„ der in het minſte gemolesteerd te wor- LXXIX.
„ den; maar, indien dezelve verkiezen te BOEK.
„ vertrekken, zal hun zulks mede vry- ——
„ ſtaan, zonder eenige verhindering. 1794.

„ *Laatſtlyk*, dat, wanneer deeze Con-
„ ditien, of eenige van dezelve, niet mog-
„ ten worden geaccepteerd, de voorzeg-
„ de Commisſie nu voor als dan behoort
„ geauthoriſeerd te zyn om zodanige Voor-
„ waarden te bedingen, als ten meesten
„ beste van den Godsdienst en Indepen-
„ dentie van de Regeering, en veiligheid
„ voor de Perſoonen en Goederen der
„ Ingezetenen van de Provincie zullen
„ kunnen worden gearangeerd: en in allen
„ gevalle zal moeten tragten te bedingen,
„ en daar toe alle efforts te werk te ſtel-
„ len, dat geene andere, dan gereguleerde
„ Troepen, binnen deeze Provincie trek-
„ ken."

Dit Voorſtel, blykbaar zo veel bedingende, dat 'er veel op af te dingen zou vallen, in den tegenwoordigen toeſtand van zaaken, werd omhelsd. De Afgevaardigden van *Amſterdam* ondersteunden dit beſluit, ingevolge van een byzonderen last dien zelfden dag ontvangen. De Heeren VAN BOETZELAAR *van Kyfhoek* en CALCOEN, beiden Gecommitteerden in den Raad van Staaten, werden tot het afleggen van deezen last benoemd, met verzoek om ten ſpoedigſten tot het uitvoeren te vertrekken (*). Bezending der Heeren VAN BOETZELAAR en CALCOEN

De

(*) *Reſol. van Holl.* 17 en 18. Jan. 1795.

LXXIX. BOEK.

1794. Verslag deezer Bezendinge.

De Bezending deedt, den twintigsten van Louwmaand te rug gekeerd, het volgend Verslag. „ Dat zy, ingevolge den last „ en commissie, hun by de Resolutie van „ den achttienden deezer maand gegeeven, zich, na bekomen van het Cre„ dentiaal, en de verdere noodige Papie„ren, met allen mogelyken spoed, had„den vervoegd na *Wezelen*, alwaar zy „ vernamen, dat het onzeker was, op „ welke plaats, op dit oogenblik, (daar „ het reeds avond was geworden,) het „ Hoofdkwartier van den Commandeeren„den *Fransche* Officier, zich bevondt. „ Dat hier op de Gedeputeerden hadden „ afgezonden den Officier en Trompet„ter, welke hun vergezelden; ten einde „ gewaar te worden, waar zich de Com„mandant bevondt, met last om terstond „ in den nagt te retourneeren: zo dra „ dezelve zou weeten, waar ter plaats de „ Commandant was. Dat zy vervolgens „ aldaar, tot hunne groote verwondering „ tot den volgenden ochtend hadden moe„ten vertoeven, wanneer de bovenge„melde Officier terug kwam, zeggende „ tot *Utrecht* te hebben moeten ryden, „ en aldaar by den Officier, welke mee„zelds de Commandeerende Officier te „ zyn, vernomen te hebben, dat niet al„leen de Generaal Pichegru, maar ook „ vier Representanten der *Fransche* Natie, „ zich in die Stad bevonden. Dat ge„melde Officier, den geheelen nagt door, „ vrugtlooze instantien hebbende gedaan,

„ om

„ om met eenig antwoord te mogen re- LXXIX.
„ tourneeren, niet voor den ochtend was BOEK.
„ gepermitteerd te rug te gaan, met het
„ antwoord, dat de Gedeputeerden zou- 1794.
„ den worden opgewagt.

„ Dat dezelve intusschen bekomen hebbende nadere tydingen van den staat der Onderhandelingen in *Frankryk*, hier op terstond waren gereeden na *Utrecht*, en aldaar gesprooken hadden met den Generaal PICHEGRU, welke, naa verklaaring, dat het oogmerk hunner Commissie minder relatie tot hem Generaal dan tot de Representanten van het Volk was hebbende, hun Gedeputeerden by dezelve liet geleiden. —— Dat zy Gedeputeerden aldaar hadden gevonden eenige Representanten, met welken zy, naa vertooning huns origineelen Credentiaals, in onderhandeling hadden getragt te komen, agtervolgens hunne Instructie, met byvoeging van alle de argumenten, welke zo wel uit de gesteldheid en gevolgen van eenen vyandlyken aanval, als uit de tegenwoordige betrekking van de handelingen in *Frankryk*, en de jongst genomene Resolutien, konden worden bygebragt. Doch dat zy nogthans, naa veele woordenwisselingen, tot hun innig en smertlyk leedweezen, hadden moeten gewaar worden, dat geene gelegenheid overig was, om, met eenigen grond van hoop, een Beding voor de Provincie, volgens de

„ In-

LXXIX. BOEK. 1794.

„ Inſtructie, of den uitgeſtrekten zin van-
„ hunnen last, te maaken: want dat de
„ Repreſentanten de tydingen hebbende
„ bekomen van den ſpoedigen voortgang
„ hunner Wapenen niet alleen, maar van
„ de inwendige Beroertens in zommige
„ Steden, voornaamlyk te *Amſterdam*, hun
„ Gedeputeerden, naa een langdurig ge-
„ ſprek van byna drie uuren, wanneer zy
„ Gedeputeerden hadden getragt hun te
„ permoveeren, om eenige Artykelen, by
„ wyze van ſchikking, (agtervolgens hun-
„ ne Inſtructie,) te tekenen, eindelyk tot
„ antwoord hadden gegeeven; *dat de mees-*
„ *te Artykelen, waar over de geſprekken had-*
„ *den geloopen, billyk en regtvaardig waren;*
„ *dat zy ook genegen waren daar aan te*
„ *voldoen; doch dat zy voorneemens zynde*
„ *'s anderen daags eene ampele Publicatie*
„ *aan het Volk van dit Land te doen, ge-*
„ *neraallyk hun antwoord daar in begree-*
„ *pen; en dat zy niet voorneemens waren in*
„ *eenige verdere onderhandelingen met Ge-*
„ *deputeerden van de Staaten deezer Pro-*
„ *vincie te treeden.* Dat zy Repreſentan-
„ ten, daar naa duidelyk hebbende gede-
„ clareerd in geene verdere communicatie
„ te willen treeden, aan de Gedeputeer-
„ den niets over is gebleeven dan inſtan-
„ tien te doen agtervolgens hunnen last;
„ doch dat op alles in algemeene woor-
„ den zynde geantwoord, zy eindelyk ge-
„ noodzaakt zyn geworden heen te gaan,
„ zonder zelfs het gering genoegen te

„ mo-

„ mogen hebben, van het bovengemeld Antwoord eenig Afschrift te mogen bekomen (*)."

LXXIX. BOEK.

1794.

De *Fransche* Representanten, door deeze Bezending te *Utrecht* aangetroffen, waren GILLET, BELLEGARDE, J. B. LA COSTE, JOUBERT en PORTIER DE L'OISE. De Afkondiging, van welke wy gewaagden, en op welke zy weezen, schoon op even schorren toon als voorgaande stukken van dien aart, ten opzigte van den Stadhouder, klinkende, was voorts op een zagter toon gestemd. Zy spraaken het *Bataafsche Volk* in deezer voege aan: —

Afkondiging der *Franschen* aan de *Bataaven*.

„ De Dwinglandy, tegen de Vryheid der „ Volken zamengespannen, kondigde ons „ den Oorlog aan, en ondernam ons te „ onderdrukken. — Een weerspannig „ Stadhouder hadt zich meester gemaakt „ van uw Gouvernement. Hy tradt in „ de Godlooze Vereeniging der Dwingelanden, en vormde met hun het onzinnig besluit van een groot Volk te onder te brengen, uwe Schatten werden „ verkwist tot deeze misdaadige onderneeming. Het lot der Wapénen heeft aan „ de regtvaardigheid van onze zaak beantwoordt, en onze overwinnende Legers „ zyn op uw Grondgebied getrokken.

„ *Bataaven!* wy konden niet denken, „ dat gy aan dit gruwlyk bestaan medepligtig waart, onze Vyanden zyn ook „ de uwen. Het bloed der Stichters van

„ de

(*) *Resol. van Holl.* 20 Jan. 1795.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ de *Republiek der Vereenigde Provincien* „ vloeit nog in uwe aderen, en in het „ midden der gruwelen des Oorlogs hiel„ den wy niet op ulieden aan te mier„ ken, als onze Vrienden en Bondge„ nooten.

„ 't Is op dien voet dat wy thans in „ het midden van u zyn. Wy brengen „ geen ſchrik; maar het vertrouwen.

„ Het is maar weinige jaaren geleden, „ dat een trotsch Overwinnaar U Wetten „ voorſchreef. Wy geeven U de Vry„ heid weder.

„ Wy komen niet by U, om U onder „ het juk te brengen. De *Franſche* Na„ tie zal uwe Onafhangelykheid eerbie„ digen. De Legers van de *Franſche* Re„ publiek zullen de ſtrengſte Krygstugt „ oefenen.

„ Alle baldaadigheden, alle buitenſpoo„ righeden, tegen de Inwoonders zullen „ ſtrengelyk geſtraft worden.

„ De veiligheid van Perſoonen en Goe„ deren zal worden gehandhaafd.

„ De vrye Godsdienstoefening zal on„ geſtoord blyven.

„ De Wetten en Gewoonten zullen voor „ als nog gehandhaafd worden.

„ Het *Bataafſche* Volk, gebruik maa„ kende van zyn Oppergezag, zal alleen „ kunnen veranderen of verbeteren, de „ Inrigting van zyne Regeering."

Hoe zeer, hoe zeer veel, ſchoot dit alles te kort by de Voorſtellen door de Bezending by de *Franſche* Volksvertegenwoor-

woordigers gedaan, inzonderheid ten aanziene van het groote punt in derzelver last begreepen, de Inſtandblyving der Tegenwoordige Regeeringsvorm! Dan inmiddels waren 'er Gebeurtenisſen voorgevallen, die de grootſte hinderpaal, om tot een vergelyk te komen, uit den weg ruimden. Gebeurtenisſen, waar over het geheele Land verbaasd ſtondt, en die de ontzettendſte wending aan alles gaven: eene wending wel door eenigen verwagt, doch voor de meesten verbaazend. LXXIX. BOEK. 1794.

Terwyl voorgemelde Bezending, tot het doen eener laatſte pooging, was vertrokken, maakte de Stadhouder zich gereed om, met zyn Gezin, *'s Gravenhaage* te verlaaten. 'Er ſchynt eenige aanſtalte gedaan te zyn, (misſchien ter vermomminge van den daadlyken toeleg,) om te land met rydtuigen te vertrekken, en den uitſlag, in een meer van de *Franſchen* verwyderd Gewest, af te wagten. Van de beſtelling der paarden, die ter verwisſeling van het geſpan, op onderſcheide plaatzen, moesten in gereedheid gehouden worden, hebben wy genoegzaame zekerheid. Toeleg des Stadhouders en dien Gezins om te vertrekken.

Naa, in eene Avondvergadering van hun Hoog Mogenden, op den zeventienden van Louwmaand gehouden, ontſlag voor zyne beide Zoonen van de door hun bekleedde Veldheersposten verzogt en bekomen te hebben, gaf zyne Hoogheid, 's anderen daags, van zyn bedoelde vertrek kennis aan de Algemeene Staaten, als mede aan de Staaten van *Holland*, by Brie- Bekendmaking des Stadhouders van dit zyn oogmerk.

LXXIX. BOEK. 1794.

ven van gelykluidenden inhoud, loopende op deezen zin, „ dat de omſtandigheden, „ waar in de Republiek zich bevondt, „ zyne Hoogheid doende vooruitzien, „ welk lot hy te wagten hadt, zo de „ Vyand verder doordrong, en niet wil„ lende een *Obſtakel zyn aan den Vrede*, „ die voor de goede Ingezetenen noodig „ was, zyne Hoogheid gereſolveerd hadt, „ om, voor een tyd, zich, met deszelfs „ Gezin, van hier te begeeven, in hoop „ dat hun Hoog Mogenden zulks niet „ zouden afkeuren, biddende den Aller„ hoogſten om zyne dierbaarſte zegenin„ gen, over het lieve Vaderland te willen „ uitſtorten, in eene ryke maate, dit voor„ maals gelukkig Land te willen zegenen, „ en te maaken dat het wederom gelukkig „ worden moge; betuigende hy alles ge„ daan te hebben, wat in zyn vermogen „ was, om zyn lieve Vaderland wel te die„ nen, en dat hy daar toe altyd zyne poo„ gingen aangewend hadt, doende het hem „ leed van geen meer nuts te kunnen zyn; „ en dat, zo de omſtandigheden het im„ mer of ooit toelieten, dat hy weder van „ nut aan zyn Vaderland, het welk hy „ hartgrondig beminde, kon zyn, hun „ Hoog Mogenden hem altyd gereed zou„ den vinden, om daar toe alle poogin„ gen aan te wenden, zullende zyne bei„ de Zoons, aan welken hy het ontſlag „ verleend hadt van het Bevel over het „ Leger, met hem vertrekken, van welk „ een en ander hy zich verpligt geoor„ deeld

„ deeld hadt hun Hoog Mogenden ken- LXXIX. BOEK.
„ nis te geeven (*)."

Reeds den dertienden van Louwmaand was M. VAN MAANEN, met een daar toe bekomene Pas, door Gecommitteerde Raaden gegeeven, met een Pink van *Scheveningen* na *Harwich* gezeild, naar de verklaaring der *Scheveningſche* Pinkſchipperen, geene Goederen, dan alleen Reis-Equipagie, by zich hebbende. Twee dagen laater was, op een dergelyk Paspoort, na gemelde *Engelſche* Haven overgevoerd J. DU CASSE, als mede J. H. LOUD, nevens zyne Huisvrouw en drie Huisbedienden, J. C. PINETTI en zyne Egtgenoote, DU MOULIN, met drie onmondige Kinderen, en C. DU BLOUD, Cornet. Alle welke Perſoonen, behalven de eerstgemelde, verſcheide Goederen by zich hadden, en medevoerden. — Ongetwyfeld dienden deezen om, vooruitſnellende, de mogelyke, de zeer waarſchynlyke, overkomst, van meer en aanzienlyker Gezelſchap uit deeze Gewesten in *Engeland* bekend te maaken. Die twee Pinken behoorden tot het één en twintigtal, volgens de verklaaring der *Scheveningſche* Pinkſchipperen, uitgeloot om WILLEM DEN V. nevens diens Huisvrouw en Zoonen, met verſcheide andere Perſoonen en Gevolg, benevens eene menigte van Goederen, na *Engeland* over te voeren. 1794. Vooruitgezondene Pinkſchepen.

Met

(*) *Reſol. Gen.* 18 Jan. 1795.

LXXIX. BOEK.

1794.

De Prinſes gaat ſcheep en vertrekt.

Met den achttienden van meergemelde Maand brak de dag aan, reeds met zo veel hartbreekende ongerustheid en angst te gemoete gezien. 's Morgens, omtrent acht uuren, verliet de Prinſes, nevens haare Behuwd Dogter en het Zoontje van de laatstgemelde, met weinig Gevolg in drie Koetzen 's *Gravenhaage*. Welke aandoeningen de Ziel der Gemalinne des Stadhouders op dat oogenblik vervulden, welke herinneringen het geheugen in haar opriep, tekenden de ſpreekende Gelaatstrekken dier Vorſinne, die te *Scheveningen* gekomen, zich haaſtte om aan boord te geraaken; het wasſend water diep doorwaadende, om te ſcheep te komen in de Pink MICHIEL DE HEYER. Haar byhebbend Gezelſchap en de tevens weggevoerde Goederen, vulden daarenboven elf Pinken, die daadlyk in Zee ſtaaken, en door een gunſtigen wind, op den middag, reeds alle buiten het gezigt waren, en den volgenden dag te *Yarmouth* aankwamen. Twee Pinken, tuſſchen één en twee uuren, met verſcheide Perſoonen en veele Goederen, afgezeild, landden den volgenden dag te *Harwich*.

De Stadhouder en diens Zoonen gaan ſcheep.

De Stadhouder, met zyne beide Zoonen, naa een weemoedig afſcheid van de Staatsvergaderingen genomen te hebben, verliet de Hofplaats, 's middags omtrent twee uuren. Groot was de menigte, die hem, by zyn vertrek, volgde, en als 't ware uitgeleide deedt. Niemand twyfelt aan woeling der hartstochten in 's Prinſen boe-

em

R. Vinkeles, del. et sculp.

Vertrek van zijn HOOGH. WILLEM V. van Scheveningen.

zem op den weg na *Scheveningen*, en op 't ſtrand by het zien der Vaartuigen, gereed om hem weg te voeren uit een Land, niet alleen dat zyner Geboorte en Opvoeding; maar waar in hy jaaren van ſtreelend geluk, en klimmende grootheid beleefd hadt, welke beide hem ſcheenen te verlaaten op den oever, waar het hooge Zeewater hem genoodzaakt zou hebben, diep daar in te treeden; dan de Heer BENTINCK de menigte *Scheveningers*, die het ſtrand meest allen met een hart vol droefheids vervulden, toegeroepen hebbende, „ of zy hun Prins zo door Zee zouden „ laaten gaan?" droeg een Viſcher den Prins op zyne ſchouderen na de Pink, deezen dienst ook eenige anderen bewyzende. Terwyl beklemdheid en ſpyt op het gelaad der agterblyvende Vrienden des Stadhouders zich met de ſpreekendſte trekken vertoonden. LXXIX. BOEK. 1794.

Benevens de Prins en diens beide Zoonen, bevonden zich in de Pink, gevoerd door JAN ROOS, de Prins VAN HESSEN DARMSTAD, de Kamerheer VAN HEERT, de Adjudants H. BENTINCK en VAN BYLAND, de Kamerdienaar OOSTHEIM en de Chirurgyn SCHENK. — 's Volgenden daags ſtaaken nog twee Pinken van ſtrand, met eenige Perſoonen en Goederen. Het lydt geen twyfel altoos of dit één en twintigtal *Scheveninger* Pinken, naar de verklaaring der Schipperen of Stuurlieden, met veele Goederen, en behalven de opgenoemde met veele andere Perſoonen van 's Prinſen 's Prinſen Reisgezelſchap en verdere Pinken

LXXIX. BOEK. 1794.

en 's Prinsesſen Gevolg beladen, voerden het pak- en tilbaarſte mede, en dus ook alle gereede Penningen ten Stadhouderlyken Hove voorhanden (*). Welk aan boord komen van Perſoonen en ſcheep brengen van Goederen, naar 't getuigenis van de Stuurlieden der Pinken, met de grootſte overhaasting en verwarring geſchiedde.

De Prins wagt een Brief by 't ſtrand liggende af.

Niet onmiddelyk naa het ſcheep gaan ſtak de Prins in Zee. Hy wilde, zo mogelyk, de aankomst van eenen Brief der Afgezanten uit *Parys* verbeiden. 's Naamiddags om vier uuren kwam een Brief van daar aan hun Hoog Mogenden, nevens een voor den Stadhouder. Onmiddelyk werd hem dezelve toegeſchikt. —— De Brief aan hun Hoog Mogenden behelsde, zo vermeld wordt, hoofdzaaklyk, „ dat „ de ganſche Stadhouderlyke Familie vóór „ af het Grondgebied der Republiek moest „ verlaaten —— dat de Algemeene Staaten terſtond een Tractaat van Koophandel en Verbintenis met de *Franſchen* „ moes-

(*) 's Prinſen Theſaurier, RUDOLPH VAN OUDEN verklaarde, „ dat hy, op order van zyn Meester, „ vóór deszelfs vertrek, al het Geld en Boeken „ in kisten gepakt, na *Scheveningen* gezonden en „ in Pinken geladen hadt; zo dat hy, in die kwaliteit geen Geld, hoe genaamd, hadt; maar dat „ zelfs zyn geheel Kantoor weg was. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 611. Men heeft zich vermeeten die ſom te begrooten en op niet minder dan 24000,000 te ſtellen. Dan daar aan is, volgens het ſchryven van R. L. BOUWENS, dewyl 't alleen op gerugten ſteunt, weinig of geen geloof te ſlaan, BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 554.

„ moesten ſluiten, en dat dan alles, by „ proviſie, in den zelfden ſtaat zou bly- „ ven, tot dat 'er nadere ſchikkingen zou- „ den gemaakt weezen (*)."

LXXIV. BOEK. 1794.

Welk eene uitwerking de Brief den Stadhouder toegeſchikt, op hem baarde, zal best gekend worden uit zyn ſchryven aan den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, door deezen aan hun Hoog Mogenden medegedeeld. In ſlegt ſchrift, waar over de Prins verſchooning vroeg, wegens de ongeſchikte plaats om te ſchryven, gaf hy den Raadpenſionaris het volgende te verſtaan,

Schryft, dien bekomen hebbende, aan VAN DE SPIEGEL.

„ Ik heb van den Heer VAN ENGHUI- „ ZEN vernomen het Antwoord, dat van „ *Parys* ontvangen is. Ik heb, naa dat „ zyn Wel Ed. Geſtr. hier is geweest, „ met de Zee-officieren geſprooken, en „ den Stuurman van de Pink. Ik zend U „ hier nevens derzelver Antwoorden (†). „ U Ed. Geſtr. zal daar uit zien, dat „ men

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 54.

(†) „ Vraagpunten, door zyne Doorl. Hoogheid „ den Hooggeb. Vorst en Heere Prins van Oranje „ WILLEM DEN V. Erfſtadhouder, Capitein Admi- „ raal Generaal der Vereenigde Nederlanden, aan „ de Ondergetekenden voorgeſteld 's avonds den „ 18 Jan. 1795.

Vraag 1.	*Antwoord.*
„ *Is 'er op dit moment* „ *mogelykheid om na een* „ *der Havenen van de Re-* „ *publiek te gaan?*	Neen; volſtrekt niet; de Wind is Oost, en de Gaten zyn vol Ys; ook zyn de Pinken te zwak om daar mede te waagen in de ſchotzen te komen.

LXXIX. BOEK. 1794.

„ men in geene Haven kan komen, dan „ in *Engeland*, en geen *Armistice* zynde, „ kan

Vraag 2.

„ *Of is 'er mogelykheid „ om ergens anders dan „ in Engeland te komen?*

Antwoord.

Neen; het is met alle andere Havenen even eens onmogelyk door het Ys; de *Elve* en de *Weezer*, ook de *Ooster* en *Wester Eems*, zyn zodanig met Ys bezet, dat de Havens aan dezelve gelegen, niet te genaaken zyn.

Vraag 3.

„ *Of het raadzaam is het „ hier ten anker te houden, en of daar in geen „ gevaaren te voorzien „ zyn?*

Antwoord.

De gelegenheid is thans goed; doch zo de Wind na het Westen loopt, zo als dikwyls met Spring het geval is, en men kreeg ruw weer, zou het wel met gevaar kunnen gepaard weezen, wanneer men wederom moest landen. Ook ligt men bloot voor Attaques, die de Vyand zou kunnen onderneemen, zo hy ook met gewapende Pinken van land kwam.

„ Actum 18 Jan. in de Pink de *Johanna Hogen-* „ *raad* voor het *Sebevening/che* Strand.

(Getekend)

J. O. VAILLANT, Capitein ter Zee.

(L. S.)

G. VAN HEIDEN, Luitenant ter Zee.

† Dit is het Merk eigenhandig geteekend door J. Roos Stuurman op de voorschreeve Pink.

In presentie van my,

(Getekend)

H. W. BENTINCK.

„ kan men van my niet vergen in Zee te dobberen, in afwagting van den uitſlag der Commisſie van hun Ed. Gr. Mog. aan den *Franſchen* Generaal, die, myns bedunkens, niet beletten zal de aankomst der *Franſchen* in *'s Haage*. Ik gaa dus na eene *Engelſche* Haven, en zal zo doenlyk, my begeeven op een van 's Lands Schepen, die ik vermeene dat te *Plymouth* moeten zyn. — Ik hoop U Ed. Geſtr. van daar te ſchryven, en te melden waar of ik aangekomen zal zyn, en na welke Provincie ik my zal begeeven." — In een Naaſchrift voegt hy 'er nevens. „ Ik hoop als de gelegenheid het toelaat in eene der Provincien, of in *'s Haage*, te reverteeren, en iets op nieuws van den uitſlag der op heden gezondene Commisſie te verneemen."

LXXIX. BOEK. 1794.

Op het voorleezen van deezen Brieve en Bylaage, luidde het voor den uitgeweeken Stadhouder vleiend, en hoop op zyne wederkomst ademend Beſluit van hun Hoog Mogenden, „ dat zy, met het uiterſte genoegen, vernomen hadden het voorneemen van zyne Hoogheid, om zich na de eene of andere Provincie te rug te begeeven — dat zy zyn vertrek aanmerkten als een maatregel van de uiterſte noodzaaklykheid; en diensvolgens approbeerden, en verlangden te mogen verneemen, dat hy in een of ander der *Engelſche* Havenen, op een van 's Lands Schepen, zou zyn aange-

Beſluit van hun H. Mog. daar op.

„ ko-

LXXIX. BOEK.

„ komen, om zyne terugreize na het Va-
„ derland aan te neemen (*)."

1794

De Prins ſteekt na *Engeland* over.

De ſtandhoudende Oostewind voerde den Prins met diens Tochtgenooten na de *Engelſche* Kust. Ongewoonheid aan de Zee itelde hun, naar 't getuigenis der Schipperen, „ geduurende de Reis, buiten „ ſtaat om als 't ware te ſpreeken, door „ de angst en vrees welke hun prangden, „ en de ziekte, die dezelve door de be-„ weeging van het Vaartuig hadden; wes-„ halven 'er geen geſprekken door hun „ gehouden, immers door de Stuurlieden „ gehoord waren."

Landing in *Engeland*.

Deels landden deeze Pinken te *Yarmouth*, deels te *Harwich*. In de eerstgemelde Haven kwam de Prinſes met haar Reisgezelſchap, in de laatstgenoemde de Prins met het zyne aan. De medegenomene Goederen werden uitgelost, en dieper *Engeland* ingevoerd. Aan ieder der Pinkſchipperen werd voor de Reis drie honderd en vyftig Guldens, in de gemelde *Engelſche* Havens betaald.

Geen Oorlogſchepen tot zyn geleide in Zee.

Hoe zeer de gerugten liepen, dat, op zekere hoogte, eenige Oorlogſchepen den Prins zouden vergezeld, of overgenomen hebben, is dit volſtrekt valsch bevonden. De Pinkſchipper verklaarden eenpaarig, dat hun op Zee niets hoegenaamd was bejegend; dat niemand hunner, door eenig Oorlogſchip was geconvojeerd geworden; dat

(*) *Extract uit het Register der Reſolutien van hun Hoog Mogenden* 19 *Jan.* 1795.

dat zy zo min op de uit- als op de terugreize, eenig Schip ontmoet of gezien hadden, dan alleen drie of vier Visschersschuiten (*).

VAN KINSBERGEN ondervraagt naar de Orders aan de Oorlogschepen. Diens antwoord

Naardemaal egter een sterk vermoeden stand greep, dat 'er dus een geleide van 's Lands Schepen, ten tyde van dien Overtocht, plaats greep, werd daar op naderhand by den Luitenant Admiraal VAN KINSBERGEN onderzoek gedaan, die antwoordde, „ te kunnen verzekeren, dat 'er „ geen Schepen of Vaartuigen, die zich „ onder zyne orders bevonden, met zyne „ Hoogheid gezeild waren, of dat hy „ Hoogstdenzelven met eenige hadt doen „ convoyeeren." Op dit Antwoord merkte men aan, dat VAN KINSBERGEN, in plaats van rechtstreeks te antwoorden op de Vraag, welke Orders, en aan welke Schepen hy Orders gegeeven hadt tot het convoyeeren van de Vaartuigen, waar mede de Stadhouder en de zynen na *Engeland* vertrokken waren, zich hadt behulpen met alleen te melden, dat 'er werklyk, ten

(*) Deeze en veele byzonderheden hebben wy ontleend uit het Antwoord van de Schippers der Pinken, aan het *Committé van Algemeen Welzyn* gegeeven door de Burgers PIETER ROOS Lz. en HERMAN FORSTEN, hier toe byzonder gelast. Zie *Decreeten der Provisioneele Representanten van het Volk van Holland* I. D. bl 565. Daar mede stemt overeen de Verklaaring des Luitenants HEYDEN toen hy uit *Engeland* te rug gekeerd en gevangen gezet, eene Verklaaring deedt, te vinden in de *Decreeten der Provisioneele Representanten van Holland* I. D. bl. 555.

1794.

den ongelukkigen loop der dingen, welke hem, gelyk deeze zich uitdrukte; „ge„ dwongen hadt zyne Staaten te verla„ten, met betuiging van hunne hoope, „ dat de Voorzienigheid welhaast een ein„de zou maaken aan de overweldigingen „ van eenen eerzugtigen Vyand; en ver„ zekering, dat hy, in dit Land, die op„merking en deelneeming in zyn lot zou „ verwerven, welke eigen was aan de „ *Engelſche* Natie." Eene Aanſpraak door den Prins op de heuschte wyze beantwoord. —— Te deezer Stede heeft het voortvlugtig Stadhouderlyk Gezin, met die 't zelve vergezelden, eenigen tyd, zich het noodige aanſchaffende om eerlang de Reis aan te neemen, na *Hampton-court*, de plaats, waar zy zich eerst onthielden, en wy die Uitgeweekenen moeten laaten (*). Wat die Prins vodrts in *Engeland* zynde, verrigt heeft, met betrekking tot deeze Landen, valt in een volgend Tydperk.

Eenige Gezanten verlaaten 's *Haage*.

De Afgezanten der Hoven van *Londen*, *Berlyn*, *Madrid*, *Turin* en *Hanover*, wel voorziende hoe dit vertrek des Stadhouders, van eene geheele Omwenteling in den Staat ſtondt gevolgd te worden, vervoegden zich by hun Hoog Mogenden, met kennisgeeving van hun oogmerk, om 's *Gravenhaage* te verlaaten; 't welk zy ook onverwyld volbragten.

Om-

(*) *Univerſal Magazine* Vol. XCVI. p. 76, 212.

1794.

Onze Afgezanten te *Parys* BRANDSEN en REPELAAR by welken zich naderhand de Heer SIR gevoegd hadt, ſchreeven, van 't vertrek des Stadhouders onderrigt; doch van de daar op gevolgde Omwenteling niets weetende, op den dertigſten van Louwmaand een Brief aan den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, die grootlyks licht verſpreidt over het gebeurde ten deezen dage, en daarom vordert geheel plaats te vinden; „ Onze zaaken gaan niet voor„ waards. Het Committé van *Algemeen* „ *Welzyn* is oneindig ſtyver en minder „ handelbaar geworden. Veel zal afhan„ gen van het Rapport van twee Repre„ ſentanten, die verwagt worden, en van „ de Queſtie of *ons Gouvernement* zich „ heeft weeten te ſoutineeren, en het Be„ wind of Directie in voorige handen is. — „ Zonder Tractaat van Alliantie is, naar „ ons inzien, niet te eindigen, en wy be„ ſpeuren duidelyk, dat, als een Hoofd„ conditie voorgeſteld, of, om klaarder „ te ſpreeken, voorgeſchreeven zal wor„ den, de *Suppreſſie van het Stadhouder„ ſchap*. Het vertrek van den Prins na „ *Engeland* ſchynt een deciſive grond daar „ toe gelegd te hebben by het Committé. „ Een DURIEUX vertrekt of is van hier „ vertrokken, gechargeerd, zo men zegt, „ om herwaards te doen overbrengen de „ benoodigde Goederen, welke in de Re„ publiek in requiſitie zouden worden ge„ ſteld. Wy recommandeeren aan U Wel „ Ed. Geſtr. attentie. Het antwoord van

Brief der Afgezanten na *Parys* aan VAN DE SPIEGEL.

LXXIX. BOEK. 1794

„ Preſident van de Conventie aan de *Ba-*
„ *taafſche* Deputatie is te vinden in het
„ laatſte hier by gaande *Journal des De-*
„ *bats* (*)."

Beſluiten by hun H. Mog. onmiddelyk naa 's Prinſen vertrek genomen

Ons ſtaat hier nog te boeken wat 'er, onmiddelyk naa 's Stadhouders vertrek, by de Algemeene Staaten, en ter vermeeſtering van den Lande, in zo verre den Kryg betreft, voorviel. —— Naa den Afſcheids Brieve des Stadhouders (†) vorderden de omſtandigheden eene oogenblikkyke voorzieningh by hun Hoog Mogenden; eene voorzieningh in welke de gewoone vorm van raadpleegingen en beſluiten, anders ter Vergadering van hun Hoog Mogenden in agt genomen, niet kon gevolgd worden. Men kwam, onder de gewoone voorwaarde, dat uit het thans verrigte, geen gevolg voor het toekomende zou kunnen getrokken worden, tot het beſluit om aan de Collonels of commandeerende Officieren van de Regimenten en Corpſen in dienſt van den Staat als mede aan de Gouverneurs, Commandeurs, of commandeerende Officieren van Steden of Plaatzen met Krygsvolk van den Staat bezet, kennis te geeven zo van het vertrek des Capitein Generaals, als van het ontſlag diens beide Zoonen, in de hoedanigheid van

(*) Het was deeze Brief omtrent welke zo veel te doen viel, en den Ontvanger zo veel onaangenaams berokkende, als wy vervolgens zullen moeten vermelden.

(†) Zie hier boven bl. 419.

van Legerbevelhebbers, en tevens hun aan te schryven, om, zo ten aanziene van te doene Rapporten, als het vraagen van Orders zich te vervoegen aan den Raad van Staaten der *Vereenigde Nederlanden*. Met aanschryving aan den Heere DE LARREY, Geheim Secretaris van zyne Hoogheid, om hem te doen weeten dat hy alle zodanige Brieven, als aan zyne Hoogheid gerigt, mogten aankomen, vermoedelyk eenige Militaire Rapporten behelzende, ongeopend, en zo ook, welke van die natuur geopend bevonden mogten worden, terstond zou brengen aan den Raad van Staaten, welke van dit Besluit onverwyld narigt ontving (*). LXXII. BOEK. 1794.

Bergen op den Zoom gaat by Verdrag over.

De Baron VAN DER DUYN, Bevelhebber der Vesting en onderhoorige Linie en Forten van *Bergen op den Zoom*, van wegen hun Hoog Mogenden verlof gekreegen hebbende, om, indien de Vesting mogt aangevallen of opgeëischt worden, op de best mogelyke wyze, met den *Fransschen* Generaal in Verdrag te komen, zonder dat van hem gevergd werd eenige Verdeediging te doen, of aanvallen af te wagten, stelde den vyf en twintigsten van Louwmaand aan den *Fransschen* Generaal LE MAIRE een Verdrag voor, uit niet minder dan XXVIII. Artykelen bestaande, van welke de meeste ingewilligd, eenige in beraad gehouden en ook andere volstrekt afgeslaagen werden: onder deeze laat-

(*) *Resol. Gen.* 18 Jan. 1795.

LXXIX. BOEK. 1794.

laatſte behoorde den eisch, dat de Krygsbezetting, op zodanig eene wyze, en overal, waar hun Hoog Mogenden het noodig zouden oordeelen, zou kunnen dienen (*).

Steenbergen en de Willemſtad overgegeeven

Daags naa de overgave van *Bergen op den Zoom* tradt de Generaal Major SCHMID, Commandant te *Steenbergen*, 't welk wy de Generaal DAENDELS reeds vroeg hoorden opeiſchen, met den Generaal LE MAIRE, op ontvangen aanſchryven van hun Hoog Mogenden, in Onderhandeling. Hy gaf die Veste over; op eisch van den *Franſchen* Commisſaris, den Eed afleggende, dat de Krygsbezetting, vóór de Uitwisſeling, niet tegen de *Franſchen* zou dienen. By het verſlag ten aanziene der Krygsbezetting pryst hy de ſtandvastigheid en yver der Bezettinge. De *Willemſtad* ging op gelyke wyze over.

Gornichem biedt eenigen tegenſtand. Overgegeeven.

Twee Steden booden, in dit tydsgewrichte, nog een korte nietsbeduidende en alleen ſchade veroorzaakende wederſtand. By het door de *Franſchen* ingeſlooten *Gornichem* begonnen deezen met de *Hollandſche* Krygsbenden, op den achttienden van Louwmaand, handgemeen te worden. Naa eene korte poos uit klein geweer geſchooten te hebben, liet men het geſchut van de wallen ſpeelen op de *Franſchen*, die nog geen belegerings geſchut hadden aangevoerd. Het bragt hun geen ſcha-

(*) Zie de Artykelen in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795. bl. 35.

ſchade toe; maar twee Houtzaagmolens, LXXIX. digt by de Stad, geraakten door dit ſchie- BOEK. ten, in den brand, en zou dit, by het waaijen van den wind uit eenen anderen 1794. hoek, de verſchriklykſte vernieling hebben kunnen ſtichten. Dit ſchieten hieldt den volgenden dag van 's morgens tot den middag aan. Gloeijende kogels jaagden den brand in een en ander huis te *Dalem*: waar een menschlievend *Franschman*, eene Vrouw uit een brandend huis gered hebbende, eenige oogenblikken laater, door een kanonkogel het leeven verloor. De *Franſche* Generaal OSTEN, zondt onmiddelyk eene Opeiſching aan den Stadsbevelhebber, gepaard met de bedreiging, dat, indien hy voortvoer de bezittingen der Burgeren te vernielen, hy, met zyn geheele Bezetting, buiten de Daadiging zou geſlooten worden en over de kling moeten ſpringen. Het aangevoerd zwaar geſchut der *Franſchen* zou welhaast deeze bedreiging in daadlykheid veranderd hebben, hadt men daarop niet terſtond het Verdrag der Overgave getroffen, en de Stad den *Franſchen* ingeruimd.

De Bevelhebber van *Geertruidenberg*, Als mede mogelyk van het gebeurde onkundig, be- *Geertruiſtondt* eene even nutlooze verdeediging; *denberg.* en berokkende daar door aan het reeds veel geleden hebbend Dorp *Raamsdonk*, op nieuw, groote ſchade, vóór dat hy tot Daadiging kwam.

Onmiddelyk naa dat de Stadhouder ten Beſchik- Lande was uitgeweeken, werden de voor- kingen op het

LXXIX. BOEK. —— 1794.

heen by herhaaling en verandering gegeevene voorſchriften der openbaare Gebeden ingetrokken, en de Kerkleeraaren bevolen, te bidden, *voor alle de geenen die over ons geſteld zyn, gelyk ook voor de algemeene Rust en de volkomen herſtelling van den Vrede*, met afſnyding van 't geen betrekking hadt tot de Wapenen van den Staat tegen de *Franſche* Natie, voorheen bevolen. —— Het Hof van *Holland* verzogt het afleggen der Oranjetekenen, en gaf vryheid tot het draagen der *Nationaale Cocarde*. Een voorſchrift met zeer ſtrydige aandoeningen opgevolgd by de onderſcheidene Partyen in den Lande. Dan moeten wy, tot lof van de thans bovendryvende Partye vermelden, dat zy, wegens het draagen of niet draagen der thans toegelaatene Tekenen, verre waren van eenige onrust aan te richten, of perſoonsbeledigingen te doen; waar toe de Oranjetekens, in ontelbaare gevallen aanleiding gegeeven hadden, en de verregaandſte beledigingen, gelyk ons Geſchiedblad overvloedig heeft aangetekend, plaats greepen. —— Desgelyks werden, door Staaten van *Holland*, onmiddelyk buiten kragt geſteld de Publikatien in Sprokkel- en Lentemaand des Jaars MDCCXCIV gegeeven, betreffende het overdraagen van Goederen en Gelden aan Onderdaanen der *Franſche* Republiek behoorende (*).

Gebed, de Nationaale Cocarde en de Gelden in *Frankryk*

In

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 52. 53. 58.

In deezer voege droeg zich de Omwenteling aanvanglyk toe, voor zo verre het den Algemeenen Staat deezer Landen grootendeels betreft. Hoe dezelve voorts in *Holland*, en de andere Gewesten bewerftelligd en tot ſtand gebragt werd, oordeelen wy voegzaam te vermelden, by onze ontvouwing van de toedragt der zaaken ten deezen zo gedenkwaardigen als zonderlingen Jaare, waar toe wy de volgende Boeken beſtemd hebben. LXXIX. BOEK. 1794.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

Afgezanten (De) der Hoven van *Londen*, *Berlyn*, *Madrid* en *Turin* verlaaten *'s Gravenhaage*, 432.

Afkondiging der *Franſchen* aan de *Bataaven*, 417.

Amſterdam (Een Staatsbeſluit van *Friesland* te) opgehaald en verboden, 37. Leesgezelſchappen daar opgericht, 211. Derzelver aantal, 212. Wapenen der Patriotten daar ontdekt, 226. De Erfprins en de Hertog VAN YORCK te dier Stede, 227. Bekendmaaking der *Franſche* Repreſentanten aan het Volk van *Nederland* en aan *Amſterdam* in 't byzonder, *Ald.* Het Committé Revolutionair te *Amſterdam* weder aangevuld, 233. Inzamelingen en verzendingen van daar ten behoeve van het Krygsvolk, 329.

Andries (Het Fort *St.*) door de *Franſchen* bemagtigd en hun weder ontweldigd, 285. Vrugtlooze aanval op dit Fort herhaald, 327. Door de *Staatſchen* verlaaten, 375.

Antwerpen een Legerplaats, en ontruimd, 101.

B.

BALNEAVIS bewerkt eene Daadiging voor *Nymegen*, 315. Betoon van zyne gehegtheid aan het Huis van *Oranje*, 316.

Barriere (Gronden waar op ten deezen tyde het verderen van eene) ſteunde, 48.

Belgen (De) te wapen geroepen door de Keizer, 84. Vrugtloos, 87. Vergeefsch hervatte pooging ten dien einde, 96.

BENTINCKS (Des Graven van) oproeping der *Haagenaaren*, 391. Nadere oproeping, 393.

Bergen op Zoom gaat by verdrag over, 435.

BLOIS VAN TRESLONG (C. J.) wordt het bevel over 's Lands Kanonneerbooten opgedraagen, 144.

BOETZELAAR en CALCOEN vertrekken na den *Franſchen*

ſchen Generaal, 413. Verſlag hunner Bezendinge, 414.
Bommel (Geſteldheid te) by het naderen van den Winter, 370. Door de *Franſchen* vermeesterd, 373. Geſteldheid te dier Stede, *Ald.*
Bommelerwaard, Geſteldheid aldaar, by den harden Winter, 370. DAENDELS inval, 372.
BONS (DE) verdeedigt *Grave*, 379.
BRANDSEN en REPELAAR in Gezantſchap na den *Bosch* en *Parys* gezonden, 332. Vertraaging dier Bezending, 333. Last hun gegeeven, *Ald.* Tegenwerkingen van dit Gezantſchap door de Patriotten, 334. Brief deezer Gezanten aan VAN DE SPIEGEL, na het vertrek des Stadhouders, 433.
Breda (Vrees voor 't beleg van) 190. Eene Militaire Commisſie regeert die Stad, 191.
BRUNSWYK (De Hertog VAN) keert na huis, 55.
Bruſſel (Keizer FRANCISCUS komt te) 14. Zie verder FRANCISCUS. Eene Bezending uit hun Hoog Mog. trekt te dier gelegenheid derwaards, als mede WILLEM DE V. *Ald.* Door het Gouvernement verlaaten, 97. PICHEGRU trekt te dier Stede binnen, 102.

C.

Cadſant (Verſlag der ontruiming van) 182.
CALCOEN met BOETZELAAR in bezending na den *Franſchen* Generaal, 413. Verſlag hunner Bezending, 414.
CAPUCY (De *Franſche* Generaal) door YORCK een zwaaren ſlag toegebragt en gevangen genomen, 78.
CAREL, (Aartshertog) ontwerp om hem het Opperbevelhebberſchap des Legers op te draagen, 173.
Charleroi door de *Franſchen* belegerd, 89. Valt den *Franſchen* in handen, 91.
CLAIRFAIT door de *Franſchen* aangevallen en geſlaagen, 80. Loopt tweemaalen gevaar den *Franſchen* in handen te vallen, 81.
Cocarde (*Nationaale*) veroorloofd te draagen, 438.
Crevecœur (De Sterkte) door DAENDELS belegerd, 197. Vermeesterd, 198. Wat den Commandant TIEBOEL wedervoer, *Ald.*

D.

DAENDELS (De Generaal) vermeestert de *Ortenſchans*, 196. Belegert de Sterkte *Crevecœur*, 197. Welk een ſchrik die Overgave baarde, 198. Brieven van hem het Plan eener Omwentelinge betreffende, 242. Verbod ten aanziene van zyne verrigtingen in dit ſtuk, 249. Met zyn *Etat Major* gevangen genomen

en ontſlagen, 247. Proeve om in de *Bommelerwaard* door te dringen, 281. Redengeeving van dit misluk-ken, 282. Valt in de *Bommelerwaard*, 372. Vegt tegen de *Engelſchen* en *Heſſen* by *Bommel* op het Ys, 376. Dwingt *Heusden* ter overgave, 377.

Dank- en Bededags Uitſchryving des Jaars 1794, 5. Uitſchryving van een tweeden, ten dien zelfden jaare in *Holland*, 165. In andere Gewesten gevolgd, 171.

Dordrecht (Geſteldheid te) en daaromſtreeks by de nadering der *Franſchen*, 407.

Druten (Slag by) door de *Franſchen* aan de *Engelſchen* geleeverd, 286.

DUIN (H. W. VAN DER) beantwoordt de Opeiſching van *Sluis* en verdeedigt die Veste, 176. Zie verder *Sluis*.

E.

Emigranten (Bedenking wegens het uitſluiten der) in de Daadigingen der Steden, 181. Dier lot by de vermeestering van *'s Hertogenbosch*, 208. Op welk eene wyze zy deeze Gewesten verlaaten, 407.

Engeland (Moedinboezemende Aanſpraak des Konings van) 17. Aanleiding tot de Verbintenis tuſſchen *Engeland* en ons, 29. Van daar het vry opvaaren der *Schelde* by onzen Staat verzogt en verworven, 98. Wendt nieuwe poogingen by den Keizer aan, 171. Nieuw Tractaat met den Keizer, 172. Nieuwe hulp daagt van daar op, 173. Het ſlegt gedrag der *Engelſche* Hulpbenden, 317. De Hertog VAN YORCK verbiedt die ongeregeldheden, 318. Ongeregeldheden door hun te *Nymegen* gepleegd, 322. Stryden by *Bommel* op het Ys, 376. Verlaaten de *Thielerwaard* en *Thiel* met roof en ſchennis, 383.

F.

FAGEL (De Griffier) krygt nevens VAN DE SPIEGEL volmagt om over eene Verbintenis tuſſchen *Engeland*, *Pruiſſen* en onzen Staat te handelen, 21. Zie verder *Verbintenis*. Trekt na het Hoofdkwartier VAN SAXEN-COBURG met de *Engelſche* Afgevaardigden, 171. Na *Londen* afgevaardigd, 270.

Fleurus (Slag by) 91.

FOX, wat hy oordeelt over de verbintenis tuſſchen *Engeland*, *Oostenryk*, onzen Staat en *Pruiſſen*, 66.

FRANCISCUS DE II. (Keizer) bezoekt de *Oostenrykſche Nederlanden*, 13. Hoe te *Bruſſel* ontvangen, 14. Tot Hertog van *Brabant* ingehuldigd, 16. Aanmerking deswegen, *Ald.* Verklaart in geene Tractaaten van Subſidie te kunnen treeden,

den, 21. Behaalt eene overwinning op de *Franſchen*, 69. Schryft aan de Staaten zyner *Nederlanden*, om eene Volkswerving, 84. Deeze Werving gaat niet door, 87. Nieuw Tractaat van Onderſtand tuſſchen onzen Staat en *Engeland* met hem, 172. Beraamingen in dienſ Leger, 173.

Frankryk, hoedanig door de Algemeene Staaten afgeſchilderd, 33. Welk denkbeeld men zich van *Frankryk* maakte als onvermogend tot den Kryg, 53. Beſluit aldaar om geen *Engelſchen* te ſpaaren, 93. 't Zelve ingetrokken, 95. Geſteldheid in *Frankryk*, 123. Doodſtraffen onder ROBESPIERRE, 124. Artykelen in de Nationaale Conventie vastgeſteld, 126. Brief van daar door het Committé van Algemeen Welzyn aan de Regenten in de *Vereenigde Nederlanden*, 161. Bekendmaaking van de *Franſche* Repreſentanten aan het Volk van *Nederland* en aan *Amſterdam* in 't byzonder, 227. Aankondiging aan de *Bataaven* door de *Franſchen*, 248. Herhaalde Aankondiging, 250.

Franſchen, Nederlaag dezelve toegebragt, 69. Voordeelen door hun behaald, 82 enz. Naadeelen by *Breſt* aan de Vloot geleden, 87. Hun lot aan de *Sambre*, 89 en 90. Welke voordeelen zy in *Vlaanderen* behaalen, 92. Hoe zy 't land van *Cadſant* vermeesterden, 183. Voorſchrift gegeeven, wegens de wyze op welke zy de vermeesterde plaatzen te behandelen hadden, 185. Scheenen naa het bemagtigen van *'s Hertogenbosch* rust te zullen neemen, 278. Plan hun opgegeeven om voort te vaaren, 279. Bezwaarlykheid om by open water door te dringen, 280 en 284. Trekken over de *Maas* en vermeesteren het Fort *St. Andries*, dit wordt hun weder ontweldigd, 285 en 286. Slag by *Druten* ten naadeele der *Engelſchen*, 286. Onwisheid van hun toeleg, 287. Verſlag hunner Krygsverrigtingen in verband ſtaande met den aanval op de *Nederlanden*, 288. Vermeesteren *Nymegen*, 315. Door de Rivieren geſtuit, 324. Poogingen om die hinderpaalen te boven te komen, 326. Slegt geſlaagde aanval by het Dorp *Gent*, 327. Rust der *Franſchen*, *Ald.* Last hun gegeeven om in *Holland* te rukken, 371. Vorderingen der *Franſchen*, 375. Hun verſlag van de behaalde Voordeelen, 381. Afkondiging aan de *Bataaven*, 417.

FREDRIK VAN ORANJE op de lyst

lyst der bevorderde Legerhoofden niet geſteld, 51. Voorſlag van hun Hoog Mogenden deswegen, *Ald.* Generaal der Ruiterye, 52. Bevindt zich in *Sluis*, 176.

Friesland (Hoe Staaten van) de Verbintenis tuſſchen *Engeland*, *Pruisſen* en onzen Staat beoordeelen, 37. Dringt op eene Vredesonderhandeling aan, 263. Doet eene Bezending na den *Haage*, 264. Waarom het *Frieſche* Voorſtel van de hand geweezen, *Ald.* Nader Voorſtel van *Friesland* deswegen, 265.

G.

Gebed, Verandering daar in gemaakt, naa dat den Stadhouder ten Lande was uitgeweeken, 437.

Geertruidenberg daadigt naa eenigen wederſtand, 437.

Gelderland, de oproeping te wapen van den Erfprins werkt 'er weinig uit, 260.

Generaliteit (De Inwoonders in de) ten Plattenlande aangemaand ter berginge van tilbaare Have en Vee, 147.

Gent (Slegt geſlaagde aanval der *Franſchen* by het Dorp) 327.

Geuseau, Commandant te *Breda*, diens gedrag in die Veste, 190. Zie verder *Breda*.

Gornichem biedt den *Franſchen* eenigen vrugtloozen tegenſtand, en overgave dier Stad, 436.

Grave (Beleg en Overgave van) 379.

's Gravenhaage (De Amptenaars en Bedienden in) tot het opvatten der Wapenen aangemoedigd, 402.

Grenville (De *Engelſche* Staatsdienaar) komt in 't Hoofdkwartier des Prinſen van Saxen-Coburg, 171. Vertrekt na *Weenen* om een nieuw Tractaat van Onderſtand te bewerken, 172.

Groot (J. Cornets de) ſtelt zich te *Rotterdam* aan 't hoofd der gewapende Burgeren, 401.

H.

Heel, deerlyk lot van dat Dorp, 199.

Hees (H. H. van) ſtelt zich te *Rotterdam* aan 't hoofd der gewapende Burgeren, 401.

's Hertogenbosch, op die Stad hadt Pichegru het gemunt, 193. Niet genoegzaam in ſtaat van verdeediging geſteld, 194. Duurte en ſchaarsheid, waar door gedeeltlyk veroorzaakt, 195. De *Franſchen* komen voor de Stad, 196. Daendels vermeestert de *Ortenſchans*, *Ald.* De Stad opgeëischt en de Sterkte *Crevecœur* vermeesterd, 197. Voortzetting des belegs van den *Bosch*, 199. Hoe het daar geſteld was, 200. Ongezind-

zindheid veeler Burgeren om de hand ter verdeediging te leenen, 202. Vergeeffche aandrang op de Overgave, *Ald.* Ydele hoop op ontzet, 204. Zonderlinge bewaaringen, *Ald.* Verydelde hoop op het wasfen der Onderwaterzettingen, 205. Aangevangene, doch wegens de *Emigranten* niet voortgezette Daadiging, 205. De Stad in groote engte gebragt, 206. Hervatte Onderhandeling, *Ald.* De Daadiging getroffen, 207. Hoofdvoorwaarden, *Ald.* Lot der *Emigranten*, 208. Buit daar aan Krygstuig gevonden, *Ald.* Waar aan de overgave wordt toegefchreeven, *Ald.* Verrigtingen naa het intrekken der *Franfchen*, 209. Zy fcheenen naa deeze bemagtiging rust te zullen neemen, 278.

HESSEN (De Prins VAN) verdeedigt *Maaftricht*, 291. Zie verder *Maaftricht*.

HESSEN-DARMSTAD (De Prins VAN) heeft zyn Hoofdkwartier te *Bommel*, 370. Trekt tegen de *Franfchen* uit, 374. Gaat met zyn Volk over de *Waal*, 375.

HESSEN-PHILIPSTHAL (Prins VAN) Bevelhebber in *'sHertogenbosch* verdeedigd die Stad, 194. Zie verder *'s Hertogenbosch*.

Heusden door de *Franfchen* bemagtigd, 377.

Holland, (Staaten van) hun Antwoord op het voorftel des Stadhouders, wegens 's Lands Verdeediging, 114. Uitnoodiging om Landzaaten te werven, 152. Nader plan deswegen, 154. Ongelyke Uitwerking naar de taal der Gecommitteerde Raaden in *Holland*, 155. Getal der geworvene Landzaaten, 156. Bededag daar byzonder uitgefchreeven, 165. Bevel uit *Frankryk* om op *Holland* aan te rukken, 372. Volvoering daar van. Zie *Veldtocht*. Doen een Algemeene Oproeping ten wapen, 385. Last om fchikkingen met de *Franfchen* te maaken, 409. Zenden BOETZELAAR en CALCOEN na den *Franfchen* Generaal, 413. Verflag deezer Bezendinge, 414.

HOOFF (VAN) diens zeldzaame ontkoming van de doodftraffe, 129.

HOP verlaat *Brusfel*, 97.

HOWE (Lord) flaat de *Franfche* Vloot op de hoogte van *l'Orient*, 88.

I.

Inundatien, hier te Lande bevolen, 140. Een daar tegen verfpreid gefchrift, *Ald.* Publikatie der Hooge Vierfchaar van *Zuidholland* daar omtrent, 141.

K.

KINGSBERGEN (VAN) ondervraagd na de Orders door hem

hem aan de Oorlogſchepen, tot 's Prinſen geleide gegeeven, 429. Diens antwoord, *Ald.* 't Zelve onvoldoende gekeurd zynde, geeft hy een nader, 430.

KINKEL (VAN) tot Gedeputeerde te Velde, van wegen hun Hoog Mog. benoemd, en op welk eene Wedde, 28.

KINKEL (De Baron VAN) verneemt wat men van *Pruisſiſche* hulp te wagten hadt, 172.

KLEBER (De Generaal) eischt *Maaſtricht* op, 294. *Zie* verder *Maaſtricht.*

KOK (J. K.) in *Frankryk* met den dood geſtraft, 124.

Kortryk door de *Franſchen* bemagtigd, 78.

Krygsvolk (Winterkleeding voor het) beſtemd, 462.

L.

Landrecy ('t Beleg van) aan den Erfprins VAN ORANJE opgedraagen, 71. Belegerd en opgeëischt, 72. Moedig beantwoordt, 73. Daadiging, 74. Overgave, 75. De Stadhouder maakt die bemagtiging aan de Algemeene Staaten bekend, 76. Diens aangenomen voorſlag ten opzigte van de Vermeesteraaren dier Veste, *Ald.*

LAREY (DE) door hun Hoog Mog. aangeſchreeven, wegens de Brieven aan zyne Hoogheid, naa diens vertrek gerigt, 435.

Leerdam, Verkwikkingen van daar aan het Krygsvolk gezonden, 330.

Leesgezelſchappen opgerigt, 211. Wie 'er de Hoofdbeleiders van waren, *Ald.* Regel op dezelve en Schriften daar door verſpreid, 212. Dezelve verboden, 333.

M.

Maaſtricht (Geſteldheid te) 289. De Commisſie uit hun Hoog Mogenden komt daar; doch vertrekt weldra, 290. Geruſtſtelling des Prinſen VAN SAXEN-COBURG aan den Gouverneur den Prins VAN HESSEN, 291. Waar op men zich te dier Stede verlaat, 292. Door de Keizerlyken meest ontruimd, *Ald.* Men ſtelt zich in een ſtaat van verdeediging, 293. De *Franſchen* naderen, 294. KLEBER eischt de Stad op; *Ald.* De Overgave geweigerd; langzaame voortgang des Belegs, *Ald.* Schaarsheid in de Stad, 296. Moeilykheid om het Krygsvolk betaaling te verſchaffen, *Ald.* Tot een Noodmunt beſlooten en die vervaardigd, 296. Poogingen om de aangelegde Werken te vernielen, 298. Ydele hoop van Ontzet, 299. Tweede opeiſching en hoe beantwoord, 300. Alles duidt een geregeld Beleg aan, 301. Verdubbeling der

der Vyandlykheden, *Ald.* De Stad fel beſchooten, 302. Men komt tot daadigen, 303. De Stad hadt deerlyk geleden, 304. Bepaalingen by het Verdrag en nadere ſchikkingen, *Ald.*

Meenen valt den *Franſchen* in handen. Lot der Bezettinge, 79.

MOLLENDORFF (De Veldmarſchalk) volgt den Hertog VAN BRUNSWYK op, 55.

MULGRAVE (Mylord) verſchynt hier te Lande, 174.

N.

Nederlanden, de Regenten daar in't beſtuur door het Geheim Committé van Algemeen Welzyn in *Frankryk* aangeſchreeven, 161. Naaſchrift aan de Regenten in den jaare 1787 afgezet, 164.

Neodmunt in *Maaſtricht* geſlaagen, 298.

Nymegen (Het beleg van) 308. Staat van Verdeediging, 309. Hoop op ontzet, 310. Ingeſlooten. Plan om die Stad te ontruimen, *Ald.* Opgeëischt en Volk ter Verdeediging aangevoerd, 311. Heftig aangevallen, 312. Uitval der Belegeraaren, *Ald.* Bevel ter verlaating dier Stad, en wat 'er by de Ontruiming gebeurde, *Ald.* Punten van Daadiging door BALNEAVIS voorgeſteld, 314. In hoe verre aangenomen, 315. Het gedrag der *Engelſche* Hulpbenden te dier gelegenheid, 317. Balddaadigheden door hun te dier Stede gepleegd, 322. Vergoeding deswegen door de *Franſchen* gevraagd, 323. Regeeringsverandering te dier Stede, *Ald.*

O.

Omwenteling (Beleid der Patriotten ter bewerking eener) 211. Leesgezelſchappen opgericht, *Ald.* De *Franſchen* verſtendigd hoe het hier geſteld was, 212. Regel op de Leesgezelſchappen, en ſchriften door dezelve verſpreid, *Ald.* Tweederlei Committés door dezelve gevormd, 203. Derzelver werkzaamheden, 214. Overweeging of het mogelyk was, met eigen kragten eene Omwenteling te beginnen, 215. Beſluit tot eene Bezending na *Frankryk*, *Ald.* *Amſterdam* tot het middelpunt der Omwenteling bepaald, en een algemeen Committé aldaar vastgeſteld, en het getal der Hoofdbeſtuurderen vermeerderd, 216. Bezending aan de *Franſchen* ter onderrigting, 216. Hoe bemoedigend ontvangen, 217. Moedgeevende Brief van PICHEGRU, 218. Werkzaamheden daar uit geboren, 219. Welke middelen

len men aanwendde, 220. By het draalen der hulpe eene nadere Bezending aan de *Franſchen* afgevaardigd, 221. Brief den ſtaat der zaaken hier te Lande aan de *Franſchen* ontvouwende, 222. Hoe zeer naar waarheid, 225. Nieuw plan van Omwenteling beraamd, 333. Beraadſlaaging op dit Plan, 234. Beſluit ter ombelzing, 337. Eene Bezending vertrekt met veel gevaars, *Ald*,

ORANJE (De Erfprins VAN) trekt weder te velde, 54. Wat aandeels hy met ons Krygsvolk hadt, in den Slag op den 17 van April, 71. Het beleg van *Landrecy* aan hem opgedraagen. Zie *Landrecy*. Begeeft zich met het Leger na de *Langeſtraat*, 190. Komt te *Amſterdam*, 226. Last hem gegeeven om het Volk te wapen te roepen, 256. Oproeping door hem gedaan, 257. Waar het meest te werk geſteld, 258.

Oranjetekenen, het Hof van *Holland* verzoekt derzelver aflegging, 438.

P.

Petitie (Hoe men by het opmaaken der) in 't eeinde des jaars 1794 den ſtaat des Lands by hun Hoog Mogenden en de Raad van Staaten inzag, 337.

PFISTER, diens Generaals moedig gedrag in het beleg van *Venlo*, 306.

PICHEGRU, Opperbevelhebber des *Franſchen* Legers, herſtelt 'er de orde, 68. Diens plan, 69. Trekt in *Bruſſel*, 101. Zyn oogmerk om de Vereenigde Gewesten te vermeestereu, 191. Heeft zyn Hoofdkwartier te *Tilburg*, 193. Heeft het op *'s Hertogenbosch* gemunt, *Ald.* Belegert en vermeestert die Stad, 196. Zie verder *'s Hertogenbosch*. Schryft een moedgeevenden Brief aan DAENDELS, 218. Diens plan ten algemeenen Aanval, 372. Leent geen oor aan eene Bezendinge en dringt door, 405 Verzendt de Afgevaardigden uit *Holland* aan de *Franſche* Volksrepreſentanten, 415.

Pontachen (Bloedige ſlag by) 83.

Pruiſſen (Aanleiding tot eene Verbintenis tusſchen) *Engeland* en onzen Staat, 20. Zie verder *Verbentenis*. Toezegging diens Konings om hulp te verleenen indien men hem de noodige Geldmiddelen verſchafte, 22. Hoe men over de oogmerken van dien Koning dagt en ſprak, 55. Zyn ſchryven aan SAXEN-COBURG over de ſchikking zyns Krygsvolks, 56. Wat hy, wegens onderſtand in Geld zyn Minister DOHM aan de Kreitzen doet zeggen,

gen, 38. Nader dringend Verzoog om zulk een Onderſtand by de Staaten, 60. Hoe dit gedrag beoordeeld, 63. Beantwoord niet aan de Verbintenis met *Engeland* en onzen Staat, 64. Wat VAN DE SPIEGEL daar over ſchreef, 75. Aanmerking over dit gedrag door eenen *Franſchen* Schryver, 66. Wat Fox wegens die Verbintenis gezegd hadt, *Ald.* Blyft zyne Hulpbenden te rug houden, 99. De Baron VAN KINKEL vernoemt wat men van de *Pruisſiſche* hulp te wagten hadt, 172. Brief wegens de denkwyze des Konings van *Pruiſſen* toen de Oorlog onzen Staat tegen liep, 404.

Q.

Quota, het betaalen daar van gaat, ondanks de nieuwe ſchikkingen, gebrekkig; klagten deswegen, 351.

R.

ROBESPIERRE, veelvuldige doodſtraffen door hem volvoerd, 123. Voor een Dwingeland verkleerd, 130. Last om hem en zyne medeſtanders te vatten, 131. Gevat en met veele anderen ter dood gebragt, 132.

ROST (Capitein) doet een Uitval uit *Venlo*, 306.

Rotterdam byzonder werkzaam in het werven van Landzaaten, 156. Verzamelingen te dier Stede ten behoeve van het Krygsvolk, 330. Aanmoediging ter Burgerwapening, 400. Wie zich daar aan 't hoofd ſtelden, 401.

ROYER naa den *Franſchen* Generaal van wegen hun H. Mog. gezonden, 404.

S.

SAXEN-COBURG (Oproeping des Prinſen VAN) 119. Ontvangt *Engelſche* Afgevaardigden, nevens den Griffier FAGEL, 171. Stelt den Gouverneur van *Maaſtricht* gerust, 291.

Schelde (Het opvaaren der) door de *Engelſchen* by onzen Staat verzogt en verworven, 98.

Sluis in Vlaanderen opgeëischt, 175. Hoe door VAN DER DUIN beantwoordt, 176. Die Veste verdeedigd, *Ald.* Veelgewaagde Uittocht om kundſchap te geeven, 177. Krygslist die den *Franſchen* op veel Volks te ſtaan kwam, 178. De Stad gaat by Verdrag over, 180. Geſteldheid der Stad by de overgave, 181.

SPAAN VAN VOORSTONDE (G. C.) naa den *Franſchen* Generaal gezonden, 404.

SPENCER uit *Engeland* na het Hoofdkwartier des Prinſen VAN SAXEN-COBURG, 175. Vertrekt na *Weenen* om een nieuw Tractaat van Onderſtand te bewerken, 172.

SPIEGEL, (P. L. v. D.) krygt met

met FAGEL volmagt om over eene Verbintenis tusſchen onzen Staat, *Engeland* en *Pruiſſen* te handelen, 21. Zie verder *Verbintenis*. Weigert te dier gelegenheid Geſchenken te ontvangen, 32. Wat hy wegens het vorderen van eene Barriere aanmerkt, 48. Zyn oordeel over het niet verleenen der *Pruiſſiſche* hulpe, 65. Schetst den toeſtand van *Holland* als hoogst gevaarlyk af, 408. Brief aan hem naa het vertrek des Stadhouders, door BRANDSEN en REPELAAR geſchreeven, 433.

Staaten (*Algemeene*) dringen de noodzaaklykheid om den Staat Geld te verſchaffen, aan, 159. Geldlichting door hun uitgeſchreeven, 160. Vaardigen een Plakaat wegens de Pasporten uit, 238. Nader Plakaat deswegen, 241. Hun ſchryven by het overleveren der Petitie, 337. Bezending om met den *Franſchen* Generaal te handelen, 404. Beſluiten by hun onmiddelyk na 's Prinſen vertrek genomen, 434.

Steenbergen aan de *Franſchen* by verdrag overgegeeven, 436.

STERNBACH (G. L. F. VAN) tot de Werving van buitenlandsch Krygsvolk gemagtigd, 157.

Stichi (Bezending uit het) ter Algemeene Staatsvergadering, 403. Door de Staatſche Krygsbenden ontruimd, 406.

T.

Thiel (De Stad) en de *Thielerwaard* door de *Engelſchen* met roof en ſchennis ontruimd, 383.

TIEBOEL verdeedigt *Crevecœur*, 197. Geeft het over, *Ald.* Wat hem wedervoer, 198.

Tilburg, PICHEGRU heeft 'er zyn Hoofdkwartier en houdt het middagmaal by P. VREDE, 193.

TUILL (De Collonel Commandant VAN) gewond en krygsgevangen, 81.

V.

VELDE (J. VAN DE) Luitenant ter Zee, waagt een hachlyken tocht uit *Stuis*, en wordt door VAN KINSBERGEN met een Degen beſchonken, 178.

Veldtocht deezes Jaars, 68. Algemeene geſteldheid der Oorlogende Partyen, *Ald.* Beloop des Krygs, 69. Nederlaag den *Franſchen* toegebragt, *Ald.* Voordeelen in het Veld door de *Franſchen* behaald, 78. Algemeene aanval op de *Franſchen* beraamd, 81. Voordeelen op YORCK door hun behaald, 82. Bloedige Slag by *Pontachen*, 83. Slag by *Fleurus*, 91. De Armeeën van het Noor-

Noorden, van de *Sambre* en de *Maas* vereenigd, 102. Agteruitwykingen van der Bondgenooten en Staaten Leger, 103. Vrugtlooze poogingen der *Franſchen* om de Rivieren over te komen, 281 en 326—328. Legerverplaatzingen, 370.

Venlo (Het beleg van) 305. Uitval van den Capitein Rost, *Ald.* Zeer benaauwd 307. Opgeëischt en overgegeeven, *Ald.*

Verbintenis (Aanleiding tot de) tusſchen *Engeland* en *Pruiſſen* en onzen Staat, 20. Inhoud dier Verbintenisſe, 22. Afzonderlyk Artykel, 28. Byzondere overeenkomst tusſchen *Engeland* en onzen Staat, 29. Onze Afgevaardigden van de Spiegel en Fagel weigeren Geſchenken te ontvangen, 31. De Stukken aan de Bondgenooten ter bekragtiging gezonden, 32. Hoe die Stukken in *Friesland* ontvangen en beoordeeld worden, 37. Nietsbeduidenheid hier van, 46. Die Stukken bekragtigd, *Ald.* Zeggen van Fox wegens deeze Verbintenis en Onderſtand, 66.

Verdeediging deezes Lands te Water, ſchikkingen op dezelve gemaakt, 144. Alle Vaartuigen moesten na de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Wal gebragt worden by de nadering des Vyands, 145.

Vis (P.) Schipper te *Sluis*, diens ſtout beſtaan door van Kinsbergen beloond, 178.

Vlaanderen (Voordeelen door de *Franſchen* in) behaald, 92.

Vrede (P.) onthaalt Pichegru te *Tilburg*, 193.

Vrede (Flikkeringen van) 261. *Friesland* dringt op eene Vredesonderhandeling aan 263. Waarom dit voorſtel van de hand geweezen, 264. Nader voorſtel van *Friesland*, 265. Andere Gewesten ſtemmen met *Friesland* in, 269. Beſluit in *Overyſſel* tot den Vrede, 271. Neiging tot den Vredehandel, 331. Bezending van Brandsen en Repelaar, 332. Last aan hun gegeeven, 333. Dit Gezantſchap door de Patriotten tegengewerkt, 335.

W.

Walmode (De Generaal) geſlaagen, 79. Volgt Yorck by diens vertrek na *Engeland* in het Opperbevel op, 338.

Willem de V. trekt na *Bruſſel* om 's Keizers Inhuldiging tot Hertog van *Brabant* by te woonen, 15. Keert weder na *'s Gravenhaage*, 76. Maakt de bemagtiging van *Landrecy* den Staaten bekend, en doet een voorſlag ten opzigte van de Vermeesteraars dier Veste, 76. Dezelve aangenomen, 77. Voorſtel

tot 's Lands verdediging by hun Hoog Mogenden, 105. Hoe ter Algemeene Staatsvergadering beantwoord, 113. Toeſtemmend Antwoord der onderſcheidene Gewesten, 116. Voorſtel om Manſchappen ten Oorlog, 147. Hy pryst de buitenlandſche Werving aan, 149. Doet een Voorſtel wegens het werven van Landzaaten, *Ald.* Toeſtemming, 151. Het plan om Landzaaten te werven door *Holland* en andere Gewesten ombeſlad, 152. Des Stadhouders Voordragt wegens de Geldmiddelen, 158. Doet verſlag van een last den Erfprins gegeeven om het Volk te wapen te roepen, 256. De Stadhouder gevraagd of 'er iets meer ter verdeedigínge te doen was, 408. Diens antwoord, *Ald.* Toeleg om met zyn Gezin te vertrekken, 419. Verzoekt en bekomt ontſlag van de Krygsposten zyner beide Zoonen, *Ald.* Pinkſchepen hem vooruit gezonden, 421. Zyne Gemalinne gaat ſcheep en vertrekt, 422. De Stadhouder met diens Zoonen gaan ſcheep, *Ald.* 's Prinſen Reisgezelſchap, en andere Pinken, 429. Wagt een Brief aan 't Stand liggende af. 424. Schryft een Brief aan VAN DE SPIEGEL, 425. Vraagpunten wegens de Reis voorgeſteld en beantwoord, 426. Beſluit van hun H. Mog. op dien Brief, 427. De Prins ſteekt na *Engeland* over, 428. Geen Oorlogſchepen tot zyn geleide in Zee, 428. Komt in *Engeland*; te *Colchester* begroet, 431.

Winter (De ſtrenge) begint, 368. Hachlyke geſteldheid vor den Lande daar uit gebooren, 369.

Y.

YORCK (De Hertog VAN) trekt als *Engelsch* Legerhoofd te velde, 54. Brengt den *Franſchen* Generaal CAPUCY een zwaaren ſlag toe, 78. Een zwaaren ſlag door de *Franſchen* hem toegebragt, 82. Bekendmaaking door dien Hertog gedaan ter gelegenheid van het *Franſche* Gebod om geen *Engelſchen* of *Hanoverſchen* te ſpaaren, 93. Slaat zich te *Boxtel* en op de *Nestelroodſche* Heide te neder, 190. Van *Boxtel* verdreeven en nederlaagen hem toegebragt, 193. Komt met den Erfprins te *Amſterdam*, 226. Zyn verbod wegens de ongeregeldheden des Krygsvolks, 318. Vergoeding van hem door de *Franſchen* gevraagd voor de ſchade den *Nymegeren* toegebragt, 323, Vertrekt na *Engeland*, 338.

Yperen door de *Franſchen* belegerd, 92. Gaat aan hun over, 93.

VER-

VERBETERING IN HET XXVI. DEEL.

Op den Schrijver der *Nieuwe Nederlandſche Jaarboeken* afgaande, ſchreeven wij, „ dat de Overſte van „ het Corps Ingenieurs, als eerloos, uit den dienſt „ werd gejaagd." — Wij zijn zedert, op eene voldoende wijze, onderrigt, dat dit bezijden de waarheid is, en dat gemelde Collonel Directeur SCHOUSTER toen wel gedegradeerd is tot den rang van Capitein; dat hij in de Campagne van 1794 reeds weder als Lt. Collonel heeft gediend, en, in dat zelfde Jaar, in den *Bosch* als Chef der Ingenieurs gefungeerd, en naa de Revolutie op Collonels Penſioen is geſteld geworden.